MARCELLI PALINGENII STEL-
LATI, POETÆ DOCTISSI-
mi, Zodiacus vitæ;

Hoc est,

De hominis vita, studio, ac moribus optimè instituendis Libri XII.

Opus mirè eruditum, planeq; Philosophicum, diligentissimè in vsum Studiosorum excusum.

Cum indice locupletissimo.

LONDINI

Excudebat Robertus Robinsonus.

M. D. XCII.

Cum Priuilegio Regiæ Maiestatis.

with my hand I wroat the same

Withers comon walth

James W. Bailey
May 8, 1858.

AWB 1082

AD ILLVSTRISS. OMnique laude dignissimum Ferrariæ Ducem Herculem secundum, Marcelli Palingenij Stellati Præfatio.

ONſueuerunt ſcriptores tum antiqui tum recentiores, illuſtriſſime atque inuictiſſime dux Hercules, Eſtenſis familię ſummū decus, ſplēdor, & gloria, poſtquam libros ſuos, imò liberos, quos ingenio ſuo pepererunt, ad calcem perduxere, illiſque vltimā manum impoſuere, virum quempiā ampliſſima dignitate ac poteſtate conſpicuum quærere, cui labores ſuos dedicent, nuncupent, atque cōmendent, vt eius fauore ac patrocinio muniti, peſtilētiſſima inuidorū ſpicula, criticorumque temeritatē non reformident. Quandoquidē in hac vitæ tragicocomœdia cōtingere plerūque ſolet vt ignaui homines voluptatibus addicti, eos cōtemnant quos virtute pręſtare vident. Diuina tamen prouidentia fieri ſemper ſolet vt in tāto humanæ vitę errore, aliquis Princeps reperiatur, qui virtutē diligat, ſuoque patrocinio tueatur: ne ſtudioſis viris præſidium deſit, & locus ad quē confugere valeant. Cæterùm, antiquos vt reges atque imperatores ſilētio prætereā, qui viros ingenio præcellētes amplexi ſunt, tu vnus es tēpeſtate noſtra, Dux excellētiſſ. cui

Deus

Deus talem tribuit mentē, vt nil pulchrius, nil honestius, nil diuinius virtute ipsa existimes: ideoq; virtutē habentibus præstò esse cōsueuisti. Minimè mirū igitur videri debet, si ad Celsitudinem tuam confugi, librosque meos tibi dedicare constitui. Nam quem alium patronū in tota Italia inuenire possum, cui Musæ cordi sint? qui carmē sibi oblatū aut intelligat, aut examine recto expendere sciat? O corruptissima tempora! Quid mihi cū principe, qui alienis oculis videt? ore loquitur alieno? Illum volo qui per se possit curuū discernere recto: cui nō ausint maligni homines dicere candida de nigris, & de candentibus atra. Talem igitur cùm te esse omnes prędicent, Dux illustriss. audacter ad te profectus sum, eò maximè quòd Antonius Musa Brasauolus, vir singulari doctrina integritateq; cōspicuus, qui excellētiam tuā fidelissimè colit, mihi de te spē optimam attulit: quippe qui doctrinā, prudentiam, humanitatē, liberalitatemque tuā mirificè apud me commendauit. Cuius verbis tantū habeo fidei, quantum dici possit. Eo igitur suadente, opus nostrum cui titulus est *Zodiacus vitæ*, in duodecim libros digestum, multosque per annos elaboratum, Celsitudini tuæ donamus, dicamus, nuncupamus, vt apud posteros nomen tuum clarum ac memo-

memorabile fiat. Sed quanquã longè preciosiori munere dignus es, tamẽ hoc exiguum nostrum accipere tua Celsitudo ne dedignetur, magisque donantis animũ quàm donum ipsum aspicere velit. Spero tamẽ fore, si opus hoc tuis auspicijs semel in lucem eruperit, vt apud viros bonos ac verè doctos laudẽ haud spernendã sit habiturum, prę sertim apud posteros. Quandoquidẽ posteritas ipsa solet absque inuidia iudicare, iuxta illud: Pascitur in viuis liuor, post fata quiescit. Nõne sua etiã sæcula Mæonidem risere? Accipe igitur Dux illustrissime, exiguũ pauperis clientis munus: tuoque fauore, quasi Palladis Aegide, ab inuidorum maledictis defende. Si tamẽ in tanto opere aliquid fortè reperitur quod à nostra religione aliquãtum dissentire videatur, mihi minimè imputandũ censeo. Nam dum aliquãdo de rebus philosophicis loquor, diuersorum philosophorum opiniones refero, prę sertim Platonicorum. Quę si falsæ sunt, non ego, sed ipsi reprehendi debent: cùm mea sit intentio, à Catholica fide nunquã declinare. Quocirca in omnibus quæ scripsi, orthodoxæ Ecclesię me humiliter subijcio, eiusque censuram vt virum Christianũ decet, libenter accipio. Vale Princeps optime: Dij te nobis diutissime seruent.

THOMAS SCAVRANVS ad lectorem.

PRalia grandiloquo ſcribunt mauortia verſu,
Pugnaceſq́ ſolent tollere ad aſtra viros,
Aut mœſtos referunt alterno carmine caſus,
Aut lyricis celebrant te Cytherea modis,
Multi atque egregij vates, Oenotria tellus
Quos tulit, aut Graij qualibet ora ſoli.
Hæc via iam cunctis nota eſt, hæc trita poëtis
Materia, hanc omnis tractat vbique liber.
Sed pauci, heu nimium pauci, tentare ſeueras
Conātur docto carmine Pieridas.
Pauci audent veri cæcas aperire latebras.
Quiſque iocos ſequitur, ſeria quiſque fugit.
Quàm facile eſt chartas nugis implere canoris,
Quàm facile in calamũ fabula blanda venit?
Auſonios inter vates Lucretius vnus,
Scrutator veri ſedulus ipſe fuit:
Abdita naturæ cupiens irrumpere clauſtra,
Et ſuperos acie mentis adire Deos.
Sæpe tamen recto deflexit tramite, & errat,
Deceptus dictis, ô Epicure, tuis.
At nunc Marcellus meliori numine ductus,
Vera magis, necnon vtiliora canit.
De dijs, deq́ anima oſtendit quid credere ſit fas,
Dum ſequitur noſtræ relligionis iter.
Carmine complexus, Phœbo Muſiſq́ ſecundis,
Quæ intra ſe, & quæ extra maxim⁹ orbis habet.

Viue

Viue igitur fœlix, Vates dignissime, donec
Suspendet mundi pondera vterque polus.
Tu Marcellus eris: nunquam tua fama peribit,
Et tua laus nullo est interitura die.
Candide Lector habes diuinum carmen, in illo
Inuenies animi grata alimenta tui.
Quæ sunt summa bona, & quo pacto ducere vitã
Conueniat, præsens hoc tibi pandit opus.
Hoc tibi dat sophiæ cælestia munera, per quæ
Te poteris summo conciliare Ioui:
Hoc tibi naturæ mysteria multa recludit:
Denique te doctum, te facit esse bonum.
Zodiacus vitæ fertur: quia vita per ipsum
Ducta nitet, ceu Sol per sua signa means.
Maioremque vt Sol mundum, sic iste minorem
Illustrat, vegetat, ornat, alitque liber.
Quem quicunq; Deo charus cupit esse, tenebit
Sæpe manu, & magna sedulitate leget.

MARCELLI PALINGENII STELLATI POETAE ZODIACI VITAE,

Liber Primus.

ARIES.

ENS mea nescio quo iamdudum impulsa furore
Ardet lauriferos Parnassi inuisere colles,
Ruraque Castaliæ Musis celebrata canoris:
Cyrrha placet, semperque virens nemus. ô ego quantas
Effugiam tenebras? video surgentis Eoo
Luciferi radios, paulatim albescere cœlo.
Liuor abi, & Stygio procul hinc te abscōde profundo.
Vincit amor Musæ, vincit Deus: ardua quamuis
Sit via, non metuit virtus inuicta laborem.
Phœbe pater, vatumque decus, da noscere calles
Ambiguos: auidumque reple ambrosia Aganippe:
Lux tua monstret iter, per quod penetralia templi
Ingrediar veneranda tui, & me subtrahe vulgo:
Non ego, quòd veniam nouus ignotusque sacerdos,
Gratus ero fortasse minùs: si numine dextro
Excipies, blandoque sinu: tu tollis ab imo,
Nobilitasque viros: sine te mortale peribit
Ingenium, vox rauescet, nil dulce sonabit.

Vana

Vana chelis: quod si fueris mihi dexter, adibo
Sydera, spectabitque alios mens enthea diuos.
Sis igitur mihi, quæso, fauens Latoe: tuumque
Tollere humo (nisi fata vetent) dignare clientem.
Et vos Castalides Nymphæ, si pectore puro
Limina vestra adij: si non contagia cæcæ
Luxuriæ iuuenem potuere auertere vestro
A cultu, nec me vicit vesana libido,
Tradite me famæ, ne prorsus inutilis olim
Vixisse hîc videar, pereámque in funere totus.
Spes famę solet ad virtutem impellere multos.
Tu verò Dux, Herculeo qui nomine gaudes,
Ausonios inter proceres celeberrime nostro
Tempore, & Estensis certissima gloria gentis,
Quem Parnassiacis Pallas nutriuit in antris,
Et sacro à teneris aluerunt lacte Camœnæ:
Vnde sibi sperant decus immortale futurum,
Cyrrhæasque iterum per te reuirescere lauros:
Quanquã obstat Mauors, atq; inuidus in sua quęrit
Promissis, alijsque modis te ducere castra:
Castra, vbi perpetuos merearis victor honores,
Et tua lauriferis decorentur signa triumphis:
Adsis, & placido vultu dignare poëtam
Aspicere, insolitas intentatásque volentem
Ire vias, vatum quas non vlla orbita signat
Hactenus: & timido optatum largíre fauorem.
Sic tua te incolumen videat Ferraria semper,
Donec post longe fœlicia tempora vitæ,
Decedens terris, ad cœli sydera migres.
Illa dies olim veniet (modò stamina nobis
Longa trahat Lachesis) quũ te & tua facta canemus
Vberius, noménque tuum Gangetica tellus,
Et tartessiaci resonabunt littora ponti:
Ibit Hyperboreas passim tua fama per vrbes,
Et per me extremis Libyæ nosceris in oris.

Tunc ego maiori Muſarum percitus œſtro,
Omnibus oſtendam quanto tenearis amore
Iuſtitiæ,ſit quanta tibi pietáſque fidéſque,
Quantum conſilio valeas, & fortibus armis:
Quàm ſis munificus,quàm clemens:denique per me
Ingenium moréſque tuos mirabitur orbis.
At nunc, iſta tibi quæ tradimus, accipe læto
Interea vultu,& præſentibus annue cœptis.
Scribere fert animus multa & diuerſa, nec vno
Gurgite verſari ſemper: quò flumina ducent
Ibimus, & nunc has, nunc illas nabimus vndas:
Ardua nunc ponti, nunc littora tuta petemus.
Et quanquàm interdum fretus ratione, latentes
Naturæ tentabo vias,atque abdita pandam:
Præcipuè tamen illa ſequar quæcunque videntur
Prodeſſe, ac ſanctos mortalibus addere mores,
Heu pœnitus(liceat verum mihi dicere) noſtro
Extinctos æuo: quo non obſcœnius vllum
Aut fuit, aut poſthac erit: & quæcunque nocentes
Languenti valeant animo detrudere morbos.
Non melior,non virginibus magis apta Camœnis
Materies, quàm quæ tractat de moribus, vlla eſt.
Hæc hominem reddit ſanum, ingenióque valentem,
Sit quanuis hebes,& ſtolidi cognatus aſelli,
Impius, & recti contemptor,turpiter & qui
Luxuriam ſequitur, vel quem ſcelerata cupido
Solicitat, cuiuſue premit præcordia dirum
Inuidiæ virus:mendax, vafer,atque bibendi
Conſultus. demum vitio quocunque laborans,
Hac poterit ſola peruerſæ crimina mentis
Exuere, atque viam vitæ reperire ſalubrem.
Efficit hæc claros homines, & honoribus aptos,
Qui ſibimet, domuíque ſuæ,patriæque decenter
Conſulere,ac dubijs rebus ſuccurrere norint.
Non tantùm facies roſeo niueóque colore

Mista placet, pulcrique oculi, pulchrique capilli,
Singulaque æthereas imitantia membra figuras:
Quantum compositi mores, & splendor honestæ
Mentis, quam vitio virtus seclusit ab omni.
Quid quod iustitiæ cultor, morumque bonorum
Lætus agit, speratque Deos sibi profore semper?
Nec curat, si quis secreta in aure loquatur:
Nec trepidat Regis, vel iudicis ora vocatus.
Contrà, qui malus est, formidat semper apertum
Ne fiat facinus, quod clam commisit: & ictus
Fulmineos, tonitru audito, sibi conscius horret.
Si quid secum homines mussant, nunc dicitur eheu
De me, nunc recitant nostræ præconia culpæ.
Quid faciam? iudex, vel Rex me accersit, adibo?
An potius fugiam miseræ discrimina vitæ?
Lege Deûm stabili semper metus angit iniquos.
Nanque malus quanquam interdũ gaudere videtur,
Æstuat ipse tamen, medijs vt strongylos vndis,
Ætnáue, quum fabricat flagrantia tela Pyracmon.
Num magis ergo canam mille oppugnata carinis
Pergama periurum stultè miserata Sinonem?
Ogygiasue domos infausto Marte petitas?
An laudabo aliquem dictis mendacibus, vt pars
Magna solet vatum: & coruum Phœnica vocabo?
Num melius plumis Iunonia regna secantem
Dædalon, Icariosque ausus & fata gementem,
Mutatasque Deûm atque hominũ memorare figuras?
Et vacuas aures nugis mulcere canoris.
Num melius iuuenum lasciuos dicere amores?
Quodque nefas maius dictis temerare prophanis
Cœlicolas? quid enim dementia nostra veretur?
Concumbunt, rapiunt pueros, vitiantque puellas:
In cœlo est meretrix, in cœlo est turpis adulter.
Prô pudor! hęc pietas? hoc fas? hæc debita diuis
Gratia, thura, foci, pecudes, altaria, laudes?
Quid

Quid non mentiri, vel quid non protinus audet
Fingere mortale ingenium: vt sibi maior eundi
In præceps pateat via, liberiorquè potestas
Peccandi detur, minus & peccata pudoris
In se contineant? O stulta, ô putida certè
Scriptorum turba Anticyris purganda duabus.
Ad vos hic sermo est: alios vexatis & ipsi,
Nec parcit cuiquam vestrę petulantia linguæ.
Quid mirum, si vos eadem quoque fulmina tangunt?
Dicite, quid tantum noctesque diesque laborem
Fertis? duntaxat pro vobis? at nihil inde
Laudis habere licet: nam qui sua commoda solùm
Quærit, nec prodesse alijs curat, potius sed
Damna aliena malus ridet, dum quod sibi credit
Vtile perficiat: sæuissima iure meretur
Bellua, non homo dici. Ergo sic scribere oportet,
Vt quicquam inde boni valeant haurire legentes,
Né frustra tempus sese triuisse querantur,
Fallaces nugas & inania monstra legendo.
Atqui scire opus est, triplex genus esse bonorum,
Vtile, delectans, maiusque ambobus honestum.
Horum aliquod, vel plura ferat quodcunque poëma:
Sic tamen, vt metę nunquam frangantur honesti.
Sed quibus est dignus titulis qualiuè corona,
Qui non vana modo, ac nullam præbentia frugem,
Verùm quę potius vitam corrumpere, necnon
Insanis possint maiorem adhibere furorem,
Affigit chartis, diræ monumenta relinquens
Luxuriæ, & populis deliramenta futuris?
Heu quantos vrget stimulos, & qualia nequam
Sermo animis aconita propinat! ab auribus audet
Improba vox imas cordis penetrare latebras:
Ad scelus inde solet torpentia membra mouere.
Dicet forte aliquis: delectant talia magnum
Sæpe virum, cuius florente satelles in aula

Plurimus

Plurimus eſt,& quem rerum iubet eſſe verendum
Copia,cui ridet modici fortuna cerebri.
Quid tum?proinde licét,& ſunt laudanda,quod ipſis
Diuitibus placeât?non ſic. nam quilibet haud ſcit,
Quot bipedes aurum,quot purpura veſtit aſellos.
Sunt ô ſunt multi,Sidonia concha ſuperbos
Quos facit,& Seres depexæ frondis honore
Obducunt,quorum digitis nitet aureus ingens
Annulus, & rubro collecta in litore gemma;
Hos tu iurares magnum ſuperare Platona
Ingenio,& ſanctis non cedere moribus illi,
Quem ſolum cecinit Phœbi cortina beatum.
Nil tamen intus habet ſpecies hæc tanta:ſed ipſos
Nomine non vano,ventoſos dixeris vtres.
Magna voluptatem generat fortuna,voluptas
Stultitiam,& prorſus lumen rationis obumbrat.
Inde fit vt raro ſapiant, tolerare laborem
Propter virtutem quis vult,ſi præmia deſint?
Præmia quis quærit,niſi quem dura vrget egeſtas?
Gaudia ſectatur diues,dulcemque quietem:
Dumoſos odit calles, cliuoſqúe viarum
Difficiles,per quos doctrinę ſcandimus arcem.
Non poſſum tota non excandeſcere bile:
Quin ego deuoueo verſus,pariterque poëtas,
Cùm video pueros,obſcœna docente magiſtro
Carmina,peiores fieri,primumque pudorem
Linquere paulatim,& ſceleratos diſcere mores,
Vnde magis poſſit natiua augeriet illis
Nequitia,& citiùs ſub tartara delabantur.
Sed mihi non deſunt ſolatia debita.nam cùm
Scribant,vt magnam poſſint acquirere laudem,
Magnam ignominiam pro laude,& dedecus ingens
Accipiunt: meritò.quis enim non iudicet illos
Flagitio imbutos omni,taleſqúe fuiſſe,
Qualia ſunt,chartis quæ mandauerę nefandis?

Index eſt animi ſermo, morúmque fidelis
Haud dubiè teſtis: quoniam quiſque illa libenter,
Et crebrò loquitur, quibus oblectatur. arator
De bobus, raſtris, de vomere: nauita narrat
De velis, remis, de reſtibus, atque carinis:
Miles equos memorat, gladios, haſtilia, pugnas:
Sic obſcœni homines plerunq; obſcœna loquuntur.
Vos moneo quorum eſt fidei commiſſa iuuentus,
Et quorum eſt teneras puerorum fingere mentes,
Ceu molles digito ceras: hæc ſcripta peroſi
Deteriora, alijs incumbite: & illa docete,
Arida quæ non ſint, & non indigna referri.
Hiſtoriæ placeant noſtrates, ac peregrinæ:
His ſe cirrati oblectent, has mente reponant:
Nectareos manant ſuccos, (mihi credite) vitam
Inſtituunt, quæ ſint fugienda ſequendáque mõſtrant.
Fabula non omnis ſpernenda eſt. ſæpe legatur
Vtile quid moneat puris Comœdia verbis.
Sunt etiam (fateor) complura poemata, prauis
Haud temerata iocis: ſed quæ grauitate virili
Procedunt, placidóque tegunt ſub cortice mella.
Iſta iuuant, eadem pariter ſine crimine proſunt:
Iſtis diſcipulos epulis educite veſtros.
Firmior at poſtquam viuendo acceſſerit ætas,
Liberius poterunt lato diſcurrere campo,
Et quaſcunque volent, decerpere tutius herbas.
Eſt operæpretium poſt hæc perpendere, maius
Vtrum opus, atque vtrum potiori in ſede locandum;
Quo probitas, an quo tantùm ipſa ſcientia creſcit:
Præſtet vtrum, eſſe bonum, an doctũ. diuina quidẽ res
Doctrina eſt: decorat mites, oditque ſuperbos:
Ipſa voluptatis refugit ſomníque clientes:
Nec niſi per longum tempus, multóque labore
Percipitur. regit hęc vrbes: hæc arma ciere,
Hæc auferre poteſt, terras & ſydera monſtrat,

Morborum expultrix: varias formare figuras,
Et numerare docet, fidibusque apponere vocem:
Tecta Dei scandit, naturæ arcana recludit:
Qua sine nemo potest perfectus dicier, hæc nos
Dissimiles pecudum reddit, similesque Deorum.
Fit tamen exigui precij, perditque nitorem
Ipsa suum, quoties vitiorum fæcibus oblita
Induit informes vultus: ceu sordet Iaspis,
In putri demersa luto: ceu Phœbus ab atra
Obductus nebula, vel cum premit ora sororis.
Nec modo vilescit, sed fit quoque noxia: quippe
Si malus hanc habeat, poteris concessa furenti
Dicere tela, quibus valeat transfigere plures,
Baccharique magis. Quisquis sine crimine vitam
Ducere conatur, diuina humanáque seruans
Iura, scelusque cauens, tanquam præuisa draconis
Guttura, quem stimulat pastus insana cupido:
Sit licet vpilio, vel agaso, aut mulio, libros
Qui nullos penitus nôrit, preciosus haberi,
Laudibus ac debet magnis ornarier: illum
Spernere non homines, non cœli numina possunt.
Quis, nisi mentis inops, virtutumq; improbus hostis,
Non amet, atque illum laudet, qui sacra veretur,
Iustitiamque colit, cæco non vincitur auro,
Non aliena rapit, miseris succurrit, & arcet
Infames à se: ast humiles fouet, impia linguæ
Mordacis vitat contagia: lædere quenquam
Non gaudet, potius cunctis prodesse laborat?
Quodque decus mirum est, in re quacunque modstũ
Ostendit sese? fœlix hic nempe, sed illum
Fœlicem magis esse reor, qui pollet vtroque,
Qui probus atque idem doctus, diademate talem
Quis dignum neget? hic alijs præcellit, vt aurum
Est oricalcho nobilius, vitroque pyropus.
Tu tamen inuenies rarò peccare peritum.

Vel cautè aut leuius: rudibus vix vlla pudoris
Est ratio, atque palàm vetitos labuntur in actus;
Irridetque sacras petulans inscitia leges.
Vt cæcus nescit scrobibus diuertere ab imis,
Impinguntque pedem tenebrosa nocte vagantes,
Quum silet inferno recubans Proserpina lecto:
Sic mens quæ cæca est, sine lumine doctrinarum,
In quodcunque nefas facili descendere lapsu
Non dubitat, nisi sit pœnæ compressa timore:
Nec quicquã quod non placeat sibi, iudicat æquum.
Sæpe vicem tamen ipsa gerit natura magistri,
Inque vtero ingenium multis largitur: vt illi,
Quid schola non docuit, cœlesti munere discant.
Quod prohibet tales insontem ducere vitam?
Maxima ergo illi debetur gratia, cuius
Præstat vtrunque liber. Bifidi vos numina montis,
Quæ colui, quibus & reliquos deuouimus annos,
Munera si fas est paruos tam magna rogare,
Tale mihi carmen quæso concedite: vel me
A pipere & scombris saltem defendite, nostros
Tardipedis nec Vulcani voret ira labores.
Hactenus hæc. Aries, qui nostra limina seruat
Zodiaci, iam vult properanti cedere Tauro,
Meque noui finire iubet præludia cantus.

Liber Secundus.

TAVRVS.

TRaxisti longam portu mea cymba quietem:
Iam tempus dare vela notis, & soluere funem.
Cessit hyems, canæque niues de montibus altis
Distillant, viret omne solum, lapsasque reponit
Sylua comas, renouat dulces Philomela querelas:
Floribus ornatæ crines per prata Napææ

Deducunt choreas,Dryades,Satyrique petulci.
Carmina muſcoſis iterant laſciua ſub antris:
Aurea nunc volucer iaculatur tela Cupido,
Et iuuenum placidis incendit pectora flammis.
Iam tutum vaſtos pelagi proſcindere campos:
Vnda ſilet,Zephyrus redit expectatus ab orbe
Occiduo: quid ſtulta times? eſt lucidus aër,
Atque ſuo curſum ſuadent Atlantides ortu.
Quid tibi continget tranquilla per otia laudis?
Laurea deſidiæ præbetur nulla: potenti
Eſto animo,atque aude: audenti fortuna fauorem
Sæpe tulit,pauidoque vetat gaudere triumpho,
*Rictu. Vt video,terrent * frictu te monſtra canino:
Sed turpe eſt, fœdis virtutem cedere monſtris.
Perge igitur,iam rumpe moras, altumque petamus.
Rex ille omnipotens,vaſto qui præſidet orbi,
Aurea qui ſolo moderatur ſidera nutu,
Tot voluit latas habitare animalia terras,
Tot pontum,& liquidis vitam ſeruare ſub vndis,
Orba ſuis ne tanta forent elementa colonis.
Ex his tantùm homini,quid ſit cognoſcere verum,
Quid decens,& poſſe loqui,conceſſit: at ore
Cætera ſunt muto,& tellurem cernua lambunt.
Hic ratione potens,validiſſima quæque ſubegit:
Alipedes tigres,iracundoſque leones.
Et quamuis diro ſint corpora plena veneno
Serpentum,tamen hunc metuunt,huic maxima cedit
Oceani moles,oris Balena ſupini.
Hoc ſine,quid tellus eſſet? denſiſſima certè
Sentibus,& nullas ſegetes inculta crearet.
Hic leges,& quæ ſeruantur legibus vrbes,
Condidit: ornauit cœleſtia numina templis.
Repperit innumeras artes, imitantia fulmen
Tormenta: emiſſum quibus, ignis turbine clauſi,
Per ſpatia effertur longè diſtantia plumbum:

Quo

Quo pulsæ turres, & mœnia celsa trahuntur
In præceps: vastosque procul quicunque boatus
Accepit, dubius, se audisse tonitrua credit.
Væ vobis superi, si talia fortè Gigantes
Olim Phlegræis habuissent fulmina campis.
Repperit & puppes, vetitum quibus ire per ęquor
Posset, & extremum ventis famulantibus orbem
Quęrere, quà Titan populos despectat Eoos,
Et Tartessiaca pronus quà mergitur vnda,
Quà Cynosura nitet: & quà contrarius axis
Aspicit Antipodas, pendentes vertice: qui iam
Casuri, opponunt pedibus vestigia nostris.
Cùm tamen ingenio excellat, mentisque vigore,
Vt credi possit diuino ex semine natus,
Nescit adhuc, nec scire studet (res mira, nefasque,
Et centum tauris, & larga cæde piandum)
Viuere quo pacto, vel quid vitare, sequiue
Debeat, ô cæcis mortalia plena tenebris
Pectora, & ô mentes caligine circum septas
Stultitiæ! incendunt deserta per auia: vix heu,
Vix paucis nouisse datum, quò tendere tutum,
Quà sit iter, per quod vera & bona summa petantur.
Non docet hoc gemini nodosa scientia Iuris,
Non quæ Pæonio sanat medicamine morbos,
Non Rhetor, non Grammaticus. Sapientia sola
Hoc aperit: fida hæc hominũ dux atque magistra est.
Hanc mihi si dederit Deus, & subtegmina si non
Ante diem triplices truncabunt nostra sorores:
Ipse bonum summum quod sit, quì possit haberi,
Vt spero, expediã. quanquã hæc prouincia magna est.
Principio summũ esse bonum pars maxima censet,
Numorum plenam bene semper habere crumenam,
Atque auri tantum, quantum vel Lydius amnis,
Vel Tagus, ęquoreas splendens eructat in vndas:
Iugera tot campi, quot crines vertice: longum

Poſſediſſe agmen ſeruorum,armenta,gregéſque,
Quot non Trinacrijs pauit Polyphemus in aruis,
Quot nec Ariſtæo fuerant,Tyrinthius & quot
Non Erythræis tulit à præſepibus Heros:
Pulchraque vt Alcinoi pomaria,& Heſperethuſæ:
Nec non marmoreis miranda palatia cruſtis.
Hæc ſunt quæ cupiunt omnes,quæ quiſque requirit:
Quæ ſuperos genitrix tenero petit anxia nato,
Supplicibus votis. his qui affluit,eſſe beatum,
Fœlicémque putat craſſi dementia vulgi.
Sed neſcit quanti lateant ſub floribus hydri,
Quótque roſas inter ſpinæ naſcantur acutæ.
Illum etenim,quiſquis fieri vult diues, oportet
Nocte diéque animo diuerſas voluere curas,
Fortuna variante vices: nunc cogitat vnum,
Nunc aliud: ſi fortè epulis accumbit, iniquæ
Morſus auaritiæ ſtimulat,vix vlla palato
Eſca placet,properátque ingratas linquere menſas,
Abſtrahit inde illum exigui ſpes dira lucelli,
Vix ſomnum capiunt nocturno tempore ocelli:
In latus,in faciem iacet, quandoque ſupinus,
Verſáturque thoro: haud aliter quàm ſaxea moles
Siſyphia reuoluta manu.quid luce peracta
Geſſerit,& quid ſit redituro ſole gerendum,
Penſitat.en pereunt pecudes,cras pabula quæram.
O brumæ deuota dies,quàm frigora bobus
Hæc nocuere meis:ſed diſpenſator iniquus,
Paſtoréſque mali:rapiunt hi, decipit ille:
Inuaſere lupi caulas, prædatus & ipſum
Eſt pecus inſanus miles,magalia fregit,
Incendit ſegetes,deſecta eſt vinea ferro:
Debitor aufugiens,portat cum fœnore ſortem:
Nulla fides,nulla eſt homini reuerentia diuûm:
Omnia plena dolis, prô Iupiter , ille bonus vir
Prorſus habebatur,ſed fallax gratia linguæ,

Atque oris: non est semper vera effigiei
Regula. quid doleam? remeat mea nauis,& affert
Lucrosas,ohe,merces: graue pondus amomi,
Thura, electra,piper,Serûm velamina,vestes
Sidonias,mercesque alias,quas vexit ab Indis:
Quam si concursu Symphlegades infregissent,
Si vel Scylla vorax,dubij vel saxa Capharei
Soluissent tabulas,muliebri more querelis
Implessem totas ædes,lachrymisque maderent
Pectora.non deerunt nummi, nisi viuere desit.
Nil frumenta valent: quid tum? mercabor oliuum:
Est fodiendus ager, iaciendaque semina,messes
Occandæ, fabricanda domus, vitesque putandę:
Illud emam,hoc vendã:accipiã,& quod debeo reddã.
Non secus huc illuc inpellitur,ac pila magno
Lusorum cœtu solet,aspiciente theatro,
Iactari: hinc atque hinc ingenti missa tumultu
Pellitur, ille ferit pugnis,hic calce retundit.
Lætitia,mœrore,metu,spe,fluctuat æstu
Continuo,veluti ventorum flatibus æquor.
Ixion verus: qui,captus imagine nubis,
Concubitu fœdo prolem genuisse biformem
Dicitur: vnde eius voluit sine fine rotari
Membra, colubriferis radijs affixa,Deûm rex.
Diuitię quid sunt? res nempe simillima nubi,
Quam si Ripheo Boreas demissus ab axe
Incutiat,videas vnde est concreta,resolui
In tenues fumos:monstra hinc gignuntur habentia
Humanam faciem.quid enim speciosius ipso
Diuitis aspectu primo? sed nocere postquam
Ipsius vitam licuit, diuersa videntur
Partibus à tergo non respondentia primis.
Assiduo motu rotat hunc fortuna,colubri
Agmina curarum sunt,quæ pręcordia rodunt.
Vel scit,vel nescit diues,quæ possideat,si

Neſcit, quid proſunt? quoniam nil inde boni, vel
Acipit aduerſi, velut is qui non habet. at ſi
Quæ ſua ſunt nouit, vel amat, vel non amat illa.
Si non: cur tenet hæc? ex his quæ gaudia ſumit?
Qualia, quum potat ſuccos abſtemius vuæ.
Si quidem amat, pariter curat, ſtudet illa tueri,
Proque his ſeruandis eſt anxius, atque laborat:
Sollicitatque illum quicquid contingere rebus
Poſſe mali credit quas poſſidet: excruciatur
Si perit inde aliquid: fieri quod ſæpe neceſſe eſt,
Cùm nil ſtare diu videas, incommoda cùm ſint
In promptu ſemper: demum quo plura tenebit,
Hoc plus curarum accedet, ſęuique laboris.
Quid memorem, ſubeat quàm crebra pericula pōto,
Ac terris: cenſum cupiens augere paternum?
Syluicolas latrones, ponticolas piratas
Sæpe fugit: capitur tandem, laniandaque phocis
Viſcera, ſiue lupis prębet captiuus herili
Collum ſæpe iugo ſummittere cogitur, is qui
Vt dominus fieret, ſe obiecit caſibus audax:
Vix menſa tutus propria, propriòue cubili,
Exitiale datur ſitienti ſæpe venenum.
Stertentémue necat cupidi manus impia ſerui.
Pinguior in cędem vt petitur magis hoſtia, necnon
Nobilior potius ſpoliatur fructibus arbos,
Vtque apibus muſciſque perit quæ dulcior vua eſt:
Sic cui plura dedit ſors & meliora tenenda,
Inſidias patitur plures, propiorqúe periclo eſt.
Nota Syracuſij ſolertia mira tyranni:
Euge bone, es fœlix? quid ni? non pocula deſunt,
Non epulæ, pueri ſceptrum, diadema, cupitæ
Delitiæ: gemmis, auro (quid cernis?) abundas.
Heu mihi: namque tholo ſeta ſuſpenſus equina
Enſis adeſt, iamiam miſeri caput infodietur.
Inuidia vexantur opes: namque optima liuor

Quæque

Quæque malus lædens, odit fœlicia ſemper.
Hoc pretio miſeri damnoſum quæritis aurum,
Veſtra Palæſtinæ ſtimulent vt corda ſorores
Aſſiduè, ac nigrum citiùs tendatis ad orcum.
Nónne Midæ, fuluo quem Bacchi dona metallo
Ditarunt, cunctis ridenda inſania? iure
Huic aſini auriculas, iratus Phœbe dediſti.
Aurum cuncta precor fiant quæ corpore tangam:
Mox petijt ſtolidus primis contraria votis,
Quum cibus in vacuum nullus deſcenderet aluum.
Talis auare tibi fortuna eſt peſſime, qui cùm
Plus habeas, plus ſemper eges: vt Tantalon vndis
In medijs cruciat ſitis arida, ſi tibi plenō
Effundat cornu, quicquid vis, Copia: nunquid
Quod ſatis, an nimium, ſumes? hoc officit: illud
Quiſquis habere volet, facili mercede parabit.
Noſtra etenim minimis rebus contenta quieſcit
Natura, in vitium ſi non delapſa repugnet.
Diuitis in menſam ſyluæ pelagique feruntur
optima, non deſunt lepores, non caprea, ceruus,
Hœdus, aper, volucrumque genus, nō turdus obeſus,
Perdix, ficedulæ, nec non quas Colchica tellus
Mittit aues, grandes capi, grandeſque columbi:
Portantur rhombi, ſquillæ, muræna, locuſtæ,
Mugilis, & piſcis nomen qui traxit ab auro,
Oſtrea, cæruleo quæ Cyzicus æquore gignit:
Multa alia, eſt verſu quę claudere difficilis res.
Vina dehinc, nigro nunquam ceſſura falerno,
Ni potius placeant aruiſia nectaris inſtar.
Sed quæro, nunquid cuncta hæc lupus iſte vorabit?
Non credo: vel ſi cupiat, non poſſe putandum eſt.
Quod ſi poſſe volet, rumpetur venter, & ibit
Turgidus ad tumulum turba comitante rudentum.
Nam qui plus ęquo ſtomachi penetralia replet,
Læditur, & clamat, Medici ſuccurrite: demum

Euomit,& totas putor capit improbus ædes.
Hinc variæ insurgunt febres,hinc scrupeus humor
Insidias manibus pedibusque affigit inertes.
Cui non compertum est,multos inducere morbos
Ingluuiem? vexare animos & corpora,Bacchi
Humorem immodicũ;sitibunda in viscera mersum?
Ergo parcus erit,de multis pauca capessens:
Qui non ante diem vult dulcem abrumpere vitam:
Nec plus quàm pauper,saccum stipabit opimum.
Murice distinctos locuples vestitur amictus,
Auratamque togam,tenuique subucula bysso
Enitet: & Scythicę redimitus vellere frondis,
Gestat fœmineo pretiosa monilia collo.
Num magis ista fugant mordentia frigora,quàm si
Muniat incultæ vilis te penula lanæ?
Num quæ vulgari lino contexitur, æstum
Arcet tela minus,tunc quum per torua leonis
Signa Molorchæi gradiens, calidissimus est sol,
Flauaque vesanus discindit Syrius arua:
Quàm si lana tuum velet bombycina corpus?
At dices: ille in pretio est,quem pulchra decorant
Vestimenta: caput venienti inclinat, & omnis
Assurgit populus,solusque hic nobilis,atque
Creditur esse bonus,prudens,ac dignus honore.
Dignus amicitia.pannoso prorsus habetur
Nulla fides,tritamque irridet turba lacernam:
Sis licet Arpinas,cuius facundia toti
Præfertur Latio: vel fabri filius ille,
Attica quem tellus mirata est sæpe loquentem:
Carminibus quamuis possis æquare Maronem,
Mæoniique senis diuinos reddere cantus:
Non tamen idcirco speres tibi præmia laudis:
Sperneris, mihi crede, locum proiectus ad imum.
Tu Ganymedeos frustra sectabere vultus:
Optabis frustra teneram tractare puellam.

Si tectus vili pauper gradieris amictu.
Non equidē inficior: magna eſt nam gratia pulchri
Veſtitus. verùm fuerit virtutibus ipſa
Si mens nuda, malis imbutáque moribus: omnis
Ecce perit cultus, fies inglorius. ac te
Deſpiciet quiſquis norit, tua terga cachinni
Mordaces ferient, vel cæcæ iurgia ſannæ.
Nec ſeruus, propria quem tu nutrire farina
Conſueſti à puero, ſi te cognouit auarum,
Crudelem, tumidum, vinoſum, mentis egentem,
Æſtimat: idcirco ſecum clàm murmurat in te,
Hunccine herum fortuna mihi non æqua dediſti?
Hunccine herum tolerare diu me fata iubebunt?
Laudabunt alij, quem turba domeſtica temnit?
At fortis, prudens, iuſtus, pariterque modeſtus
Si fueris, ſi te non parua ſcientia clarum
Reddiderit, quæuis tribuet tibi veſtis honorem,
Nec (modò ſit ſanus) poterit te ſpernere quiſquam,
Inprimis, quicunque cupis venerabilis eſſe,
Laudari multum, nec non vehementer amari,
Virtutem ſequere, ac vitij contagia vita:
Et caue committas, quod poſſit iure putari
Cenſura dignum, atque authori inferre pudorem.
Nam ſolet egregiam ſtolidum contemnere vulgus
Virtutem, minima ſi infectam labe notauit.
Sed quiſnam prorſus viuit ſine crimine? nemo eſt
Qui non legitimo quandoque à calle recedat,
Qui non à recta interdum declinet amuſſi.
Ille tamen rarò ac minimum qui peccat, haberi
Atque bonus dici debet. ſed gratia linguæ
Maxima, quæ doctè ac prudenter ſingula profert.
Cultus habet ſermo, & ſapiens, mirabile robur:
Imperat affectus varios, animumque gubernat.
Hæc plus quàm veſtes, poterunt te reddere clarum,
Nec tu formoſi ſpecie capiaris Ephebi:

Talis amor ſcelus eſt, quem qui ſapit effugiet. nam
Eſt pueris, nec mens, nec amor, ratióue, fidéſue.
Ah pereat quiſquis puerorum flagrat amore.
Si te delectant formoſæ membra puellæ,
I, pete coniugium: vel non meretricula deerit.
Quid mauis demens cupere, & ſperare negata:
Pellere cùm poſſis facili medicamine morbum?
Sunt tamen hoc propter cupiendæ forſitan ipſæ
Diuitię, vt melius virtutem acquirere detur.
Quandoquidem argento loculi ſi fortè vacabunt,
Nullus erit qui te doceat: nam ſoluere oportet
Mercedẽ haud paruã doctoribus, eſt quoq; habenda
Sumptibus haud paruis librorum copia, tempus,
Quo valeas ſtudijs incumbere, plura legendo:
Ne mala pauperies alias te voluere curas
Cogat, & impediant ingrata negotia mentem.
Heu quàm difficile eſt, quã paucis numina præſtant,
Ex humili volitare gradu virtutis in arcem.
Quàm rarò egregios pauper ſortitur honores.
Præterea qualis vita eſt, quàm proxima letho,
Quàm meritò ſpernenda, animum ſi nulla voluptas
Mulceat, atque leuent ſolatia nulla laborem.
Cùm nunquam deſint curæ, cùm plena dolorum
Omnia ſint, præſtat ſtygiam tranare paludem,
Cerbeream ſaturare famem, miſcerier vmbris:
Si nunquam fas eſt rebus gaudere ſecundis,
Gaudia ſi miſerum pectus non vlla ſerenent.
Aſt inopi quidnam dulcedinis, aut ſolati
Eſſe poteſt? cui deeſt panis vinúmque frequenter:
Nunc lecto, nunc veſte caret: nunc calceus ipſos
Oſtendit digitos, veteri diſſutus aluta.
Viuere vix potis eſt, nedum ſectarier illa,
Iucundum quibus eſſe ſolet mortalibus æuum.
Talibus at certè quicunque eſt diues, abundat.
Illud enim aſſequitur quicquid deſiderat, & vult:

Tantum habet imperij, tantásque pecunia vires,
Vt sibi nil obstare diu patiatur: ab alto
Deducit montes, & valles tollit in altum.
Si vult ergo canum pernici prendere cursu
Ceruos, aut capreas, vulpes, leporésue fugaces:
Si volucres captare libet, vel fallere pisces
Retibus aut hamis: Veneris si grata voluptas,
Si cibus & potus delectant, otia, ludus,
Si choreæ, citharæue placent, si plaudere cantu:
Omnia diues habet: nam præstant omnia nummi.
Accipe quid contrà referam, si discere quisquam
Gestiet, id certè dabitur, modò firma voluntas
Nunquam deficiat: nec terreat aspera cliuis
Angusta, & primo ingressu satis horrida dumis
Semita, virtutis qua culmina celsa petuntur.
Si non sunt nummi tibi, væneat ipsa supellex,
Vel domus, aut fundus. quid ni? quo viuere pacto
Tunc potero? cogar mendicus quærere panem.
Ah miser: est melius mendicum viuere, dum te
Cælicolis similem diuina scientia reddat,
Quàm si possideas Persarum, bellua, gazas.
Noli iudicio tenebrosi accedere vulgi,
Haud magis atque pecus, verum agnoscentis: at ipse
Si sapis, hęc memori quæ dicam mente teneto.
Præter virtutem, non est durabile quicquam.
Diuitię pereunt, species quoque, robur, honores,
Cuncta cadunt: virtus æterna in tempora durat,
Quam fortuna nequit, nec tollere longa vetustas.
Ipse tamen vidi nunquam, & vix credere possum,
Vel perijsse fame, vel mendicasse disertum:
Quem si fortuna interdum conatur iniqua
Obruere, auxilium virtus festinat, alumnos
Protegit alma suos semper doctrina, diúque
Non patitur miseris vrgeri casibus: affert
Naufragio tabulam, qua tuti littora possunt

Spumo-

Spumoſos inter fluctus attingere nando.
Qui pollet virtute, Arabum deſerta nigroſque
Æthiopas, rigidoſque Getas luſtrabit & Indos,
Tutus & incolumis. fortunæ ſola reſiſtit
Virtus, atque illi dubio certamine pugnat.
Nullis eſt igitur parcendum ſumptibus. omnem
Ne dubita, vt virtutem habeas, impendere cenſum.
At ſi fortè tibi, valeas quod vendere, nil eſt.
Eſto bonus ſaltem, ſi non potes eſſe peritus,
Cum doctis verſare libens (nam diſcere multa
Sic poteris) nec non auide quæcunque loquuntur
Auſculta, atque roga interdum, tum cætera diuis
Committe, & patiare animo tua fata ſereno.
Gaudia, ſi ſequeris, ſi te inſidioſa voluptas
Implicat, & dulces tranſmittere lucibus annos
Te iuuat, atque ideo diues cupis eſſe: voluta
Sedulus hæc tecum, ratio quæ prouida dictat.
Nulla voluptate eſt res perniciosior: aufert
Conſilium, mentemque premit, virtutibus obſtat:
Corrumpit mores, vitiorum maxima nutrix:
Debilitat corpus, ſenſus obtundit, amaro
Fine nocens, homini multorum cauſa malorum eſt.
Clarius iſta ſequens ſermo meliúſque docebit.
Si tamen aduertas, habet & ſua gaudia pauper,
Nec forſan leuiora. magis nam dulcia ſunt quæ
Rariùs eueniunt ſolatia, credite, longè
Gratior, ac longe eſt iucundior illa voluptas
Quæ dilata diu fuit, ardentérque cupita.
Sic cibus eſurie ſuauis, requieſque labore,
Sic potus vexante ſiti, ſic frigore flamma,
Frigora ſic æſtu, ſic intermiſſa diuque
Suſtentata Venus grata eſt magis: omnia demum
Rebus ab oppoſitis, vires contraria ſumunt.
At locuples tolerare nihil vult, ſemper abundat
Delicijs, adeo vt moueant faſtidia ſæpe,

Et

Et cupiat bulbos, siliquas, holus, allia, sardas,
Solemnes epulas, & prandia lauta perosus.
Nil adeò dulce est, quod non videatur amarum,
Et non displiceat, si plus durauerit æquo.
Delectant alterna magis, vetitisque potiri
Dulcius est: sordent quæ possunt semper haberi.
Præterea non res hominem, sed sola voluntas,
Iudiciumque animi, contentum reddit. amari
Est dignum, quodcunque placet. quid proderit ægro
Concinnas offerre dapes, cui febris ademit
Gustum? quid vini suauem præbere saporem
Illi, qui gaudet puris abstemius vndis?
Hic hœdum, ast alius carnes cœnare suillas
Mauult: hunc cantus iuuat, illum ludus amorque:
Omnibus haud idem: hic puerum cupit, ille puellam:
Huic scortum placet, ast illi matrona. beatum
Efficit ergo animus, non res. rationibus istis,
Non minus ac diues, lætatur pauper: ab illo
Grandia poscuntur, paruo hic contentus abibit.
Impensa diues maiori, at sæpè minori
Lætitia viuit, quàm pauper. gratius ouo,
Et cicere, est vesci, atque famem compescere porro,
Nautæ aut fossori: quàm regibus & reginis,
Quicquid terra ferat lauti, prandere, vel vnda.
Dignior illa autem iure est dicenda voluptas,
Quæ nec sumpta nocet, nec contradicit honesto.
Nil tamen est melius, quàm pauca optare, animumq;
Vincere consilio; ne spes te affligat inanis.
Qui quod habere nequit desiderat, excruciatur,
Sperando frustra, & nequicquam tempora perdit.
Id cupias igitur quod certe possit haberi,
Aut nihil: atque animo frænos impone tenaces:
Ast opibus quisquis pollet, vult plura, petitque,
Quàm licet, & paruo contentus viuere nescit:
Indiget idcirco multis, fœlicior ille est,

Suffi-

Sufficiunt cui pauca satis, res ampla, superbum
Risorémque hominum, contemptorémque deorum,
Insanum, molléinque facit, virtutis & hostem.
Nam quis virtutem curat, si census abundat?
O bona paupertas, ô nondum cognita diuûm
Munera, virtutum custos, & amica pudori,
Luxuriæ frænum, vitæ tutela: procacem
Fortunam tu sola potes, ventíque furorem
Ac pelagi rabiem contemnere: dum vada lintre
Tuta tenes paruo, vicináque littora seruas.
Sæpius æthereos feriunt vaga fulmina montes,
Et quatit excelsas Boreas rapidissimus ornos:
Ima latent ignota malis, humiléſque procella
Iuniperos rarò infestat, lentęque myricæ
Stant inter syluas immotæ, ac pace fruuntur.
Spreuit Anaxagoras, spreuit Democritus, atque
Complures alij (quorum sapientia toti est
Nota orbi) argentum atque aurũ causásque malorũ
Diuitias. quare? nisi quod non vera putarunt
Esse bona hæc, animum quæ curis impediunt, &
In mala prçcipitant quamplurima. Fabricius quod,
Quod Cato, quod Curius, sanctissima pectora, quõdã
Senserunt: non quid vulgus, plebsque inscia dicat,
Mente agita, atque tibi propone exempla bonorum.
Nónne olim victor fœlicia signa Quirinus
Sæpe tulit, posito quum sumere consul aratro
Arma iubebatur, requiem factura ligoni?
Tum casa parua viros, & frugi mensa ferebat:
At nunc deliciæ, & laqueata palatia, molles
Imbelléſque edunt fœtus, ac lusibus aptos.
Discite mortales tandem, longísque tenebris
Exuite obsessam mentem, sursúmque leuate
Iam caligantes oculos: quò cæca voluntas
Vos ducit, ne ferte gradum, ratione deorum
Naturæ similes estis, ratione tenetis

Imperium

Imperium mundi: ratio vos derigat ergò,
Non error: finémque animo perpendite rerum.
Sufficiat cibus ille, famem qui ſedat: & illa
Veſtis, quæ corpus velet, friguſque repellat.
Sit ſopor ille ſatis, reficit qui feſſa labore
Mẽbra. etenim tribus his opus eſt, cũ corpora noſtra
Sint fragili contexta luto, ſed talibus vti
Sic licet, vt tanquam medicinæ munere cures
Quos tribuit morbos homini natura nouerca.
Aſt hic luxuriem dapibus complectitur, ille
Veſtibus: hanc alius vitam vix ſentit, ab arte
Dum fugit, aſſiduóque premit ſua lumina ſomno.
Fœlix qui didicit contentus viuere paruo:
Nec ſpem vllam in rebus ponit, quas linquere cogit
Parca ferox, tanquam noſtri non iuris: & æui
Quam breue ſit ſpatium reputat, quàm friuola demũ
Omnia quæ in terris longè latéque creantur,
Qui minor aduerſis non fit maiorũq; ſecundis,
Minoiſque vrnam ſpernit, Stygióſque furores:
Securus quodcunque ferat fortuna, tenere.
Infœlix, ſenſu qui ducitur, atque futuri
Cæcus, ceu pecudes, tantùm præſentia cernit:
Qui neſcit, quòd quanto animus præſtantior ipſo eſt
Corpore, tanto animi pluris ſunt munera, quã quæ
Ad corpus ſpectant. igitur non diuitiæ ſunt
Prima bona: quæ quoniã pro corpore conquiruntur
Quæ poſſeſſorem non efficiunt meliorem,
Quis bona ſumma vocet? multos at ſępe videmus
Quadrupedum ſimiles, iſtis qui rebus abundant.
Quantum ergo ſatis eſt vitæ, nihil amplius opta.
Namque ſuperuacuo ſtulti lętantur: aceruos
Ingentes fruſtra, fruſtra horrea plena requiris:
Cùm modio cumeraúe famem propellere poſſis.
Cùm tibi ſufficiant cyathi, cur dolia quęris?
Si te Plutus amat tamen, & tibi Copia ridet,

Diuitiaſ-

Diuitiasque dedit fatorum ignota voluntas:
Quid facias, operæpretium est didicisse: tenendo
Ne peior fias, ne possis stultus haberi.
Dic age nunc quæso, quænam prudentia, quodnam
Consilium est illi, cui sunt bona multa, sed ipsis
Insipiens nescit quo pacto debeat vti?
Hinc vires persæpe nocent, damnosaque forma est,
Hac ratione suum autorem facundiæ perdit,
Hac ratione artes aliæ compluribus obsunt.
Nodus auaritiæ non te constringat, ab ipsa
Heu fuge: nam certè nulla est hac maior Erynnis,
Hanc memorant Acheronte satam, per tristia Ditis
Regna truces agitare faces, centumque colubris
Colla veneniferis gestare minacia: fauces
Humano expleri nunquam potuere cruore,
Semper hiant, aliósque tenent, aliósque requirunt
Ora cibos: nulli parcit, nec templa deorum
Dedecorare timet, malum, & insatiabile monstrum.
Nascuntur variæ hinc pestes, discordia, cædes.
Proditio, rixæ, fraudes, iactura pudoris:
Contemptus diuûm, periuria, iurgia, bellum,
Atque aliæ plures quàm dici carmine possint.
Hanc igitur vita: nil quippe nocentius, & nil
Quod magis ostendat vile atque ignobile pectus.
Sic mulier, senior, pueri inueniuntur auari:
Sunt etenim imbelles, fragiles animíque pusilli.
Huic alia est vitio labes contraria, sed non
Tam grauis: hanc etiam studeas depellere. nam si
Prodigus es, mensam alterius, pinguémque culinam
Ieiunus frustra aspicies, patrimonia postquàm
Absumpta, & nimio fuerint deperdita luxu.
Inter vtrunque manet Virtus, extrema relinque:
Et cui fas, quantúmque licet, largire: nec vltra
Impensam facias, quàm sit permissa facultas.
Diuitias hic finis habet: prodesse tenemur

Omnibus

Omnibus,at noſtris potius,natura creauit
Nos,non vt ſolùm nobis, noſtrisque propinquis,
Aſt alijs etiam, quum poſſumus, emolumento
Simus,quid quæſo præclarius, atque deorum
Dignius eſt ſolio,auxilium quàm ferre ruenti,
Tradere pauperibus victum, miſerisque mederi?
Sic nos turba colit, ſic famam acquirimus: atque
Ad ſuperos multi per talia facta volarunt.
Naturæ humanæ nil aptius, & nihil ipſo
Dignius homine,vt perhibet ſchola docta ſophorū,
Quàm prodeſſe homini,& ſocio ſuccurrere lapſo.
At nunc,ô mores,ô triſtia tempora,prorſus
Extincta eſt pietas: nulli largitur auarus
Diues,cùm teneat quæ tradere plurima poſſit:
Nulliuſque ipſum miſeret. ſunt ferrea cunctis
Corda. quis exigua mendici nunc ſtipe caſum
Solatur? lachrymas rident,miſeroſque precantes.
Siqua tamen donant, dant ſcurris,dántque cynædis,
Dant lenis potius,dant ſcortis callipareis:
Nemo dabit vati, Muſę ſpernuntur vbique.
Calculus huic loculos,vel teſſera reddit inanes,
Ille autem pictis ludit patrimonia chartis.
Nónne hoc turpe magis numos abſumere pacto,
Vnde nec vllus honos,nec gratia quæritur vlla?
Mens oblita Dei,vitiorúmque oblita cœno,
Sícne licet fieri? nónne olim nudus ab aluo
Exiſti,& nudus terræ es rediturus in aluum?
O demens,non hæc tua ſunt: ſed Iuppiter harum
Eſt dominus rerum,tu diſpenſator & hoſpes.
Non res,ſed nobis rerum conceditur vſus.
At poſtquam vetus ille Charon te vexerit, vltra
Quam trepidant ſuperi falsò iurare paludem:
Hic miſer,hic alijs hæredibus iſta relinques.
Ergo his vtendum eſt rectè, dum ſtamina Parcæ
Noſtra trahunt, nobis ſumendo,aliosque iuuando.

Iam patet ex dictis, an ſint bona ſumma putandæ
Diuitiæ. mea cymba redi, ſatis ardua ponti
Nauimus: ecce auſter pluuias iam cogere nubes
Incipit, ecce vndas Typhones in aëra portant,
Abſorptas pelago: vnde ingens promittitur imber.
Amplius hîc tutum non eſt (mihi crede) morari.
Heu metuo fidum malè puppibus Oriona:
Dum licet, in portum tendamus, nubila clarum
Reddiderint vbi pulſa diem, reuocabit ab alto
Nos Triton ſcopulo, atque iterum tentabimus æquor.

Liber Tertius.

GEMINI.

Vtea quadrijugo curru ſurrexerat Eos:
Aſtraque cedebant euaneſcentia cœlo:
Iã diuiſus erat Titan, mediũque videbant
Antipodes, mediũ noſter monſtrabat horizon:
Mirabar, quia nam medijs de fluctibus ignis
Exit inextinctus? certè hæc contraria ſeſe
Mutuò corrumpunt: quin ſol extinguitur vndis?
Igneus aut igitur non eſt, aut tingier ipſum
Oceano vulgus mentitur. talia mecum
Voluebam, gradior dum propter littora ſolus:
Obuius ecce ſenex quidam mihi venit, acerno
Innixus baculo, nitidoque indutus amictu,
Cana tenus medio pendebat pectore barba,
Pulchra cutis, læta & facies, varióque colore
Florea candentes decorabant ſerta capillos.
Comminus vt dedimus citróque vltróque ſalutem:
Quò pergam, qui ſim, quo dicar nomine, quærit?
Reſpondi, atque eadem pudibunda voce rogaui.
At poſtquam proprium nomen mihi reddidit (ipſe
Nanque Epicurus erat) ſtupui: ceu ruſticus agrum

Qui fodiens, reperit laritantem obscurius arcam.
Atque ego tunc, Veneráde senex sic numina semper
Cuncta tuis faueant votis, sapientia quando
Mira tuis habitat fibris: nisi falsa loquuntur
(Vt plerunque solent) homines: præcepta salutis
Da precor, & iuuenem prudentibus instrue dictis,
Dummodo non te aliò grauiora negotia ducant.
Ille autem contrà, Me nulla negotia ducunt.
Sed quoniam vito curas, fugioque laborem,
Huc soleo vacuus crebrò aduentare, legoque
Per prata hæc varios capiti gestamina flores.
Vnde libens & promptus agam quodcunque petisti,
Quippe loqui senibus res est gratissima cunctis.
At ne nostra aliquis disturbet verba viator,
Hinc diuertamus, densaque sub ilicis vmbra,
Iuxta illas quas cernis aquas, residebimus ambo.
Iuimus, & placida sic tandem voce profatur,
Nimirum huc aliquod iuuenis te numen adegit,
Vt discas hodie quę sit Sapientia. nanque,
O superi, quanta rerum caligine totum
Immersum est mortale genus? simulachra videre
Mille ac mille hominum facile est, sed rarus vbique
Verus homo; vt possit non falso nomine dici,
Mundus stultorum cauea, error vmque taberna.
Quare adhibe puram nostris sermonibus aurem,
Pellere si quæris miseras à mente tenebras.
Principio, verum atque bonum cognoscere oportet,
Perspicua ratione quidem, atque examine recto,
Hinc scatet, hinc magnos ducit sapientia riuos.
At paucis hoc scire datum est, nam maxima turba
Diuitias summum esse bonum, pars altera honores:
Diuersi diuersa putant: mihi sola Voluptas
Optima cunctarum rerum censetur: & istud
(Ni fallor) vera poterit ratione probari.
Omnium enim est finis rerum, atque nouissima meta

Ad quam sic hominum facta omnia disponuntur?
Spicula vt in certum signum mittuntur ab arcu.
Nam quis tellurem rastris, quis Nerea tonsis,
Aut quis Gradiuum validis tentauerit armis?
Denique virtutem quisnam quæsiuerit vllam
Si non hunc præsens mouet, aut sperata voluptas?
Nempe hęc principium, medium, finisque laborũ est.
Quod magis vt pateat, quæ dicam attentiùs audi:
Omne opus ob finem, ratio nisi desit agenti,
Sumitur: hic specie prior est in mente, mouétque
Artificem, sed re post facta nouissimus exit.
Finis item bonus est, igitur placet: atque voluntas
Hunc sibi vt acquirat, primis medijsque libenter
Partibus incumbit, sic delectatur, amœnus
Sic labor efficitur: causa est ergo ipsa voluptas.
Quippe aliud non est quàm delectatio quædam.
Sed quia non facile est rudibus ratione doceri,
Tentabo exemplis melius recludere verum.
Cur fodit, atque graui sulcum deducit aratro
Agricolę callosa manus? non Sirius æstu
Terrificat, non bruma gelu. cur nauita ponti
Insanam rabiem, syrtes, scopulosque minaces
Non timet, admoti spernens confinia lethi,
Veliuola fretus pinu? cur prælia miles
Insequitur, gaudétque ferox, vbi classica Martem
Sæua canunt, acuítque animos hinnitus equorum?
Cur iuuat assiduis alium pallescere chartis,
Et varios versare libros noctesque diesque?
Nempe vt post longos lucrum vel fama labores
Iucundum efficiat. nam si non ipsa placeret
Vtilitas & honos, virtus artesque perirent.
Est finis per se dulcis: primordia verò
Cum medijs propter finem. nil denique refert,
Turpia, vel potius cuncta hæc videantur honesta.
Nam veluti exultat lasciuus turpibus, ipsa

Sic virtute bonus placidissima gaudia sentit.
Ergo voluptatem propter tandem omnia fiunt,
Vel mala declinent homines, vel commoda quærant:
Vel laudanda gerant, vel non laudanda sequantur.
Hac etiam sola superi mercede fruuntur:
Vtile nanque illis non conuenit, indigeant cùm
Nullarum rerum, sed dices forsan, honestis
Numina plena bonis. quid tum? si talia lætos
Non faciunt diuos? tanquam si lignea gemmis
Nobilibus, fuluóque ornes simulachra metallo.
Adde aliud, quoties perfecta est causa, necesse est
Inde parem effectum procedere, vis igitur quum
Quæque animæ bene disposita est, atq; optima seruat
Obiecta, esse bonum summum nemo hercle negabit
Qui sapiat: verùm tali de fonte voluptas
Cogitur effluere. auditus sic lætificatur
Harmonia, numeris contexta dulciter aptis,
Sic forma egregia, visus: sic nasus, odore
Mirifico: hoc ipsum reliquis de partibus aio.
Quid, quòd cuncta Venus terris animalia gignit:
Atque eadem (nisi vera neges) est summa voluptas?
Præterea, labor atque dolor mala maxima cùm sint,
Atque voluptati contraria: iure voluptas
Esse bonum summum censebitur. oppositorum
Opposita est etenim ratio: proinde omnia quærunt,
Naturæ instinctu, quæ sunt iucunda: cauentque
Tristia: quis verò naturam fallere credat?
Et summũ ergo bonũ, quod amant animalia quæque.
Sed quid amant, vel quid nisi dulcia gaudia quærunt?
Multi autem dicunt: virtutem acquirere oportet,
Sudando, algendo, dum viuimus: atque voluptas
Est fugienda, frui tamen hac post fata licebit:
Gaudia quippe Deus iustus æterna parauit.
Nil rationis habet vox hæc, prorsusque videtur
Irrita. nanque animas post funera viuere, perque

Tartareos volitare lacus,& pendere dignas
Pro meritis pœnas,vel sumere præmia facti,
Credere quis debet,nisi cui mens integra non est?
Hæc sunt,ô miseri,vatum commenta furentum,
Mos quibus est semper varias effingere nugas,
Vt stolidas dictis delectent talibus aures.
Finxerunt Stygij pallentia regna tyranni
In quibus est Phlegethō,flāmis crepitantibus ardens:
Tergeminus canis,& pictis armata colubris
Tisiphone,extensi per iugera longa Gigantes,
Et sine luce vmbræ,& vasti non vlla cremantes
Ligna foci:riget hîc hyemis sine tempore frigus,
Roboreque ex nullo gemit hîc compacta phaselus,
Dum senior nimias transuectat portitor vmbras:
Aeolides saxo cruciantur,Tantalus vnda:
Vasa mariti necę gestant rimosa sorores,
E quibus vnda fluit,vano repetenda labore.
Plura etiam,quæ nec pueris credenda videntur,
Talibus in regnis cecinerunt esse Poëtæ.
O dij,quàm magna est penuria mentis vbique,
In nugas quàm prona via est,quid creditis ista
Insani? quę nec possunt ratione probari
Vlla,nec sensu agnosci? quid vana timetis?
Qui facilis credit,facilis quoque fallitur idem.
Lucra sacerdotum sunt hæc,artesque dolosæ,
Ast vbi vita semel tenues defecit in auras,
Nil sumus,vt nondum geniti nil prorsus eramus.
O nimium infirma & fragilis,nimiumque superba
Atque audax natura hominum,quo freta perennem
Stulta tibi vitam promittis? desine velle,
Cùm sis vile lutum,ętatem sperare deorum.
Quælibet orta cadunt,& finem cœpta videbunt.
Ingentes vrbes,populósque,ingentia regna,
Supremos montes,& maxima flumina,tandem
Aufert longa dies: at tu vilissima puluis

Semper

Semper eris? tanta eſt modicæ fiducia mentis?
Nempe laboramus fruſtra, virtutis amore,
Somnia ſperando, & vanas fingendo Chimæras.
Stulti ſunt qui pro certis incerta ſequuntur:
Et qui pro dubijs, quæ ſunt manifeſta relinquunt.
Dulcia ſed remanent longæuæ præmia famæ.
Hoc certè nil eſt, cùm tu poſt funera nil ſis.
Fama quid eſt, ſi nil delectat fama ſepultos?
Quid lapis, aut ſtipes laudum præconia curant?
Si non lætaris viuens, lætabere nunquam.
Proinde ætas donec breuis hæc incertaque durat,
Gaudebit quicunque ſapit, pro viribus: & non
Frangetur quoties fortunæ vrgebitur ira:
Dulce autem quæret, ſi quid continget amari.
Ergo ne longis teneam te ambagibus vltra,
O iuuenis, dum fata ſinunt te viuere lætum
Hortamur, quantumque potes lugubria pelle.
    Talia barbati poſtquam mihi verba magiſtri
Haud paruam fecere fidem: Pater optime, dixi,
Pro tantis nequeo dignas tibi reddere grates
Officijs: verùm donec ſpirare licebit,
Debebo, ac memori ſeruabo hæc pectore dicta.
Scrupulus aſt vnus reſtat. nam diſcere oportet
Non ſolùm quid agas, ſed quæ via detur agendi.
Ergo voluptatem doceas quo acquirere pacto
Poſſim, quà ſit iter per quod tentatur ad illam.
    Tum ſenior: Breuis & lata, & decliuis eunti
Eſt via, non procul hinc habitat regina Voluptas,
Quæ ſi fortè tibi cordi eſt, veſtigia noſtra
Iam ſequere, hac per me poteris gaudere reperta.
Portio ſiderei nondum tranſmiſerat orbis
De tribus vna diem, niſu quum ſurgit anhelo
Grandæuus ſapiens: quo præcedente ſequebar
Pone ſimul, gradiens per deuia comminus ibam.
Progreſſiſque parum, moles oblata palati

Eximia est, scitorque ducem, Sublimis, & auro
Tam preciosa domus, quo possessore tenetur?
Plutus, ait, tenet hanc, indutusque arma satelles
Seruat iter, prohibetque vltrà transire volentes,
Ni prius hunc adeant, & blando munere placent.
Ipse autem celsa residet, quam cernis, in arce.
Tres tantùm natæ thalamo versantur eodem,
Quarum si quæris cognoscere nomina dicam:
Sordida Luxuries, tumidisque Superbia buccis,
Nec non audaci stolida Ignorantia vultu.
Tunc ego, Quis, dixi, dominum nos ducet ad istum?
Tres illi ancillæ sunt, per quas ire licebit,
Respondit senior: Sors, Fraus, Vsura: patebit
Cuilibet ingressus facilis, ducentibus istis.
Dona mihi non sunt, inquam, quæ tradere possim:
Nec tutum ancillis confidere talibus: ergo
Monstra aliam mihi quæso viam. tunc reddidit ille,
Est alia, est, per quam, si vis, transibimus. Eia
Duc, inquam, & pariter digressi, tendimus imam
In vallem, præbebat iter qua semita nobis
Scrupea, & incultis homini vix peruia dumis.
Hîc Paupertatis pergendo offendimus ædes
Exiguas, lacero pendentes culmine: præter
Iuimus, & vastum nemus è regione videmus.
Hæc, quam proceris ferientem sidera cernis,
Arboribus sylua, est (inquit dux) inclyta sedes
Reginæ, per quam nobis licet esse beatis.
Sed facie & manibus lotis accedere oportet:
Quaque potes, totum te orna, vultumque serena.
Nam dea nec sordes, nec vult admittere curas,
Paruus erat veniens per leuia saxa deorsum
Riuulus, & blando suadedat murmure somnos:
Hîc faciem laui, atque manus, rigidosque capillos
Pectine composui, totóque in corpore vestes
Aptaui, atque leues pepulerunt seria ludi.

Sic

Sic hilaris gradior. iam quantum funda retorto
Verbere ferre potest, iactu non amplius vno,
Emissum lapidem, distabat sylua: canentum
Suaue melos volucrum, suaues sentimus odores,
Quorum illic magna apparebat copia florum.
Tale nemus non mollis Arabs, Panchaia quamuis
Thura ferat passim, vidit: non Indus Eous,
Non Scytha laurifero spectabilis vndique ramo,
Non demum cæli qui pondera sustinet Atlas:
Illa licet Satyri teneant loca, quos Nympharum
Vrit amor Dryadum, & choreas per gramina ducant
Dulcibus & nitidis vndis, cursuque silenti
Ibat circum amnis: quantum transcendere saltu
Posset, venantum fugiens conuicia ceruus,
Tantum distabant ripæ: sed plurima claro
Squammigeri pecoris ludebant agmina fundo.
Vltima cingebant syluæ quasi mœnia, pulchro
Ordine dispositæ, & superantes nubila pinus:
Pinus quæ duro clauserunt cortice quondam
Dilectum Cybelæ iuuenem: Phœbea cupressus
Iuxta aderat, paribusque comis surgebat in altum:
Non illic deerat quercus, non esculus, ilex,
Robur, acer, platanus, suber, nux, arbutus, alnus,
Orni, castaneæ, coryli, piceæ, tiliæque
Palma, abies, myrtus: veterumque obsonia fagus,
Aurea Saturno fluerent quum secula rege:
Non vitis, ficus, malusque, & amica Priapo
Lothos: non hederæ, & vatum gestamina lauri,
Morus, & Alcidæ gratissima populus arbor,
Non pyrus, atque salix, prunusque, & pallida buxus,
Mespilus, atque olea, & cerasus, non sorbus, & vlmus,
Et siliqua, & primos quæ monstrat amygdala flores.
Quid memorē cedrū, atq; hebenū, mensisque petitā
Materiam citrum, cui cedere creditur aurum?
Quidue alias plures? quarum si nomina tentes
Dicere,

Dicere, Marmoricas citius numerabis arenas,
Ingredimur, quà pons ripam iungebat vtramque:
Intus erant ſpatiis amplis, viſuque decoris,
Huc illuc longo tendentia compita tractu,
Purpureæ niueæque roſæ, pictique hyacinthi,
Narciſſi & violæ & vaccinia miſta liguſtris,
Liliaque & longum viuens amaranthus in æuum,
Puniceis folijs, nec non caryophylus albis:
Balſamaque & caſiæ,& coſti,myrrhæ,crocique,
Mẽta,thymũ,thymbra, & bene olẽtis amaracus horti
Deliciæ,Idalijs oritur quæ plurima ſiluis.
Hinc atque hinc ſuaues ſpirabant vndique odores,
Mille auium ſpecies implebant murmure ſiluam,
Et liquidum vario feriebant æthera cantu.
Coniugis infandum Progne deflebat amorem.
Fortunámque ſuam atque Ithili Philomela gemebat,
Pſittacus humanas operoſo gutture voces
Reddebat,tenuéſque ſonos variabat Acanthis.
Iugis aquæ riui nitidis de fontibus,inter
Manabant flores,& gramina læta rigabant.
Non Maſſyla illic degebat bellua, nec vox
Sacrilegi eſt illic audita Lycaonis vnquam,
Non aper,aut vrſus, non velociſſima tigris
Prorſus erant, trifidis nec triſtia ſibila linguis.
Talia ſpargebant tumidi per rura ceraſtæ.
Denique non illic niſi blanda & amantia pacis,
Auriti lepores,cerui,damæ, capreęque.
Et quanquam ver ſemper erat: dulciſſima ibidem
Poma tamen deerant (dictu mirabile) nunquam.
Pene polum medium lampas Phœbea tenebat
Quum locus eſt viſus nobis,vbi diua manebat.
Campus erat nemore in medio ſpatioſus,& herbis
Plenus odoriferis: nulla illic creuerat arbos.
Circum aderant menſæ egregiæ, dapibúſq; refertę
Qualibus accubuit Capuæ Dux luſcus: & ipſi

Accubu-

Accubere olim qui Ancilia ſacra gerebant.
Tunc ſenior, Iam tempus adeſt, potemus, & eſca
Inſtauremus (ait) vires. nam ſobrius ire
Ad diuam, vel ieiunus prohibetur: & omnes
Huc quotquot veniunt, impunè abſumere poſſunt,
Gratíſque has epulas: dea ſic vult. cúmque comeſa
Deficiunt, famulæ reparant, renouántque ſapores.
Veſcimur: atque mero madidi vix ſurgimus, & pes
Figebat dubios titubanti poplite greſſus.
Tum magis optamus reginam accedere ad ipſam:
Quam medio in campo ſpatiantem, maxima turba
Ponè ſequebatur, iuuenes, pueri atque puellæ,
Maturíque ſenes, at non matura gerentes.
Illius ad dextram mulier pulcherrima, ſecum
Ibat, habens puerum: cuius pendebat ab armo
Feralis pharetra, & diris metuenda ſagittis.
Cæcus erat, nudûſque, & verſicoloribus alis:
Arcum geſtabat manibus, neruúmque trahebat:
Quanquã oculis captus, certis tamen ictibus omnes
Figebat puer ille ferox prę cordia pulſans,
Atque iterum facto remeabat vulnere telum,
Iamque illum penitus populum miſiſſet ad vmbras,
Fœmina ni quædam tales miſerata ruinas,
Auxilium miſeris mira pietate tuliſſet.
Nanque vbi cuiuſquam per ſaucia pectora ferrum
Viderat intraſſe, & tepidum emanare cruorem,
Accurens, paritérque ſalubria pocula præbens,
Seruabat vitam: ſed vulnera dira manebant:
Reginæ ad læuam, mulier ſtans altera, habebat
Semper in ore cibos: manibúſque & veſtibus vnctis
Sordida curabat ſolius gaudia ventris,
Grandiáque inuerſo ſiccabat pocula fundo.
Hærebat puer huic alter, qui vertice nutans,
Conniuénſque oculis, vigilare nec ipſe valebat:
Nec vigilare ipſam, dapibus vinóque grauatam.

Neſcio

Nescio quo sæpe aspergens humore, sinebat.
Rauca Cytoriaco resonabat tibia buxo
Illic: ast alij citharas & pectra mouebant.
Orpheus Eurydicen serpentis dente peremtam,
Immitesque Erebi reges, iactumque laborem
Deflebat, secumque feras & saxa trahebat.
Carmina delphinis miranda canebat Arion,
Nauigium infœlix referens, nautasque dolosos.
Oedipodionias iterum consurgere Thebas,
Nobilis Amphion cantu fidibusque iubebat.
Turba sequebatur saltando cætera, cuius
Lumina caligo quædam satis atra premebat,
Et cuiusque caput nebulæ circumuolitabant:
Inter quos vnum vidi, nouique tabellam
Quippe manu scriptam per talia verba tenebat,
Sardanapalus ego, Assyrio diademate quondam
Inclitus, hæc habeo quæcunque famelicus edi,
Et quæcunque hausi suadente libidine: donec
Viuitis ô miseri, quid gaudia postergatis?
Heu mihi, post mortem nulla est speranda voluptas,
Discite ab exemplo, mortales, discite nostro.
Post omnes, extrema acie duo monstra subibant:
Quorum vnum varijs linguis fœdabat euntes,
Ast aliud semper stimulis vexabat acutis.
Quapropter dulces lusus turbabat amaror.
Vsqueadeo nobis æterni regia cœli
Inuidet, atque malis hominum gaudere videtur:
Vsqueadeo votis contraria numina nostris.
Cumque tot aduersis æuo fugiente premamur,
Lætitiæ vix hora datur, vix hora quietis.
Et siqua est, breuis est, & non sincera voluptas.
O vita, exilium meritò dicenda, quid ipsos
Damna iuuant adeo superos mortalia? quare
Malunt nos tristes potius quàm viuere lætos?
Vnde in nos odij tanti manauit origo?

Vince

Vince deos, animo patienti aduersa ferendo.
Haud multo spatio iam turba aberamus ab illa,
Quum subitò à dextra nemoris, matrona venusto
Corpore, virgineo vultu, incessuque seuero,
(Qualis in æthereo Iouis vxor creditur aula,
Quum medios inter graditur pulcherrima diuos)
Occurrit nobis, crines lacerata sinusque:
Et mœsta, & vili quamuis circundata panno,
Non spernenda tamen: roseóque hæc edidit ore,
Quò ruitis miseri? quò vos insania ducit?
Sistite: neu faciles in damnum currite vestrum:
Et quæcunque loquar vobis, audite parumper.
Sistimus, atque eius dictis intendimus aures.
Principio, non est, vt forsan creditis (inquit)
Hæc dea: nec prorsus diuûm de sanguine creta,
Ad quam nunc itis, cuius vos iungere castris
O cæci cupitis, sed dira & pessima Erinnys,
Incautos blanda semper sub imagine ludens,
promittensque fauos, aloën infida ministrat.
Neu vos decipiat, facies quòd pulchra, quòd extrà
Tota nitet gemmis atque auro: namque sub ipsa
Nescitis quàm sit turpis, quàm sordida veste.
Intus mille latent mendæ, perditque clientes
Ipsa suos, falsa captos dulcedine: sicut
Perduntur pisces, quos fallit harundine longa
Piscator, dum littoreas demittit in vndas
Fila, sedens scopulo, atq; hamos tenet esca latentes:
Illi concurrunt auidi, rapiuntque tenaces
Ore cibos, sed mox hærent, ac fila sequuntur.
Non tantum Libycæ syrtes, vel tecta nefandi
Antiphatæ vel Scylla vorax, vel sæua Charybdis,
Vel quodcunque aliud: quantũ est fugiẽda Voluptas.
Eheu, quas infert mortalibus ista ruinas:
quot claros alioqui homines, quot regna, quot vrbes
Perdidit hæc. sed ne multis vos ipsa fatigem

Exemplis,

Exemplis, vnum ſat erit, notúmque referre.
Quis fuit Alcida maior? quis tanta peregit?
Nam geminos infans ſuffocauiſſe chelydros
Dicitur, exiguis elidens guttura palmis:
Ipſe Molorchæum fertur ſuperaſſe leonem,
Extinxiſſe caput ſemper creſcentis echidnæ:
Hic domuit ceruam æripedem, taurúmque ferocem
Expulit, & valido volucres Stymphalidas arcu.
Fregit Threicij præſepia dira tyranni,
Fregit & hic Acheloë tibi de cornibus vnum:
Heſperidas pomis, bobus ſpoliauit Iberum:
Infernas adijt ſedes, triplicémque retraxit
Inde canem, ſpumis inſana aconita ſerentem:
Eiuſdémque manu Erymanthius occubuit ſus:
Senſit & Antæus ſublatus in aëra, vires
Herculeas: raptórque boum Vulcania proles:
Hic demum feſſo potuit ſuccurrere Atlanti,
Grandibus aſtra tenens humeris, axémq; labantem.
Attamen (ô fallax, ô pernicioſa Voluptas)
Imperioſa tulit Gygeæ iuſſa puellæ.
Et qui non timuit toruam cum Dite Megæram,
Tartareúmq; gelu, & flammas Phlegethontis, & ipſũ
Porthmea, terrifico aſpectu, hirſutíſque capillis:
Sæpe minas teneræ demens expauit amicę,
Pro clypeóque colum geſſit, pro caſſide mitram.
Quæq; prius clauam ingentem vibrare ſolebat,
Fœmineo ritu torquebat dextera fuſum,
Et calathis dominæ referebat penſa peracta,
Dum metuit ſcuticam muliebri indutus amictu
Amphytrioniade, quis te furor obcæcauit?
Vtque Ithaci ſocios mutaſſe venefica Circe
In porcos fertur, texiſſéque corpora ſetis:
Non ſecus iſta ſuos mutat regina clientes.
(Si debet regina magis quàm ſerua vocari)
Nanque manu pateram, quæ dulci plena veneno eſt,

Porrigit his, de qua ſiquis bibit, illico fiet
Vel leo, vel ſpumoſus aper, vel tardigradus bos,
Aut canis, aut pauido peſtis lupus improba ouili.
Aſt alias alij coguntur inire figuras,
Pauci ex hoc populo lethalia pocula vitant,
Vos eadem quoque fata manent, ſi fortè velitis
Iſtius vexilla ſequi meretricis iniquæ.
Quare vos moneo, crudelia retia cauti
Dum licet aufugite, atque animum frænate lupatis
Pręcipitem. occultos laqueos aduertite, ne vos
Haud aliter fallat, quàm fallit aranea muſcam,
Dum tenuem texit telam latitátque deorſum
Anguſto in thalamo: ſed ſi cognouerit hoſtem
Delapſum in caſſes, quamprimum accurrit, & arctis
Stridentem inuoluit laqueis, & ſtamina circum
Cruribus aſſiduis glomerat, noſtróque peremptum
Perforat, & ſugit fuſum per membra cruorem.
Demens, heu nimium demens: qui cùm ſimilis dijs
Eſſe queat, ratione vtens: veſtigia mauult
Sectari pecudum, Veneri, Veneríſque ſodali
Ventri indulgendo, & turpiſſima quæque ſequendo.
Talia non potuit patienter ferre meus dux.
Nanque pudore gemens, ſtomachóq; iratus amaro,
Neſcio quid ſecum ſecreto murmure rodens
Terga dedit, notúmque tripes properauit in agmen.
Tunc Arete, (hoc etenim nomen ſibi dixerat eſſe)
Ne cures, inquit, fugiat ſine. noctua Phœbi
Non patitur radios, gelidis aſſueta tenebris.
Vtque æger longa vexatus febre, recuſat
Optima, quæ amiſſam valeant ſibi ferre ſalutem,
Deteriora petens propriæ contraria vitæ:
Sic ſtulti verum fugiunt, & falſa ſequuntur.
At tu, ſiqua tui cura eſt tibi, ne retrahas te
A noſtris monitis: quę vt promptiùs accipias, hinc
Mecum digredere, hæc etenim ſpectacula mentem

Perturbant, strepitusque attentas impedit aures,
Tunc me dextrorsum ducit, pariterque sub vmbra
Semotæ lauri concedimus, atque ita fatur,
Ille opifex cœli & terræ, pelagique tumentis,
Vt reliquos primò aduersos ire impulit orbes.
Sic aduersari affectus voluit rationi
Complures: ne sola sua torpesceret aula.
Mens nanque vt sonipes calcaribus, & stimulo bos,
Vrgentur, sumuntque magis per vulnera vires:
Sic mentem affectus acuunt, crescitque premendo:
Qui si non essent, prorsus tabesceret, & nil
Egregium faceret: ceu nauis in æquore torpet,
Ni remi impellant, vel habentes carbasa venti,
Proinde errant quidam, dicentes, quòd sapienti
Haud vnquam licet hos animi sentire tumultus.
Hi differre hominem signato à marmore nolunt,
Et delirantes prorsus verba irrita fundunt.
Nam tales homini motus natura dedisset
Frustra: quod dictu absurdum est. vti ergo licebit
Ipsis legitimè norma rationis & arte.
Hos, inquam, motus validis moderatur habenis,
[illegible] vt præclarus eques, nec vincitur illis
[illegible]unque dedit verum sapientia nomen.
[illegible] norunt medium reperire, modumque
[illegible] idcirco tollunt hi prorsus, at illi
Prorsus a[illegible]ant: vnde hos error conturbat & illos,
Nam diui sola viuunt ratione: sed ipsæ
Duntaxat sensu pecudes ornantur: vtroque
Mortales; vtroque igitur gaudere iubentur:
At ratione magis. nanque hæc præstantior est pars,
Et summi cognata poli, quæ ducit in altum
Semper. at in præceps sensus trahit, & deliros
Efficit: idcirco minus huic seruire licebit.
Quamuis hunc (ô cæca hominum natura) sequantur
Penè omnes, paucique adeò ratione regantur.

Propterea

Propterea innumeros media modo ludere sylua
Vidimus: atque illuc stulto ductore meabas,
Nostra retraxisset nisi te vox: nonne timebas
Illa duo, à tergo quæ furtim monstra subibant?
Nostin' quæ sint hæc? Dolor atque Infamia. quare
Non interdico prorsus, nec talia prorsus
Gaudia concedo, à solo manantia sensu;
Sed sint rara, vlli non aduersantia recto;
Propter quæ nunquam fas est dimittere honestum.
Atqui opus est frænis: & clam sumenda, nocebunt
Sumpta palàm, quoniam lictor non deerit iniquus,
Dulcibus & lætis, qui fel confundat amarum.
Quoque minus sese quisquam his inuoluit, eo fit
Dignior, ac propius superos accedit ad ipsos:
Qui magis hæc sequitur, minus est laudabilis, & se
Deprimit, & mutis animalibus inserit. obsunt
Hæc eadem, si sint vsu repetita frequenti,
Et mentem impediunt, & dira pericula gignunt.
Non semper tamen esse potest intenta seueris
Mens: quippe est homini fragilis natura: necesse est
Seria post aliquam tandem captare quietem, &
Montibus à summis valles descendere ad imas.
Haud aliter quàm quum dimittere fulmina terris
Vult pater omnipotens, exosus crimina mundi;
Fert aquila exactum Sicula fornace trisulcum
Aut rostro aut pedibus telum; postquam alta polorũ
Culmina conscendit, miratur clara pyropis
Mœnia cœlicolûm, atque alijs splendentia gemmis;
Et stupet auratas ędes stellisque micantes:
Aspicit & solido factas adamante columnas,
Et constructa videt laquearia dentibus Indis.
Miratur latos campos, lucemque perennem,
Deliciasque deûm: quales nec lingua referre
Vlla, nec humanum pectus comprendere posset:
Illa volans nunc huc, nunc illuc, ludere gestit

 Æthera

Æthera per liquidum, & blandis ſeſe obijcit auris,
Et iam dediſcit terras, nidoſque relictos:
Vſque adeo iucunda illi ſunt regna Tonantis.
Sed poſtquam ſtimulante fame, ieiunia vires
Hauſerunt, & nulla inſunt alimenta calori:
Quæ modò laudabat, contemnit ſidera: ab alto
Deuehitur, & quas nuper contempſerat, omni
Conatu repetit terras, eſcamque requirit.
Tunc ego qui preſſa iamdudum voce tacebam,
Rumpere feſtinans tam longa ſilentia: tandem
Hiſcere non timui, atque interpellare loquentem:
Et dixi, quoniam ſol iam declinat ad axem
Heſperium, properatque diem demergere ponto,
Ante precor quàm lux penitus decedat, & vmbræ
Adueniant, mihi ne paucis aperire recuſes,
O dea (nam certè dea, non matrona videris)
Nomine quo mulier quam dextra, quámque ſiniſtra
Reginæ ſtantem vidi, puerique vocentur
Ipſarum. dictis reſpondit talibus: Eia,
Ne dubita, per me (breuitas niſi temporis obſtet)
Quæ cupis agnoſces: nam non indigna petiſti.
Incipiamque ab ea, lateri quæ proxima læuo eſt.
Hanc igitur ſcito eſſe Gulam, cui ſemper edendi
Eſt animus, nocte atque die, ſtudiumque bibendi.
Quam plerique deam credunt, & prorſus adorant,
Libantes læti pateris ardentia vina,
Lautaque veſcentes plenis obſonia menſis:
Et ſummũ eſſe bonum, ſeruire huic, rentur. at errant
Haud dubiè: nanque hac nil eſt obſcœnius, & nil
Quod naturæ hominis magis aduerſetur, & obſit.
Cætera enim tantùm vt viuant animalia, fecit
Iupiter: aſt hominem, vt viuendo intelligat, & ſe
Cognitione alijs præſtando, cœlicolarum
Efficiat ſimilem, & vaſto dominetur in orbe.
At quicunque Gulæ indulgent, & gaudia ventris

Sectantur,fiunt hebetes,fumoque ciborum
(Haud ſecus ac nebula ſol) offuſcatur eorum
Ingenium, & nequeunt veri ſpectare nitorem.
Præcipuè quoties ſtomacho feruentia vina
Obtundunt, cæcaque premunt caligine mentem:
Nec ſtudijs ſaturo poſſunt incumbere ventre.
Vnde fit vt minimum ſapiant,finemque relinquant,
Propter quem terris illos natura locauit:
Nec plus cognoſcant,quàm grex ouiúmue,boúmue:
Immo etiam quandoque minus, quum vina cerebrũ
Confundunt,geminaſque putant ardere lucernas,
Et menſa & paries ſeſe motare videntur.
O fœda ebrietas,animi lethum: ô vitiorum
Nutrix ac ſcelerum: quid non mortalia cogis
Pectora? quid per te non audent? iurgia,lites,
Prælia dira moues,& gaudes ſanguine fuſo:
Per te occulta patent,animum linguamque reſoluis:
Te fugiunt metus atque pudor. Vitate pudendam
Hanc peſtem,ô miſeri,quę vos facit eſſe furentes:
Nec minus inſanos reddit quàm mater Oreſtem.
Sordidior quæ res,quæ bellua vilior eſt quàm
Ebrius? hic epulas quas non multò ante vorauit,
Euomit,atque mero putet: tremit ille,caditque
Sæpe caput frangens, oculoſue,aut crura: loquendo
Balbutit,nec habent vllum verba edita ſenſum:
Multa facit,multa & dicit,quæ mox vbi nubes
Diſcuſſa eſt, redijtque iubar,damnantur ab ipſo
Autore: vnde rubet factis, infectáque vellet.
Rex Macetûm, quondam proles generoſa Philippi,
Ebrius in menſa (vt fama eſt) perdebat amicos:
Sed,poſtquam furor ille animo deceſſerat, & iam
Sanus erat,tunc ſe arguebat,tantumque dolebat,
Vt fleret,cuperetque mori: quid vana Cytheron
Orgia,quid thyaſos,deliráque tympana iactas?
Non deus eſt Bacchus veſter,Cadmæa propago,

Nec Ioue plena vtero Semele concepit: at ingens
Tartarus hunc genuit puerum, de matre Megæra.
Non Deus est:sed,nempe deûm contemptor & osor.
Nam diuina parum curant qui vina sequuntur:
Nec bene tractabit vinosus sacra sacerdos.
Quid memorare opus est,quot morbos,quotq; dolo-
Dispergat nimius potus per membra, cibusque (res
Immodicus? scatêt hinc,tanquam de fonte perenni,
Febris,& vlcus atrox,scabies,porrigo,podagra,
Articulosque premens, manibusque infesta chiragra,
Hinc lippi stillant oculi,resolutaque Baccho
Mẽbra tremunt,dentesque cadunt:olet halitus oris:
Hinc stomachus languẽs,atque intestata venit mors.
Sæua quidem plures letho gula tradit acerbo,
Quã gladius. quid,quod census citò deperit?& mox
Mergitur in ventrem fundus domus,atque supellex:
Et modò qui fuerat diues, fit pauper,egensque?
Vt viuas, comede, at non viuas propter edendum.
Iam dixi quæ sit mulier: nunc accipe,quis sit
Ille puer,qui stat iuxta hanc,& vertice nutat,
Nec vigilare valet. puer hic est filius eius,
Quem labor ex ipsa genuit: Somnusque vocatur.
Nutrijt hunc Lethe,multoque papauere pauit:
Germanus Mortis: sed non æternus, vt illa.
Hic hominum pellit curas,& fessa diurno
Membra labore leuat,reuocatque in corpora vires:
Quo sine non potis est quisquam producere vitam.
Infert multa tamen damna,& caligine quadam
Obducit mentem,morbosque inducit,& ipsum
Eneruat corpus,quoties sine lege modóque
Sumitur,& nimium torpentes occupat artus.
Parcus erit,si parca gula est: nam venter inanis
Excubat,aut minima contentus nocte quiescit:
Et leuius dormit,melioraque somnia gignit.
Est tamen afflictis magnum solamen,& omni

Optandum voto interdum præcordia quando
Angit amor, vel morbus atrox, vel casus acerbus:
Tunc melior gemmis, tunc fuluo est gratior auro.
Vt mors, sic somnus miseros fœlicibus æquat.
At dextra cui Parca colo net candida fila,
qui facere & qui nosse cupit quamplurima & altum
In terris virtute aliqua sibi quærere nomen:
Hunc vigilare opus est. nam non præclara geruntur
Stertendo, & molles detrectat gloria plumas.
Tu verò hunc vita, quantum potes, & vigilato.
Eheu quàm longam tribuent tibi fata quietem,
Quum semel adueniet nox illa nouissima, postquam
Non redit vlla dies: gelidosque reliquerit artus
Spiritus iste leuis volucrique simillimus auræ:
Tunc tibi perpetuò claudentur lumina somno,
Hæc nobis dum Diua refert, Thaumantias alto
Ecce venit demissa polo, cui mille colores
Hinc atque hinc sole aduerso rorantia præbent
Nubila, purpureis quæ sic est fata labellis:
Diua Panomphæo salue charissima regi,
Cunctarumque Arete (me iudice prima) dearum:
Huc veni, quoniam turba omnis cœlicolûm te
Visere iampridem gestit: iam desere terras
Infames, & regna malis habitata colonis.
Non sedes hîc tuta bonis, hîc omnia regnant
Crimina: relligio nulla est, pietásue, fidesue:
Hîc contempta iacet virtus, inscitia sceptrum
Obtinet, & fraudes cuncti exercentur in omnes.
Quare agedum cœptos sermones rumpe, morasque
Tolle omnes, cursuque pari volitemus ad astra.
Tunc me respiciens Arete, inquit: Non tibi possum,
Vt vellem, dictis exponere singula: sed mox
Crastina cùm roseo rediens Pallantias ore,
Expulerit tenebras iam lumine matutinas,
Ad te aliquem mittam, gaude, quo cætera disces.

Iamque vale: his dictis, petierunt æthera ſaltu,
Excepitque ambas Zephyrus, ſurſumque vehebat,
Donec læta vtraque in liquidas euanuit auras.
Ceu quum Scylla patrem fugiens ſcelerata ſequentē,
Paulatim ſeſe attollit: ſubit ille proteruo
Inſiſtens animo, ducitque per aera gyros,
Deſecti cupiens facinus punire capilli:
Hæc verò denſas inter ſe condere nubes
Nititur, atque oculos fruſtratur cæca tuentum:
Illuc & Niſus penetrat, neuterque videtur.
Phœbus Atlantæo iam inerſerat æquore currum,
Et veſper ſtabulis educens aſtra recluſis,
Ambroſiæ in campos ad pabula nota redibat:
Digredior mœrens, eadem qua duxerat olim
Me ſenior, repetóque domum promiſſaque ſolis
Gaudia venturi, ſatis anxius expectabam.

Liber Quartus.

CANCER.

OL, qui perpetua mundum vertigine luſtras,
Alme parens rerum, cæli decus, & ſtellarum
Princeps, æterni fons luminis, vndique cernens
Omnia, puniceo dum Perſida linquis ab ortu:
Et pergens, tandem extremo tua lumina condis
Heſperiæ fluctu, Calpemque nouiſſimus vris,
Atque eadem rurſus repetis veſtigia ſemper.
Per te cuncta patent, noctis quibus vmbra colorem
Abſtulerat, tenebris tua non patientibus ora,
Mundi oculus: qui tranſuerſo dum limite curris
Per duodena means animantum idola, quaternis

Diſpenſas

Diſpenſas annum ſpatijs,& tempora mutas,
Et cum temporibus quicquid generatur in orbe.
O ſanctum iubar, ô diuûm pulcherrime, ſalue:
Te colimus,tibi ſyncero de pectore laudes
Fundimus : at tu hodie læto nos reſpice vultu,
Et lætum concede diem, redeaſque benignus:
Nubila diffugiant,aer ſit vbique ſerenus,
Aduentuque tuo ponti vada ſalſa quieſcant,
Et ſit iter tutum cupidis per cærula nautis:
Non ſegeti, non arboribus, non vitibus, imber
Inſanuſue obſit turbo,lapidoſáue grando:
Sed blandas Pyrois afflet mortalibus auras,
Accipiantque tuo reditu,Deus, omnia pacem.
Salue præſidium, & ſacris tutela poetis:
Tu vatum mentes diuino numine reples,
Ipſorumque moues ad dulcia carmina linguas:
Tu dignos lauróque facis, famaque perenni.
Salue igitur,dexterque mihi ſis quæſo canenti,
Et faueas cœptis, & noſtros dirige curſus,
Donec ad optatum veniat mea cymbula portum.
Hæc ego Caſtalias flexo dum poplite ad vndas
Orarem ſupplex : nympharum aſtante corona,
Audijt excelſa Delphorum Phœbus ab arce:
Audijt,& viſum eſt templi nutare cacumen,
Eque adytis ingens effulſit ſplendor, & ingens
Vox audita,meas quæ ſic peruenit ad aures:
Infœlix iuuenis,quem adeo fata impia vexant,
Qui tam crudelis viuendo tranſigis annos:
Eſto animo forti, & dura patientia vincit
Omnia.in aduerſis rebus ſunt proſpera ſemper
Magnanimo ſpernenda viro: tunc celſior exit.
Quum premitur virtus. viden' vt fortuna frequenter
Quos peſſum dederat,mutata extollat eoſdem?
Alternetque vices? nihil eſt durabile ſemper
Sub cœlo,redeunt poſt triſtia nubila ſoles

Iucundi: postquam ventis maria alta fuerunt
Exagitata diu, tandem pacata residunt,
Et remeat brumæ post frigora floriferum ver.
Ergo animum firma,& duris ne defice rebus,
Teque ipsum serua fatis melioribus: olim
Adueniet tempus,cursum variantibus astris,
(Si non ante diem Parcæ tua fila secabunt)
Quando tuũ,quod nunc miserũ iacet, atque sepultũ,
Mille per ora virûm fiat memorabile nomen,
Ipse adero, semperque nouem mea turba sorores
Adstabunt comites. quocunque accesseris: & te
De plebe eripient,clarumque in sæcula reddent.
Ista mihi responsa dedit cortina precanti.
Ast ego vix possum dijs credere talia de me:
Vsque adeo sum peruerso sub sydere natus,
Vsque adeò assiduis cœlum me casibus vrget.
Inde tamen decedo hilaris,perque auia solus
Errabam,& pariter voluebam talia mecum:
O si fortè aliquis mihi nunc hominúmue deûmuè
Occurrat,quem diua Arete, vt promiserat,ad me
Doctorem mittat,quo discere cętera possim.
O si ipsa æthereo potiùs descendat ab axe,
Meque suis iterum doceat pulcherrima verbis.
Vallis erat,montes inter porrecta propinquos,
Atque iter angustus limes præbebat eunti:
Progredior,videóque duos in gramine læto
Pastores,pariter quadam sub rupe sedentes:
Qui positis peris iuxta, & quos ferre solebant
Nodosa è corno baculis,certare canendo
Inter se accensi laudis mercede volebant.
Sed iudex deerat,cuius sententia litem
Solueret, & palmam victori ferret honestam.
Vt me viderunt, extemplo accersit vterque,
Et rogat,vt vellem secum residere sub illis
Cautibus,& tanti certaminis arbiter essem.

Tunc

Tunc vnus poſtquam ſumpta præluſit auena,
Talia ſublatis in cælum cœpit ocellis,
O flos Dardaniæ, puer ô dilecte Tonanti,
Pocula qui ſuperis ſpumantia nectare miſces:
Cede polo, iam cede polo, formoſior alter
In terris nunc eſt, qui pocula ſacra miniſtret:
Iuppiter hunc rapiens, te ſpreto ad ſidera tollet:
Inuidia rumpêre miſer, moriêre dolore.
Sed potius ne cede polo, tu vina propines
Cælicolis, maneat mecum mea cura Philetus:
Quo ſine nec mihi dulce aliquid nec viuere gratũ eſt.
Hunc quoties pernicis equi per deuia tergo
Inuectum, capreas arcu ceruóſue petentem
Naiades aſpiciunt, cæco ſtimulantur amore,
Multáque cum multis cupiunt dare baſia donis,
Certatímque ferunt vario de flore corollas,
Et calathos pomis plenos, & dulcibus vuis.
O ſi non adeò puer implacabilis eſſet,
O ſi ſe facilem miſero præberet amanti,
Me foret in toto nullus fœlicior orbe:
Sed ſpernit noſtráſque preces noſtrúmq; dolorem,
Et fugit, vt neruo Aſſyrio tranſmiſſa ſagitta.
Ne fuge me, neu ſperne precor formoſe Philete:
Non ego ſum Læſtrygonio de ſanguine, amari
Sed dignus fortaſſe tibi, ſi me bene noris.
Nam quanuis hirtæ in noſtro ſint corpore ſetæ,
Et barba à mento impexis cadat horrida villis:
Non ſum deformis tamen, & ſua gratia barbæ eſt,
Et ſetis, ſuntque iſta viris pugnacibus apta,
Robuſtóſque decent: ſint leuia membra cynædis.
Quid? quod diuitijs paſtorum haud vincor ab vllo?
Quandoquidem mihi non deſunt armenta, gregéſq;
Mille meæ viridi paſcuntur gramine vaccæ,
Mille mei per denſa ſues querceta vagantur,
Enixas habeo pecudes, fœtáſque capellas:

Lactis

Lactis acetosi nunquam mihi copia desit:
Est vetus, estq; recens plena mihi caseus arca:
Sume tibi quodcunque velis. nanque omnia nostra
Sunt tua, sùmque tuus: quanquā hoc ingrate recusas.
Si me diligeres, mecúmque aliquando venires,
Colligerem tibi poma, altis hærentia ramis,
Quæ referunt cerásque nouas, maturáque fraga,
Implerémque tibi corylis nucibúsque canistrum.
Ah quoties quoties mediis te amplecterer vlnis,
Imprimerem roseis mille ac mille oscula labris.
Ne dubita, mellite puer, mecúmque venito:
Stabimus ad nitidum fontem, gratúmque soporem
Amplexu iuncti pariter capiemus in vmbra,
Allecti strepitu ramorum & murmure riui,
Dum feruente die crepitant per rura cicadæ,
Heu mihi, me spernis, spernis quoque munera nostra,
Nec mœstis lachrymis, nec blanda voce moueris,
Sæuior Hyrcana sublato tigride fœtu,
Surdior ex Pario quæ fiunt marmore signis,
Durior alpina caute, Arabióque adamante.
Quo tibi forma tua est, si sis crudelis, & omnes
Despicis, atque mori miseros compellis amantes?
Sic pulchros inter flores latet horridus anguis,
Sic & in hyblæo miscetur melle venenum.
Pone tuos fastus: inimica superbia diuis.
Nec te decipiat fugitiuæ gratia formæ:
Forma breuis flos est primò spectabilis ortu,
Mox languens fugiente die. dum florida durat
Ætas, dúmque cutis tenero fulgescit in ore,
Ne puer incassum fœlicia tempora perde,
Vtere concessis tibi, dum potes, vtere donis.
Omnis quippe suo res commendatur ab vsu,
Tempus erit, quum tetra genis horrescere barba
Incipiet, faciem crispantibus vndique rugis,
Caniciesque premet laudatos fœda capillos.

Tunc

Tunc fruſtra amiſſum lugebis ſtulte decorem,
Sæpius,& tecum dices : quò priſtina ceſſit
Gratia? quò roſeus niueaque albedine miſtus
Migrauit color ? ah noſtræ ſpes irrita formæ.
Mutatóſque gemes vultus, deformiáque ora,
Ipſum te quoties ſpeculo referente videbis.
Sed quid ego in ventos vanas effundo querelas?
Quid ſtudeo ſterili committere ſemen arenæ?
Me miſerum, fruſtrà (ſic vultis fata) laboro:
Sic vultis fata, ô nimium contraria nobis,
Præcipuè quum dirus amor mea pectora vexat:
Fatum in amore valet, pluſquā gaza omnis,& omnis
Nobilitas: etiam fato eſt obnoxia virtus.
Fato deſpicitur princeps,& ſeruus amatur.
Sis tamen ipſe licet preſſo truculentior hydro,
Méque minus fronde aut vlua liceare paluſtri,
Te ſemper mea vita ſequar, te ſemper amabo.
Corde Philetus erit noſtro, noſtro ore Philetus.
His tacuit dictis, mox talia ſubdidit alter:
Polline candidior Mellina,& virgine calce,
Et pelagi irati ſpumis, & lacte recocto:
Maturis ceraſis eadem rubicundior,atque
Moris,quæ nondum nigro ſunt tincta colore:
Pulchrior arboribus, verno quum tempore florent:
Dulcior arenti ficu, muſtóque recenti.
Non habuit credo tales Cytheræa papillas,
Non tales oculos,nec tam ſpecioſa labella.
Quid laudem femur, aut ſemori confinia membra?
Has tractare iuuat potius,quàm dicere partes.
Non modò mortales inter laudata; ſed ipſis
Dijs etiam Mellina placet. vidi ipſe ſequentem
Hanc Satyrum,& tandem captam ſub ſubere preſſit:
Clamabat, volui demens accurrere,opémque
Ferre,ſed hirſuti metuebam cornua diui,
Riualémque auſus non ſum tentare ferocem.

Ah quoties nutu blandi me inuitat ocelli,
Accerſitq́ue vltro,& niueis mea colla lacertis
Haud aliter nectit,ſoleat quàm nectere ramos
Admotos hedera, aut vitis! laſciuáque mordet
Ceruicem,leuitérque manu mea percutit ora
Ludendo: iurátque mihi, me præter, amare
Se nullum! ſed non adeò ſum ſtultus, vt iſta
Vera putem: quoniam nil eſt mendacius ipſa
Fœmina: & inſuetis quo te magis improba palpat
Blanditijs,hoc eſſe magis tibi ſcito cauendum.
Dixerat iſta canens: atque addere plura volebat:
Ecce autem veniunt per ſaxa crepidinis, inter
Pendentes frutices, anguſto calle, latenter
Septem fortè lupi, ſtimulante cupidine paſtus:
Inuadúntque greges,nunc has,nunc morſibus illas
Dilaniant pecudes, merſántque in ſanguine rictus.
Contrà,conatur magnis latratibus hoſtes
Pellere turba canum,ferro circundata collum.
Ingens fit ſtrepitus,valles reſonare boatu:
Conſurgunt trepidi,poſito certamine cantus,
Paſtores : baculis nodoſo è robore ſumptis,
Et funda, accurruntq́ue ſimul,ſolúſque remanſi.
Tunc alia diſcedo via ſperánſque,timénſque,
Atque animi dubius,mecum diuerſa volutans,
Progredior,quantum ſpatij ter plumbea maſſa
Impete tormenti exiliens metitur aheni:
Illimem fontem ſcatebris gliſcentibus, inter
Frondoſas platanos reperi,quem mollia circum
Gramina cingebant, ſcabróque ſedilia topho:
Vt puto,nympharum ſedes: quum torrida feruet
Æſtas, & mundum rabioſus Sirius vrit.
Haud procul hinc aberant,plenos onerantia ramos
Sorba: ego confeſtim,quoniam matura videbam,
Acceſſi,& nonnulla manu decerpta comedi.
Inde ſitim cupiens hauſtis extinguere lymphis,

Ad fontem propero, & fonti prona ora reclino.
Dúmque bibo, in nitidis ſplendebat calculus vndis.
Interea iuuenem quendam demittit olympo
Diua Arete, noſtri non immemor. Ille volatu
Præcipiti ſecat æthereas velociter auras.
Dum volat, accipitres curſu præuertitur ipſos,
Prendere quum prædam pennis ſtridentibus ardent.
Actutúmque ad me venit, qui fortè iacebam
Graminea in ripa, feſſus, dicítque ſalutem.
Ilicet aſſurgo, & iuuenem reuerenter adoro.
Ille autem ſuperans humanam corpore formam,
Diuæ Aretes, inquit, ſum filius: ipſe Timalphes
Nominor: huc genitrix miſit me, vt ſingula demum
Quæ reſtant dicenda, ſuo nunc ordine pandam.
Sedimus ergo ambo, dehinc fari talia cœpit:
Audiſti quæ ſit mulier de parte ſiniſtra,
Quis puer ipſius: nanque hoc tibi mater apertè
Oſtendit, quare nunc reſtăt dicere quæ ſit
Altera, quæ dextram puero comitata tenebat.
Hanc venerem appellant homines, dicúntq; creată
De pelagi ſpumis, tunc quum Saturnus in æquor
Creditur ingratus teſtes ieciſſe paternos.
Sic perhibent Græci, gens multŭ accommoda nugis,
Garrulitate potens, fingendíque apta magiſtra.
Vranius tamen hanc genuit de Lopade nympha,
Vranius rerum genitor, quo vaſtior Atlas
Non fuit, Enceladúſue ferox, tumidúſue Typhoeus,
Nec quotquót tellus produxit fœta Gigantes.
Huic natura nouem capita addidit, inde ſupremum
Abſque oculis, verſŭ eſt Tartheſſi ad littora ſemper,
Cætera ad auroram ſpectant, plus mille ſecundo
Lumina ſunt, reliquis vnum: iactatur ad arces
Dextera Riphæas, boreæque cubilia tractat.
Sed qua parte Notus mittit ſua flabra, ſiniſtram
Extendit, mundúmque manu metitur vtraque:

Contin-

Contingens pedibus manes,& vertice cælum,
Omnigeni pecoris pastor ditissimus idem,
Quod latè in terras omnes diffundit alendum.
Non esset pecori numerus, nisi filius eius
Pamphagus, horrificũ rabie atq; trigutture monstrũ
Assidue cum vxore sua (quæ nomine fertur
Atropos) armenta atque greges sine fine vorarent.
Hanc Venerem idcirco Vranius tulit, atque deorum
Cuidam Pædogeni æterno sociauit amore,
Consortémque tori fecit: quo fœdere iussit
Instaurare aliam prolem, & supplere creando.
Hæc est illa Venus, sine qua cultore careret
Maximus, & densis horreret sentibus orbis.
Hanc Deus instituit, naturæ vt damna rependat.
Quod verò Deus instituit, damnabile non est.
Quid de illis igitur dicam qui cœlibe vita
Contenti, dulces non curant gignere natos:
Sed steriles obeunt radicitus, & moriendo
Post cineres non vlla sui monumenta relinquunt?
Hi peccant certè,& si verum dicere fas est,
Nascitur indignè per quem non nascitur alter:
Indignè viuit, per quem non viuit & alter.
Qui tamen aut morbo, aut alia ratione tenentur,
Quò minus hac possint vti, pressiue maligna
Paupertate, timent mendicam educere prolem:
Aut qui cælestem sapienter ducere vitam
In terris malunt, quorum rarissima turba est,
Abstineant: nam tunc fas est, veniámque merentur.
Sed multi nolunt vxorem ducere, multas
Vt passim incestent, diuersáque pabula carpant:
Quóque magis fallant vulgus, se addicere sacris
Haud dubitant, & templa colunt, diuûmque ministri
Censentur: varias leges, habitúsque capessunt
Insuetos, raso sperantes vertice cœlum:
Insani fugiunt mundum, immundúmque sequuntur:

Et cùm se ventri dedant, mollíque quieti,
(Quæ duo nequitiæ sunt nutrimenta) pudici
Credantur, cæcis condunt sua furta latebris,
Et satagunt nigram vitijs obtendere noctem.
Nemo quidem castè consueuit viuere, saluis
Inguinibus: nisi quem iam debilitata senectus,
Aut languor grauis, aut animi dolor impedit ingens,
Aut regit ætherei sapientia plena pudoris.
Omne superuacuum natura è corpore pellit.
Hinc est quòd Venerem nocturna insomnia soluunt,
Gaudiáque informant, veros imitantia lusus.
Multi autem, quia sunt cauti, casti esse putantur.
Esto tamen, quòd Vestales, ipsásque Sibyllas
Virginitate sua vincant, cedò dignior vtra,
Vtra est nobilior, sterilísne, an fertilis arbos?
An quæ est terra ferax, an quæ nil gignit arena?
O vanas hominum curas, ô futile votum!
Discite naturæ sanctas non temnere leges:
Quæ vult, vt genitus generet: quæ gaudia fecit
Tam bona concubitus, non vt te absterreat, imò
Vt magis alliciat naturæ obsistere cur vis?
Nempe Venus nulli culpæ est obnoxia, si sit
Legitima, atque modum seruet, si debita fiat.
Ast nimia eneruat vires, effœminat artus,
Ingenium obtundit, breuiat quoque tempora vitæ.
Iam nunc de Veneris puero nos dicere oportet.
Hic est ille hominum domitor, domitórq; Deorum,
Qui face, qui pharetra totum perterritat orbem:
Cui quanuis puero & cæco tamen omnia parent,
Quæ terras pelagúsq; colunt, quæq; æthera summũ.
Heu quantos ignes, & quanta incendia passim
Excitat iste puer, quantum ô pharetrate Cupido
Arbitrij tibi concessum est. tibi nulla resistunt
Robora: tu pecudes, tu homines, tu numina vincis.
Sæpe tuis fixum telis gemuisse Tonantem

Nouimus,

Nouimus, & varias compulſum aſſumere formas,
Fulmine depoſito, & cæli regione relicta,
Non dedignatum miſeras inſiſtere terras:
Nunc aquilam fieri, nunc torua fronte iuuencum,
Nunc ſe paſtorem, nunc ſe ſimulare colubrum,
Interdúmque ignis ſpeciem, Satyríque figuram
Aut auri induere, aut candenti corpore oloris:
Ennoſigæus item liquido mutatus Enipeo,
Dum tua tela miſer ſentit, Salmonida preſſit.
Sæpe etiam voluit delphin, arié que videri,
Aut equus: & toto flammas extinguere ponto
Quas tu condideras in pectora cæca, nequiuit.
Fabula longa nimis, cunctos ex ordine diuos,
Et factum accipitrem Phœbum, factúmque leonem,
Dicere: vel ſtygij furias memorare tyranni.
Talia non opus eſt referendo abſumere tempus.
Quippe ego ſi cunctos heroas & heroinas,
Quotquot dirus amor lethali vulnere fixit,
Enumerare velim: creſcet mihi longior ordo
Hiſtoriæ, atque prius condens ſua lumina Titan
Abluet Heſperio fumantes gurgite currus.
Ergo operæpretium puto omittere talia: cùm ſint
A multis iam dicta alijs: nunc vera ſequamur.
Non puero huic Bacchus pater eſt, vt Græcia fingit:
(Non etenim, ſi ſic, abſtemius vllus amaret)
Sed fatum: quoniam fato iunguntur amores.
Nimirum fatis mortalia cuncta reguntur:
Fatum dat mores, fortunam, & terminat annos.
Plus fatum quàm forma valet: ſit maxima flammæ
Cauſa cupidineę licet hæc, & corda tenaci
Præcipuè iuuenum ſoleat vincire catena,
Plus quoq; quàm nummi: quamuis corruperit auro
Incluſam Danaën turri Saturnius alta:
Conſuetudo etiam, & facilis conceſſa manendi
Sæpe ſimul, nullóque ſimul ſpectante, loquendi
Libertas

Libertas: quæ prona via est & lubrica, per quam
Ipse amor ingreditur, per quam Venus ipsa paratur,
Haud multum certè, fato renuente, iuuabunt.
Fato iunguntur, fato soluuntur amores.
Hinc vilis, deformis, inops, quandoque fruetur,
Quod neque formosus poterit, nec diues habere,
Hinc pulchra & generosa viro contemnitur vxor:
Interdum & pluris pellex triuialis habetur:
Hinc vxor pulchrum & generosum sæpe maritum
Odit, & immundi penem calonis adorat:
Aut aliquem externum, quē vix bene nouerit, ardet.
Denique ni tribuatur amor pro lege deorum
Cuique suus, nisi sit diuisus limite certo,
Non dubiū est quin possit ab omnibus vnus amari:
Non dubium est, possit quin omnes vnus amare,
Et passim, quancunque velit sibi quisque, potiri.
Sed veluti pisces piscator non capit omnes,
Non omnes volucres auceps, non omnia lustra
Venator spoliat: sed quod sua cuique dedit sors,
Hoc habet, hoc potitur. sic dispensantur amores
Arbitrio superûm: dominæ sic sępe placebit
Ipse suæ seruus: sic pulchram sæpe puellam
Enterocelosus, grandæuus, lippus habebit.
Ac veluti infausto qui sidere mercibus implet
Mercator nauim, nociturâque cærula tentat,
Naufragio, aut diris prædonibus expoliatur:
Sic quisquis cælo aduerso, fatóque sinistro,
Vritur, incassum tempus terit, atque laborem,
Imò ignominiam & crudela vulnera sæpe
Accipit: interdum letho mercatur amorem.
At cui fata fauent, & cui fortuna secunda est,
Pace frui poterit quod vult, & tutus amare.
Verùm hæc quàm paucis concessa est gratia, pauci
Tam faciles habuere Deos, tantumque benignos,
Excepto, siquis cautè sua gaudia celet,

E   Vsque

Vſque adeò,vt nulli fidat, nullique recludat.
Quippe homini nunc nulla fides, nunc omnia plena
Inſidijs,ſocio nunc quiſque imponere tentat.
Quòd ſi arcana ſuo quiſquam commiſit amico,
Hunc metuat,ne quando fides frangatur,oportet:
Ne quando infenſus mutata mente reuelet,
Quod prius in cordis penetralibus occultabat.
Ergo ſi liber vis eſſe,& viuere tutus,
Non vlli credas quod tu clàm feceris : & ſic
Semper amicum habeas,dum durat fœdus, vt ipſum
Poſſe putes hoſtem fieri,quod ſæpe videtur.
Nam qui ſemper ament noſtro ſunt tempore rari.
Inuidia eſt etiam multum metuenda,ſecundis
Quæ ſemper rebus dirum miſcere venenum
Nititur : inuidiam moneo timeatis amantes.
Propterea quid ames nemo ſciat : occule amorem
Qui ſapis,atque tuus fac ne ignis luceat extrà.
Inuidia horrendum monſtrum,ſæuiſſima peſtis,
Exitiale malum,quo non violentius vllum:
Virtutem inſequitur,lacerat benefacta,bonoſque
Odit,& alterius iuſto indignatur honore.
Quanquam nemo ſatis proprium celabit amorem,
Si fata impediant, inimicáque ſidera nolint.
Quippe humana parum prodeſt prudentia, quando
Decernunt aliter ſuperi : fruſtraque laborat,
Qui rem cunque parat dijs aduerſantibus vllam,
Non tamen idcirco non omni eſt arte cauendum:
Non omni vtendum ſtudio pro viribus,atque
Conſilio. nam qui fecit quod debuit,& ſpe
Fraudatus tamen eſt,meritò laudatur,& omnem
Inuidiam in ſuperos transfert : quos ſæpe fauere
Stultitiæ,atque bonos peſſundare ſæpe videmus.
Fœlix,cui fauor à cæleſti traditur arce.
Quem Deus ipſe fouet, qui dextro eſt ſidere natus.
Huic etenim iucundus amor continget,& abſque

Felle

Felle frui, longa poterit dulcedine lætus.
Nempe amor est dulcis: nempe est res blanda, iocoq;
Plena & delitijs, ni fato fiat amarus.
Cuius qui nunquam est expertus tela, vocari
Iure potest sensus expers. nam bellua quæ non
Igne cupidineo flagrat? cert[illegible] omnia, quanuis
Vilia & exigua, has norunt [illegible]nalia curas:
Sic statuente Deo: quare qui quærit amorem,
Rem quærit diuinam. etenim nisi cuncta perenni
Ipse deûm atque hominũ rex prosequeretur amore,
Deficeret mundus, pariterque elementa perirent.
Quilibet id seruat quod amat, gaudetque tueri.
At quod non amat, id nemo seruare laborat.
Idcirco rerum series æterna manebit:
Quippe Dei est æternus amor, qui cuncta tuetur.
Et licet orta cadant, species nulla atterit ætas:
Diligit has etenim per se Deus optimus, at non
Sic ea quæ rapidæ debentur corpora morti.
Nanque perire sinit nemo quod diligit, illud
Si seruare potest. sed quis neget omnipotentem
Esse Deum? seruare potest, sed non amat ipse
Corpora: corrumpi idcirco sinit, at species non.
Quid figulus curat, si frangitur ista vel illa
Olla? rotam pedibus voluens, cretaque resumpta,
Ipse nouas iterum fingit, spernitque priores.
Præterea cœlum, tellus, aërque, fretumque,
Atque ignis, demum totius machina mundi
Hoc stat & hoc durat tot iam per sæcula nexu.
Nam nisi tantus amor firma compage teneret
Omnia, pugnarent vinclis elementa solutis:
Non cœlum terris lucem, radiosque calentes,
Nec generandarum præberet semina rerum:
Aëra finitimum consumeret improbus ignis:
Nec tempestiuas pluuias demitteret aër.
Nuda foret tellus, æquorque extingueret ignem,

Aut igni potius piscosum aresceret æquor:
Vt quondam, quum flammiuomos Clymeneia proles
Non benè rexit equos, metuens cælestia monstra,
Infœlixque sui renuens præcepta parentis,
Corruit in voto, sensitque incendia mundus,
Donec fulmineo pręceps deiectus ab ictu,
Eridani medijs flammas extinxit in vndis.
Gignit amor pacem : pax est dignissima rerum,
Omnia pace vigent, & pacis tempore florent:
Paci summus honos, paci quoque summa voluptas.
Tunc tuti viuunt homines, tutusque viator
Carpit iter, nec fit sæuorum præda latronum :
Tunc apium cura & pecoris, tunc arua coluntur
Assiduè, & largas pariunt pro tempore fruges:
Copia tunc Cereris, tunc lac, tunc Bacchus abundat
Palladiusque liquor : tunc passim luditur, & tunc
Inflata ad thyasos inuitat tibia. soli
Oderunt pacem stulti, & certamina quærunt.
Talia fluxerunt Saturno tempora rege:
O fœlix ætas, ipso preciosior auro!
At nunc (proh dolor) insano discordia motu
Omnia conturbat, terret, repletque tumultu.
Nunc iuuat esse trucem, & leges discindere ferro:
Iustitia est, potuisse magis. nunc mille colubros,
Mille faces quatiunt, toto & bacchantur in orbe
Eumenides, populosque agitant, regesque superbos.
Quid iuuat, ô miseri, pugnando lacessere mortem?
Nunquam sera venit, sed dira superbia tanti
Causa mali, & væsana fames, atque ardor habendi:
Heu cur vsque adeò vilissima terra superbis,
Cuius fœda breui corrodent viscera vermes?
Quid tantum quæris? te semper forsitan esse
Victurum credis? miser, ha, miser aspice, quàm sit
Incertus, velox, angustus, terminus æui.
Sufficiet breuis vrna tibi, paruumque sepulchrum.
Quod

Quod si amor humanos animos astringeret, ista
Non fierent, sed quisque suo inseruiret amico,
Quisque sibi charum qua posset parte iuuaret,
Certe nec melius quicquam, nec dulcius est, quàm
sincerè à multis, dum vita hæc durat, amari.
Rebus in aduersis magnum munimen amici:
Solantur, firmant animum, prodesse laborant:
Quaque valent, miseras curas & damna leuare
Conantur, tecumque dolent, tecumque queruntur.
Haud facilè ille perit quicunque est diues amicis.
At quum te vultu spectat fortuna sereno,
Et versat meliore rota, tuà commoda tecum
Percipiunt, gaudent tecum, conuiuia tecum
Plena iocis celebrant, augent tua facta fauendo.
Quare qui tutam & lætam vult ducere vitam,
Quàm multos studeat semper sibi iungere amicos,
Pluribus hoc autem fiet rationibus: ipsas
Qua potero expediam. sed primùm scire necesse est,
Esse voluntatis motum hunc, quem vulgus amorem
Appellat: nam velle bonum est, quod fertur amare.
Semper habere bonum desiderat ipsa voluntas,
Et vitare malum, solisque mouetur ab istis.
Hæc duo sunt igitur causæ & fundamina amoris.
Omnia sed bona sunt triplici discrimine secta.
Quædam iucunda, & quędam dicuntur honesta:
Vtiliumque aliud genus, & natura bonorum est.
Sicque malum triplex: damnosum, turpe, molestum.
Quisque amat, hæc animo fugiens, aut illa requirēs.
Est igitur diuersus amor, diuersus vt est fons
Vnde oritur, laude aut probro non dignus eodem.
Hæc tria non solùm inter se differre putandum,
Per genus. ast etiam species habet vnumquodque
Per se multiplices, delectans, vtile, honestum.
Quæ cùm sint variæ, varij redduntur amores.
Vtile enim est quicquid prodest, non est tamen vnum:

Sicut multa etiam bona corporis, atque animi ſunt.
Quattuor ad corpus ſpectant bona: robur, & ipſa
Forma, valetudo, leuitas. quodcunque dat iſta,
Vel res ſit, vel homo, prodeſt, atque vtile fertur.
Aſt animi duo ſunt bona, mos, doctrinaque: ſicut
Sunt animi geminæ virtutes: ipſa voluntas,
Cuius ſunt mores: & mens, cui noſcere verum
Eſt proprium. mentis bona ſunt complura, nouéque
Doctrinæ hanc ornant: quas vatum carmina Muſas
Appellare ſolent, ter ternis orbibus aptæ.
Sicque voluntatis bona plura, & quattuor horum
Præcipua exiſtunt: prudentia, iuſtitia, atque
Grandia quæ aggreditur fortis diſcrimina virtus,
Nec non quæ frænis nos temperat, atque modeſtos
Efficit. ex iſtis, tanquam de fontibus, omnes
Emanant aliæ: quas quiſquis dicere quærit,
Voluat Ariſtotelis libros, vel ſcripta Platonis
Inſpiciat: duo ſunt hæc magni lumina mundi.
Ergo, quicquid erit tribuat quod talia nobis,
Vtile dicetur, veluti medicina, medensque
Corporibus, velutique animus, liber atque magiſter.
Vtiliora tamen ſunt & meliora putanda
Quæ proſunt animo: quia corpore dignior ipſe eſt,
Vt ſeruo dominus, rate nauta, aurigáque curru.
Sed mediatè aliquid prodeſt, aut immediatè:
Vt ſator & nummi, cocus & cibus eſurienti.
Idque ipſum dico de delectantibus: hæc nam
Per multas ſpecies, per multaque membra ſecantur.
Quorum animos quædã delectant, corpora quædã:
Suntque voluptates animi quàm corporis, omnes
Sinceræ magis, & ſtabiles, & nobiliores,
Cum dijs communes nobis, at cætera ſenſus
Gaudia ſunt etiam brutis conceſſa: ſequuntur
Hæc pecudes propriè. nanque his dulcedine mentis
Poſſe frui vetitum eſt, neque cunctis ſenſibus ipſæ

Lætantur,

Lætantur,ſolo guſtu tactuque mouentur:
Quippe nec harmoniam,ſed nec diapaſmata curant.
Nunquid Apellæas tabulas, aut æra Corinthi
Mirantur,vel clamoſi ſpectacula circi?
Si quid odorantur tamen, aut ſi vocibus vllis,
Vel ſi nonnunquam aſpectu gaudere videntur:
Id guſtus fit vel tactus ratione:velut quum
Maſſylus viſa in campis leo fortè iuuenca
Exultat, tollitque iubas, caudamque retorquet,
Prædæ auidus: vel quum ſonipes per prata vagantē
Vidit equam,Veneris ſtimulante cupidine fertur,
Et reſupinato dumeta per auia collo,
Subſultim graditur,cœlumque hinnitibus implet.
Cumque cibi & Veneris, pecudum ſit ſola voluptas,
Et propria: idcirco eſt etiam viliſſima,vixque
Conueniens ſeruis: hebetat nam mentis acumen
Immoderata,ſolet multum quoque lædere corpus.
Ergo quicunque eſt huic deditus, inſipiens fit,
Et ſeruire magis quàm alijs dominarier aptus.
Non eſt turpe tamen moderatè talibus vti.
At bona ſi quę ſint cognoſcere quæris honeſta:
Quod nuper dixi reminiſcere.nanque animi ſunt,
Doctrina & mores,veluti paulò antè relatum eſt.
Sed quod nunc dicam ſolerti mente notato.
Quæ bona delectant,quàm longo tempore durant,
Tam longo exiſtunt iucunda,& poſtea nil ſunt.
Exemplo tibi ſit,Veneris cantuſque voluptas.
Aſt quicquid præbet bona corporis,vtile fertur.
Ipſa autem bona ſunt iucunda, velut valetudo
Iam data delectat,medicina ſed vtilis ipſa eſt.
Id quoque quod confert animi bona,iure vocatur
Vtile: verum animi bona poſtquā tradita iam ſunt,
Fiunt iucunda, & ſimul efficiuntur honeſta.
Quicquid enim virtutem affert,eſt vtile: at ipſa
Tradita iam virtus, iucunda & honeſta putanda,

Quippe honor est soli virtuti debita merces.
Quicunque ergo cupit multum, dum viuit amari,
Aut studeat delectare, aut prodesse, vel in se
Virtutes habeat: quas compelluntur & ipsi
Commendare mali, & quamuis odere, verentur.
Sed prius illorum debet perpendere mores,
Queis placuisse volet. nanque est non vna voluntas
Omnibus: hinc homines studia in diuersa feruntur.
Vsqueadeò tribuit difformia semina nobis
Gignendo natura Parens: quod displicet illi,
Hic amat: hic laudat quicquid damnatur ab illo:
Ergo non eadem sunt cunctis grata, nec omnes
Vtile idem cupiunt, eadem nec honesta requirunt.
Quare opus est nouisse prius quid cuique magis sit
Acceptum, placeatque magis: ne fiat inane
Officium, cassusque labor, ne littus aretur,
Si fortè aut iniucunda aut odiosa ferantur.
Hoc autem non difficile est cognoscere: sermo
Haud dubiè ostendit mores, animumque latentem.
Id quod amat crebrò loquitur quisque, atque libēter
Audit: multa domi poterunt quoque signa videri.
Nam cum vomeribus, stimulos, iuga, rastra, ligones
Agricolæ seruare solent: arma horrida miles
Parietibus suspensa tenet: sed quisquis abundat
Codicibus, poterit merito studiosus haberi.
Sic de alijs dico: nimirum arcana resignat
Lingua manusque animi. quare quęcūque placebunt
Efficere hęc studeat, quisquis sibi quærit amicos.
Obsequio generatur amor: sed maxima lucrum
Pars hominum sequitur, nummos & munera cuncti
Affectant, donis multi acquiruntur amici.
Verùm talis amor non est durabilis, & quum
Deficit vtilitas, fugit illico (pręcipuè si
Vlterior non vlla manet spes vtile habendi)
Seruilis, fidusque parum: tamen inueniuntur
Quidam,

Quidam, ſed rari, acceptorum qui meritorum
Aſſiduè memores, non ceſſant ſemper amare.
Eſto quòd ingrati ceſſent: non proinde bonus vir,
Qui rarus veluti phœnix reperitur in orbe,
Multis prodeſſe, ac pro viribus auxiliari
Debet deſinere. eſt etenim via ſola merendo
In cœlum, pérque hanc Alcides maximus olim
Inceſſit, multíque alij, quorum inclyta fama
Durat adhuc, nullum poſthac moritura per æuum.
Nempe Deo eſt ſimilis vir dapſilis atque benignus.
Pars magna eſt etiam, quæ delectabile quærit.
Hinc & amant, quicunque ſibi iucunda miniſtrant:
Præſertim pueri, iuuenes, nec non locupletes,
Gaudia ſectantur, ſectantur ludicra ſemper.
Sed nec talis amor verus, vel firmus haberi
Debet: namque fugit, quum deficit ipſa voluptas,
Si modò non redeat, vel non reditura putetur.
Eſt tamen interdum valde vtilis, atque per ipſum
Diuitias multi, multi accepere fauorem.
Delectare igitur ſtudeat qui quærit amari,
Dum neq; quod iuſtũ eſt, neq; trangrediatur honeſtũ
At prodeſſe modis & delectare duobus
Quiſque poteſt, verbis ac rebus: tutius autem
Et leuius multò eſt, verbis quàm rebus amorem
Quærere: proinde opus eſt, quo id fiat noſcere pacto.
Vtile ſi doceas quenquam, moneáſue loquendo
Efficies, monſtrando etiam quid proſit & obſit,
Quo nocitura modo vitentur, & ipſa parentur
Commoda, in aduerſis pro ipſorum orando ſalute,
Vel commendando, vel pro ipſis grata petendo,
Quos in amore voles tibi iungere. ſi cupis autem
Delectare aliquem verbis, laudato decenter
Ipſum réſque ſuas: vel ſiquid geſſerit vnquam
Egregiè, ne te pigeat laudando probare.
Nam ſapiens æquè ac ſtultus laudarier optat.

Interdum lepidis, riſúmque mouentibus, aures
Mulceto dictis, referendo ſiqua iocoſa eſt
Fabula, vel ſi qua eſt vetus aut noua digna relatu
Hiſtoria, & demum ſiquid ſcis poſſe placere:
Non contradicas, imò aſſentire loquenti,
Sint non vera licet. quod ſi pudet illa fateri,
Tu ſaltem taceas: nam diſſimulare tacendo,
Maxima plerunque eſt prudentia. viuere neſcit
Vt bene vulgus ait, qui neſcit diſſimulare.
Nonnunquam, mihi crede, nocet, defendere verum.
Temporis atque loci proinde eſt ſeruanda, hominúq;
Conditio ſemper, nequid te lædere poſſit.
Aſt aliqui abſentem malunt laudare, putántque
Id melius: faciunt aſtutè. talis enim laus
Gratior, atque minus ficta & ſuſpecta videtur.
Quippe ſolent multi præſentem extollere dictis,
Semper adulantes, vt veri habeantur amici:
Aſt vbi terga abiens vertit, mordaciter vrgent
Abſentem, & rident. non valdè eſt fidere tutum
Laudanti coràm, mos eſt hic mancipiorum.
Non deerunt autem, referant qui ſingula, plures,
Aut vnus ſaltem, fueris quæcunque locutus,
Vel bona vel mala ſint: multus delator vbique eſt.
Hic te laudauit, dicet, vel vituperauit:
Sed tamen, vt paucis liceat concludere verum,
Non magis eſt gratum cunctis, & amabile quicquã,
Moribus ingenuis, integróque ordine vitæ.
Hoc plus diuitiis, plus cognitione probatur.
Nanque malus, quanquã doctrina & rebus abundet,
Neutique diligitur: vitiis odioſius eſt nil.
Si bonus atque probus fueris, vel amabere, vel te
Non odio ſaltem (velut arbitror) vllus habebit.
Eſt autem vetus autorum ſententia, mores
Quod ſimiles, ſimile & ſtudiũ, ſunt fomes amoris:
Sic vanus vanum, ſtudioſus ſic ſtudioſum

Diligit,

Diligit, & ſocios adeunt animalia cœtus.
Hoc non inficior: nam quo iungentur amore
Hi, quibus eſt mens diuerſa & diuerſa voluntas?
Cùm ſit amicorum cupere & contemnere idipſum?
Sed ſceleratorum citò fœdera diſſoluntur,
Stultorúmque breui commercia tempore durant:
Nam propria vtilitas, quam quiſque requirit iniquus
Per fas atque nefas, & ſæua cupido nocendi,
Quàm malus omnis habet, pariterq; ſuperbia & ira,
Stultorum fidæ comites, accendere bilem,
Bella mouere ſolent. amor eſt durabilis ille
Duntaxat, cuicunque dedit fundamina virtus,
Quem genuit probitas: amor hic pia pectora tantũ,
Sinceróſque animos æterno glutine firmat,
Et naturali pluris faciendus amor eſt,
Quo genitum & generans, & ab vno ſanguine creti,
Mutuò ſe obſeruant & amant. nam ſæpe parentes
Oderunt nati, oderunt ſua pignora patres.
Germano inſidias germanus ſæpe parauit:
At nunquam verus Pyladæ inſidiatur Oreſtes:
Nec Pylades mortem curat, modò proſit Oreſti.
Sed dubium eſt, fierine vllo conamine poſſit,
Vt nos omnis amet populus, iuſtique, malique.
Nempe amor in plures diuiſus debilior fit,
Fortior in paucos. vnita potentior eſt vis
Quælibet: at partes in plures ſecta peribit.
Rectè igitur dicunt, raros tibi quære ſodales:
Difficile eſt etenim cum multis viuere poſſe,
Et conuerſari aſſiduè: quæ maximè amicos
Res decet: à multiſque fides negat ipſa teneri,
Cum paucis habitat potius: non ergo fideles
Eſſe tibi multos credas: nec dilige vulgus,
~~Nec te~~ vulgus amet: comes eſt diſcordia vulgi.
Cum paucis pax læta manet, turba omnis abeſto:
Nanque à turbando nomen ſibi turba recepit.

Pau-

Paucos atque bonos tibi delige, cum quibus æuum
Ducere securus valeas, & lite remota.
Vt non ergo potes multos vehementer amare:
Sic tu non potes à multis vehementer amari.
Nam qui non amat, is nullo fit dignus amore.
Est alius ciuilis amor, communis, & omni
Præstandus populo, quo quisque bonúsque malúsq;
Diligier debet. quum nulla ex parte nocemus
Factis aut dictis cuiquam. quum taliter ipsi
Viuimus, vt nemo meritò nos carpere possit:
Quum sumus ergo omnes blandi, vultúque benignos
Quemque salutamus, laudamus, honorificamus.
Sed tamen in primis est vtile, conuersari
Rarò, vel nunquam cum multis, si tibi cordi est
Vitare insanas lites, pacémque tueri.
Præsertim quos esse malos nosti, aufuge: nanque
Haud facile est tribulos & spinas inter euntem
Illæsos habuisse pedes illæsáque crura.
Nec cures si te non diligit improbus: at si
Non odit, satis esse puta. non oderit autem
Si longè steteris: absenti non nocet anguis.
Vel conuersari tibi siquandóque libebit
Cum populo, & stolidę interdū te adiungere turbæ,
In primis studeas moderamina ponere linguæ.
Et caue quid dicas, sempérque libentius audi.
Rarò autem loquere: est mentis grauitate carentis
Indicium sermo nimius, peccátque frequenter
Multiloquus: verùm parcè, cautéque loquentes
Laudantur: decus est ingens prudentis in ore.
Præsentem, absentémue aliquem ne læde loquendo:
Hoc sit præcipuum monitum, sit regula prima:
Atque ea ne dicas quæ nil referre videntur:
Nec verba incassum & nulla ratione profundas.
Nam te ridebunt homines, fatuúmque vocabunt.
Verùm siue rogas aliquem, seu fortè roganti

Reſponſurus eris, prius ipſam conſule mentem,
Quàm vox exiliat: quæ poſtquam eſt edita, retro
Haud remeare poteſt. verbum ſemel ore ſoluto
Emiſſum longe, nequit ad ſua clauſtra reuerti.
Gratia magna etiam eſt, ſapientum dicta referre,
Atque loquendo aliquos vatum interponere verſus,
Interdum exempla hiſtorijs inuenta probatis.
Talia nanque ſolent ſermoni inſerta decere
Apprime, modò ſint non ab re. idcirco frequenter
Nunc hos, nunc illos opus eſt euoluere libros:
Atque vt apes, varios paſſim decerpere flores.
Iram pelle procul, tecúmque ſuperbia non ſit:
Nam tales homines non poſſunt prorſus amari.
Verùm te mitem, blandúmque oſtende: placebis
Omnibus hoc pacto. at ſi te quis læſerit, ipſum
Ingenio ſtudeas ~~magis~~ quàm ſuperare furore. *mage*
Ingenio vires cedunt, prudentia victrix
Cuncta domat: rabidæ tigres, tumidíque leones
Manſueſcunt arte, arte rates vaſta æquora tranant,
Arte gerit turrim barrus, iuga taurus, & arte
Aſper equus tolerare equitem frænóſque iubetur.
Viribus ingenium moderatur cuncta miniſtris.
Infirmi & timidi eſt nimirum, multa minari:
Verbáque fœmineæ vires ſunt, facta virorum.
Diſſimulat prudens, fortis tacet. aſt vbi venit
Opportuna dies, facienda viriliter audet.
Ergo prius caueas nequis tibi iure moleſtus
Eſſe queat: quòd ſi iniuſtè læderis ab vllo,
Ipſum quando potes tu contrà vlciſcere iuſtè,
Sin tibi non licet hoc, incluſum corde dolorem
Diſſimula, atque tace, ne deteriora ſubinde
Damna feras: ſtultum eſt hoſtem irritare potentem,
Atque malum maius tumidis ſibi quærere verbis.
Expectat tempus ſapiens, irámque coërcet:
Sæpe etiam vtiliter cedit, placidíſque furentem

Demul-

Demulcet dictis, & dulcibus allicit hoſtem
Blanditiis, donec deceptum in retia mittat.
Callidus indomitum pullum ſic vincit equiſo,
Sic inſueta boui ſenſim iuga ponit arator,
Sic trahitis Cybeles torui ſarraca leones.
Sicque feræ tigres Bacchi paretis habenis.
Nimirum magna eſt prudentia, vincere blandè,
Atque animi ad tempus preſſum celare dolorem,
Hoc aliud quoque ſeruandũ eſt: quocunq, manebis
In cœtu, laxes ne turpiter ora cachinnis:
Sed quum opus eſt, parco, moderatóque vtere riſu.
Nempe eſt inualidæ mentis, capitíſque minuti
Indicium, ridere nimis: contrà eſſe ſeuerum
Semper inhumani eſt animi. fuge cautus vtrunque,
Atque tene medium: medio ſedet inclyta virtus.
Non volo te ſcurram: ſed ſi potes, eſto facetus.
Iam videor dixiſſe ſatis, iam iuſſa peregi,
Propter quæ imperio matris deſcendimus ad te.
Nunc tempus remeare monet, locáque infima mũdi
Deſerere, & ſuperas volitando reuiſere ſedes:
Vnde ego tellurem ſoleo ſpectare frequenter,
Admirans adeò paruam minimámque videri,
Exiguíque inſtar pomi pendere rotundam
Aëris in medio, fultam molimine nullo,
Atque ſuo tantùm libratam pondere. cerno
Inde etiam Oceanum totas circundare terras;
Pérque ipſas flexo, velut anguis, ſerpere curſu
Nerea cæruleum, modici ſub imagine riui.
Inde Padus, Tanais, Ganges, Hiſtérque videntur
Agrorum foſſæ, quoties implentur ab imbri.
Quúmque tua aſpicio, quamuis ingentia, Nile,
Oſtia, tam longè, ſeptem reor eſſe canales.
Sæpe etiam video telis pugnare coruſcis
Agmina, purpuréóque vndantes ſanguine campos:
Et ſtolidos reges bona dum fugitiua ſequuntur,
Séque

Séque putant non posse mori, diuersa mouere
Prælia,& insontes populos opponere morti,
Tradeféque inuitis spectacula tristia diuis.
Inde etiam mutare locum freta,flumina,fontes,
Aspicio: fieri valles ex montibus altis,
Inque altos montes imas consurgere valles,
Temporis anfractu longo,& nemora alta secari
Vomeribus,cultísque prius succrescere syluas,
Oppida transferri huc illuc,& cuncta nouari.
Fœlix,cui talem speculam contingit habere:
Vnde Asiam mollem videat,Libyénque ferocem,
Europámque armis & fertilitate superbam:
Inque ipsis varias gentes,quos Carcinus vrit
Æthiopas,primóque Indos sub sole iacentes:
Gætulos, Nomadásque agiles, Cilicásque rapaces,
Sauromatas, Parthósque arcu pugnare peritos,
Thuriferos Arabas,Thraces, validósque Arimaspas,
Hispanos,Italos, Gallos, rigidósque Britannos:
Tótque alios populos,quos suprà quum rediit sol,
Aut quum decessit,radiis illuminat infrà.
Nónne illuc velles conscendere posse,liceret
Hoc si mortali cuiquam, nisi membra grauarent
Te tua? sed nobis tantùm conceditur istud
Cælicolis,quibus est concretum ex æthere puro,
Non elementorum primorum pondere corpus:
Vnde feras,donec tandem sit morte solutus
Spiritus: interea valeas,iam separor abs te.
Protinus his dictis,me respondere parantem
Deseruit: necnon ventis velocior ipsis,
Digrediens iterum cælestia templa petiuit.

LEO.

ON ego diuitias Arabum, rubríue lapillos
Æquoris insignes cupio, nec quicquid Iberus
Amne Tagus rutilante vehit,populósue superbos
Sceptrigera domitare manu: non fata dedere
Talia, nec doleo nobis non fata dedisse.
Nam bonus atque malus nullo discrimine diues
Esse potest,auróque potens. Plerunque videmus
Expertes animi,indignos diademata crines
Cingere,sarranóque ample vestirier ostro.
Illa mihi vellem mundi concederet autor
Quæ nec habere valent praui,neq; mentis egentes,
Quæ verum efficiunt hominem diuísq; propinquũ.
Iuppiter omnipotens,abs te sapientia quare
Aut nulli, aut adeò paucis donatur? vbique
Formosos reperire licet, robustus vbique
Nascitur,& diues: contrà rarissima tellus,
Qui sapiat quenquam,tam vasto gignit in orbe.
Num melius fortasse putas & dignius esse
Stultorum regem ac dominum? nempe illa potestas
Nobilior, sub qua positi sunt nobiliores.
Dignius est certè castris aut vrbibus amplis,
Quàm stabulis aut armentis,gregìbúsue præesse.
Forsitan hoc facis vt tibi sint mortalia ludo
Facta,& habes hominem pro scurra, nempe videtur
Vita hominum nil esse aliud quàm fabula quædam.
Vtq; mouet nobis imitatrix simia risum:
Sic nos cælicolis,quoties ceruice superba
Ventosi gradimur,quoties titubante cerebro
Diuitias nimium,nimium affectamus honores.

Spiramusque acres piperosis naribus auras,
Grandia iactantes,& grandia multa minantes.
Qui mimus,quæ scena datur,quum septra tenentem
Atque coronatum bubonem, asinumque verendum
Aspiciunt alto in solio sublime sedentem,
Spernentemque alios omnes,sit cætera tanquam
Turba hominū sine mēte pecus:dominūque volentē
Dici & adorari,& pedibus sibi basia figi?
Nec videt insanus quid sit,quàm friuolus,& quàm
Turgenti bullæ similis, pappoque volanti.
Non ego sum talis, nec prorsus talia curo.
At vos ætherei ciues,quibus esse beatis
Contingit solis, quibus est æterna voluptas:
Humanas si fortè preces attenditis, & si
Non penitus miseros homines auertitis,oro,
Egregiam puramque mihi concedite mentem.
A falso verum discernere quæ sciat aptè,
Quæ bona cognoscat vera & contraria veris:
Ne stultus fugienda sequar,fugiámue sequenda.
Nam si mortali cuiqum licet asse beato,
Arbitror hoc pacto fieri me posse beatum.
Sed fallor,mecumque omnes qui talia credunt.
Nemo etenim fœlix est,aut fuit, aut erit vnquam:
Non si possideat totum ditissimus orbem,
Non si plus sapiat quàm quiuis natus in orbe.
Sed dubitat fortasse aliquis, nisi pagina præsens
Id firma ratione probet: quare aspice libri
Huius materiam,quicunque hoc discere quæris,
Qua melius poterunt te carmina nostra docebunt.
Pandite Pierides vestro sacra ostia vati,
Et satiate auidum scatebris Parnassidos vndæ,
Secretos reserate aditus,ostendite verum:
Vos etenim nostis quicquid fuit, aut erit,aut est.
Principio expediam,quis fœlix atque beatus
Debeat à nobis haud falso nomine dici,

Poſt hoc progrediar, quò me deducet Apollo.
Dico igitur, ſolus fœlix eſt iure vocandus
Is quicunque bonum ſummum iam poſſidet. at non
Omnes hoc norunt verè, cùm quilibet illud
Quod ſibi plus placeat, melius putet: hordea mulus
Aut aſinus, pluris quàm lauti obſonia rhombi,
Quàm leporis clunes, quàm turdus æſtimat aſſos:
Sic & auarus opes, ſic ambitioſus honores,
Sic Venerem mollis ſuper omnia laudat & optat.
Heu mihi quàm pauci poſſunt dignoſcere verum!
Quàm denſa errorum caligine noſtra premuntur
Iudicia id propter, quòd paucis integra mens eſt.
Quiſque vt habet mores, ita iudicat, atque ita fatur.
Sed bona ſunt quædam per ſe, quæ tempore nullo
Eſſe mala, & nullo quæ tempore lædere poſſunt.
Sunt etiam quædam non per ſe, quæ modò proſunt,
Nonnunquã officiunt: hæc ſunt bona corporis, atq;
Externa. vſus enim cauſa eſt vt ſint bona, vel non.
Vt ſi quis patriam natiuo robore ſeruet,
Eſſe bonum robur dicetur: ſed noceat ſi
Indignis, ciueſque ſuos hoc robore perdat:
Eſſe malum rurſus robur cenſebitur ipſum.
Sic de diuitijs & honoribus, imperijſque,
Et cunctis alijs dico, quin talia propter
Sæpe perit, quanquam vtatur poſſeſſor honeſtè.
Sic obſunt ſua mella apibus, ſic inguina fibro.
Hæc eadem fugiunt rapidi ceu fluminis vnda,
Nec ſtant certa diu, dubioque errore vagantur.
Summa bona idcirco non ſunt: nec quiſquis abũdat
Talibus, eſſe poteſt verè, diciue beatus.
Immo etiam ſi quis plenè vult vera fateri,
Non bona ſunt, quæcunque valẽt prodeſſe & obeſſe,
Nam ſic eſſe bonum poteris cenſere venenum.
Cùm ſæpe ex ipſo fiat medicina ſalubris:
Et nil eſſe malum toto inuenietur in orbe,

Cùm

Cùm res nulla adeò ſit parua & noxia, quæ non
poſſit prodeſſe interdum, atque afferre ſalutem,
Illa autem bona quæ ſunt per ſe & ſemper, habentem
Fœlicem efficiunt: ſed quæ ſint talia, non eſt
Omnibus explicitum. quare hìc quærenda ſagaci
Sedulitate mihi ſunt, aſpirante Minerua.
Atqui aliquis dicet, non res hæc ardua ſcitu eſt:
Nam cum fortunæ non ſint & corporis, ergo
Sunt animi bona, quæ nos reddunt ſola beatos.
Dictum hoc eſt aliquid, ſed nondum miſſa ſagitta
Perfectè potuit ſignum tetigiſſe petitum.
Vnde prius quædam communia dicere oportet,
Quæ monſtrent iter, obſcura vt funalia nocte.
Omne quod eſt, opus eſt, aut eſt operatio quædam,
Aut operans: ſed opus quendam finem eſſe fatemur.
Principiũ eſt operans, medium eſt operatio: quod ſit
Horum nobilius, meliúſue, requirere refert.
Omne mouens moto, quantum ſunt talia ſemper
Dignius eſt: patet hoc. mouet autem finis agentem,
Nam quis agit, niſi finem animo conceperit antè?
Ergo eſt nobilior: nec non operatio fine
Vilior, hac eadem poterit ratione probari.
Proinde bonũ ſummũ finem quendã eſſe putandũ eſt.
Optimus eſt autem non omnis finis: at ille
Duntaxat, quiſquis cunctorum eſt vltimus, ad quem
Omnes procedunt alij recto ordine fines,
Omnia ceu currunt in vaſtum flumina pontum.
Quippe ad perfectum imperfectum tendere par eſt,
Et fieri propter melius quod deterius ſit:
Non aliter bonus ac rectus ſeruabitur ordo.
Ergo id quod rerum cunctarum eſt vltima finis,
Eximium eſſe bonũ, & ſummũ primũque neceſſe eſt.
Prætereà rerum quas ingens continet orbis,
Abſque anima quædam ſunt, & viuentia quædam.
Aſt ea quæ viuunt, alijs ſunt nobiliora,

Viuere proinde opus est, quicquid laus prima bonorũ
Illorũ quoque quæ viuunt, quędã ratione est.
Prorsus egent, ijsdemque vti sermone negatum est.
Ast alijs sermone vti ac ratione tributum est.
Nobiliora ideo sunt hæc, sunt & meliora.
Ergò bonum summum perfecto more loquetur,
Perfectæ rationis erit. compluribus autem
Ex his quæ possunt vti ratione, loquique
Plenæ voluptatis vita est, sed plena laboris
Est alijs etiam compluribus, at meliora
Sunt quæcunque hilari vita dulcique fruuntur.
Ergo boni summi lætissima vita putanda est.
Illorum verò quæ viuunt dulciter, annos
Post paucos pereunt quædam, sed longa quibusdam
Fila trahunt Parcæ: quibus est diuturnior ætas,
Pluris erunt. quare longissima sęcula viuit
Illud, quodcunque est cunctorum summa bonorum.
Hoc autem vocitare Deum, vocitare Tonantem,
Atque Iouem, mortale genus solet. ille tremendo
Cum strepitu vibrat fractis de nubibus ignem:
Ille ciet nigros imbres, & fortia mittit
Flamina, quæ vastis cum fluctibus Amphitriten
Funditus euersam clamosa ad littora pellant,
Ac terram quatiant imis inclusa cauernis,
Vnde arces quandoque ruunt, atque oppida tota.
Sed fortasse aliquis dubitat, si Iuppiter iste
(Quem summũ esse bonum iam dixi) est finis: eundẽ
Quoddam opus esse patet, veluti diuisimus antè:
Nec non principiũ, mediumque habuisse fatendũ est.
Id verò nemo sapiens existimat: imò
Semper erit, semperque fuit, nec terminus illi
Esse potest: hic cũncta facit, nec factus ab vllo est:
Nil fuit ante ipsum, post ipsum prorsus erit nil.
At nos huic dubio sic respondemus: agentem
Primum, cunctarum rerum, totius & orbis,
Dicimus

Dicimus esse Deum: finemque putamus eundem
Cunctarum pariter rerum, totius & orbis:
Non tamen idcirco esse opus ipsum credere fas est.
Quandoquidem non est opus omnis finis, agensque
Non hoc præcipuè quærit: sed cogitat vltra
Quiddam aliud melius. veluti qui fabricat arcam,
Non hanc præcipuè vt faciat fabricando laborat:
Ast vt eam vendat, vel quicquam seruet in ipsa.
Quanto est posterior, tanto est præstantior omnis
Finis, & ad melius quæ sunt peiora feruntur.
Sic Deus est finis postremus & vltimus, in quem
Omnia contendunt, propter quem mundus & omnis
Res mundi est: siquidem propter se ipse omnia fecit,
Non propter nos, vt soliti sunt dicere quidam,
Clamando in templis doctores stultitiarum,
Et deceptores vulgi, errorumque magistri,
Insanos homines ex stultis efficientes.
Nam quæ nobilitas, aut quæ sapientia nostra est,
Quæ nostra est probitas, propter quã cõde rẽ mun
Debuerit tantus princeps? nos vndique pleni
Criminibus, stultique sumus: vix vnus in orbe est,
Quem vel auaritiæ pestis, vel fœda libido
Non premat, aut quem non ventosa superbia vexet,
Quem non præcipitem trahat ira, aut cæca voluptas.
Ergo quibus meritis nostris motum esse putamus
Tam magnum artificem, vt pro nobis cuncta crearit,
Frugiferas terras, fluidum mare, stelliferumque
Æthera? sed forsan dices, non ipse benignus
Diligit immeritos: stultum est hoc credere. nã quis
Diligit immeritos, nisi demens? præterea, quæ
Sunt tam dissimilis naturæ, quomodo possunt
Sese diligere? est etenim Deus omnia vincens
Sæcula, cui nullus finis, nullo extat origo:
Cunctarum tamen est rerum finisque & origo,
Optimus, omnipotens, immensus: quo melius nil,

Et quo nil magis, nil excellentius vſquam
Eſſe poteſt: qui re nulla indiget, & tamen ipſo
Omnia egent: qui cuncta videt, nec cernitur vlli:
Omne bonum in ſeſe retinens, experſque malorum.
Contrà nos miſeri fœdo de ſemine nati
Ad planctum & lachrymas, ad mille pericula ſemper,
Aut his aut illis morbis affligimur, æuum
Degentes breue & incertum, plenumque laboris:
Heu quibus errorum tenebris verſamur: & omnes
Quàm ſumus exiguæ mentis, quàm ſæpe malignis
Caſibus impliciti, nunc hæc nunc illa dolemus,
Innumeris tantùm vitijs & fraude potentes!
Qui poſtquam paſſi fuimus mala plurima, tandem
Anguſtam & miſeram & ſceleratam linquere vitam
Cogimur, & putri deponere membra ſepulchro,
Mox carne abſumpta fieri ſine nomine puluis.
Ergo inter nos atque Deum diſtantia maior,
Quàm ſi collatus fuerit pulex elephanto.
Quis tam diſtantes nodus coniunget amoris?
Nunquid amore poteſt elephas cum pulice iungi?
Nempe inter ſimiles amor & concordia, contrà
Inter diſſimiles odium & diſcordia regnant,
Vel ſaltem nec magna fides, nec gratia magna eſt.
Hinc aliqui, quos eſſe iubet lex noſtra prophanos,
Hæreticoſque vocant collegia tecta cucullis,
Nos eſſe inſanos aiunt craſſique cerebri,
Speramus quoniam cælum & conſortia diuûm,
Æternúmque æuum fœlici ducere curſu,
Innumeraſque alias nugas, quas ſtultus hebeſque
Promittit nobis animus, & garrula lingua:
Quæ facit vt cedant animalia cætera nobis.
Nam ſi ſermo homini non eſſet munere diuûm
Conceſſus, geminæque manus, quibus omnia fiunt,
Nullum animal foret in terris miſerum magis, atque
Infœlix homine, his noſtra eſt natura duobus

Nobilior,

Nobilior, meliorque: hinc tota ſuperbia noſtra eſt:
Hinc artes veniunt. nam præſens voce monetur,
Quid faciat caueátue: abſenti ſcripta loquuntur.
Pandere ſi poſſent animalia cætera fando,
Vt nos, arcana clauſos in pectore motus,
Mutuaque inter ſe dictare & reddere verba,
Ac varios aptis digitis conſcribere libros:
Interdum nobis ſapientior eſſet aſellus,
Pluſque aliæ interdum pecudes rationis haberent,
Progeniemque ſuam auderent præponere cunctis:
Diceret & nobis aſinus, ſe nobiliorem.
Lingua manuſque igitur faciunt ſuccumbere nobis
Omnia, non ratio: hæc aiunt illi. inſuper addunt,
Si truncis manibus, mutiſque parentibus orti,
In ſiluis homines degant, agriſque remotis,
Sintque ipſi pariter manibus linguaque carentes,
Vt pecudes aliæ: humanum quid quæſo valebit
Ingenium? quænam ratio apparebit in illis?
Nonne aliæ vt pecudes inculto corpore viuent?
Quid ſapient melius quàm cætera turba ferarum?
Spiritus in cunctis animalibus vnus & idem eſt:
Diſſimilis tamen ac varius proinde eſſe videtur,
Corpora quòd non ſunt cunctis animalibus æqua,
Et varijs membris varia eſt conceſſa facultas.
Sic plures fabri licet inueniantur eadem
Prorſus in arte pares, atque æquo examine docti,
Si ferramentis careat pars altera, multum
Diſſimiles, multum inter ſe differre videntur.
Nil etenim poterunt agère hi quibus omnia deſunt
Quæ faciunt ad opus: nec ſecum ſaxa feraſque
Oeagrius vates ducet, ſi barbitos abſit:
Nec Paris armatus Pelidæ cedet inermi.
Talibus ergo illi nos turpiter argumentis
Sollicitant: verùm hæc aliâs fortaſſe requiram.
Quũ de anima humana fuerit quãdoque loquendũ.

Quippe hanc diuinam,immortalemque esse docebo:
Quę duo de brutis non est concedere tutum.
Nunc ad iter primum redeo: Deus ipse supremū est,
Eximiumque bonum propriè,veréque vocandus;
Quem qui habet,is debet fœlix dici atque beatus.
Sed quis habere potest ipsum?nam quicquid habetur
Vilius est illo quod habet,possessaque res est
Possessore suo semper minor. ocyus omnem
Oceanum parua poteris concludere concha,
(O mortale lutum,ventisque obiecta lucerna)
Quàm tantum Dominum pacto complectier vllo.
Omnia solus habet Deus ipse,& solus habet se:
Ipse igitur solus fœlix, solusque beatus. (bere
Quoddam aliud tamē est summum bonū,& illud ha-
Omne potest animal: sed non est omnibus vnum:
Nam diuersa ipsis multum natura tributa est.
Conuenit hoc illis, alijs aliud magis, ergo
Esse potest fœlix genus vnumquodque animantum:
Si non simpliciter,perfectéque,vt Deus ipse,
Ast aliquo saltem pacto,paucisque diebus,
Dum possit quod conueniat sibi maximè,habere
Semper: & aduersi nihil vnquam perpetiatur.
Sed missis alijs,de homine est nunc dicere tempus:
Qui tunc est fœlix quum possidet omnia quę sunt
Naturę ipsius bona conuenientia, quumque
Nil damni tota in vita, nil sentit acerbi.
Hoc etenim esse bonum summum,concedere fas est,
Quod bona cuncta in se complectitur,& mala pellit
Omnia,cui nil triste datur,nil dulce negatur.
Nam virtus sola,aut fœlicem sola voluptas,
Non facit,vt quidam scribunt de gente Pelasga.
Quandoquidem bona multa simul meliora putantur,
Quàm pauca,vt grano frumenti magnus aceruus.
Non vnum, licet eximium,primumque beatos
Reddit: at omne bonū simul omni ex parte rotundū:

Sic

Sic etiam ſolus princeps non efficit vrbem,
Sic etiam non eſt ex ſolo pollice dextra.
Cùm nobis igitur duo ſint, corpúſque animúſque,
Qui verè eſt fœlix, parte eſt perfectus vtraque.
Eſt agilis, pulcher, robuſtus, ſanus, & idem
Eſt ſapiens, fortis, prudens, doctúſque, bonúſque,
Perfectóſque tenet ſenſus, perfectáque mentis
Munera, pauperiem neſcit caſúſque malignos:
Et ſi non implet longæuæ tempora vitæ:
Non eſt dicendus fœlix, licet omnia ſint huic
Commoda. nanq; bonũ paruo quod tempore durat,
Eſt propè nil, veluti quidam dixere priores:
Ver non vna dies, non vna reducit hirundo.
At poſtquàm vitæ iam meta nouiſſima venit,
Mors huic contingit facilis, minimóque dolore
Soluitur, & ſtygias lætus deſcendit ad vndas,
Nec viuendo illi aut moriendo gloria deſit.
Sed nunquid cuncta hæc habet ex mortalibus vllus?
Credo equidem nullum talem reperirier vſquam,
Aut perquam rarum, cui nil optabile deſit,
Cui nil triſte vnquam toto contingat in æuo,
Qui fœlix viuat, fœlici morte recedat.
Hic Phœnix ille eſt, quem fingere Græculus audet,
Græculus inſani capitis, qui poſſe putauit
Ex vno ſpeciem fieri, putrémque fauillam
Gignere auem, cuiquam non vllo tempore viſam.
Sed modò mira canat, nil curat dicere verum
Gens hæc, & tota eſt monſtris ac dedita nugis:
Qua duce noſtri etiam delirauere Latini.
Eſt igitur fœlix, vt Phœnix rarus: at omnes
Heu ſumus haud dubiè miſeri, tamen hic magis illo.
Quandoquidem non eſt cunctis ſtatus vnus, & æqua
Conditio. quicunque tenet bona plura, minúſque
Aduerſi patitur, fœlix cenſetur: at ille
Plurima quem verſant incommoda, cui bona pauca
Contin-

Contingunt, miseri nomen sibi vendicat aptè.
Quare cùm nemo sit fœlix, dicere oportet
Quomodo possimus saltem miseri minus esse
In terris, quæ sit viuendi forma modusque
Nobilior melkiórque & vitæ blandior vsus:
Si non fœlices, saltem minus infœlices
Quo fieri pacto liceat nobis. igitur quod
Fermè omnes credunt, verum non arbitror esse,
Pontifices summos, & mundi sceptra tenentes,
Viuere quàm reliqui mortales dulcius æuum.
Nanque in diuitijs, veluti in cunctis quoque rebus,
Extremũ quodcunq; malum est, mediúmq; salubre,
Omne nocet nimiũ, propter quod quisq; habet plus
Quàm satis est, non est melior quã quisquis eget plus
Quàm satis est, paribúsque malis vexatur vterque:
Vt pinguis crassúsque nimis, qui sesquipedali
Ventre tumet, non est leuior, citiúsue mouetur,
Quàm cui sicca cutis miseris tantùm ossibus hæret.
Huic desunt macie atque exhausto corpore vires,
Ille autem nimio fit carnis pondere tardus.
Vtque ingens pelagus surgit maioribus vndis,
Excelsósque æquat montes dum tartara Ditis
Ima aperit fluctus inter, tamen atra silenti
Gurgite sæuit hyems, tacitéque profundius æquor
Sed magis à dira ventorum peste mouetur:
Contrà cum strepitu magno, multóque fragore
Paruus arenoso versatur littore Nereus:
Sic qui summa tenent rerum fastigia reges,
Sollicitudinibus maioribus atque tumultu
Iactantur grauiore quidem: sed vulnera vulgo
Tanta latent, tacitíque gemunt, celántque dolorem,
Adde aliud quoque, quòd cruciat comes improbus
Assiduè, metus atque timor: suspectáq; eisdem (ipsos
Omnia sunt. hinc insidias, hinc dira venena
Concipiunt, soli nec possunt ire, nec audent,
Nec

Nec ſine fas illis prægustatore comeſſe.
O bona libertas, pretio pretioſior omni!
O ſummum primúmq; decus: qua prorſus adempta
Nil gratum, nil dulce viris, & viuere mors eſt!
Aſt pauper nocte atque die ſecurus vbique,
Et quo fert animus graditur, ſiue ire per vrbem,
Et varios luſtrare locos, & cernere ludos,
Aut monumenta cupit: ſiue extra mœnia mauult,
Per cultos hortos, per florida prata vagari,
Aut deſiderio ruris torquetur amœni,
Nil prohibet, ſolus vadit, non indiget vllo
Seruorum ſtrepitu, & comitantum nube clientum:
Et quoties ſtimulis agitur famis & ſitis, ore
Haud dubio, tutúſque dapes ac pocula ſumit.
Vilibus exiguíſque cibis veſcuntur in altis
Liberæ aues melius ſiluis: & dulcius eſcam
Quæſitam in campis, multóque labore paratam
Accipiunt, quàm ſi cauca teneantur eburnea,
Aut in gemmato atque aurato carcere clauſæ
Pingueſcant epulis regalibus, vberibúſque.
Sæpe igitur miſer atque infœlix eſt etiam rex,
Nec quenquam, mihi crede, facit diadema beatum.
Sed ſtulti exterius dulce admirantur: at illud
Quod latet interius non contemplantur amari.
Illum autem vitam meliori ducere curſu
Arbitror, eſt cuicunque magis fortuna modeſta,
Cui non eſt cenſus nimius, nec ſordidus, & cui
Nō conducta domus, ſed honeſta habitatur: agerq; eſt
Quantus ſufficiat domino bene, cultus abundè,
Qui det hero ſegetes & vinum ſufficienter,
Fertilis, atque alias fruges producat inemptas.
Fœnerat ô quantum tellus bene culta, colonus
Sedulus ac prudens, non multis rebus egebit.
Plurima ſeu ſcrobibus longo ordine figitur arbos,
Diuerſi generis, minimo quæ maxima ſumptu

Emolumenta ferat: varium ſeu fortè legumen
Mandatum ſulcis, cumulo maiore refertur:
Seu magis hortorum delectat cura, labórque,
Ex quorum reditu conuiuia lauta parantur,
Nec regum menſis cedentia luxurioſis:
Ni ſeruire gulæ quis mauult quàm rationi.
Ergo eſt optandus potius cenſus mediocris,
Quem vel ſors tribuat, vel teſtamenta, vel vxor,
Aut artis labor aſſiduæ: aut induſtria mentis
Sollicitæ, mercando aliquid quod tempore poſſit
Vendi alio, aut alibi pluris: vel multiplicando
Per ſobolẽ pecus, & gregibus ſtabula atque armentis
Implendo, aut Paphijs ſublimia tecta columbis,
Melliferíſue apibus præſepia multa parando,
Aut ſtatuendo oleis nigris brumale trapetum,
Aut etiam Cereri ſaxa opportuna terendæ.
His aliíſque modis multis ſolertia lucrum
Illis oſtendit, qui non torpere veterno
Sunt ſoliti, quos dulce malum, blandumq́; venenum
Deſidia, atque animi languor non reddit inertes.
Præcipuè tamen hoc fortunæ munus opúſque eſt.
Hæc etenim quos vult, facilè euehit, ac locupletat,
Hæc domina eſt rerum, & donatrix diuitiarum.
Inſuper optandum, nulli ſeruire: decet nil
Libertate magis generoſum pectus. at ille
Natura eſt ſeruus, natura ignobilis, imò
Infœlix prorſus, prorſus miſer, alterius qui
Eſſe poteſt, vltróque aliena faceſſere iuſſa:
Et quicunque aliqua lucri ſpe ductus, iniquum
Fert placida ceruice iugum. non iugera tanti
Plurima ſunt, non omne aurũ, non quicquid arenis
Indus Erythræis cupidus legit: vt patienter
Vel ſtomacho alterius comedas, capiáſue quietem
Ad ſomnum alterius, dominóque iubente feraris
Nunc huc, nunc illuc, veluti pila miſſus ab illo:

Interdúmque hominis te longè deterioris,
Indocti, insani, vinosi, luxuriosi,
Imperio parere velis. turpissima res est
Nimirum, possis cùm liber viuere paruo,
Quærere seruitio maioris præmia census:
Ac libertatem, sine qua laudabile nil est,
Vendere, & imperium domini tolerare superbi.
Degeneres animi, procerum quid quæritis aulas,
Dedecus vt vobis, illis tribuatis honorem?
Væ vobis, qui ceu pecudes pastoris egetis,
Tam viles, vt non valeatis viuere per vos.
Qui seruus quocunque modo est, nulla esse beatus
Parte potest. asini est, clitellam ferre libenter.
Ingenuis igitur quicunque parentibus ortus,
Nobilibúsue magis, quantum sibi sufficit aptè,
Possidet, iniustè queritur de numine diuûm.
Sed forsan multi dubitent an cœlibe vita
Coniugium melius: nanque vxor sæpe superba est,
Litigiosa, ferox, demens, & adultera sæpe,
Adde quòd & grauis est natorum sollicitudo:
Nunc morbo ancipiti languent, nunc lumina vitę
Intempestiuo sublati funere linquunt,
Filia iam grandis poscit cum dote maritum:
Vel mœcha est, maculátque domum: vel filius est fur,
Scortator, vacui capitis, rixosus & effrons.
Ille etiam penitus liber non esse videtur
Cuicunque est vxor: mores mutare necesse est,
Et iuuenilem animum compescere, linquere lites,
Stare domi, non ire procul, longinqua videre
Oppida, nec tota per vicos nocte vagari,
Has illas pulsando fores, & scorta petendo.
Ast opus est grauius tunc viuere, sollicitéque
Rem curare, minor ne fiat, sed mage crescat:
Ne premat extremam paupertas dura senectam.
Hæc quamuis ita sint, melius tamen arbitror esse,

Quære-

Quærere legitimas tædas, ſanctóſque hymenæos,
Naturámque ſequi, quæ nobis prouida monſtrat
Exemplo volucrum, pecudum, paritérque ferarum,
Quòd mas ad prolem iungi cum fœmina habendã,
Atque manere ſimul debet, ſobolémque creatam
Enutrire ſimul iuſto placidóque labore,
Ne genus intereat, ſed cuncta in ſæcula duret.
Quandoquidem ad Venerẽ compellimur exercendã
Non modò nos, verum omne animal, terræq; maríſq;
Naturæ imperio: facias peiora neceſſe eſt,
Si non fœminei ſorberis ab ore barathri.
Præterea tandem ſterilis morieris, & hæres
Parta labore tuo & ſudore alienus habebit:
Cúmque ſenex fueris, aut morbo oppreſſus iniquo,
Quis tibi ſuccurret? vel quis tua damna leuabit?
Nunquid cognatus, vel frater? nunquid amicus?
Hi te ſandapila mallent efferre repoſtum,
Réſque tuas auidi expectant ſibi morte referri:
Te captant viuum, vt poſſint ſpoliare ſepultum:
Nummos quiſque tuos, non te reueretur, amátque.
O ſcelus, ô rabies, & habendi infanda cupido!
O miſeranda lues totum diffuſa per orbem!
Vtile nunc omnes ſpreta virtute ſequuntur.
Quis iuſtum curat? quis non contemnit honeſtum,
Sit modò ſpes lucri? dominatur legibus aurum,
Auri maiores vires quàm ſanguinis, auro
Venalis pudor atque fides, cultuſque deorum eſt.
Aſt vxor patrem, ac matrem, proprióſque penates
Deſerit, vt maneat tecum noctéſque diéſque,
Et pariat fœcunda tuo de ſemine prolem,
Conſtituátque nouam tecum gentémque domúmq;,
Sítque tibi auxilio, & ſimul obſequióſa laboret:
Ambobus commune bonum eſt, commune periclũ:
Alterutri quicquid damno eſt, vtrique nocebit:
Alterutri quicquid lucro eſt, vtrique placebit.
Si

Si te debilitat morbus, vel grandior ætas,
Fatur, & hortatur, solatur & auxiliatur,
Subuenit, assistit, vigilat, vigilando ministrat:
Hoc etiam faciunt nati, charumque parentem
Qua possunt ratione fouent. communis enim sunt
Amborum commixta caro, communis imago.
Quumque dies venit, postquam tibi nulla dies est,
Non totus moreris, viuusque videris in illis.
Sed malunt quidam incertos de pellice natos
Sumere, proptereaque vxorem ducere nolunt:
Hos ego non laudo, nec sanæ iudico mentis.
Nanque vxor te dote iuuat, nil dat tibi pellex:
Vxoris sunt affines, sunt pellicis hostes:
Illam tutus habes, & honestè, hanc turpiter atque
Sollicitè: fida est illa, hæc infida timensque
Dissidium, rapit occultè, sibi congregat, vnde
Si fuerit dimissa, queat pòst viuere. demum
Si tibi sit pellex, tibi erit non tuta supellex.
Quid quòd legitimos certosque ex coniuge natos
Infames, dubiosque nothos de pellice gignis?
Ergo vxor ducenda: prius tamen aspice quæ sit.
Præcipuè matris mores aduerte, patrisque:
Nam similes fiunt nati plerunque parentum:
Qualis quæque arbos, tales solet edere fructus.
Consule vicinas clàm. vel tibi siqua fidelis
Est mulier, mitte vt videat, sed dissimulanter,
An sit formosa, an vitiato corpore & ægro,
An sit iners, nec nere sciat, nec texere telam,
Nec suére. hæc etenim mulier, quæcunque pudica
Exercet, ne ignaua domi, neu languida cesset.
Otium enim fomes vitiorum est, otia mentem
Ad mala multa trahunt, oti comes ipsa libido est.
Otia fœlices euertunt funditus vrbes.
Quod nisi lanarum studio Lucretia quondam
Dedita, si telæ non Penelopea fuisset,

Sed pigræ medijs sedissent ædibus ambæ,
Huic de mille procis placuisset forsitan vnus,
Illi non tantum laudis mors casta dedisset.
At melius si fortè potes, tute ista videbis.
Nanq; alijs non certa fides: ferme omnibus est mos,
Fallere: mentiri potius quàm dicere verum,
Cuique placet: raros poteris reperire fideles.
Si non vis falli, si vis tibi crescere cuncta
In melius, studeas res ipse agnoscere præsens,
Et curare tuas, tuáque impiger omnia cerne.
Ergo iterum atque iterum videas (si fortè licebit)
Quæ sit quam tibi vis vinclo sociare iugali,
Ne frustra doleas, ne facti pœniteat te.
Si tamen (vt fieri contingit) coniuge praua
Mœres, deceptus fato, & Iunone sinistra:
Hanc blandè prius admoneas, placidísq; frequenter
Castiges verbis, interdum munere placa
Iratam, illecebris doma: nunc brachia collo
Inijce, nunc etiam inuitæ blanda oscula fige,
Quóque potes conare modo sedare furorem
Dulciter: hoc si non prodest, tunc vtere amaro.
Succense, inclama, & vultu conuitia toruo
Adde, minísque simul terre: quod si minus ista
Sufficiunt, nec verba timet, tu verbera misce,
Tergáque tunc duro resonent pulsata bacillo.
Si tibi suspecta est vxor, dubijque pudoris,
Non habeas pulchros famulos, pulchrósue sodales,
Cum quibus illa domi versetur. decipiêris
Si quenquam fidum credes. est nemo fidêlis
In Venere: illa dolis incautos fallere gaudet.
Fraude paratur amor, Veneri gratissima fraus est.
Sed tua præcipuè non intret limina quisquam
Frater, vel monachus, vel quauis lege sacerdos:
Hos fuge: pestis enim nulla hac immanior. hi sunt
Fæx hominum, fons stultitiæ, sentina malorum,

Agnorum sub pelle lupi, mercede colentes
Non pietate Deum, falsa sub imagine recti
Decipiunt stolidos, ac relligionis in vmbra
Mille actus vetitos, & mille piacula condunt.
Raptores, mœchi, puerorum corruptores,
Luxuriæ atque gulæ famuli: cælestia vendunt.
Heu quas non nugas, quæ non miracula fingunt,
Vt vulgus fallant, optataque præmia carpant?
Inde superstitio, & ludibria plurima manant:
Quæ dij, si sapiunt, rident, renuuntque videre.
Non pretio, sed amore, Deum vir iustus adorat.
Deme autem lucrum, superos, & sacra negabunt.
Ergo sibi, non cælicolis, hæc turba ministrat.
Vtilitas facit esse deos: qua nempe remota,
Templa ruent, nec erunt aræ, nec Iuppiter vllus.
Hos impostores igitur, vulpesque dolosas,
Pelle procul: quantumque licet tua ianua vitet.
Pelle procul, ne te probitas simulata maritum
Caprarum efficiat. nec si tibi compater vllus
Contingit, nimium confidas: nanque sub isto
Nomine peccandi procliuior est via multis.
Hoc etiam serua, ne sæpius egrediatur
Sola domum, neu tecta adeat vicina: frequenter
Vicini latitare domo consueuit adulter.
Illi da comites castas, vitæque probatæ:
Infames vetulas, & lenas cautus auaras
Secum stare veta, longeque arcebis ab illa.
Nec tu aliam venerem atque aliena cubilia quæras,
Nec te concubitus delectet pellicis. est nil
Quo doleat magis, ac vehementius excrucietur,
Quod magis vlcisci cupiat, quàm fœdera lecti
Instabili temerata fide: tunc ardet, & odit.
Fallere tunc vellet simili ratione maritum:
Sique potest fallit. bilis tunc maxima feruet,
Tunc furit, vt thyias nimio stimulata Lyæo.
Crede mihi, rara est quæ non sit adultera, quando

Legitimo fraudata thoro sua gaudia perdit:
Saltem animo, si non concessum est corpore, peccat.
Labitur in vitium vitio irritata voluntas.
Si deprehensa tamen fuerit, tunc legibus vti
Ne pudeat,legum tibi sit reuerentia semper
Præcipua est etenim nostræ lex regula vitæ:
Ne temere iratus maiorem crimine pœnam
Infligas,lædasque Deum, vulgique sequaris
Ingenium & mores : qui non ratione mouetur,
Sed veluti pecudes furijs atque impete fertur.
Nec ducta vxore idcirco non liber haberis,
Quod tibi non licet esse malo,neque nocte vagari,
Nec multis alijs rationibus insanire.
Non hæc libertas, sed praua licentia dici
Debet. qui sic est liber, seruire videtur.
Talis libertas non est cupienda,frequenter
In mala præcipitem quàm plurima mittit habentem.
Est melius,non posse malium committete,quàm si
Vndique peccandi pateat via,quot perierunt
Ob talem libertatem ? quot sæpe fuerunt
Incolumes,quoniam frænos habuere tenaces?
Si verò nati morbo vexantur ab vllo,
Quid facias ? cur te crucies ? succurre medelis.
Quæ si nil prosunt,& mors tibi surripit illos,
Æquo animo sufferre velis : non solus in isto
Gurgite iactaris,comitum tibi maxima turba est.
Quæ mala cum multis patimur, leuiora videntur.
Nascimur hac omnes lege vt moriamur : ab ortu
Exitus ipse fluit : cunctis mensura dierum
Certa datur,stygias citius vel serius vndas (est,
Quisque petet. quanquã mors vltima meta malorũ
Nec forti metuenda viro.quid munere vitæ
Defunctos tantis opus est deflere querelis?
Est ne adeò miserum moriendo relinquere mundi
Stultitiam, & sese innumeris auferre periclis :
Próque tot ærumnis,tranquillam acquirere pacem?

Aut mors est æterna quies, aut ianua vitę:
Esto enim doleas quantumuis, tempore tandem
Cessabunt lachrymæ & gemitus, quemcúnque dolorē
Finit longa dies, dissoluunt tempora curas.
Si tibi lasciui, aut alia ratione pudendi
Contingunt nati, tu tu culpandus, & huius
Causa mali es demens pater, & quatiende flagellis,
Qui pueros neglexisti, nec moribus, ætas
Dum mollis poterat flecti, facilique labore
Institui, nondum vitiorum astricta catenis,
Curasti imbuere, & virtutibus exornare:
Neglectis animis, aluisti corpora tantùm,
Vt pecudes faciunt. hinc est vrtica, filixque,
Et caprificus iners, quibus vrbs nunc omnis abundat.
Quisque illos mores, quos primis hausit ab annis
Cùm senuit retinere solet: peccabit adultus,
Si puer hoc fecit. tenera est dum virga recensque,
Flectitur huc illuc, vt vis: quæ pòst vbi creuit
Iam robusta arbor, flectenti cedere nescit,
Et quem parua locum tenuit, non deserit vltra.
Sic puer ad vitę partem est quamcunque paratus
Dum tener est animus: qui postquam duruit æuo,
Quam prius ire viam assueuit, mutare recusat.
Nimirum quicquid primis inoleuit ab annis,
Non facilè aufertur: naturam parturit vsus,
Ipsaque non multo est natura potentior vsu.
Optandum tamen vt tribuant bona semina diui
Inclusis vtero: nam qualis quilibet illic
Concipitur, talis viuendo est: qui malus inde
Exierit, rarò poterit iustusque bonusque
Esse, licet doceat sanctos academia mores,
Et licet hinc atque hinc habeantur mille magistri,
Naturam frænare potes, sed vincere nunquam.
Cultura est enim natura potentior omni.
Non nihil ipsa tamen longo mollitur ab vsu.
Sic cultu assiduo steriles compescimus agros,

Sicque feri discunt homini parere leones.
Omnis ab assiduo nimirum ars nascitur vsu.
Ergo dum mollis, dumque est tractabilis ætas,
Instrue filiolos virtutibus, & doce honestas
Maturare vias, nec eos permitte vagari
Huc illuc, quocunque volunt. res perniciosa est
Libertas pueris : tu si sapis, admoue frænos,
Et cohibe, nanque in vitium mortalia quæque
Naturæ instinctu, nisi sint adiuta labore,
Sponte ruunt : nihil perfectum natura sine arte
Ferre solet. quoniam non vult Deus ipse veterno
Nos torpere graui, sed curis atque labore
Excitat, & segnes tanquam calcaribus vrget.
Est locus æthærei prærupto in vertice montis,
Delicijs plenus, quo non fœlicior alter
Creditur esse vsquam, cui cedunt Thessala Tempe,
Elysijque lares, & fortunata vireta:
Hic habitat vicina polo, conterminaque astris,
Innumerisque bonis fruitur sanctissima virtus:
Sed salebrosa via est, angusta, atque ardua, densis
Sentibus hinc atque hinc horrens, quò tendere viles
Ignauique animi & terrena fæce grauati
Haud possunt, sursumque vehit mens ignea paucos,
Quos Deus ad cœli sedes elegit habendas.
Difficiles aditus virtus habet : at vitiorum
Prona via est, illuc vltro descendimus omnes.
Quocirca quicunque bonum, nullaque pigendam
Parte cupit prolem, multum instituendo laboret.
Non etenim fieri egregium ac memorabile quicquã
Absque labore potest, vis est immensa laboris
Assidui, longusque labor dura omnia vincit.
Curandum in primis, vobis dico patribus, ne
Filioli vestri cum prauis conuersentur.
Consuetudo potest quoscunque inducere mores,
Corrumpunt etiam sanctos commercia praua:
Vitent præcipuè iuuenes : nam prona iuuentus

In quodcũq; malũ eſt:ſemperque obſcœna loquũtur
Inter ſe iuuenes,& ſemper turpia verſant.
Luxuriȩ tota eſt hæc ætas dedita: quare
Ne iuuenum celebrent cœtus, omnino caueto,
Tu,cuicunque bonam mens eſt educere prolem,
Corripe nunc verbis duris,nunc vtere virga,
Si ſit opus,monſtraque viam,qua incedere oportet:
Nec faueas illis,patriumque iratus amorem
Diſſimula ſemper.nil pernicioſus eſt quàm
Blandiri pueris: animos ad crimina ſumunt.
Tunc nil non audent quum tu quæcunque loquũtur
Vera putas,aſinuſque bipes oracula credis,
Ac nimis indulges, veſano captus amore,
Damnoſus fauor eſt pueris,ſoloque timore,
Non ratione ſcelus fugiunt: peccantque libenter
Ac promptè, ſi non duris cohibentur habenis.
Vt ſæpe in vitium nullo impellente labaſcunt:
Sic rarò à vitijs nullo reuocante recedunt:
Quales quiſque ſibi natos eduxit, habebit.
Vltra hæc nitendum, vt viuamus corpore ſano:
Quippe valetudo eſt cenſu præſtantior omni.
Robuſtus foſſor rege eſt fœlicior ȩgro.
Scire igitur cauſas, debes prius vnde fluant tot
Agmina morborum,humanum vexantia corpus.
Perceptis etenim cauſis, vitare malignos
Effectus poteris melius: cauſiſque remotis
Effectus pereunt,quicunque ſequuntur ab illis.
Ergo morborum quorundam cauſa & origo
Natura eſt,quoties ſub iniquo ſidere quiſquam
Naſcitur,atque in ſe cœli tormenta recepit:
Vel quum corrupto de ſemine gignitur. ipſi
Sunt cauſa ægrorum natorum ſȩpe parentes,
Quum malè diſpoſiti coeunt,nec ſanguine puro.
Sunt aliæ plures cauſæ,requieſque,laborque,
Et calor,& frigus,ſomnus,cibus ac Venus: horum
Singula debilitant vires,atque artubus obſunt.

Vtimur his quoties nimium, nimiúmue caremus.
Vtrumque extremum damno est, vsus mediocris
Non nocet: imò etiã prodest, vitamque tuetur.
Immodici affectus animi quoque gignere morbos
Consuerunt, nimiusque timor, mœrorque dolorque.
Lætitia interdum nimia officit, interimitque:
Si sit habenda fides scripturis historicorum.
Noxius est aër: est noxius humor aquai
Corporibus, quando vitium contraxit vterque.
Hinc pestes subeunt, hinc viscera discruciantur,
Communisque lues dat plurima corpora morti.
Affert nonnullos etiam contagio morbos,
Et rixæ, & casus, & mille pericula vitę.
Hos igitur fontes, hæc fundamenta malorum
Si sanus vis esse, omni ratione caueto.
Si tamen ęgrotas, quoniam ægrotare necesse est
Nonnunquam, quid ages? non tu medicamina differ
Sed citò curam adhibe, tenuis dũ morbus adhuc non
Assumpsit vires, nec inest penetralibus hostis.
Ignis ab exigua nascens extinguitur vnda:
Sed postquam creuit, volitantque ad sidera flammæ,
Vix putei, fontes, fluuij succurrere possunt.
Ergo festina morbi cognoscere causam:
Vtque illi facilè occurras, contraria sume.
Opposita oppositis curantur: frigora si te
Læserunt, calida opponas: si cura, laborque,
Siue cibus nimius nocuit, contraria semper
Exerce, hæc sese expellunt perimuntque vicissim
Consule item, si opus est, medicum, vel clinicus ille,
Vel sit chirurgus: chirurgi certior est ars:
Nam quid agat certum est, & aperta luce videtur:
Clinicus ipse autē, qui nunc physicus quoque fertur,
Dum lotium infœlix spectans, inde omnia captat,
Dum tentat pulsum venæ, dum stercora versat,
Fallitur & fallit. sed non discriminis æqua
Conditio: ille miser moritur, causamque canendi

Linigeris caluis præbet, caluisque cucullis:
Hic alius contrà sceleris mercede recepta,
Causatur superos, ac fatis imputat ipsis
Siquis obit, lætusque implet multo ære crumenam.
Heu mihi, penè omnes casu, non arte medentur:
Quippe aliquam quicunque artẽ benè nouit, agẽdo
Aut nunquam, aut saltem rarò peccabit: at isti
De quibus est sermo, de centum vix erit vnus
Quem sanare queant, quem non fortasse trucident:
Vnde istud? nisi quod pars horum maxima nescit
Quid faciat, quid sit prorsus medicina: sed ipsi
Dum tantùm incumbunt sophiæ, & dialectica discũt
Vincla, quibus valeant indoctum nectere vulgus,
Vix elementa artis medicæ & primordia libant.
Sic labyrinthæis ambagibus ad sua tecta,
Instructi redeunt atque enthymemata vibrant:
Hinc tumidi incedunt, hinc publica præmia poscũt.
Id satis esse putant (nec decipiuntur) ad hoc, vt
Carnifices hominum sub honesto nomine fiant.
O miseræ leges, quæ talia crimina fertis!
O cęci reges qui rem non cernitis istam!
Vos quibus imperium est, qui mundi fræna tenetis,
Ne tantum tolerate nefas, hanc tollite pestem,
Consulite humano generi. quot nocte dieque
Horum carnificum culpa mittuntur ad orcum?
Vel perfecte artem discant, vel non medeantur.
Nam si aliæ peccant artes, tolerabile certè est:
Hæc verò nisi sit perfecta, est plena pericli,
Et sæuit, tanquam occulta atque domestica pestis.
Non multum est igitur tutum his committere sese,
Quorum doctrina est, pretiosa in veste videri,
Gemmatoque auro digitos ornare cynædos.
Ast hoc quod dicam, vt valeas, seruare memento:
Sit victus tibi cura tui, ne noxia sumas,
Néue nimis comedas. solet hoc mortalibus esse
Maxima pernicies, hinc pluribus ingemit æger.

Præsertim hoc caueas, tanquam lethale venenum,
Ne nouus in stomachum cibus intret, si benè nondũ
Consumptus fuerit prior, & digestus ad vnguem.
Necnon quaque die, iusto exerceto labore
Corpus, vel pedibus gradiendo, vel quid agendo,
Quo moti caleant artus: nam causa caloris
Est motus, stomachumque iuuat, roburque reducit,
Humoresque superuacuos putresque resoluit.
Noli etiam iusta vitam fraudare quiete,
Corporis instaurat somnus vires animique:
At vigilando nimis, corpus corrumpitur & mens,
Præterea procul est mœror pellendus, & omnem
Tristitiam de corde fuga: nam macerat artus
Deformatque ipsum corpus, canosque capillos
Ante diem reddit: contrà præcordia læta
Ætatem efficiunt viridem, robustaque membra.
Cætera tu videas quæ paulò diximus antè.
Postremò est aliud quiddam pretiosius, atque
Nobilius, per quod fœlices efficiuntur
Mortales, similesque Deûm, cœloque fruuntur
In terris positi: quamuis ea gratia paucis
Tradita sit, pauci tanto dignentur honore.
Si quæris quid sit, dicam. sapientia nempe est.
Nempe bonum quodcunque aliud sapientia vincit.
Hoc homini nequeunt diui dare munere maius.
Huic cedit, quicquid rubra reperitur arena:
Huic cedit quicquid Tagus, & Pactolus, & Hermus.
Aurifero gignunt (si verum dicitur) alueo.
Huic par esse potest nullius gloria regni.
Hęc est semideûm genitrix, & maxima virtus.
Fœlix, ô vere fœlix, veréque beatus,
Humano quantum generi conceditur, is quem
Maximus ille pater donauit munere tanto.
Sed fortasse aliquis quęrit, sapientia quid sit.
Nil aliud certè est, nisi prima scientia per quam
Mens pura, & nullo mortali pondere pressa,
Libera

Libera terrenis affectibus, atria cœli
Scandit, & ætherea cum dijs versatur in aula,
Omnia despiciens prorsus mortalia, tanquam
Friuola, & assiduè tendens velut ignis in altum,
Inferiora parum curans, sublimia semper
Cogitat, & verè quæ sint bona, quæ mala nouit,
Ac verum à falso rectè distinguit: & illa
Quæ cæci & miseri mortales maxima rentur,
Regna, voluptates, & opes, timidósque triumphos,
Pro quibus vsque adeo noctésque diésque laborant,
Pro nihilo pendens, curas miseratur inanes,
Ostendens rectè viuendi iter ac moriendi.
Præfulget sapiens alijs, ceu sideribus sol,
Fortunæ imperium tutus contemnit, & omnes
Calcat sub pedibus, constanti pectore casus.
Quin etiam nullo mortis terrore mouetur,
Nec timet infernas pœnas sibi conscius: imò
Lætus obit, ridens pauidi fantasmata vulgi:
Non dubitans miserũ hoc, plenúmq; laboribus æuũ
Linquere, & æternam moriendo acquirere pacem.
Demum vno minor est sapiens Ioue. quattuor autem
Ipsi conueniunt: quoniam benè consulit, atque
Iudicat, errore amoto, rectéque gubernat,
Et contemplari diuina humanáque, ad ipsum
Pertinet: extremum hoc quod dixi, maxima res est,
Vltra quam nihil est melius quod possit haberi.
Nemo tamen sapiens fiet prius, expulerit quàm
A sese omne nefas, purgatus crimine ab omni.
Quippe habitare negat fœdum sapientia pectus,
Impurásque odit, cùm sit purissima, mentes.
Nemo etiam fiet sapiens, nisi sit prius idem
Prudens, multarúmque peritus doctrinarum.
Hos scito esse gradus, per quos sapientia habetur.
De qua plura quidem loquerer: sed claudere oportet
Iam librum, sat cauda meo prolixa Leoni est:
Quapropter nunc Musa tace, & requiesce parũper.

Liber sextus

VIRGO.

R E D O aliquos tetricæ mentis,nasiq; seueri,
Qui solos se scire putent & noscere verũ,
Atque sibi solis diuûm bonitate tributum
Omnia iudicio perplexa expendere recto,
Dicturos,nunquam me degustasse beatos
Aoniæ fontes, & sacras Phocidos vndas,
Nec prorsus lauro dignum,titulóue poëtæ,
Quòd non inflatas nugas, mirandáque monstra
Scribimus,ac nullas fingendo illudimus aures.
Nam solas tribuunt fabellas vatibus: ac si
Vera loqui,fœdúmque foret,vetitúmque poëtas.
Horum ego iudicium falsum & damnabile duco:
Nílque mihi melius, nil dulcius esse videtur,
Quàm verum amplecti : vetulis puerísque relinquo
Has nugas, alij eructent fera bella Gigantum,
Harpyiásque truces,& Gorgonas, & Cyclopas,
Et captos blando Sirenum carmine nautas,
Adde his monstriferã Circen, triplicémq; Chimærã,
Stelliferúmque humero cælum qui fulcit Atlanta,
Mutatum saxo,& sulcantem Persea nubes,
Tantalum & Tityon,miseríque Promethea furti,
Belidas: & quicquid delirans Græcia nostros
Tempore iam longo docuit garrire Latinos.
Non mihi sit tanti potasse Aganippidas vndas,
Bellerophontæi quas protulit vngula monstri,
Nec mihi sit tanti Phœbeæ gloria lauri,
Atque Corymbiferis hederis ornare capillos,
Vt sic delirem.pudet ah,pudet esse poëtam,
Si nugis opus est puerilibus inseruire,
Et iucunda sequi spreto mendacia vero.

Tradita (crede mihi) est multis facundia, paucis
Consilium: multi sublimia carmina condunt,
Sunt & Romano & Græco sermone diserti,
Et cùm multa sciant, sapiunt tum aut modice, aut nil.
Verba nitent phaleris: at nullas verba medullas
Intus habent, sola exterius spectatur imago,
Et pictura leuis: verùm quis succus in illa est?
Quàm mens inde capit frugem? qui talia legit,
Quid didicit tandem? quid scit nisi somnia, nugas,
Quæ nihil ad vitam faciunt, nihil vtile ponunt?
Quæ scire & nescire, pari discrimine refert.
Ergo seu vulgus me iudicet esse poëtam,
Seu neget, haud ideo mendacia vana sequemur,
Sed verum: quoniam verum est perfectio mentis.
Quod quicunque magis nouit, magis est similis dijs,
Atque magis fœlix: licet hunc inscitia vulgi
Non merito extollat plausu, meritóque fauore:
Excipiat, licet huic non grandia nomina donet.
Quare iam musę adsunto, Criticique valento.
Ecce viam ingredior, qua plurima taxus vtrinque,
Atque cupressus inter funesta protegit vmbra.
Iam video tristes campos, pallentia regna
Persephones, quos obscuris perlabitur vndis
Lethæúsque ambit torrens, latè arua papauer
Lurida somniferum vestit, ripásque silentes.
Quò me Calliopè ducis? quæ monstra videre,
Quas voces audire iubes? bubonibus omnis
Circùm silua tonat, mœstos dat noctua cantus,
Non desunt vlulis miseræ strygibúsque querelæ.
Quò me musa rapis? lacrymoso en murmure colles,
Et valles resonant, respondet planctibus Echo.
Quis dolor hic tantus? quæ tanti est causa doloris?
Heu quæ gens illa est, ater quam vestit amictus,
Syrmata pulla trahens? quæ sic velamine nigro
Flens adoperta caput, clamoribus æthera complet?
Heu mihi, quas cædes, quàm multa cadauera cerno

Passim

Paſſim ſtrata ſolo? quis funera tanta peregit?
Quis dedit hanc latè ſtragem? quot corpora regum
Pontificúmque iacent? agnoſco inſignia. nunquid
Mors eſt illa procul? quę viſu & falce cruenta,
Horribilis, furibunda venit? præcedere mille
Agmina morborum, paritérque pericula mille
Aſpicio, ô nimium ſæuis armata miniſtris!
Neſcio quid magno veniens clamore profatur.
Audio quid dicat, referámque audita libenter.
Mors ego ſum, quæ fœni inſtar viuentia quæque
In terris hac falce meto: mihi Iuppiter orbis
Iura dedit, iuſſitque ſimul me parcere nulli,
Sed magnos humiléſque pari proſternere lege:
Vnde manus, viréſque meas euadere nemo,
Et nemo vitare poteſt: ego grandia regum
Colla premo, ſternóque animos faſtúſque ſuperbos
Pontificum: nobis nulla eſt non debita ceruix,
Siue quis arctoas fugiens penetrauerit oras,
Riphæáſque vltra rupes conceſſerit, iram
Sentiet hic noſtram, noſtros hic ſentiet ictus:
Siue quis ad manes imos deſcenderit, auſtri
Qua plaga preſſa iacet: qua ſunt incognita nobis
Sidera, me inueniet tamen, inuentáque peribit.
Falx hæc occaſum, falx hæc populatur & ortum.
Non ego diuitias vereor, nec ſtemmata priſcis
Credita imaginibus. ſolio detraxit ab alto
Quot mea dextra viros, & nigra in tartara miſit
Præcipites? Priamum memini, quum cæſus ad aras
Victima noſtra fuit: Macetum dux ille ſuperbus,
Qui tot regna ſuis pugnando euerterat armis,
Par animo cuius totus non extitit orbis,
In Babylone cadit telo confoſſus ab iſto.
Quid memorem heroas Latios, Martíſque nepotes,
Terrarum dominos: quorum clariſſima virtus
Imperium Oceano, famam coniunxerat aſtris,
Nonne omnes potui cæſos demittere ad orcum?

Priuauíque manu ſceptris, diademate crines,
Os verbis, & luce oculos, membra omnia motu,
Corporáque obſcuro clauſi exanimata ſepulcro.
Me timet Indus, Arabs, Maurus, Scytha: denique quiſquis
Europámq; Aſiãq; colit, Libycóſq; calores.
Nullum ego diſcrimen facio generíſq; locíque,
Tempora nec ſeruo, nec mores curo, nec annos:
Improbus atque probus, ſapiens, ſtultúſque peribit.
Infantes, iuuenes, longáque ætate grauatos,
Formoſos, turpes, æqua ratione trucido,
Hũc quoq; quẽ video procul hinc mea regna petentẽ
Quum ſua fata ſinent, mittam pallentibus vmbris.
Edidit hæc Stygio diua implacabilis ore,
Tunc me concuſſit timor ingens, membráq; ſanguis
Vndique dilapſus venis, extrema reliquit,
Inque imum pectus coijt, ſuccurrere cordi.
Præcipuè, quum tartareos dea ſæua miniſtros
Præſentem in turbam, quæ latos plurima circum
Errabat campos, tantæ ſecura ruinæ,
Mitterent: irrumpunt illi, prendúntque, tenéntque
Quiſque ſuum: ſternuntur humi languentia paſſim
Corpora, multiplicíque gemunt vexata dolore.
Mox ipſa adueniens, nonnullos falce necabat:
Nonnullos etiam, quorum ſub tegmina nondum
Finierat Lacheſis, iuſto illis debita fato,
Prĉteriens, cædi ſeruabat diua futuræ.
Tunc ego ſic mecum, attonitus, totúſque tremiſcens:
O curas, ô vota hominum, vanóſque labores!
O ſpem fallacem, ô cæcæ ſolatia mentis!
O fluxum decus humanum, ô variabile tempus!
Quàm breuis, incerta, & multorum plena malorum,
Et quantis noſtra eſt obnoxia vita periclis!
Quæ iucunda quidem facie, dulcíſque videtur,
Sed quantum intus habet fellis, quantúmq; veneni.
Quid ſumus, ô miſeri, niſi puluis motus ab aura?
Et fragili vitro ſimiles, vmbræque fugaci?

Atque rosis, quę mane nitent, mox vespere languent?
Nunc viui atque hilares. paulò post vermibus esca:
Nunc pulchri & validi, paulo post turpe cadauer.
Heu mihi quid prodest congesta pecunia nobis?
Quid gemmæ, argentum, atq; aurũ, pretiosáq; vestis?
Quid populos, magnásque vrbęs ditione tenere?
Marmoreósque habitare lares, vultúque superbo
Omnes despicere, atque parem se credere diuis?
Si mors cuncta rapit. si tanquam puluis & vmbra
Deficimus miseri, si tam citò fastus & omnis
Gloria nostra perit, nullum reditura per æuum?
Hæc ego cùm loquerer summisso murmure mecum,
Pallentem vultu aspiciens, gelidúmque timore
Incertóque gradu titubantem orpheia mater:
Quid te (inquit) tanta obsessum formidine cerno?
Esto audax: animi vilis timor argumentum est:
Nec decet ille viros. cedò, quæ te causa timere
Mortem adeò cogit? tunc sic ego, Diua necesse est,
Naturæ impulsu, quippe hanc animalia quæ non
Horrescunt, fugiunt? hæc vitam tollit, & omnes
Diuitias ac delicias, corpúsque resoluit
In nihilum, remanétque nihil, nisi puluis & ossa,
Quæ pariter puluis longo post tempore fiunt.
Deniq, cuncta bona hęc adimit, summũq, malorũ est
Ergo tam dirum & tam formidabile monstrum
Quem non terrebit, nisi cui sit ferrea fibra?
Tunc Ioue nata, mihi subridens, sic ait, Erras,
Nimirum veri specie deceptus & vmbra,
Non cuiuis facile est ipsum cognoscere verum.
Hic ille est ramus, medium quem maxima silua
Arboribus densis cinctum, atque erroribus atris
Obductum celat: nec multis aurea virga
Conspicitur, nisi cui puræ ostendêre columbæ.
At mihi quæ sata sum fœlici semine cæli,
Verum nosse licet: verum tibi dicere possum,
Si me audire voles. ego tunc, Dea, nil magis opto,

Respondi. illa autem, nos hinc diuertere oportet
Paulisper, sequere: & secum me duxit in altum
Non adeò procul inde locum, quo lumina solis
Cernere erat, radijs ferientibus ardua montis,
Iucundúmque iubar tenebras disiecerat atras.
Sedimus ad fontem quendam, laurique sub vmbra.
Tunc mea dux tandem pulchro sic incipit ore,
Simia cœlicolûm, risúsque iocúsque deorum est
Tunc homo, quum temere ingenio confidit, & audet
Abdita naturæ scrutari, arcanáque diuûm,
Cùm reuera eius crassa imbecilláque sit mens.
Si posita ante pedes nescit, quo iure videbit
Quæ Deus & natura sinu occuluere profundo?
Omnia se tamen arbitratur noscere ad vnguem,
Garrulus, infœlix, cæcus, temerarius, amens,
Vsque adeò sibi palpatur, seséque licetur.
Stultitiæ fons est, & origo philautia vestræ,
Caligóque ingens, quæ vos cognoscere verum
Posse vetat: tolle hanc, oculi meliora videbunt:
Et quæ nunc bona prima putas, fortasse negabis
Esse bona: & quæ nunc credis mala maxima, forsan
Non mala sunt dices, pulsis à corde tenebris.
Ergo scias, mortale genus nihil esse, nisi vtrem
Æolijs plenum ventis: quem iugiter vrget
Huc illuc, lapidi insistens fortuna rotundo.
Cui, si quid saperet, vita mors gratior esset:
Cum viuendo, malis homines sine fine premantur:
Exiguísque bonis, sed nec sine felle fruantur,
Quod verum credes, puto, si bona, si mala vitæ
Mortalis referam, quanta breuitate licebit:
Collatísque ipsis, tunc vita humana patebit
Quæ sit, & an tantum mors debeat ipsa timeri.
Principiò de diuitijs, quas omnis vbique
Gens sequitur, laudat, quærit, miratur & optat,
Dicere constitui, & quid sint ostendere nitar.
Tunc ego, Diua (inquam) si vis huic parce labori:
Quan-

Quandoquidem prius hoc olim referente Mineruâ
Edidici, nunc perge aliò, nec nota recenſe.
Déque voluptate vbertim quoque rettulit olim
Nobis diua Arete, miſſúſque à matre Timalphes.
Quare id tranſi etiam quæſo, & quodcunq; aliud vis
Expedias. tunc Diua inquit, De nobilitate
Dicam igitur, quoniã bona prima hæc inter habetur.
Quilibet hanc hodie ſibi vult, ſibi dicit ineſſe,
Plus licet inde abſit, quàm diſtet Iberus ab Indo.
Sed quid nobilitas, aut quanti eſt? vera fateri
Conabor: quanquam quid prodeſt vera fateri,
Credere ſi renuunt? fugiunt animalia quædam,
Oderúntque diem, tenebris ac nocte vagantur:
Sic homines multi lumen cognoſcere veri
Nec poſſunt, nec amant: adeò natura, Deuſque
Diſtinxit mortale genus, rectéque videnti
Vna hominum ſpecies animalia cætera monſtrat:
Vſqueadeo mores varij mortalibus, & mens
Diſſimilis: multi tenebras vmbráſque ſequuntur,
Nec verum ſpectare queunt, ſolémque nitentem
Infirmis oculis, quem fixo lumine pauci
Aſpiciunt, quibus eſt animus diuinior. ergo
Nobilitas, veluti vulgus putat inſcius, aut eſt
Copia nummorum, & collectio diuitiarum:
Aut ſanguis, quoties generoſo è ſtemmate quiſquam
Natus, auos, atauóſque ſuos, gentiliáque arma
Iactat, & eximios laudat virtute parentes.
Iudicium tamen hoc vulgi mendaciter errat,
Vt plerunque ſolet communis opinio multis,
Paucorum ratio eſt. ſi nobilis ille putari
Debet, quicunque eſt diues: ſic nobilis eſſe
Cerdo poteſt, lanius, tonſor, piſcator, equiſo,
Paſtórque, & piſtor, coriarius, atque bubulcus,
Et leno, & latro, & quiuis de plebe lutoſa.
Nanque ex his multi rebus nummíſque potentes
Et ſunt, & poſſunt fieri. fortuna frequenter

Extollit miseros: eadem detrudit ad imum
Sæpe illos quos antè rotæ commiserat altæ.
Nobilis ergo fuit tantùm quum mœnia victor
Æneadum intrauit Marius, plaudente senatu
Ac populo, insignis lauro, niueisque quadrigis:
Sed postquam eiectus Syllanis viribus, exul
Minturnis latuit, latuit quoque carcere fœdo:
Vel quum mendicus panem per Punica rura
(Pro superûm leges, & non benè nota potestas)
Quærebat panem duris fossoribus aptum,
Non erat infœlix tunc nobilis: absftiterat tunc
Nobilitas, fugiens longè: mox ipsa reuertit,
Quum Marius rediit, mutato sidere, Romam.
Nimirum stulta hæc sententia, si fit ab auro
Nobilitas, certè de terra nascitur aurum,
De fraude & furto, de fœnore: nascitur ergo
De fraude, & furto, de fœnore, nobilitas. ô
Iudicium vulgi insanum! ô sine pectore turba!
Nobilitare hominem non vlla pecunia, nullæ
Diuitiæ possunt: pretio nam dignior omni est
Nobilitas: hæc non emitur, nec venditur auro.
At genus ille suum iactat, laudesque suorum
Inculcat, cum sit turpissimus: atque recenset
Gesta patris, monumenta ataui, patruique trophæa:
Et quanquam innumeris, demens, ignauus, abundet
Criminibus, virtutis inops, tamen esse putatur
Nobilis, est alto quoniam de sanguine natus.
Cur aliena tibi tribuis? laudemque tuorum
Esse tuam censes? cùm tu sis dedecus illis,
Degener, infamis? mentito nomine cygnum
Graculus appellat sese: cornicula plumas
Pauonis furata, cupit pauo ipsa videri:
Sed natura vetat, quæ nobilitatis origo est.
Hinc animi viles, hinc & cælestia corda
Proueniunt: hæc largitur sua semina cunctis.
Nempe animum propter, non propter corpus haberi

Nobilis,& dici debes: nam corpora multa
Seruorum,pulchra,& magna,& robusta videntur.
Nobilitas quidam est animi proprius decor,atque
Vis quædam natiua,cupit qua grandia semper,
Vilia contemnit,qua sursum tendere vt ignis
Nititur,& summas penetrat velut ardea nubes,
Infima despiciens.hanc vim qui munere cœli
Accipit, ille bonus fiet,patiensque laborum,
Consilióque potens,curis vigilantibus,vt quid
Dignum laude gerat,vt sit laudabilis ipse.
Sed tantum natura bonum non omnibus, imò
Perpaucis donat,quorum fama inclyta longo
Tempore,post cineres populorum in pectore viuit.
Attamen (ô mores,ô mira insania) quis non
Vult dici & credi nunc nobilis ? ô nebulonum
Turba audax,ô vile pecus : te nomina clara
Delectant,tibi fama placet,tibi gloria :cur non
Et labor & virtus etiam placet,vt meritò sis
Nobilis ? an mauis sapiens iustusque vocari,
Nomine mentito , quàm vero ? cur tibi nummus
Falsus,cur panis falsus,cur cætera falsa
Non sunt grata,velut mendax ac futile nomen
Nobilitatis amas? ô larua,ô simia disce,
Disce prius frænare animum,compescere cæcos
Affectus,ratione vti,vitare nefanda.
Iusta sequi : te nosce prius,durosque labores
Amplecti ne te pigeat,vilemque fugato
Desidiam,vt possis culmen virtutis adire.
Tunc iure ac meritò dicêris nobilis : hęc est,
Hęc est nobilitas vera : hæc sunt illa deorum
Munera, ab indoctis non intellecta per istam
Incessere viam Phrygia de gente Quirites,
Hac duce Romanum imperium se sustulit astris:
Hac abeunte iterum, in præceps descendit ab astris.
Nam simul ac segnes consurrexere nepotes,
Iam parto imperio, iam prosperioribus annis.

Delicias,

Delicias,ludoſque leues,luxumque ſecuti,
Degenerare ſuis cœpere à patribus,vnde
Nobilitas tales homines exoſa receſſit
Protinus ad ſuperos,donec creſcente nepotum
Luxuria & vitio,deleta ſuperbia Romæ eſt.
Non igitur genus eſt,non ſanguis,non ſtatuarum
Mutarum ſeries,non auri copia,quæ te
Nobilitet: Virtus, virtus.hac nobilis Hector,
Alcideſque fuit: fuit hac quoque nobilis ille,
Ilias ęternum cui prębuit inclyta nomen:
Hac proceres alij,quorum tot fama per annos
Durat adhuc.quid te iactas,natalibus ortum
Egregijs? te præcipui genuere parentes:
Quid tum,ſi nihili es? ſi turpis,turpiter omnem
Inceſtas maculaſque domum? tibi dedecus eſt hoc,
Non honor: ac veluti ſtolidum ſi gignat aſellum
Magnanimus fortiſque leo,ſi ſimia barro
Naſcatur. monſtrum es,claræque iniuria genti.
Non ſic nobilitas per teſtamenta relinqui,
At virtus,potis eſt: velut ædes,rura,ſupellex.
Hanc natura tuis tribuit maioribus.at non
Omnibus: antiqua repetas ab origine gentem,
Inuenies fortaſſe tuo de ſanguine multos
Cerdones aut agricolas, vnumque videbis
Ex humili natum fortuna nobilitatis
Principium feciſſe alijs: quæ tempore creuit
Paulatim,ſed poſt quoque tempore victa ſeneſcet.
Omnia fert tempus,pariter rapit omnia tempus.
Quis nunc Pompeij de ſtirpe,aut Cæſaris eſſe
Noſcitur? aut eius,domitis cognomen ab Aphris
Cui virtus inuicta dedit? quis credere tantam
Progeniem perijſſe poteſt? domus alta deorſum
Sæpe cadit,penituſque ruit: ſurſumque leuatur
Sæpe humilis: nulla eſt hominum fortuna perennis,
Sic cælum variare ſolet mortalia queque.
At dices,quale & ſemen,talis quoque fructus

Inde venire solet: si sum de semine claro,
Clarus ero. non sic: proceri sæpe parentes
Exiguum genuere hominem, turpemque decori,
Robusti infirmum, sapientes insipientem:
Nec mens, vt corpus, patrio de semine manat.
Non patris est, animum pueris præbere, sed ipsum
Largiri natura solet. quid nobile semen
Egregiumque feret, faueat nisi debita cœli
Temperies? verum est vulgò quod dicitur, annus
Producit segetes, non cultus: semina quamuis
Optima, si terræ fuerint mandata sinistris
Sideribus, parient lolium, vel iacta peribunt.
Ergo sufficiens non est pater ipse creandis
Nobilibus natis, adsit nisi gratia cœli.
Hinc est, quòd multos humili de plebe videmus
Illustres nasci: qui magnum nomen adepti
Virtute ac meritis, se postmodo nobilitarunt.
Quis fuit ille Maro? quis Tullius ille, quis ille
Tam sapiens sanctusque Cato? quis Horatius? omnes
De medio plebis geniti. quis doctus Homerus?
Cuius nec patriam certam, certosque parentes
Scimus adhuc. dic quæso patrē Demosthenis, atque
Euripidis matrem. dic Socratis, illius inquam,
Socratis, in cuius gremio Plato maximus hausit
Diuinos latices, qui solus Apolline teste,
Est visus sapere: hunc genuit, qui marmora fodit:
Nascentes pueros mater capiebat ab aluo.
Nonnullos etiam reges, de plebe creatos
Nouimus: haud rarus quoque consul & induperator,
De populi fæce ad summum peruenit honorem.
Quid quòd equi, pariterque canes, ac cætera bruta
Degenerare suo persæpe videntur ab ortu?
Nempe diu res nulla manet, nempe omnia semper
Deteriora solent fieri, in peiusque referri,
Naturæ imperio, & fatorum lege perenni:
Deinde iterum ex alio fœtu instaurata renasci.

Hoc variare, decus mundi est: hæc gloria summi
Artificis, facere ex minimis ingentia, nec non
Ex summis minima, & rerum mutare tenorem
Iugiter, ac faciem, sapienter cuncta nouando.
Non tamen inficior, claros habuisse parentes
Esse bonum, & claro nasci de sanguine: nanque
Hoc verè pulchrũ atque bonũ est, prosuntque parẽtes
Auxilio, exemplis, hortatibus, efficiuntque
Sæpe sui similes natos, nisi fata repugnent,
Et natura potens nimium: quam vincere si quis
Nititur, ille etiam congestis montibus, altum
Æthera conscendet, pulso Ioue. qualiter olim
Fama Gigantæos quum sensit Phlægra tumultus,
Enceladum memorat, summi iuga maxima Olympi
Imposuisse Ossæ, premeret cùm Pelion Ossa.
Sed tamen hoc non esse, satis concludimus. ergo
Quanuis à populo dicaris nobilis omni,
Sisque licet mollis, nitida cute, corpore lauto,
Egregijs vescare cibis, ac veste superbus
Conspicua incedas, referas gentemque domumque
Nobilis haud ideo es, sed fortunatus, & vtri
Aurato similis, similisque ex marmore signo.
Quis tamen hoc curat? satis est de nobilitate
Ac virtute, ipsum nomen. maluntque videri,
Quàm sic esse homines. pro dij, nunc nomina tantùm
Magnifica, & claros titulos sibi quilibet optat,
Arrogat, affectat, sequitur, rapit: vt merito iam
Et se asinus pardum vocet, & formica leonem.
Quis non vult sapiens, generosus, iustus haberi,
Et probus & doctus? contentus cortice solo
Atque vmbris rerum: vt tali velamine mores
Occulat infandos? lis est de nomine, non re.
Hoc habeas igitur nomen, sic nobilis esto,
Vt Romæ Pasquillus homo est: vt sæpe vocatur
Nobilis aut latro, aut meretrix, aut nobile marmor.
Esto tamen quod sis & nomine nobilis, & re:

Quid tum? laudabor, dices, decorabor honore.
Nunquid parua tibi hæc, & non cupienda videntur
Præmia? quandoquidem virtus ex nobilitate
Nascitur, ex virtute autem laus surgit, honorque.
Non volo, nec fas est virtutem carpere: sed si
Interius videas meliori lumine verum,
Cognosces quanto virtus tam digna labore
Afficiat miseros homines, quàm reddat amaram
(Stoicus id quanuis nolit concedere) vitam.
Mortalem primùm videamus: difficilis pars
Nimirum hæc, quam si quærit quis ritè tenere,
Heu quantos opus est subeat toleretque labores:
Naturæ bellum indicat, confligat oportet:
Quandoquidem mortale genus natura creauit
Infirmum, pronumque malo, aduersabile recto.
Prò superi, in vitium facili decurrere lapsu
Quisque solet. cur hæc homini mala semina quondã
Indita sunt? nunquid fuit hæc tua culpa Prometheu?
An malus hos dæmon humana in pectora morbos
Intulit, (vt fama est) scelerisque iniecit amorem?
Heu quàm difficilis, salebrosa, & plena laboris
Semita, quæ ad mores ducit, vitamque deorum.
Quis bonus est? non sponte vllus. quis nõ malus? ille
Qui legis regisue metu, peccare recusat:
Vel qui fortè nequit, quod vult, committere crimen.
Nimirum haud facilè est naturæ obsistere, seque
Vincere, & insanos compescere pectoris æstus:
Quapropter pugna assidua, iugique labore
Est opus à puero, vt vitijs ponantur habenæ.
Assuetudo etenim naturæ frangere vires
Sæpe solet, si sit multos firmata per annos.
Ergo militia est hominum vita: hostibus omnis
Plenus ager, multi latitant vbicunque latrones.
Quis tot vitabit laqueos? tot retia cautus
Effugiet? nam quum fortuna est prospera cuiquam,
Actutum subit & stimulat vesana libido,

Tum,

Tum sua castra mouet ventosa superbia, tunc &
Desidia atque gula, & petulans audacia surgit:
Conrà illum dolor atque metus dirumque venenum
Occupat inuidiæ atque iræ, quum sorte sinistra
Viuit, & indignam quærit propellere quouis
Pauperiem pacto: tunc fraudibus atque rapinis
Et furtis studet, vt sua damna rependere possit.
Heu, mortales inter Scyllam atque Charybdim
Iactantur miseri, & vitijs læduntur vtrinque.
Dumque mala hæc vitare volunt, labuntur in illa.
Si cupiunt fortes fieri, discrimina oportet
Multa pati, & multos coguntur ferre labores.
Si virtutem illam, quæ humanos temperat actus
Affectant, opus est expellere gaudia, tristi
Consilio, gratamque parum deducere vitam.
Si iustus vult esse aliquis, non vtile quærat.
Iustitia est multis laudata, domestica paucis.
Quòd si fortè placet cuiquam prudentia, semper
Vt caueat nulli credat, fidatque necesse est:
Quandoquidem sunt cuncta dolis & plena periclis.
Denique qui bonus est, & mitis, sæpius ille
Læditur: ille minus tutus, plus insidiarum
Sustinet: hic siquidē mundus, domus ampla malorū,
Ac scelerum patria est: probitas hîc exulat. vnde
Imbelles lepores, damæ mites, capreæque,
Idque genus sine felle animalia quæque petuntur
Sæpius, & pereunt: rarus venator ad vrsos
Accedit, tutos conseruat silua leones.
I nunc, & mitis, simplex, innoxius esto,
Vt citius fias auidorum præda luporum.
Heu mundus totus quædam est natiua tyrannis.
Debilibus robusta nocent, & grandia paruis.
Ales fulminiger timidos infestat olores,
Accipiter laniat turdos, mollesque columbas:
Versicolor coluber ranas, miserásque lacertas
Deuorat: in siluis fera fortior, ore minorem

Dilacerat: tua monstra tenes quoq; maxime Nereu,
Quæ rapido infirmos absumunt gutture pisces.
Non mare, non tellus, non aër tutus, vbique
Hostis adest: prodestque parum non esse nocentem.
Ergo vide quàm sit pars hæc virtutis amanda,
Quæ facit esse bonos: nam tanto parta labore,
Hostibus in medijs tandem vos reddit inermes.
At dices, probitas defendi legibus, atque
Principibus solet: ô vtinam fieret. sed vbique
Vincuntur nummis leges, magnoque fauore:
Placantur donis Reges, & voce precantum:
Damnant iura illos quibus aut exhausta crumena,
Aut nullus fauor est: alij quocunque premantur
Iudicio, insontes abeunt. vt paruula musca
In tenui tela, quam pendens texit arachne,
Voluitur ac remanet: si grandior horridiorque
Impulerit, frangit casses & tuta recedit:
Sic leges (veluti Scythica de gente canebat
Barbarus ille sophus) miseros nectuntque, tenentque:
Transmittunt laxis foribus, renuuntque potentes.
Altera virtutis pars, quæ studiosa requirit
Naturæ causas, & vix penetrabile verum,
Quàm sit difficilis, quàm magni plena laboris,
Experti norunt. primo coguntur ab æuo
Sub præceptoris ferula, formidine multa,
Verberibus cædi, & lachrymis dictata referre:
Inclusi tanquam in cauea cohibentur, vt ire
Non liceat quoquam, nisi permittente tyranno;
Quanquam ventris onus iubeat, vesicáue turgens,
Et pueris cognata fames, & ludere gratum:
Tempora sed calidæ postquam accessere iuuentæ,
Maiori studio est opus. hic Antenoris vrbem,
Adriaci tentans rabiosam gurgitis iram,
Parthenopénue petit, Tyrrhena per æquora currens:
At Perusina alius, Romanáue mœnia quærit:
Vt procul à patria tellure, incommoda multa,

Et mala multa ferat, Veneris, ſomnîque cibique
Parcus, & aſſiduus ſtudio, libriſque legendis.
Haud aliter quiſquam fiet, niſi nomine, doctus.
Sunt etenim docti re pauci, nomine multi.
Gaudia nempe nocent, nocet illecebroſa voluptas
Apprimè his, cupiunt qui diſcere plurima, & altum
Doctrinæ culmen conſcendere. nanque reflectunt,
Ac remouent animos à duro tramite, per quem
Itur ad auricomæ ſacraria celſa Mineruæ.
Nempe labore opus eſt longo, aſſiduóque volenti
Nobile per populos vrbéſque acquirere nomen.
Hinc verò multos cruciat dyſpepſia: multos,
Dum nimium nimiúmq; legunt, ophthalmia vexat,
Præ ſtudio ſtomachus crudeſcit, viſus hebeſcit,
Et pallor venit, & macies & acerba ſenectus.
Nec mirum: quoniam ſcire & cognoſcere verum,
Eſt præter naturam hominis propriúmque deorum.
Ac veluti infirmo radiantem lumine ſolem
Noctua ferre nequit: ſic mens humana deorſum
Imbecilla ruit, quoties contendit in altum
Surgere, & audaci cœlum penetrare volatu.
Quod propriũ eſt superũ, mortales turpiter audent,
Deſipiúntque magis, quanto magis illa requirunt,
Quorum cognitio nil prorſus ſpectat ad ipſos,
Ni forte auxilium ac lumen deſcendat ab alto.
At dii fœlices, mundum quis, quantus, & vnde,
Atque ipſum mundi dominum, ſpeciéſque animantũ
Et rerum innumeras norunt, cauſáſque latentes,
Semina, & occultas vires, quibus omnia conſtant.
Hæc vita eſt, hæc eſt ipſorum tota voluptas:
Non cibus, aut ſomnus, non morbus, cura, labórue,
Non lucri ſpes, non damni metus impedit illos,
Quin ſemper valeant optatum inquirere verum.
Ergo cælicolûm ſapere eſt: prudentia tantùm
Conuenit & confert mortalibus, vt ſibi poſſint
Conſulere, & vitare ſciant incommoda, necnon

Com-

Commoda congerere, & tranquillam ducere vitam.
Quid faciat, quid non, homini prudentia monstrat.
Huic studeat, quicunque cupit bene viuere, & inter
Tot spinas rerum gradiens non lædere plantas.
Quis non esse putet stultum, qui rebus omissis
Vtilibus proprijsque aliena & inania quærit?
Dúmque suas nescit vires, maioráque tentat,
Dum nimis alta petit: præceps, velut Icarus, vndis
Mergitur æquoreis: cupiens æquare bibendo
Rana bouem, rupta nunquam bibit amplius altùo:
Dum studet insanus Phaëton cælestia fræna
Mortali tractare manu, nónne infima pressit
Stagna Padi, currúmque cadens vitámque reliquit?
Sese metitur prudens & continet intra
Naturæ fines: nec plus quàm debeat, audet,
Excepto, si illum Deus impellítque iuuátque.
Curent mortales quæ sunt mortalia: omittant,
Quæ superûm: ne si contendant altius æquo
Scandere, præcipitent potius, moueántq; cachinnũ:
Vt si fortè velit summa de rupe volare
Bos grauis, aut asinus citharam pulsare canoram.
Esto autem quisquam doctrina præditus omni,
Vsque adeò vt multos norit componere libros:
Quid quæso inde boni accipiet? tantúmque laborem
Præmia quanta manent? dices, laus, gloria, fama,
Inque animis hominum diuturna in sæcula viuet.
Atqui ego quid sit honor, quid laus, quid fama velim
Clarius & melius perpendere. plurima nanq; (te
Apparent aliter quàm sint, oculósque tuentum
Atque animos fallunt specie, velamine & vmbra.
Hinc bona, quæ mala sunt: & quæ sunt turpia, pul-
Censentur: scatet hinc fons omnis stultitiarum. (chra
Sæpe sub argento latet æs, ferrúmque sub auro,
Et sub sincero clauduntur cortice putres
Castaneæ, multósque lupos sub pelle videbis
Agnorum. nónne aulæis cariosa teguntur
Ligna

Ligna, vel antiquus paries, rimísque pudendus?
Est acies mentis potior, quæ perspicit intus
Quicquid in abstruso est. quicunque hac vtitur, ille
Verus erit rerum iudex, & mira videbit.
Quæro igitur, quid fama iuuat? quid gloria? quid laus
Oppressos somno, aut viuendi munere cassos?
Nil plus quàm surdū citharæ, aut spectacula cæcum.
At respondebis, viuentes & vigilantes
His gaudent, nec non pro talibus omne periclum
Vltro adeunt, vltróq; animas cum sanguine fundūt.
Nimirum ambitio multos ad fortia, tanquam
Calcar agit, multósque trahit virtutis ad arcem,
Torpentes vrgens stimulis compellit, vt armis
Grande aliquid faciant: vel si non viribus audent,
Ingenio saltem exhibeant memorabile quicquam.
Ipsa tamen vitium est: vnde ambitiosus haberi
Nemo velit. quicunque etenim ambitione tenetur,
Creditur esse leuis, ventosus, turpis: vt olim
Romulidæ orabant iacto post terga pudore
Plebeios, quoties suffragia venabantur,
Cerdonúmque animos precibus seruilibus atque
Turpibus obsequijs captabant, muneribúsque,
Vt proprijs rebus curarent publica omissis,
Pérque forum medium multis comitantibus irent,
Inflati vt vento folles, ac fronte superba.
Propter se virtus petitur, non propter honorem:
Ipsa licet propriè ac verè mereatur honorem:
Quid? quòd vulgus iners nescit virtute moueri?
Hanc potius ridet, faueat fortuna necesse est,
Diuitiæque adsint: tunc laus, honor, & decus omne
Adueniet, virtus sine censu languet vbique:
Quanquam nil refert, si gallo sordet iaspis,
Nec minus idcirco est pretiosa & nobilis: vnde
Vir bonus, & veræ compos virtutis, abundè
Contentus, vulgi laudes contemnit & odit.
Nec fumum quærit, nec inani pascitur aura.

Insignis

Inſignis facies fucis non indiget. aurum
Quod per ſe pulchrum eſt, nudũ monſtratur: at ille
Qui non eſt, aliqua ſaltem cupit arte videri,
Perſonámque ſibi inducit velut hiſtrio. quare
Si rectè aſpicias, vita hæc eſt fabula quædam:
Scena autem mundus verſatilis: hiſtrio & actor,
Quilibet eſt hominum. mortales nam propè cuncti
Sunt perſonati, & falſa ſub imagine, vulgi
Præſtringunt oculos: ita diis riſúmque iocúmque
Stultitiis nugiſque ſuis per ſecula præbent:
Ergo honor & fama, & mortalis gloria, laúſque,
Somnia ſunt, prorſus nil conducentia: quando
Sorte magis quàm virtute acquiruntur. at eſto
Quòd tantùm dignis tribuantur: dic mihi nunquid
Corporibus proſunt? certe nil. dic, animíſne?
Tantundem, hos inflant potius, tumidóſque leuéſq;,
Necnon ſollicitos reddunt, ſe ſubdere multis,
Et ſeruire ſolet multis, ambire, precari,
Munera largiri, quiſquis ſectatur honores.
Vita igitur talis miſera eſt, & plena tumultus,
Subiacet inuidiæ, & magnis quandoque periclis.
virtutem veram qui poſſidet, ille quietus,
Ille ſatis fœlix: permittat cætera diuis,
Sufficiens honor eſt homini, quũ dignus honore eſt:
Qui datur indigno, non eſt honor: eſt onus, imò
Ludibrium, veluti in ſcena quum ludius eſt rex.
Iam mala quæ humanũ patitur genus, adnumerabo
Principio poſtquam è latebris malè olentibus alui
Eductus tandem eſt, materno ſanguine fœdus,
Vagit, & auſpicio lacrhymarum naſcitur infans:
Vt puto, quàm mala ſit vita hæc, quã plena periclis
Natura monſtrante videt. ſic per mare longum
Mercator facturus iter, terretur, & alto
Pectore dat gemitus, metuens ſcopulos, freta, vẽtos,
Naufragium, occurſus piratarum, omnia demum
Terribilis quæcunque tenet diſcrimina pontus.

Vix natus, iam vincla subit, tenerósque coërcet
Fascia longa artus: præsagia dira futuri
Seruitii. quis enim liber? sunt legibus omnes
Subiecti: necnon & regibus, & vitiis &
Iudiciis hominum: seruit quoque quilibet vltro
Spe pretij, faciendo aliquid, vel forte coactus.
Omne aīal postquā natū est, subitò ambulat, & quò
Cunque libet graditur: non sic homo, tēpore longo
Non pedibus, non ore valet, non mente: sed instar
Vocalis statuæ, solis vagitibus omnem
Nocte diéque domum vexat, turbátque quietem.
Post vbi iam valido se poplite sustinet, & iam
Ritè loqui didicit, tunc seruire incipit, atque
Iussa pati, sentitque minas ictúsque magistri,
Sæpe patris matrisque manu, fratrisque frequenter
Pulsatur: facient quid vitricus atque nouerca?
Fit iuuenis, crescunt vires: iam spernit habenas:
Occludítque aures monitis: furere incipit, ardens
Luxuria atque ira: & temerarius omnia nullo
Consilio aggreditur, dictis melioribus obstat,
Deteriora fouens: non vlla pericula curat,
Dummodo id efficiat, suadet quod cæca libido:
Rixatur, nec iura timet, cerebosus & exlex.
Nempe agitur furijs iuuenum pars maxima: pauci
Quos frenat metus, aut pudor, aut prudentia, recto
Tramite sinceram ducunt sine labe iuuentam.
Succedit grauior, melior, prudentior ætas,
Cúmque ipsa curæ adueniunt, durique labores:
Tunc homo mille modis, studióque enititur omni
Rem facere, & nunquam sibi multa negotia desunt.
Nunc peregrè it, nunc ille domi, nunc rure laborat,
Vt sese, vxorem, natos famulósque gubernet,
Ac seruet, solus pro cunctis sollicitus, nec
Iucundus fruitur dapibus, nec nocte quieta.
Ambitio hunc etiam impellens, ad publica mittit
Munia: dúmque inhiat vano malèsanus honori,

Inuidiæ atque odij patitur mala plurima: deinceps
Obrepit canis rugoſa ſenecta capillis,
Secum multa trahens incommoda corporis, atque
Mentis: nam vires abeunt, ſpeciéſque, colórque:
Necnon deficiunt ſenſus: audire, videre
Langueſcunt, guſtúſque minor fit: denique ſemper
Aut hoc, aut illo morbo vexantur, inermi
Manduntur vix ore cibi, vix crura bacillo
Suſtentata meant: animus quoque vulnera ſentit,
Deſipit, & longo torpet confectus ab æuo.
Ergo ſuis ſubiecta malis eſt quælibet ætas.
Plurima ſunt etiam mala quæ communiter omnis
Ætas ferre ſolet: nunc frigus lædit acutum,
Hybernæque niues, nec non furibundus ab arcto
Riphæíſque iugis Boreas, quum ſtiria pendet
Horrida culminibus, glacie cùm flumina torpent.
Nunc æſtas nimis inſana caloribus vrit,
Quum tenet ardentem Nemees Hyperiona monſtrũ
Aruáque flaueſcunt, & tellus arida aperto
Ore vocat pluuias: nullus morientibus herbis
Humor adeſt, lamæ ſiccæ, ſiccæque paludes
Torrentur, candet cęleſtibus ignibus aer.
Nunc ſitis atque fames, nunc & penuria rerum
Vtilium cruciat, quis poſſit carmine morbos
Innumeros, quibus eſt obnoxia vita, referre?
Quot febres, quot languores, quot vbique dolores:
A capite ad plantas? humanum corpus vt extra,
Sic intus patitur: per ſingula membra venenum
Infudit natura homini. caput & manus, & pes,
Et latus, & ſtomachus, grauiter torquentur, & aures
Atque oculi & fauces, renes? quid cætera dicam?
Quid cupio numerare grues quot Strymonis vnda
Excipiat? vel quot Phrygius Mæander olores?
Mens etiam plerunque ſua de ſede recedit,
Vel philtris, vel carminibus, vel turbine morbi,
Vel quum Cæritus cacodæmona pectore quiſquam

Baiulat inſano, vel quum furit improbus Euan:
Quanquam & auaritia, ambitio, dolor, ira, voluptas,
Non minus ac vinum humanos confundere ſenſus,
Atque animis tenebras ſoleant inducere: quare
(Dicere ſi verum volumus) pars maxima viuit
Ebria væſanis affectibus. inueniuntur
Heu pauci, qui non titubent, qui lumine ſano
Aſpiciant quid agant, ac ſe ratione gubernent.
Hinc non inſcitè quidam, numerum infinitum
Stultorum dixit. nam quis non indiget albo
Helleboro, & tota Anticyra? vix Græcia ſeptem
Inter ſtultorum tot millia connumerat qui
Credantur vero ſapientis nomine digni.
Humani generis mater nutrixque profectò
Stultitia eſt, ſine qua mortalia cuncta perirent,
Nilque agerent homines in terris, hac duce fiunt
Bella, & quæ bellis ſunt opportuna tot arma,
Tot clypei, tot ſigna ſuis diſtincta figuris:
Hac rurſus monſtrante, ioci, thyaſique, chorique
Inuenti, tot deliciæ, tot ludicra, tótque
Ornatus: nónne hinc etiam vis tanta librorum,
Tantus nugarum torrens fluit? omnia ſaltem
Plurima facta hominum veniunt ab origine tali.
Iam verò triſtes caſus, & triſtia fata,
Sunt quibus expoſiti mortales, dicere ad vnguem
Nemo quidem poſſet, quamuis facundus: in vndis
Mergitur hic, auidíſque miſer fit piſcibus eſca:
Ille cadit, præcepsque ruens perit, aut malè languet
Perfractis membris: alius niue, grandine, & imbri
Obruitur: multos inopino fulminis ictu
Interijſſe liquet: quoſdam delapſa ruina
Contriuit: nónne abſumunt incendia multos:
Nóne aliquos aut herba nocens, fungúſue malignus
Incautos perimunt? nonnullos gutture fixus
In medio cibus eliſit. quot bellua morſu
Exanimat? mulúſue malus, vel non equus æquus,

Dum

Dum furit atque ferit ferratis calcibus? aut bos
Indomitus, quoties cornu bacchatur acuto?
Quid referam, quot damna homini persæpe venire
Culpa hominũ soleant? adeò vt fera nulla magis sit
Formidanda illi quàm semine natus eodem.
Hinc tot prædones, tot fures, sacrilegi tot,
Tot delatores, tot falso in crimine testes,
Tot mœchi, tot carnifices, mortalia turbant
Otia, ceu lætos turbat lea visa iuuencos.
Ille nocet lingua, hic ferro, pars maxima fraude:
Ille palam rapit, hic clàm: sunt & qui simulato
Nomine amicitiæ, vel nomine relligionis
Imponant multis, quos credulitate fidéque
Insulsa faciles falli nouere: ferè omnes
(Prô genus infandum) damnis gaudent alienis.
Non frater fratri, nec amicus fidus amico,
Nec patri natus. verè hîc sunt tartara, sunt hîc
Cerberus, & furiæ, & chaos, & styx: deniq; quicquid
Horribile, & fœdum nigri tenet aula tyranni.
Sola quies somni pacem mortilibus affert,
Dum viuunt nihil hac (nisi tetra insomnia turbent)
Dulcius esse potest: nam curas atque labores
Eximit, & blandis miseros amplectitur alis.
Hanc homini tamen inuidit natura quietem.
Iussit enim vt dirus pulex, ciméxque, culéxque,
Morsibus inficerent huius tam dulcia pacis
Gaudia: ne desint vnquam mala nocte diéque.
Longè igitur melior mors est quàm mortis imago.
Nam quicunque fretum vitæ gaudente carina
Tranauit semel, & tutum tenet anchora portum,
Ille hilaris ventos ridet tumidásque procellas,
Leucotheámque caput sertis redimitus adorat,
Atque Athamanteum donis onerat Melicertam,
Securus celebrans varios in littore ludos.
Mors omnes finit pœnas, mors omnia soluit
Vincula, morte fugit metus omnis & omne periclũ.

Vtque

Vtque dolor nullus, te nulla vrgebat egestas,
Quum patrios nondum lumbos ingressus, eras nil:
Sic postquam extrema fueris iam morte solutus,
Te nullus dolor, & te nulla vrgebit egestas.
Quis damnosa sibi, quis perniciosa fuisse
Tempora crediderit, quæ tunc fluxere, fuit quum
Ipse nihil, nondum materna conditus aluo?
Quis queritur nocuisse sibi mensésue diésue,
Quos nunquam vidit, vel quos nunquā ipse videbit?
Vel quis noctē illā vt prauā, miseramque, grauēque
Vituperet, qua nil sensit? somnoque profundo
Obrutus, vt lignum iacuit, gelidumque cadauer?
Quid mors? æternus somnus. somnus? breuis est mors.
Sed multis placet immortales esse animas, &
Viuere defunctos perhibent, membrisque relictis
Nudatos, veluti proprio de cortice tracta
Cochlea nudari solet, ad Plutonia regna
Tendere præcipites, ac tartara nigra subire:
Myrtiferumque nemus fingunt, vbi vulgus amantum
Ingemit, atque addunt feruentes ignibus amnes,
Monstráque vipereum manantia gutture virus,
Distinctasque locis sedes: vbi vagiat infans,
Atque vbi verberibus sæuis facibusque cruentis
Eumenides agitent sontes: vbi rura beatis
Debita perpetuis vireant pulcherrima ramis.
Ast aliter dicunt alij, & post funera credunt
Esse quidem manes, sed qui vixere decenter
Ac rectè, in cœlum sublatos iungier astris:
Contrà qui pecudum ritu terrena secuti
Neglexere deos, pecudum quoque corpora iusto
Iudicio induere, & mutato carcere pœnas
Soluere tantisper scelerum, dum prorsus ab omni
Crimine purgati æthereas referantur ad oras.
Quæ si vera forent, etiam metuenda foret mors,
Aut saltem bene viuendum, vitijsque carendum:
Nanque pijs iustisque daret bona præmia, contrà

Iniustis meritas pœnas meritumque dolorem.
Atqui morte obita superéntne, an sint potius nil,
Et quum corporibus pereant animæ quoque (tanquã
Sole niues verno) aut nubes Aquilone solutę,
Dicere non nostrum est: videor satis esse loquuta:
Germanam scitare meam, quam nomine Graij
Appellant Sophiam: (nanque hæc doctissima tales
Assiduè versat curas, semperque requirit
Occultas rerum causas, & amabile verum.)
Hac igitur monstrante potes naturam animarum
Noscere, (ni fallor) si te tenet ista cupido.
Mî satis id fuerit tibi dicere, quòd metuenda
Mors non est, saltem iustis, qui pectore puro
Vixerunt: quoniam vel dulci pace fruentur,
Æterno addicti somno, vel præmia habebunt
Debita virtuti, & fœlices efficientur.
Quare agedum sanctos mores amplectere, & omnẽ
Pelle animo noxam pro viribus: hoc tibi pacto
Mors leuis ac facilis fiet, multoque timore
Depositum reddes naturæ, & lætus obibis.
Quin hæc tecum animo versa, sic cogita, & inque,
Quid mihi mors oberit? quo me lux vltima damno
Afficiet? nullo nimirum. quid mihi demet?
Diuitias. sed diuitijs tunc neutiquam egebo,
Nec re vlla prorsus. cur non ditissimus ergo
Censeri potero? nempe est locupletior ille,
Non qui plura tenet, sed qui minus indiget aurum,
Argentum, gemmas, palatia, prædia, vestes,
Atque alia id genus, omnino aspernabor, vti nil
Apta mihi: nec me torquebit adempta voluptas,
Vt neque torquentur pecudes quòd mollia vina
Non habeant, vel mellitas croceasque placentas.
Quæ non optantur, quid tum si non habeantur?
Sed dulces natos, & dulces linquere amicos
Cur adeò miserum est? nónne esset deterius si
Me superante illi morerentur? perpetuoque

In mœrore manerem? vt scribunt Nestora acerbo
Antilochi fato: aut Euandrum funere nati,
Quē Rutulus ferro strauit, Phrygia arma iuuantem,
Æterno in luctu vitam duxisse molestam,
Præcedam? at paruo pòst tempore nostra sequētur,
Quum volet ipse Deus, vestigia, meque reuisent:
Si modò sunt aliquid manes, vt credere par est,
Vt Christi præcepta docent, multique sophorum.
Quicquid erit, non propterea mihi dura videri
Mors debet, quòd diuitias & dulcia vitæ
Gaudia surripiat. nanque hæc sunt tradita nobis
Mutuò: & vsuram rerum natura benigna,
Non res concessit miseris mortalibus: ergo
Quum nil sit nostrum, moriendo aliena relinquam,
Nilquo meum amittam. quid tum si aliena relinquo?
Quid doleam, si quę sua sunt natura reposcit?
Nudus ego huc veni, simul hinc ego nudus abibo.

Mundus enim quoddā hospitiū est, vbi turba animā-
Diuersorū ingens habitat: quæ tempore certo (tum
His fruitur dapibus, quas conuiuator habendas
Vbertim, & gratis permittit: sumite, dicens,
Sumite: non meritis vestris, sed munere nostro,
Hæc bona tradidimus vobis obsonia, donec
Mi fuerit visum vos hinc dimittere, donec
Eia age dum dicam, nostris decedite mensis.
Vescimini, & genio lęti indulgete. sed hora
Vltima quum veniet qua vos hinc ire iubebo,
Parete æquo animo, & venturæ cedite turbę,
Conuiuasque alios ijsdem gaudere sinatis.
Ergo quis, nisi sit demens, ingratus, iniquus,
Talibus auditis alieno excedere tecto
Nolit, & inuito domino residebit? at ille,
Pessime vade foras, clamabit, & eijciet vi.
Tunc malè cōfusus, lachrymās, querulusque recedet.
Cur ego sortiferæ si me vocet arbiter vrnæ,
Mordicus inuitam vitam retinebo, vel ægrè

Migrabo vt multi: neque enim fas : imò libenter
Destituã mundum hunc fœdũ, innumerisque refertũ
Fraudibus atque dolis, incestibus atque rapinis,
Est vbi nulla fides, pietas vbi nulla, nec vlla
Iustitia & pax & requies, vbi crimina regnant
Omnia, vbi frater fratri insidiatur, vbi optat
Interitum patris natus, mulierque mariti,
Atque vir vxoris : nemo est, vel rarus vbique,
Qui non furetur (modò possit) non rapiatque,
Qui non sit fallax, qui non ficto ore loquatur;
Vt meritò possit mundus spelunca latronum
Dicier. en reges sub honesto nomine, necnon
Pontifices, spoliant populos. en depeculantur
Certatim ciues, laniantes viscera matrum.
Quid tot stupra loquar? sunt cuncta libidine plena,
Et passim prostant, & clàm fodiuntur ephebi.
Quis non mœchatur? mystæ, vafrique cuculli,
Quos castos decet esse, palàm cum pellicibus, vel
Furtim cum pueris, matronis, virginibusque
Nocte dieque subant : sunt qui consanguinearum
Inguinibus gaudent, ineunt pecudes quoque multi:
Et rura, & siluæ infames, vrbs quæque lupanar.
Adde tot instantes casus, tam multa pericla,
Quæ impendent semper mortalibus. adde labores
Assiduos, & tot ridenda superstitionum
Agmina, quis opus est ceruicem subdere : quando
(Proh pudor) ignari sophiæ, crassique cerebri,
Doctrinæ osores (quibus est sola alea curæ,
Aut nutrire canes & equos, volucresque rapaces,
Continuisque iocis puerilem ducere vitam)
Sceptra tenent, præsunt populis, vrbesque gubernãt.
Hinc tanta errorum scabies, tot stultitiarum
Colluuies, hinc & tot millia flagitiorum.
Talia si tecum reputas, animoque reuoluis,
Non metues mundũ hunc tã stultũ, tamque malignũ
Linquere. sed potius rectè fecisse Calanum,

Atque alios dices, qui sese sponte necarunt,
Et sponte hanc scelerum cauea͂, stabulumque feraru͂
Deseruere, manu cessantia fata vocantes,
Nec voluere vltra moribundum pascere corpus
Et miseræ carni tanto seruire labore.
Quod nisi relligio obstaret, legesque Platonis,
Et Deus, hortarer te vltro dimittere vitam,
Et sortem insanam & sceleratas linquere terras,
Non vinum, vt vinum appetitur: sed tale, bonumq;:
Sic vita, vt vita, est nihili, nisi sit bona: quod si
Est misera, vt vinum corruptum despiciatur.
Esse quidem, per se nec amandum, nec fugiendu͂ est:
Quippe habet hoc quamuis vilissima recula vermis,
Musca, lapis, cortex: nihil est optabile, dempta
Conditione boni, nisi sit tale, esse, bonumque,
Non video cur optari, cur possit amari.
Quare qui mortem metuit, valde insipiens est,
Quum mala tot tantosque pati sine fine labores
Corporis atque animi malit, quàm vel cruciatum
Omnem cum carne exuere, & requiescere semper,
Æternaque frui ac tranquilla pace, vel ipsis
Depositis membris, nulla re prorsus egentem
Viuere, nec sentire aliquem iam posse dolorem,
Atque vnà cum dijs totum percurrere mundum,
Singula spectando, & ventos superare volando,
Ni fuerit pingui vitiorum fæce grauatus,
Cogaturque imas terrarum habitare latebras.
Postquam sic fata est Musarum maxima, surgit,
Et me Phœbæa renuentem fronde coronat:
Deinde abiens per inane amplum, sese abdidit astris.

Liber Septimus.

LIBRA.

VSA agedum ſurge & melioribus vtere pennis:
Alta pete, atque humiles iamdudum deſpice curas:
Rebus in excelſis decus eſt & gloria maior.
Contemplare deos, totumque per æthera curre,
Eſt vbi ver æternum, vbi pax æterna, vbi ſemper
Lucidus apparet Titan, nulliſque tenebris
Læditur alma dies. non illic nubifer Auſter,
Væſanuſue Aquilo: Zephyri ſed blandior aura
Spirat, & ambroſiæ lætiſſima gramina mulcet.
Hac ſpaciare igitur: tamen inde relapſa viciſſim
A centro ad centrum vario diſcurre volatu.
Ac veluti ſpeculam quærit, quicunque videre
Optat multa procul, ſic te ſuper aſtra neceſſe eſt
Scandere, ad vſque Iouis ſolium: hac ſublimis ab arce
Subiectum claro ſpectabis lumine mundum.
Principium primũ, immenſum, admirabile, ſummum,
Ex quo cuncta fluunt, tanquam de fonte perenni,
Vnum eſt duntaxat, nec rectè plura putantur:
Nam ſi plura forent rerum primordia, vel nil
Inter ſe prorſus differrent: ſic erit vnum.
Vel mage differrent, & ſic fateamur oportet,
Eſſe aliquod maius, melius, præſtantius, inter
Cætera principia, vnde alijs tribuatur origo,
Arbitrio cuius moueantur cætera. nam ſi
Plura mouent pariter, ſi vires omnibus æquæ,
Si par imperium eſt, non eſt tamen æqua voluntas,
Parque illis animus, crudelia prælia fient
Iugiter, atque omnem impediet diſcordia motum.
Vt ſi fortè ratem parili conamine plures
Impellant venti, nunc huc, nunc flatibus illuc

Ambiguis agitata hæret, cui pareat, aut quē
Audiat, vnde loco ſemper verſatur eodem.
At ſi animus cunctis idē eſt, eademq; volūtas
Principijs, fruſtra ponentur plura, ſed vnum
Sufficiet. nam ſi non ſufficit, atque aliorum
Indiget auxilio, ſi non niſi iuncta mouere
Poſſunt, haud dubiè imperfectū erit vnumquodque,
Nec poterunt verè primordia prima vocari.
Nam perfectum imperfecto prius eſſe neceſſe eſt,
Necnon cōpoſito ſimplex, & pluribus vnum,
Et mixto purū: quod prudens nemo negabit.
Eſt operæpretiū tamen hoc ratione probare.
Cauſa ſuo effectu prior eſt, authorq; opere ipſo.
Perfectum verò, quia partes continet omnes,
Nilque illi deſit, longè eſt robuſtius, atque
Fortius, ergo facit, mouet, imperat, vnde putatur
Iure quidem cauſa atque author: ſed debile contrà
Eſt imperfectum, quia partes non habet omnes,
Huicquè aliquid deſit: proin vincitur, atque mouetur,
Perfecti iuſſu paret, non imperat: ergo
Iure quidem effectus dici, atque opus eſſe meretur,
Poſteriuſque ipſo perfecto debet haberi.
Quòd ſi principium primum, quo cuncta creantur,
Imperfectum eſſet: miſerum foret vſque, & ab illo
Nil poſſet fieri perfectum: ſicut ab arte
Quæ non perfecta eſt, perfectum non opus exit.
Quare non poſſunt plura eſſe exordia rerum,
Aſt vnum: quia perfectum non amplius vno eſt.
A quo ſic rerum ęternus deducitur ordo,
Vt monade à prima innumeri numeri generantur:
Eſt etiam purum ac ſimplex: nam poſteriora
His ſunt cōpoſita & miſta. an componere quiſquam
Aut miſcere poteſt, ſi non prius inueniantur
Ex quibus id fiat? prius hęc extare neceſſe eſt
Singula per ſe, deinde ſimul coniuncta manere.
Ergo principium primum (ceu diximus) vnum eſt,

Ac ſimplex, nec non purum: quod viuere ſi non
Credimus, erramus. quoniam niſi viueret, vnde
Eſſet vita alijs, quum viuant cuncta per ipſum?
Viuit nimirum, atque ſapit: quia condere nunquam
Tot bona, tam varia & pulchra, & tãto ordine poſſet,
Ni ſapiens foret, & cognoſceret omnia ad vnguem.
Nec dubitandum etiam, ſed corde atque ore fatendũ,
Hoc ipſum eſſe bonum. nunquid bonitate carebit
Illud cunctorum quod origo & cauſa bonorum eſt?
Num fonte ex dulci, riui effunduntur amari?
Num dulces riui ex fonte effunduntur amaro?
Aut opus eſt nihil eſſe bonũ: aut bonus ille putãdus
Qui rerum fons eſt, & mundi maximus autor.
Hunc homines variè appellant: nos ore Latino
Qui loquimur, plerũque Deũque Iouẽque vocamus,
Qui quum ſit primum ens, & ab ipſo cætera fiant,
Idcirco eſt per ſe viuens, ſapienſque bonuſque,
A nullo accipiens quod habet, verùm omnia ab illo
Accipiunt. igitur quod habent, amittere poſſunt,
Si modò nil conferre velit dator ille ſupremus.
Vt riui poſſunt areſcere, ſi neget vndas
Fons ſolitas: tamen haud ideo fons deficit ipſe.
Nam per ſe producit aquas, neque pendet ab vllo:
Sic Deus eſt per ſe, idcirco non deficit vnquam,
Nec ſi cuncta ſimul pereant, ideo ipſe peribit.
Quicquid enim per ſe eſt, ſemper durare neceſſe eſt.
Quum nullo indigeat, quum ſolo pendeat à ſe:
Quum vi non poſſit, quum nolit ſponte perire.
Demum ipſe eſt totum: ſunt autem cætera partes.
Tale tamen totum non eſt, quod conſtituatur
Partibus ex ipſis: quum ſit ſuper omnia ſimplex.
Sed virtute (inquam) totum eſt, quia condidit orbẽ
Tam vaſtum, & quicquid tam vaſtus continet orbis,
Omnia quæ viuunt, & quæ viuentia non ſunt,
Omnia quæ apparent, & quæ apparentia non ſunt,
Ipſe facit ſolus, ſolus quoque facta tuetur.

Hac ratione igitur totum eſt,totúmque vocatur.
Vt ſemen tota eſt arbos: quia viribus eius
Quanquã ſit minimũ, tamen ingens naſcitur arbos,
Quæ validis ramis ſpatioſas explicat vmbras:
Multi autem dubitant an corpus corporeúſue
Sit Deus.eſſe etenim nil præter corpora credunt.
Atque ea corporeo quæ ſenſu percipiuntur.
Quare nos vtrum hoc ſit verum deſpiciamus.
Omne quod eſt corpus, quantũ & quale eſſe neceſſe eſt.
Atq; duo hæc propter,nimirũ ſenſibile corpus
Redditur, his demptis,quid ſenſu percipietur?
Quod verò quantum & quale eſt, componitur: atqui
Simplex eſt Deus ipſe, velut iam diximus. ergo
Neutique corpus habet.prædictis adde,quòd omne
Corpus materia ſaltem,formáque coactum eſt.
Præterea non finitæ virtutis oportet
Eſſe Deum, æternus quum ſit, ne deſinat orbis.
Nullum infinitam virtutem corpus habebit:
Quodlibet eſt etenim finitum,nempe rotundum,
Corporibus cunctis: maius, meliúſque ſuis eſt
Limitibus cinctum: ſic quod quater angulus, aut ter
Format,ſic alias quod habet quaſcunque figuras.
Ergo infinitæ non eſt virtutis. & iſtud
Monſtro ſic: partes hoc diuide corpus in æquas,
Sitque A dimidium, ſit B pars altera: quæro
An poſſit tantum A, quantum B, & vtrique poteſtas
Infinita ſit? hoc pacto pars altera fruſtra eſt,
Altera ſufficiet. quòd ſi pars vtraque vires
Finitas habet,& totum tale eſſe neceſſe eſt.
Finitis etenim conſtare ex partibus ipſum
Infinitum,audet qui dicere, deſipit. ergo
Corporis eſt expers,qui corpora cuncta creauit.
Fortè aliquis reſpondebit, Deus infinitum
Eſt corpus,nos verò iſtud poſſe eſſe negamus.
Omne etenim ſpatium compleret,nec locus vllus
Reſtaret vacuus qui claudere cætera poſſet:

Sic nec mundus erit, nec nos, nec denique quicquã.
Prę̧terea corpus viuens quum nobilius ſit
Ac melius quàm quòd vita caret, haud dubitandum
Nobiliorem eſſe ac meliorem corpore vitam,
Propter quam corpus melius ſit nobiliúſque.
Quæro igitur nunquid vita eſt ſubſtantia? vel quid
Accidit? hoc ſi ſit, ſubſtantia vilior eſſet,
Nec non deterior quàm quod ſubſtantia non eſt:
Quod certè abſurdum, clamabit turba ſophorum.
At ſi vita ipſa eſt ſubſtantia, corpore nullo
Indiget adiuncto ſibi: ſoláque purius atque
Commodius per ſe quàm corpore iuncta manebit.
Nam quare adſciſcat corpus ſibi, viuere liber
Quum valeat mundi ſator, & ſine corporis vſu?
Nempe ſuperuacua eſt moles, & carceris inſtar
Continet incluſas vires, animámque coërcet,
Impediens, ne quò vult pergere libera poſſit.
Ille igitur ſummus princeps bonus, omnipotenſque,
Æternus, ſapiens: prorſus ſine corpore viuit.
Sed quare hoc multi nolunt concedere? dicam,
Nempe quia in craſſo demerſi corpore, craſſo
Obducti ſenſu, nil præter corpora norunt.
Vt ſi fortè oculis vitrum quoçunque colore
Infectum obijcias, quicquid ſpectabis, eundem
Qui vitro, credas deceptus habere colorem.
Scire tamen debemus, & omni errore fugato
Credere, nec dubiè, eſſe alia & quamplurima verè
Entia, vel nullo viuentia corpore: vel quæ
Corpus habent tenue in primis, vt cernere noſtri
Haud poſſint oculi, nec noſter tangere ſenſus,
Atque ideo nobis meliora & nobiliora.
Quod forſan tali poterit ratione patere:
Omne graue & craſſum quanto plus continet in ſe
Terrenæ fæcis, tanto ſit vilius illo
Quod tenue atque leue, & ſubtilis materiai,
Maſſa eſt compoſitum: docet hoc quodcunq; metallũ:

Nam ſimul ac validis Vulcani viribus arſit,
Liquitur, & partes illius deteriores,
In quibus eſt terræ plus, & grauitatis, habentur
Pro nihilo, in ſcoriámque abeunt :leuiora magíſque
Pura, nitent: meliore ſono, meliore figura.
Sic panis melior, qui purior & leuior fit
Ex ſimila: hunc domini comedunt : ſed craſſior eſcā
Dat famulis: rurſus grauiori & deteriori
Cuſtodes pecoris paſcuntur rure moloſſi. (betur
Sic aqua, ſic vinum, atque oleum, & liquor omnis ha-
Nobilior tanto, quanto eſt ſubtilior atque
Lucidior leuiórque: cibus quoque craſſior, & cui
Plus grauitatis ineſt, in ſordes verſus ab aluo
Pellitur: aſt alius terreni ponderis expers,
Fit caro, fit ſanguis, fitque vtile nutrimentum.
Cur lapides viles, craſſóque, grauíque & opaco
Corpore ſunt, gemmæ pretioſáque marmora lucent?
Nempe quia his minus eſt terrenæ fæcis : at illis
Materies concreta magis denſatáque tellus
Dat pondus, lucémque adimit, pretiúmque decoris.
Sunt ſpecioſa igitur minus, & pretioſa, tenent quæ
Plus terræ : vnde etiam poſſunt minus entia dici:
Vt minus eſt aurum ſcoria, & quod vilius aurum eſt.
Nanque elementorum certè eſt viliſſima tellus,
Et quaſi fæx quædam : idcirco faber optimus illam
Inferiore loco fixit, multúmque remoto:
Vt quantum poſſet, diſtaret ab æthere puro:
Denſauítque globum: vt minor & contractior eſſet.
Cœlicolúmque minus turbaret lumina, quando
Immenſi ſpectare velint penetralia mundi.
Ergo vbi tam pulchrum abſoluit Deus amphitheatrū,
Ornauitque ipſum ſtellantibus vndique gemmis,
Quicquid vbique fuit ſcobis immundæque relictum
Paſſim materiæ, ventos abſtergere iuſſit.
Illi confeſtim domini mandata faceſſunt. (tentes
Hinc Aquilo, inde Notus, Zephyrúſque Eurúſq; pa-

Certatim verrunt campos, glomerántque redactas
In medium ſordes, varijſque afflatibus vrgent.
Sic facta eſt tellus, quæ prorſus ab æthere toto
Expulſa, ad centrum ſeſe miſeranda recepit.
Non locus alter erat diſtantior, inferiórque,
Ad quem confugiens tandem requieſcere poſſet.
Nónne etiam reliquis infirmior eſt elementis,
Debiliórque? etenim ſi diſcindatur ab æſtu,
Aut ferro, aut alia quauis ratione, redire
In ſeſe nequit, ac diductas iungere partes.
Aſt aqua ſi fuerit diuiſa, recurret in vnum
Extemplò, & rurſus veluti prius integra fiet:
Sic aër, ſic ipſe ignis quum dilaniantur,
Quamprimùm coëunt, diſſectáq; membra reducũt,
Et remanet facto de vulnere nulla cicatrix.
Vnde hoc? nimirum quia ſunt meliora, magíſque
Perfecta, & propria poſſunt virtute moueri:
Terra autem per ſe ſtabili grauitate quieſcit,
Immo alijs cauſa eſt vt ſint immota, locúmque
Ne mutare queant, ſiquidem plus eſt vbi terræ,
Plus grauitatis ineſt, minus illic mobilitatis.
At quæ ſunt leuiora, eadem ſunt mobiliora,
Et vitæ propiora quidem: nam cauſa mouendi
Corporibus vita eſt: patet hinc, quòd mortua motu
Cuncta carent, ſed quum viuentia ſint meliora
(Quandoquidem nihil eſt vita pretioſius ipſa)
Haud dubiè, leuius quodcunque eſt, mobiliúſque:
Illud idem melius dicendum nobiliúſque.
Ergo errant prorſus qui credunt entia tantùm,
Quæ apparent oculis, vel tactu percipiuntur,
Et quæ craſſa magis. quid enim ſubtilius ipſo
Aëre? quídue poteſt tangi minus atque videri?
Vnde ipſum multi vacuum, & nihil eſſe putarunt.
Apprimè eſt tenuis: quid ni? veruntamen eſt ens,
Et verum Corpus, primis de quatuor vnum,
Nobilius terra, & terram humectantibus vndis.

Tradita proinde fuit sedes sublimior illi.
Nam quæ sunt cœlo & stellis propiora beatis,
Debent nobiliora etiam,& meliora putari.
Nónne omnes venti tenues, vt lumina fallant?
Quis tamen esse neget ventos ? qui ferrea postquam
Carceris Æolij fregêre repagula,montes
Ingentes quatiunt, validóque à stirpe reuulsas
Deijciunt ornos, pontúmque à sedibus imis
Euertunt, cogunt nubes,soluúntque coactas,
Terribilésque cient tonitrus, & fulmina trudunt:
Q num tantas habeant vires,non entia dices,
Cernere quòd nequeas,vel prensos stringere palmis?
Nimirum stultum est committere sensibus omne
Judicium,fallunt oculi persæpe videntem,
Próque alio monstrant aliud. demergito in vndas
Perspicuas baculum rectum,apparebit in illis
Incuruus: currat propè littus adacta phaselus,
Currere tunc littus credas,cessare phaselum.
Fallaces igitur sensus,ætate frequenter
Aut morbo, aut alijs causis mutantur & errant:
Nec sunt cuique pares. quod pulchrum iudicat ille,
Contrà hic turpe putat: dulce ille,hic dicit amarum:
Ille alget,calet hic. variantur corpore sensus,
Inque alia sunt carne alij,partésque sequuntur
Interdum per quas operantur. vt ebrius vnam
Esse duas credit flammas,& fixa moueri:
Quippè mero turbati oculi, turbant quoque visum.
Aër præterea solet ipsos vertere sensus:
Nanq; non est clarus,non turbidus,humidus est nūc,
Nunc siccus,nunc est densus,nunc rarus: ita ipsos
Illudit variè sensus: hic sanguineus sol
Apparet,minor, hinc vel maior luna videtur:
Hinc clamante aliquo sinuosa resultat imago,
Decipiens stolidas iteratis vocibus aures.
His alijsque modis possunt errare: sed ipsa
Certior est ratio, duce qua mens inuenit inter

Mille latens nugas & inania somnia, verum.
Hanc amat, hanc sequitur, totis huic viribus hæret,
Qui sapit, ingeniòque valet, cui viuida mens est,
Æthereúsque animus: sed crassa obtusáque turba
Non videt hanc lippis oculis: hinc plurimus error,
Vanáque credulitas, & opinio cæca tenáxque.
Prudentum rectrix ratio est, at opinio vulgi.
Nos igitur rationis iter, quà possumus, omni
Conatu ac studio quæramus & ingrediamur.
Ipsa etenim ratio sol est, qui tramite certo
It semper, per quam à brutis distare putamur:
Obscuram, incertámque imitatur opinio lunam.
Quid demum ratio dictat? viuentia multa
Esse quidem, nostros fugiant quæ tenuia sensus.
Nam nisi fecisset meliora & nobiliora,
Quàm mortale genus, fabricator maximus ille,
Nempe videretur non magno dignus honore,
Nempe imperfectum imperiũ atq; ignobile haberet.
Intra etenim naturam hominis, pecudésque feræq;
Existunt, viles omnes ac mente carentes,
Et miseræ, & ventri tantùm somnóque vacantes:
Quòd si nullum animal melius natura creasset,
Quidnã aliud foret hic mundus quàm turpe ferarũ
Ac pecudum stabulum, spinísque fimóque refertum?
Quidnam aliud foret ipse Deus quàm pastor herũsq;
Multorúmque gregum, multorúmque armentorum?
Atqui hominem fecit: nimirum maxima laus hæc,
Nimirum satis hoc: ohe, heri melius nil
Debuit aut potuit? iamiam perfectior orbis
Esse nequit: fuit hæc Iouis infinita potestas?
Sed videamus vtrum sit fas hoc credere. non est,
Non est hoc (inquam) fas credere, nec ratio vult.
Nã quid homo est? animal certè stultũ atq; malignũ
Præque alijs miserum, si se cognoscat ad vnguem.
Quis non sponte malus? vitiorum lubrica & ampla
Est via, qua properant omnes, vltróque feruntur,

Nec

Nec prohibere valent monitor,lex,pœna,metúſue.
Contrà, virtutis ſalebroſa, anguſta,nimiſque
Ardua,quà pauci tendunt,ijdémque coacti.
Quis ſapit? an mulier? nunquid puer?aut cerdonum
Tota cohors? eheu ſtultorum maxima turba eſt.
Cæcis verſamur tenebris,& ducimur omnes
Affectu: aut nulli, aut pauci,quos rector Olympi
Præcipuè ſibi delegit,ratione reguntur.
Quis contemplari valet: aut vnde otia nobis
Sunt,vt poſſimus latitans inquirere verum?
Diſtrahimur varijs curis: pars plurima vitæ
Conteritur ſomno, reliquum morbi atque labores
Aſſidui impediunt,paupertáſue improba turbat,
Deſidia interdum, interdum furioſa voluptas.
Hinc ſtulti ſumus, hinc nobis ſapientia deſit,
Nanque ea continuo ſtudio longóque paratur,
Pacatúmque animum poſcit, mentémque quietam.
Quàm verò genus humanum miſerum ſit,abundè
(Ni fallor) ſexto libro, monſtrauimus antè.
Eheu pœnarum ſcelerúmque & ſtultitiarum
Hic locus eſt: hæc eſt tenebroſi regia Ditis,
In qua nemo quidem non multa incōmoda ſuffert.
Turba tamen ſtupida & craſſa hoc non cogitat, imò
Inter continuos, deteſtandóſque labores,
Sępe canit demens, & ridet,nec miſeram ſe
Agnóſcit,patitur pœnas,obitérque iocatur,
Et ſubitò obliuiſcitur omnia: dummodo parua
Dulcedo ſubeat, lethen hæc mentibus infert.
Prouida ſed tales voluit nos eſſe,ſagáxque
Natura vtiliter certè. nam ſi ſaperemus,
Quis ferret miſeræ tot tantáque tædia vitæ?
Triſtitiam,curáſque graues ſapientia gignit.
Ipſa etiam natura hominem ſpe lactat inani,
Qua ſine quiſque ſibi mortem conſciſceret vltro.
Ergo ſtultitia & ſpes,ſunt duo pharmaca nobis
Tradita prudentis naturæ conſilio,ne

Tot

Tot tantísque malis affecti deficiamus.
Quòd si hodie haud vllum est animal præstantius ip-
Mundi author quid erit? stultorúmque & miserorum
Et sceleratorum dominus, princeps, pater, & rex,
O bellum imperium, ô summum ac mirabile regnū!
O bellos comites? quid quæris Iuppiter vltra?
Iam non es solus: tam pulchrum condere mundum,
Scilicet hos propter decuit te. seruiat istis
Cœlum, sol, luna, astra, aër, tellus, mare. quid ni?
Sed mox in nihilum redeant, pereantque velut nix
Adueniente æstu, aut hyberno tempore frondes.
Quanti sunt quæ tam imbecillo corpore constant?
Quanti sunt quæ tam imperfecto tempore durant?
Nunquid credibile est, terram pontúmque habitari
Duntaxat: quæ sunt cœlo collata fere nil.
Quid tellus pontúsque simul? punctum propè dicas,
Si mundi spatium immensum ac mirabile acuto
Perpendas animo: quin ipsis quodlibet astrum
Est maius, velut perhibent qui talia norunt.
Ergo tam exiguus locus, & tam vilis habebit
Tot pisces, homines, pecudes, volucrésque, ferásque:
Cætera erunt vacua, & proprio cultore carebunt?
Atque aër desertus erit, desertus olympus?
Delirat quisquis putat hoc, hebetisque cerebri est.
Immò illic longè plura & longè meliora
Viuere credendum est, longéque beatius atque hic.
Denique si verum volumus sine fraude fateri,
Est hominum sedes, brutorúmque infima tellus:
Ast aër vltra nubes, cælúmque beatum,
Pax vbi perpetua & nitidi lux clara diei
Assiduè regnant, domus est & regia diuûm,
Quos licet haud possit mortalis cernere visus
(Est etenim tenuis nimium natura deorum)
Sunt tamen innumeri, bibulæ quot corpora arenæ
Littoribus cunctis, cunctis quot gramina campis.
Qui credit cœlum tam immensum, támque decorū

Desertum omnino ac solum, vacuumque colonis,
Quum teneat vilis tam multa animalia tellus:
Delirat, crassa mentis caligine pressus,
Nec minus ac pecudes terrena in fæce sepultus.
Nec mirum puto si fortunatæ inueniuntur
Insulæ in Oceano, loca cunctis plena bonis &
Delicijs, veluti quidam scripsêre, vbi vitam
Nunquam vllus dolor aut casus contaminat vllus,
Sed cœlum, Oceani nomen, quia concolor illi est,
Et velox apprimè, ideo fortasse recepit:
Omnis stella autem censebitur insula: quid ni?
Nónne domos etiam multas ita sæpe vocamus,
Quòd solæ à reliquis sint omni ex parte remotæ?
At si aliter dicunt quàm nos exponimus, errant:
Non etenim in nostro Oceano sunt talia: Reges
Hæc loca non sinerent armis intacta, suoque
Imperio vellent adiungere, siquis ad illa
Accessus foret, & cuperent consistere in illis.
Sed quid non fingit nugarum Græcia mater?
Nempe suos aër cælumque ac sidera ciues
Indigenasque tenent: quod qui negat, ille beatis
Inuidet, atque Dei maiestatem insipienter
Blasphemat. nunquid non est blasphemia, cælum
Dicere desertum, & nullis gaudere colonis?
Atque Deum nobis tantùm brutisque præesse,
Tam paucis, & tam miseris animalibus, & tam
Ridiculis? certè sciuit, potuit, voluitque
Omnipotens genitor, nobis meliora creare,
Quæ viuant meliore loco: vt sua gloria maior,
Maius & imperium foret, & perfectior orbis.
Nam quo plura facit, quo nobiliora, relucet
Hoc magis & mundi decus, & diuina potestas.
Sed dubium est an sint puræ & sine corpore formæ;
An varia (vt nos) membrorum compagine constent.
Nimirum dictat ratio, quòd in aëre & igni
Corpus habent quæcunque manent animalia: nā si

Non ſunt corporea, ergo aër deſertus & ignis
Prorſus erit, vacuuſque locus dicetur vterque.
Quippe locum præter corpus, nihil occupat: illi
Cui non eſt corpus, non eſt locus, idque loco nil
Indiget: vt ſatis oſtendunt præcepta ſophorum.
Sed nunquid morti debentur? credere par eſt,
Viuere longa quidem & fœlicia ſæcula, tandem
Deſinere, atque mori. nam ſi corrumpitur aër
Atque ignis, cur non pereant viuentia in illis?
Nempe loci naturam haurit, ſequiturque locatum.
Fortè aliquis, quali ſpecie, qualíue figura
Sint hæc, ſcire velit: par eſt quoque credere talem
Eſſe illis faciem, qualem nec terra nec vnda
Ferre ſolet noſtra meliorem ac nobiliorem:
Qualem nec fas eſt, nec cernere poſſumus ipſi.
At quibus in ſtellis vita eſt, & in æthere puro,
Cælicolæ, nunquam pereunt: quia nulla ſenectus
Aſtra terit, nulla vnquam ætas labefactat olympum.
Credendumque ipſis maiora & lucidiora,
Et formoſa magis, magis & valida & leuia eſſe
Corpora quàm reliquis quæcũque ſub æthere viuunt
Atque elementa colunt, & tempore menſurantur.
Sed quid agunt? gaudent ſenſu ac ratione viciſſim,
Nunc hoc nunc illa vtentes: miriſque fruuntur
Delicijs, quas humanum nec fingere poſſet
Ingenium, nec mortalis percurrere lingua.
Illic eſt verus mundus, vera entia, veræ
Diuitiæ, veri mores, & gaudia vera:
Aſt hîc ſunt vmbræ tantùm, ſimulacráque rerum
Friuola, quæ paruo momento vt cera liqueſcunt.
Illius mundi quædam eſt hic noſter imago:
Quantũ pictus ab hoc, tantũ hic quoque diſtat ab illo.
Extra ipſum verò cœlum & ſupra omnia corpora
Eſſe alium mundum meliorem incorporeumque,
Qui non percipitur ſenſu, ſed mente videtur,
Nonnulli credunt: nec res eſt diſſona vero.
Nam

Nam si nobilior sensus, & præstantior est mens,
Cur habeat proprium mundum, propria entia sensus,
Quæ verè existant, quæ percipiantur ab ipso:
At mens sola manens, proprio non gaudeat orbe,
Nilque habeat per se existens? sed somnia tantùm
Apprendat, tenuesque vmbras, & inania spectra?
Quæ non existunt per se, vera entia non sunt.
Aut igitur mens est nihil, aut natura creauit
Menti consimilem mundum, qui continet in se
Res veras, stabiles, puras, immateriales,
Quæ per se existunt melius quàm sensibiles res.
Hic ille archetypus mundus, perfectior isto
Sensibili, quantò sensu perfectior est mens,
In quo sol Deus est summus, dijque astra minores.
Ergo plura etiam quàm sit perfectior in se
Continet, ac diuersa magis quàm materialis
Corporeusque orbis: sed nil corrumpitur illi,
Nil motum, nil tempus habet: sunt omnia fixa,
Æterna, absque loco, & nullis obnoxia damnis.
Illic sunt causæ, & cunctarum semina rerum.
Sensibilis mundus mundo defluxit ab illo
Mentali archetypo, & quædam est illius imago.
Omnia sed perfecta illic, atque vndique tota:
Hic sunt particulę rerum, quæ multiplicantur
Materiæ vitio, sic plures efficiuntur
Cerui: nanque illic virtus est vna creatrix
Ceruorum: vulpes facit hæc, facit illa leones.
Sic de alijs dico quæ noster continet orbis;
Quæ numero plura, at specie clauduntur in vna.
Omnia proueniunt suntque à virtutibus illis.
Haud aliter fabri magna exercentur in vrbe,
Quisque suo incumbens operi diuersa laborat.
Quare ex particulis hic mundus constat, at ille
Ex totis, viuis per se, distantibus à se.
Singula nonnulli credunt quoque sidera posse
Dici orbes, terramque appellant sidus opacum,

Cui minimus diuûm præsit: quia nubibus infrà
Imperium teneat producatque omnia solus
Corpora quæ æquor habet tellusque, atq; infimus aër
Vmbrarum Dominus, simulacraque viua gubernans,
Cui data sit rerum cura & moderamen earum:
Quæ quia non durant, sed tempore corrumpuntur
Exiguo, propè nil possunt, vmbræque vocari,
Hîc reor est Pluton, à quo tenebrosa teneri
Regna canunt vates: nanque infrà nubila nox est.
Suprà autem lux clara nitet, splendorque perennis:
Huic igitur, tanquam minimo, Deus ille deorum
Rex genitorque dedit vilissima regna, aliosque,
Vt quisque est melior, melioribus addidit astris,
Imperiumque suum natis diuisit habendum.
Sed tamen hæc hominum nulli certa esse putamus.
Nam secreta Dei quis nouit? quis fuit vnquam
In cœlo, redijtque iterum, potuitque referre?
Non tanti est mortale genus, mens nostra labascit
In rebus summis, nec spectat noctua solem.
Quisque suo ingenio fretus, noua fingere gaudet:
Præsertim vates, quibus est fiducia maior.
Traditur his, quacunque velint, impunè vagari:
Nam furijs agitantur Iacchi, & Apollinis œstro:
Quanquam nil prohibet furiosos dicere verum:
Et verum dixit quondam furiosa Sibylla.
Sit satis (hoc veluti promisimus) ostendisse
Multa esse, & nobis longè meliora, videri
Quæ nequeunt, viuunt tamen, & ratione fruuntur.
Imo aliqui in primis docti scripsere sophorum,
Tales esse animas quoque nostras, corporibusque
Exutas non posse mori, æternasque fatentur.
Sic Plato, sic Samius voluit, sic sensit & ille
Diuinus verè Plotinus, sicque poëtæ
Non pauci cecinere. igitur par esse videtur,
Atque operæpretium (quoniam dignissima scitu
Res est) hanc etiam meditando euoluere partem.

Quid melius quàm se cognoscere? corpora quid sint
Norunt vel pueri: puluis de puluere: verùm
Difficile est naturam animi cognoscere ad vnguem.
Quare hanc, Pierio confisus numine, totis
Viribus ingenij & solerti indagine, posthac
Quærere conabor, facilique ostendere versu,
Quo facto, libram egressus, tua Scorpio adibo
Signa, vbi fatorum vires ac iura requiram,
Si modò non obstant scribendi fata poëtæ.
Sed quia in ambiguis rebus bene perspiciendis
Progressus bonus est ac debitus ordo, vt ab illis
Quæ manifesta magis, magis & certa, incipiamus,
Hoc nos facturi sumus hac in parte. etenim si
Principia obscuris fuerint abstrusa tenebris,
Quæcunque ex illis veniunt, incerta sequentur.
Friuola si fuerint fundamina, tempore paruo
Deficiet quicquid super his fabricare volemus.
Effectus verò certi magis ac manifesti
Sunt nobis quàm causæ: igitur sumamus ab illis
Principium, & foribus rem perspiciamus apertis,
Iamque ideo à motu (quia per se sponte moueri
Possunt, quæ vitam retinent: quia denique motus
Præcipuum vitæ indicium est) prius incipiemus.
Nempe ipsum corpus, necnō membra ipsa quiescunt
Per se, & putrescunt: calor est fortasse mouendi
Causa, aut calfactus sanguis. sed viua frequenter
Stant immota, insit licet his sanguisque calorque,
Quandocunque volunt requiescere. proinde voluntas
Ipsius motus fons & causa esse videtur.
Sæpe volunt tamen, & nequeunt animata moueri:
Ergo vtrunque simul motum creat; imperat vnum,
Exequitur reliquum: iubet hoc, iussa efficit illud.
Velle quidem nihil est, si desit posse: sed vnde
Vult animal mutare locum? quia nempe voluntas
Mente bonū monstrante videt, deinde ipsa mouetur
Virtute obiecti, & trahitur, velut ignis ab esca,

Vt lapide Idæo ferrum, paleæque minutæ
Heliadum lachrymis, miro ſic ordine mundum
Inſtituit pater omnipotens, vt plurima nexu
Iungantur facili, & coëant: ſed plurima contrà
Diſcordent inter ſeſe pugnentque viciſſim.
Vnde aliqui meritò eſſe aiunt primordia rerum,
Litem & amicitiam, perque hæc fieri omnia credunt.
Ergo bonum mouet, à quo deinceps mota voluntas
Membra agitat, corpuſque vrgens huc mittit & illuc.
Non tamen eſſe bonum cunctis animantibus vnum
Credamus. neque enim cunctis eſt vna cupido.
Diuerſis diuerſa placent, ſua gaudia cuique
Diſtribuit natura: aliud puer optat amatque
Quàm matura ętas: nam qualia corpora, tales
Sunt plerunque animi, & talis plerunque voluntas.
Propterea nunc hoc volumus, nunc illud amamus;
Et quæ grata prius fuerant, mox deſpiciuntur:
Nimirum, quoniam corpus mutabile, nunc hos,
Nunc illos habitus diuerſo tempore ſumit,
Naturamque animi ſecum trahit. hinc ſitis, hinc &
Macra fames, venerisque oritur genitiua cupido.
Atqui ipſum corpus mutant complura, vel ætas,
Vel tempus, vel caſus, item potus, cibus, aër,
Sideraque interdum, vt quidam ſcripſere periti.
Non igitur ſolum obiectum, ſed corporis ipſa
Conditio, nos velle facit diuerſa, mouetque.
Sed ratione aliqui potius ducuntur, & illa
Procedunt monſtrante viam, & virtute trahuntur:
Qui perquam rari exiſtunt. nam lumina mentis
Haud ſecus obducunt affectus corporei quàm
Phœbeum iubar inſpiſſantes aëra fumi.
His demum cauſis corpus mortale mouetur.
Vis autem motiua animæ, cui mota voluntas
Imperat, imperium exequitur, membriſque quietis
(Indupedita modo hæc non ſint) infunditur, horſum
Illorſum impellens. ſed cur laſſata labore

Languescunt?

Languefcunt? fic crura dolent,fic brachia torpent.
Hinc credo, quoniam fanguis feruore folutus
(Feruet enim motu nimio) fubducitur,atque
Deficit exhalans paulatim: non aliter quam
Ægrorum extenuant quum pallida cropora febres.
Sanguis enim,aut alius vice fanguinis humor,in ipfis
Diffufus membris,animam vehit,atque alit ipfum
Corpus : quo vegetante,mouens vis concitat artus.
Spiritus eft etiam quidam tenuifque,leuifque,
Quem generat calor, ac fanguis refolutus ab ipfo,
Ceu folet à radijs folis refoluta creare
Vnda leues agilefque auras.hinc fpiritus intra
Vifcera conclufus paffim fluitanfque cauernis
Corporeis,animæ præftò eft,animæque miniftrat,
Quum vult ipfa aliquid fieri,corpufque moueri.
Verùm hi qui fomno oppreffi funt,quomodo motum
Exercent? nam fæpe aliquis per fomnia furgens
Arma capit,vel fternit equum,vel fcribit,vt aiunt:
Vel citharam digitis pulfat fopitus inertem:
Scire opus eft,rerum in nobis fimulachra manere,
Quas vifu aut alio fenfu percepimus: hinc eft
Quòd quafi præfentem,abfentem fpectare videmur,
Quòd iam præteritas voces audire putamus.
Has igitur fpecies,cerebri penetralibus altis
Inclufas, turbat ftomacho qui furgit ab imo
Euolitatque vapor : tunc mens delufa,mouetur
Atque mouet corpus,fuerit fi fortis imago.
Sed caudam colubri abfciffam,caudamque lacertę
Motantem fefe,nunquid mouet ipfa voluntas?
An potius vis illa animę,quam nomine Graij
Phantafiam dicunt? ceu quos vel dira phrenitis,
Vel Bacchi liquor immodicus,vel fomnia vexant?
An ratione alia id contingit? forfitan intra
Nodofas caudæ partes, vegetabilis ille
Spiritus inclufus,toto conamine quærit
Qua data porta fugam,& finuofa volumina torquet,

Perque vias tenues ſenſim eluctatur in auras?
Vel pars illa animæ qua corpus ſentit, in illo
Stat diuiſa loco,& motum ciet. arbitror autem
Iudicio quæcunque carent,non poſſe dolorem
Aut aliquid ſentire. etenim vis maxima ſenſus
Cognitione fluit: qui plus cognoſcit,habetque
Iudicium maius, patitur magis,& magis idem
Gaudet: ſed ſtupidi atq; hebetes minus omnia curãt,
Læduntur minus,& metuũt minus, & minus algent,
Atque calent,vix dignoſcunt aduerſa ſecundis.
Non igitur quoniam doleat, cauda illa mouetur:
Nihil etenim ſentit,quia vis quæ iudicat, illic
Non eſt,ſed capitis parte in meliore remanſit,
Vnde prior mihi cauſa magis vera eſſe videtur.
Sic igitur motus fit,quo viuentia ſeſe
Proripiunt.tamen hoc prædictis addimus vnum,
Quod quandoque bonũ præſens, quũ poſſit haberi,
Non mouet aut petitur; quia non cognoſcitur. ergo
Cognitio, motus etiam cauſa eſſe videtur:
Imò præcipua eſt: quis enim cupit illa petitue
Quæ prorſus neſcit? cæca eſt per ſe ipſa voluntas,
Nec quicquam ſibi velle poteſt,ſine lumine mentis:
A quo ſi fuerit minus illuſtrata, ſiniſtrum
Carpit iter,ſpecieque boni decepta labaſcit.
Verum hæc de motu ſatis. hinc videamus vt ipſum
Viuentis corpus grandeſcat,quomodo fiat
Crementum,& certo cur tandem limite ſiſtat.
Æthereus quidam eſt ignis,qui animantia quæque
Viuificat clauſus membris ac pectore cæco:
Hunc humor genitiuus alit,ceu flamma lucernæ
Occaſo iam ſole, leui nutritur oliuo.
Hic ſtomacho immiſſas epulas coquit,inde per artus
Sparguntur partes ſubtiles,vnde medullæ,
Oſſa,caro,nerui,ſanguis gignuntur,& omne
Paulatim augeſcit corpus: velut imbribus herbæ
Ac plantæ creſcunt,ſolis virtute iuuante.

Si multus fuerit validúſque hic ignis, & humor
Conueniens adſit, quantum calor ipſe requirit:
Fit magnum augmentum, tandem finitur, & vltrà
Non tendit, quum ſit virtus finita caloris:
Quo demum languente, ſolet decreſcere corpus.
Hoc patet in ſenibus: fiunt hi nanque minores,
Incuruíque, cauo ſpectantes lumine matrem.
Deficit ignis enim, & languet calor ille animalis:
Deficit humor item natiuus, quo ſine vita
Stare nequit, veluti non lucet flamma lucernæ,
Si deſint alimenta illi, redeúntque tenebræ.
Iam verò motus animi dicamus, & vnde
Proueniant: res abſtruſa eſt, tamen excutiemus,
Qua mens noſtra tenus poterit pertingere verum:
Ac de ira primùm. audaces facit ira, pericli
Contemptrix, auget robur, viréſque miniſtrat:
Qua ſuadente, hoſtem impauidi, Martémq; cruentũ
Aggredimur, raptíſque in prælia currimus armis.
Cauſa eſt nimirum ſanguis qui accenditur, & cor
Flammivomum, felliſque liquor diffuſus amari.
Iræ etenim ſedes fel creditur, ipſáque bilis
Materiam præbet ſtimulis cæcóque furori,
Hinc, quæ felle carent animalia, neutique poſſunt
Iraſci, pacémque colunt, ac bella recuſant.
Hinc quibus eſt ſanguis feruentior, atque caloris
Vis maior, tumidam citiùs labuntur in iram.
Sic iuuenes, ſic & quorum mera vina replerunt
Plus æquo fibras, facilè excandeſcere notum eſt.
Ergo anima indignans, bilem cum ſanguine miſcet.
Deinde manus ad bella armat, mox vulnera fiunt.
Nam prius ipſam animam lædens iniuria turbat:
Quæ turbata, dehinc corpus mouet: vnde videntur
Errare hi quicunque animam non poſſe moueri
Contendunt: nam ſi nunquam moueatur, oportet
Stare loco, atque gradu corpus quoque ſemper eodẽ.
Motus enim varius varium ſimul indicat eſſe

Motorem.

Motorem. sol mutatur, mutantur & vmbræ.
Cur nunc has reddunt, nunc illas organa voces?
Nempe quia huc illuc volitat manus, & diuersos
Dum tactus agitat, varium dat fistula cantum:
Sic anima affectus prius accipit ipsa latenter:
Quos vbi vult fieri notos, tunc vtitur huius
Aut huius membri officio, impertitur & illi
Id quod habet latitans in se, vt videatur & extet:
Haud aliter quàm quum fido rex dicit amico,
Atque aperit secreta animi, quæ postmodo cunctis
Diuulget populis, & diuulgata patescant.
Sic etiam fit amor: nam qui mens dulce quid optat,
Vsa ministerio cordis: tunc pandit amorem.
Corde amor, ira, timor, votum, spes, cura, voluptas,
Tanquam arce in quadã, cũ anima versantur, & inde
Membrorum officio excurrunt per corporis vrbem.
At de istis ali.:s forsan dicemus abundè,
Si deus annuerit nobis, facilésque camœnæ.
Sufficiat nunc, affectus fieri prius omnes
In natura animi, causis venientibus extrà:
Deinde hos vel membri vel sanguinis aut humoris
Cuiuscunque opera effundi, in lucémque propelli.
Iuncta etenim cũ sint corpúsque animúsq;, necesse est
Communes motus, communia vulnera vtrisque
Accidere, inque vicem sese mutare: quod vni
Infertur, quamprimũ aliud quoque sentit, habentq;
Sympathiam, tanto se fœdere complectuntur.
Post hæc de sensu, quoniam properamus ad ipsum
Chelarum finem, breuiter mea Musa loquamur.
Quinque dedit sensus natura animantibus illis
Quæ sunt perfecta: ast alijs non tradidit omnes,
Atque ideo possunt meritò imperfecta vocari,
Quales lumbrici, & talpæ, conchæque marinæ,
Cochleáque, & spinis circumuallatus echinus.
Hos inter sensus præstantior esse putatur
Visus: quandoquidem menti certissimus hic est

Nun-

Nuntius, ostendens illi quæ plurima terris
Naturæ ingenio ac mira virtute creantur,
Tot flores, herbas, fructus, animalia, plantas,
Tam multas lapidum species, tam multa metalla:
Ostendens etiam quos pascit in æquore Proteus
Squammiferos populos, & monstra natantia ponto:
Quódque his est maius, cœlestia templa deorum,
Stellarúmque globos, & sancti lumina Solis:
Mitto ea quæ faciunt homines, quæ lingua referre
Nulla potest: ergo hic sensus pulcherrimus atque
Optimus est, in quo sedes bene creditur esse,
Præcipuúmque animi hospitium: quotiésque videre,
Aut affari aliquem volumus, tunc lumina nostra
Eius in aduersos oculos intendimus, ac si
Totus homo atque animus totus consisteret illis,
Nempe oculos, animi speculum quicunque vocarit,
Verus erit: nam blandus amor lucescet in illis,
Apparéntque odium, feritas, clementia, mœror,
Lætitia, improbitas, pietas, prudentia, necnon
Stultitia, ambitio, timor, ira, audacia, culpa.
Sed visus, quo fit pacto? diuersa sophorum
Iudicia exquirant alij, nos prodere paucis
Conemur quicquid vero quadrare putamus.
Scire opus est, vnam esse animam, minimámq; videri
Vt nequeat: tamen innumeris prope viribus aptam,
Quas illi natura dedit, summúsque creator.
Hæc auget, nutrit, generat, mouet, afficit, audit,
Gustat, odoratur, tangit, videt, & cognoscit:
Quæ vis præcipua est & maxima, cælitibúsque
Cognata ac propria: has igitur per corporis artus
Diffundit vires, quæ certis partibus hærent,
Pérque oculos lucem admittit, variósque colores
Percipit, atque omnes dijudicat ipsa figuras
Pupillæ officio, & totum considerat orbem.
Sic quoque per nares diuersos prendit odores,
Pérque aures haurit voces, strepitúsque sonúsque.

Per gustum hæc eadem sentit genus omne saporis;
Per tactum à calidis discernit frigida, duráque
A minimè duris, à læuibus aspera, demum
Sunt quinque ipsius comites, fidíque ministri,
Per quos cognoscit res omnes: queis sine prorsus
Inscia, lethæo torpebit pressa sopore.
Ergo oculi quum sint vitrei, densóque nitore
Perspicui, apprehendunt rerum simulacra, tenentq;,
Non secus ac speculum soleat, præsentia quando
Luminis intersit: cuius virtute creantur
Sensificæ species, fuerit nisi pupula læsa.
Has species menti (capitis nanque arce suprema
Mens habitat, solióque sedet regaliter alto)
Ostendunt oculi: tunc prudens illa, sagáxque,
Cognoscit rem, cuius adest formalis imago.
Hæc eadem, vocum discrimina mille, sonósque
Innumeros, mira vi percipit, ingreditur quum
Incolumes aures aër elisus ab ipsis
Corporibus. nanque est aër tenuissimus, atque
Mobilis in primis: qui quum se corpora pulsant,
Deprensus medio actu, tum dissultat ab ictu,
Irrumpitque cauas penetrans violenter in aures.
Ianua clausa licet fuerit, clausæque fenestræ:
Vsque adeò tenuis est, & penetrabilis aër.
Quinetiam pisces, piscantum gurgite ab alto
Horrescunt strepitus, pauidíque in retia currunt:
Quippe aër penetrare potest in viscera Nerei,
Inde tument fluctus, inde importuna, mináxque
Sæuit hiems, qua vrgente vouent pia munera nautæ.
Dura igitur quoties collidunt corpora sese,
Aut quoties aër pulsus vehementer, in illa
Concaua præsertim per stricta foramina transit,
Diuersæ ac variæ fiunt vocésque sonique,
Vt varia est rerum natura, & forma locorum,
In quibus ipse aër gignit vocésque sonósque,
Sic tuba longè alium reddit quàm tibia cantum.

Sic

Sic Pelusiacis discordant nablia sistris.
Ac veluti iactu lapidis percussa mouetur
Vnda in multiplices orbes, sic percitus aër
Diffundit spiras longè latéque rotantes:
Atque ideo multis vox insonat auribus vna,
Vt multis etiam speculis vna hæret imago.
Ast ordor vt nares intret dicamus: ab ipsis
Rebus pertenues fumi egrediuntur, & auras
Inficiunt latè: veluti quum thura videmus
Panchæa, aut prunis cinyrëia dona cremari.
Fit gustus linguæ officio, curuique palati:
Nanque his percipitur rerum gustabilis humor,
Qui penetrans tangit sensum, ingenerátque sapores:
Tactum autem, sanguisque & spiritus efficiunt, qui
Passim per corpus fluitant. animantibus iste
Sensus inest cunctis, cunctis quoque gustus inesse
Creditur; ast homini melióque, & maior vterque est.
Hinc etiam est homini quàm alijs prudentia maior.
Sunt qui aliter credant fieri prædicta, negántque
Acceptas oculis species causam esse videndi:
Aëre nec medio esse opus aiunt, vt videantur
Res, aut andiri possint: nanque omnipotens rex
Tot vires animæ concessit, quot genera ipse
Effinxit rerum, vt posset comprehendere cuncta.
Quæq; suum agnoscit genus aptè, ac percipit vltro.
Ac contemplatur mens omnia, & omnia cauto
Iudicio expendit, quæcunque à sensibus hausit,
Et verum atque bonum diuino examine librat.
Mens igitur sol est animæ, sunt sidera sensus;
Sic perhibent quidam. sed nos properamus, & ista
Linquimus excutienda alijs, finémque propinquum
Appetimus: quia iam chelarum extrema tenemus.
Colligitur tamen ex dictis, ac perspicitur, quòd
Est anima æthereum quiddam, sine corpore viuens,
Omnia viuificans, cognoscens omnia, diuûm
Quatenus ille hominumque pater permisit: ab illo

Tradita cuique rei eſt certa & finita poteſtas.
Illi autem ſoli vis eſt ſine fine, potéſtque
Omnia quæ fieri poſſunt, à lege ſolutus.
Nam ſi anima & ſentit, & cuncta intelligit: ergo
Non eſt corporea, aut corpus. quia corpora nulla
Non terra, vnda, aër, ignis, neque condita ab iſtis,
Has per ſe vires retinent, non eſt dubitandum
Eſſe animam ſemen quoddam cæleſte, Iouíſque
Progeniem æternam, cui tantum cognitionis
Ceſſit vt immenſum valeat comprendere mundum.
Quid ſi atomi, quas nonnulli finxere ſophorum,
Sunt animæ potius quàm corpora? corpora namque
Omnia ſunt quanta, & poſſunt vtcunque ſecari:
Nempe anima eſt indiuidua, atque immaterialis,
Et veluti centrum quoddam, ad quod plurima tendit
Linea per ſenſus quia cuncta feruntur ad illam
Vndique, ceu fluuij concurrunt vndique in æquor.
Quare illos miror qui dicunt tempore eodem
Ipſam animam extingui & corpus paritérque perire.
Nam licet hoc eſſet, debet tamen vſque taceri:
Non ſunt hęc dicenda palàm, prodendáque vulgo,
Quippe hominum pleríque mali, plerique ſceleſti:
Qui ſi animam credant nihil eſſe à funere, nílque
Poſſe pati, poſtquam ſemel eſt egreſſa, nec vllam
Defunctis pœnam infligi, formidine adempta
In ſcelus omne ruent, confundent fáſque nefáſque.
Præterea multi, qui ſperant poſſe beati
Poſt mortem fieri, & verſari cum Ioue ſemper,
Atque ideo ſeſe dedunt virtutibus vltrò,
Ac bene de multis qua poſſunt parte merentur.
Si poſt fata dari ſibi præmia nulla putarint,
Illico torpebunt, & tot benefacta peribunt:
Tot ſpatioſa etiam templa & ſpecioſa, tot aræ
Inſignes auro & peregrino marmore, demum
Relligio & pietas & honor, cultúſque deorum
Ad nihilum venient, ſi homines nil morte relinqui

Crediderint, animásque in ventos prorsus abire.
Semiferum vulgus frænandum est relligione,
Pœnarúmque metu: nam fallax atque malignum
Illius ingenium est semper, nec sponte mouetur
Ad rectum: virtus inuisa molestáque vulgo est.
Relligio generis decus est & gloria nostri,
Quæ nos conciliat superis, & iungit olympo.
Nemo igitur bonus & prudens audebit apertè
Dicere, mortalem esse animã, & corrumpere vulgus.
Nunc tamen est multa nobis ratione probandum,
Hanc esse immunem lethi, æternámque manere,
Vt Christi cultor testatur, bruciphagúsque
Iudæus credit, præputia nostra perosus:
Quæ Deus haud faceret, si non facienda putaret:
Ac gens ferme omnis concordi prædicat ore.
Principio, quicquid simile est magis omnipotenti
Cunctorum domino, diuturnius esse fatendum est,
Perfectúmque magis: nam quod durabile non est,
Sed citò dilapsum perit, imperfectius esse
Quis neget? atque ideo durant cœlestia semper,
Quòd diuina magis sunt & perfecta, sed ista
Proxima quæ terris, quæ cælo amota videntur,
Quum sint imperfecta, breui fugiúntque cadúntque.
Ergo animus noster, quum vita & cognitione
Diuinæ similis naturæ appareat, intra
Corporeos fines claudetur? nec magis ipse
Quàm caro durabit, neque viuet longius æuum?
Pręterea corrumpi animus nequit, hac ratione,
Quòd simplex & materia seclusus ab omni est.
Huc accedit item quòd corpore debilitato
Vis animi crescit: quare imbecilla senectus
Consilio superat iuuenes, mentísque vigore.
Ingenio plerunque caret qui robore præstat.
Rarò vtrunque Deus cuiquam largitur, vt idem
Sit sapiens, & sit robusto corpore pollens.
Quare si, longo fractis iam viribus æuo,

Fortior est animus, non ipse à corpore pendet,
Sed per se est aliud quiddam, & post funera viuit.
Nónne etiam quúm pes dolet, hunc mens ipsa dolorē
Indicat? haud dubiū est. sed quomodo mētis ad arcē
Peruenit iste dolor? num sursum tendit ab imo,
Paulatim ascendens vt fumus? non: quia multæ
Partes, non solùm (si sic) pes ipse doleret,
Nec pedis, ac potius partis quæ proxima menti,
Tunc sentiretur dolor. vnde probatur apertè,
Corpoream non esse animam, & sic morte carere,
Quum medij nullius egens distantia tangat. (quā
Adde his, quòd quoties reminisci aut fingere quic-
Egregiè volumus, vel quicquam intelligere aptè:
Tunc animum reuocare opus est à sensibus, vnde
Nonnulli vt melius meditentur, lumina claudunt,
Aut sese à turba abducunt, loca sola petentes:
Vel quum nox piceo terras velamine texit,
Et iam lethæo torpent animalia somno,
Peruigilant, tacitique toro extinctáque lucerna,
In tenebris acuunt contractam à corpore mentem.
Nempe animum turbant sensus: populantur eundē
Affectus, reddúntque hebetē, inuoluúntq; tenebris:
Non secus ac nitidum prætexunt nubila solem.
Ergo si proprijs residens penetralibus, intra
Ipse suas latebras, fugiens à sensibus, atque
Corpore crucibus, melius sapit: esse profectò
Quum poterit liber, moribunda à carne solutus,
Cuncta animus meliore modo cognoscet, & ipsi
Hærebit vero magis ac perfectius absque
Corpore & æternum viuens durabit in æuum.
Denique quum sit homo medius bruta inter & ipsos
Cælicolas, commūne aliquid retinebit vtrisque.
Corpus brutorum est, animi natura deorum.
Altera pars moritur, nescit pars altera lethum.
Non igitur prorsus delet mors omnia: namque
Lethiferis animus lædi nequit ipse sagittis:

Prædictis etiam possum connectere, quòd si
Nil superat nostri post fata, videbitur esse
Iniustus Deus, atque malis præbere fauorem.
Quippe hi dum viuunt, lætis plerunque fruuntur,
His neque diuitiæ desunt, neque grata voluptas:
Hos decorat præclarus honos, & gratia vulgi,
Contrà sæpe bonos vexat fortuna, malignis
Casibus inuoluens: nunc paupertate premuntur,
Nunc morbis, aliquo semper tristantur amaro.
Quare animus busto superest, scelerumque suorum
Dat pœnas: vel si bonus est, bona præmia sumit.
His alijsque modis multis ostendere possem
Immortalem animi naturam, incorporeamque.
Sed satis est: iam me finis vocat. haud equidem sum
Nescius, harmoniam dici quoque, non tamen aptè,
Ipsam animam: ac veluti mistis ex vocibus exit
Harmonia, & varijs fiunt bona pharmaca rebus
Composita simul, vnde oritur vis ipsa medendi:
Sic elementorum certa ratione modóque
Iunctorum, & cæli pariter virtute creari
Quidam animam rentur: quæ partim corporis intra
Septa manet, partim causas sortitur ab extrà:
Vt visus, virtute oculi, externoque creatur
Lumine. nam cælum causa est, qua hic omnia fiunt:
Quo sine nec tellus quicquam, nec gigneret æquor.
Nimirum hæc falsa est, & peccat opinio. namque
Si sic, non posset corpus consurgere contrà,
Et carni vnde oritur capitale indicere bellum
Ipsa anima, & vario motu in contraria ferri:
Sed semper foret vna eademque, vt quælibet est vis,
Quæ solet ex mistis diuino numine nasci:
Vt patet in genere herbarum, gemmisque beatis.
Quidam etiam censent, animam nihil esse soluto
Corpore, quòd somnus, qui mortis fertur imago,
Et sensum & mentem nobis auferre videtur:
Vel quia diuersis causis ægrescere cernunt,

Ac multis varijsque modis, ne munere possit
Ipsa suo fungi, mentem lædique premique
Aspiciunt, necnon cum corpore crescere, & vnà
Deficere: vt pateat in pueris, senibusque, virisque.
Ignarus puer est, prudens vir, desipit ætas
Vltima, corrumpit corpusque animumque senectus:
Quinetiam dicunt, Si anima est diuina, potestque
Viuere seiuncta à membris mortalibus, vt quid
Se miseræ carni insinuat? cuius vitio tot
Perpetitur mala, & admittit tot flagitia? ergo
Stulta est, si sponte hoc facit: at si inuita nefandas
Corporis ingreditur latebras, quis cogit? an ipse
Iuppiter? ergo Deus nequaquam hanc diligit: imò
Carcere quam clausit tam turpi, odisse videtur.
Et quum nec corpus nec quanta existat, ab ipso
Corpore non credunt vlla vi posse teneri.
Preterea per se (nisi discat sollicite) quum
Nil sciat, ac subeant percrebra obliuia mentem:
Per se animum nihil esse putant post corporis vsum.
Discere tunc etenim poterit nil, sensibus ipsis
Corruptis morte, vnde omnis doctrina paratur.
Quidam aiunt vnam esse animam duntaxat in orbe,
Quæ vitam tribuat cunctis viuentibus: vt sol
Vnicus, est oculis animantum causa videndi:
Æternamque putant illam, licet extinguantur
Corpora: vt extinctis oculis æternus adest sol.
Has non difficile est nugas ratione potenti
Vincere: sed vereor ne sim prolixior æquo.
Non deerit qui rectè istis respondeat olim
Quęsitis, nodosque omnes dissoluat ad vnguem,
Vir macte ingenio, viuet tua gloria mecum,
Nostraque (quid dubitas) laudabũt scripta minores:
Aude opus egregium, & cælestia dissere terris.
Vnum hoc adijciam, quod quiuis nosse valebit:
Æternam esse animam, & diuino semine natam,
Si sensus atque affectus compresserit omnes:

Si ſpernens prorſus mortalia gaudia ſeſe
Abdicet à curis terrenis, aſſiduoque
Conetur ſtudio ad ſuperos extollere mentem.
Tunc etenim ſapiens fiet, poteritque futura
Cernere, vel vigilans, vel ſomno oppreſſus inerti.
Hoc pacto cecinere olim ventura Prophetæ.
Sobrius ergo animus propior fit ad æthera, quanto
A terris magis atque à carnis amore recedit.
At pecudum ritu ſequitur pars maxima ſenſum,
Nec bona cognoſcit niſi quæ ſunt corporis: hinc eſt
Quòd plerique putant animam ſuccumbere morti,
Quandoquidem nequeunt infirmo lumine quicquã
Diuinum ſpectare, atra caligine preſſi.
Sed de anima ſint iſta ſatis: redeamus ad ipſum
Authorem mundi, quem concludamus ab omni
Corpore ſeiunctum: & ſine corpore millia multa
Eſſe, quot in ſiluis frondes gignuntur opacis:
Vel ſi corpus habent, tenue eſt, nec prorſus ab vllo
Percipitur ſenſu, ſed ſola mente videtur.
Atque hæc in primis ſunt entia vera, ſuique
Iuris: nulla etenim carnis contage laborant.
Tu verò hic iam Muſa tace: mox quum volet ille
Qui mea labra mouet, mecum ſcrutabere cauſas
Rerum quas fieri ſub lunari orbe videmus,
Contingant fato, an nulla ratione ferantur.
Interea dum ſol Nemeæi terga leonis
Torret, & inſanæ ſub opaca fronde cicadæ
Ingeminant raucos ſtrepitus, quæramus in vmbra
Aut lauri aut myrti ſuauem ſpirantis odorem,
Propter aquæ crepitantis iter, Pimplæa, quietem.
Ipſa quies animum reficit, reuocatque vigorem.
Mox vbi regreſſæ fuerint poſt otia vires,
Rurſus ad altiſonos (adſis modò diua, tuoque
Numine me foueas) tentabo accedere cantus.
Et ſi fortè mihi vultu fortuna benigno
Auxilium tulerit, longos miſerata labores.

Pauperiemque procul, curasque fugarit amaras:
Totus ero tecum, tuaque intra limina semper
Versabor, sola hæc fuerint solatia nobis:
Tunc Aganippæis vbertim explebimur vndis,
Insuetumque melos Cirræa in rupe canemus.

Liber Octauus.

SCORPIVS.

VR tam diuerso mortalia tramite pergant,
Hæc in honore æuum ducant fœliciter, illa
In tenebris iaceant, multo vexata labore:
Pieri pulchra doce. tibi enim fas nosce deorum
Consilia, & rerum causas aperire latentes.
Sunt qui cuncta putent cæco contingere casu,
Nec mundum ratione regi: quòd plurima cernũt
Indignis decorata bonis, & plurima contrà
Indignis agitata malis, discrimine nullo
Prudentes iustosque premi, regnare scelestos,
Virtuti vitium præferri, & templa cremari
Fulminibus, prodesse etiam sua crimina multis.
Talia quum fieri videant, pars maxima credunt
Aut non esse deos, aut illos spernere quicquid
In terris fiat, solique incumbere cœlo.
Hinc temere incertoque aiunt ferri omnia casu.
Ast aliqui tibi dant regimen Fortuna, vocantque
Te dominam rerum mortalia sceptra tenentem,
Instabilique rota versantem cuncta proteruè,
Erexitque aras tibi quondam ignara vetustas,
Et cecidit votiua tuis sæpe hostia sacris:
Non desunt quoque qui committant omnia fatis,
Et credant certis fatorum legibus orbem
Disponi atque regi, æterno stabilique putantes

Ordine, ceu choreas & pompas, cuncta moueri,
Cuique suas partes tribui, ac si fabula agatur,
Quas implere opus est, dum totum transigat æuum.
Vtilis est certè, & pulcherrima, difficilisque
Quæstio, nec nostris prætermittenda Camœnis.
Nunc igitur primùm dicamus, quòd sine causa
Esse potest nihil, aut fieri, sed causa necesse est
Vt suo ab effectu distet, diuersaque res sit:
Quandoquidem nil se gignit, nil prouenit à se,
Nilque sui causa esse potest. ergo infinitus
In causis processus erit? minimè. sed oportet
Nimirum esse aliquid primum, à quo maximus ordo
Causarum incipiat, qui à summo tendit ad imum.
Hanc igitur seriem causarum dicimus esse
Fatum: quod Deus ipse semel quasi fatus, vt ista
Omnia sic fierent, decreuit lege perenni.
Sed quo quæque magis causa est contermina primæ,
Et vicina, hoc est alijs mage digna, potensque,
Subiectasque sibi mouet, ac dominatur eisdem.
Ens primum causa est, & non effectus: at imum
Effectus tantum debet, non causa vocari.
Quæ media existunt, his nomen adhæret vtrunque.
Quòd si causarum non esset nexus & ordo
Perpetuus, si alia ex alia non pendeat, (ac si
A summo iunctis nodis ducatur Olympo
Longa catena, vsque ad nigri regna infima Ditis,
Quod dictu absurdum est) plura vno prima dabûtur
Principia, & causæ primæ multæ inuenientur.
Tunc discordabunt inter se, ac magna ciebunt
Prælia tot reges, quia regni summa potestas
Non patitur plures: sic mundus non erit vnus,
Nec pulcher: nanque est ordo pulcherrima rerum.
Sed dicit fortasse aliquis, descendere ab vno
Principio rerum summo plures simul, inter
Sese distinctas causas, vt solis ab orbe
Plures emanant radij discrimine quodam

Disiuncti, quorum non hic dependet ab illo,
Sed pariter cuncti à fonte egrediuntur eodem:
Sic non esse opus vt pugnent, seseque vicissim
Impediant: siquidem via non est omnibus vna.
Non modus hic malus est, non hæc sententia multũ
Displicet. at forsan vera est: tamen aspiciamus
Interius, procul excussis à mente tenebris.
Quippe humana nequit mens lucem attingere veri
Tam citò, tam facilè, & falli solet ipsa frequenter.
Hinc tam diuersæ sectæ, & contraria dicta,
Hic ait, ille negat: propria est ita opinio nobis,
Vt diuis ratio: certi mortalibus est nil.
Ergo si plures causæ sunt immediatè
A prima (vt dictum est) quæro an sit quælibet æqui
Perfecta, haud vllus tunc ordo patebit in illis.
Namque vbi nil primũ, & nullus gradus, aut discrimẽ
Cernitur, ordo illic poterit quoque nullus haberi.
In quouis genere inuenies primum, mediumque,
Necnon postremum: genus est absque ordine nullũ.
At si non æquè perfecta est quælibet. ergo
Imperfectum aliquid Deus efficit? hoc mihi dictu
Difficile est: alijs possum concedere causis.
Quare vnus primæ causæ tribuatur, & idem
Optimus, atque omni perfectus parte putetur
Effectus; reliquas autem, quo quęque recedit
A prima magis, hoc plures, minus ad perfectos
Crediderim facere: vt plures quoq; gignere fructus
Arbor non bona consueuit, sed deteriores.
Semper plura bonis mala sunt, & tristia lætis.
Verùm inter causas quo quæque potentior, atque
Altior est, hoc & vitę & rationis habet plus,
Simpliciorque eadem, magis & substantia pura est.
Inferior contrà quæcunque est, debiliorque,
Possidet illa minus vitæ, minus & rationis.
Sed concreta magis, magis à substantia abhorrens.
Quod patet in terris: vbi paruo tempore durant

Omnia, vbi ratio apparet vix vlla, vbi purum
Nil est, sed multis ex rebus omnia constant.
Mista & composita in terris sunt cuncta, videri
Vt nusquam possit substantia: quin nihil ipsa
Penditur hîc, solis honor obtingentibus illi est:
Conditur illa intus, cæcis abstrusa latebris.
Hinc est quòd plures bona corporis ac fortunæ
Fiunt quàm virtus animi. substãtia nanque est
Fermè hominis virtus: at in hoc substantia mundo
Exulat. illi etenim patria & domus, & sua sedes
Cœlũ: vbi habet fidos comites, verumq; bonũque.
Hoc igitur pacto ex causis contexitur orbis,
(Vt dictum est) seruans æterno fœdere cuncta:
Nec talem, nisi fortè Deus, soluisse catenam
Vlla potest vis, aut series immensa dierum.
Ex his quicquid erit, vel nunc est, vel fuit olim,
Exoritur causis: vires quibus omnibus ipse
Rex superûm, certis metis, & tempore certo
Constituit, certisque modis procedere iussit.
Atqui non nescire opus est, concurrere plures
Interdum causas, vt quicquam fiat ab illis.
Contingit tamen haud temere hic concursus, & ista
Mistio causarum: sed fatorum ordine certo
Cuncta meant, certis subiecit legibus omnia
Omnipotens ille astriferi faber amphitheatri,
Mensuramque dedit rebus, quascunq; creauit.
Quare non verum est quod nonnulli asseruere,
Esse nihil certi in rebus, contingere casu
Omnia, nec curare Deum mortalia quenquã.
Errant nimirum quibus hæc sententia adhæsit.
Quandoquidem casus nihil est, nisi opinio quædam
Futilis, haud multum distans ab imagine somni:
Quicquid Aristoteles, vel quiuis dicat, eorũ
Dicta nihil moror, à vero quum fortè recedunt.
Sæpe graues magnosque viros, famaque verendos,
Errare & labi contingit. plurima secum

Ingenia in tenebras conſuerunt nominis alti
Authores, vbi conniuent, deducere eaſdem:
Tantum exempla valent, adeò eſt imitabilis error:
Nemo putet ſibi me addictum. mihi flectere mentem
Sola ſolet ratio, ratio dux fida ſophorum eſt:
Hanc ſcrutator amet veri, imprimiſque ſequatur.
Quòd verò caſus nihil ſit, me credere cogit
Ipſa rata atque potens ratio: nam ſi omnia certis
(Vt dictum eſt) cauſis, certo ordine, tempore certo
Supremi iuſſu rectoris progrediuntur,
Quo ſit perfectus mundus, ne noxius error
Tantum ſoluat opus, quam ſedem caſus habebit,
Ambiguus, varius, Vertumnum & Protea vincens?
Vt vacuum, ſic & caſum natura recuſat.
Incertum in mundo nihil eſt, ſunt omnia certa:
Ipſe Deus, natura, æther, elementa, & ab illis
Quicquid vel factum eſt, vel fit, vel fiet in æuum.
At ſiquid foret incertum, non omnia certè
Mens ſciret diuina, aliquis cadet error in illam:
Quod dictu abſurdú eſt, nam qui facit omnia, nouit
Omnia, nilque poteſt ipſum vlla ex parte latere.
Quanquam aliqui dicunt, quod ſi mortalia noſſet
Ætherei mens illa patris, vileſceret. atqui
Errant: nanque malus nemo eſt, quia non bona nouit,
Nec vilis, quia non pretioſa intelligit: albus
Non fit proinde aliquis quòd ré bene percipit albam:
Nec ſol deterior, quoties illuſtrat iniquos:
Nec quia fortè lutum radiis ferit, eſt ideo ipſe
Fœdus: non ſordet lumen quum ſordida tangit:
Sic non vileſcit quum vilia fortè capit mens.
Imò decet nouiſſe malum, at feciſſe nefandum eſt.
Ergo Deus nihil ignorat, ſcitque omnia quæ ſunt,
Quæque fuere olim, & quæ mox ventura ſuperſunt:
Quæ niſi certa forent, ſcire non poſſe fatendum eſt,
De certis etenim tantùm ipſa ſcientia habetur.
Quinetiam vates, referunt ſiquando futura,

Prædicunt

Prædicunt certósque dies,& nomina rerum
Certa canunt: quod non fieret nisi quæque futura
Certa forent, veluti quæ sunt, quæ & præterierunt.
Attamen hîc fieri casu nonnulla videntur:
Vt si imbrex deiecta alto de culmine tecti,
Vi boreæ quenquam feriat, vel siquis apertos
Thesauros reperit, puteum dum defodit altè:
Talia nimirum casu contingere vulgus
Autumat. ast eadem non est sententia nobis.
Nam licet eueniant præter spem talia multa,
Incertis nobis atque imprudentibus: ergo
Propterea in rebus debemus ponere casum?
Nostrum scire quidem,aut nescire,nihil variat res,
Non est proinde ignis calidus,nix alba,nitens sol,
Quod scimus sic esse:imò magis ordine verso,
Nascitur ex ipsis humana scientia rebus:
Atque ideo scimus sic esse quòd ipsa ita res est,
Et mens nostra potest falli,non res. ego de re
Nunc loquor,& quæro an casus dominetur in illam?
Nec mihi nunc curæ est,fieri rem néene sciamus.
In nobis igitur tantùm,non rebus in ipsis
Est casus: quoniam fieri casu illa putamus,
Quorum causa latet nos, ipsis cognita diuis.
Omnia certa igitur. nam motu semper eodem
Versatur cœlum,atque eadem nascuntur eisdem
Seminibus semper, semperque elementa tenorem
Ipsa suum seruant: & partes annus easdem
Semper habet: siquidem post ver,feruentior æstas
Extemplò subit,hanc pomis comitatus & vuis
Autumnus sequitur, post quem sua frigora secum
Ducit hyems,gelidisque Aquilonibus omnia torpét,
Non herbæ mutant vires: animalia semper
Ex ijsdem constant membris & morbus ijsdem.
Nec fieri aut errore, aut casu monstra putandum.
Quum certas habeant causas vt tristia monstrent;
Vnde illis nomen,quare & portenta vocantur.

Sponte

Sponte sua hæc natura facit: quæ sæpe iocatur
Informes edens partus, ludicra creando:
Vt pictor, qui causa animi quandoque figuras
(Sit licet ipse opifex bonus, egregiúsque magister)
Gibbosas, naso ingenti, labróque tumenti,
Pingit: digna satis vano spectacula vulgo.
Ergo cuncta modo quum fiant semper eodem,
Rarus & instabilis casus, nil iuris in orbe
Prorsus habet: quem summa Dei sapientia torquet:
Vt facilè agnoscet qui quàm miro ordine, quámque
Perpetuo, quàm concinnè & bene machina mundi
Condita sit, secum reputet, quàm membra animantũ
Sint proprijs aptísque locis disposta, suisque
Vtilia officijs & conuenientia pulchrè:
Quàm nihil incassum faciat natura, Deúsque.
Qui secum hæc reputat, non casu, sed ratione,
Consilio iussúque Dei fieri omnia dicet.
Sed nunquid fortuna regit mortalia, sicut
Non pauci credunt? pulchrum & laudabile scitu est
Hoc quoque: quare animi vires huc flectere oportet.
Ipsa tamen fortuna prius cognoscere quid sit,
Est operæpretium, prisci coluere, putantes
Esse deam quandam, terris, cælóque potentem:
Atque illi struxere aras, & vota tulere.
Ast ego non reor esse deam, nec cælicolarum
Fœmina vel mas est quisquam, nam sexus ab illis
Prorsus abest: nec gignuntur, nec morte teruntur,
Vt quidam cecinere olim: fortasse putantes
Esse deos nostri similes. ô pectora cæca!
O capita Anticyræ succis curanda meracis!
Creditis esse deos, vt nos? thalamósque dearum
Ingressos, blando compressu gignere prolem?
Ergo deum quendam potius dicamus, & imum
Degenerémque, ideo terræ pelagíque tenentem

Vilia regna, vbi tot ſunt crimina tótque dolores,
Tot peſtes, vbi nil tutum: namque inſidiarum
Omnia ſunt plena & fraudum. Deus iſte vocatur
A Chriſto & Paulo princeps mundi huius. eundem
Laurigeri appellant Ditem ac Plutona poëtæ,
Qui ſtultis fauet atque malis, inſontibus aſper.
Hæc domus, hæc ſedes, hæc tali digna tyranno
Regia, quem vulgò Fortunam dicimus. atqui
Omne malum eſt infra lunam: nox atra, procellæ
Terribiles, frigus, calor, importuna ſenectus,
Pauperies maleſuada, labor, dolor, improbitas, mors.
Supra autem lunam, lucis ſunt omnia plena,
Nec non lætitiæ, & pacis, non tempus, & error,
Et mors, & ſenium eſt illic, & inutile quicquam.
Fœlix, ô nimium fœlix cui ſedibus illis
Tam pulchris, & tam iucundis, támque beatis
Viuere conceſſum eſt ſupremi munere Regis.
Cæterùm opinantur quidam, plenum eſſe deorum
Mundum hunc, & multos ipſorum degere vitam
Aëris in campis latis, quos dæmonas Argi
Indigitant, curámque hominũ gerere atq; animantũ
Quotquot alit tellus, & naufraga Amphitrite:
Arbitrióque ſuo bona vel mala tradere, honores,
Gaudia, diuitias, atque his contraria. quare
Grande operæpretium eſt, illis vtcunque placere
Quod fieri & ſacris & carmine & arte magorum
Cenſent nonnulli: ac nobis (modò rite vocentur)
Apparere aiunt, noſtríſque adſiſtere votis:
Nilque homini melius contingere poſſe, nihilque
Dulcius in vita quàm conuerſarier iſtis
Cum dijs, præſentes affari, audire loquentes:
Quod certè paucis mortalibus arbitror eſſe
Conceſſum: iuſtis tamen, & qui deſidioſæ
Illecebras carnis, laſciuáque gaudia temnunt.

Ter-

Terrenasque abigunt curas, cœlestia tantùm
Mirantes, tantúmque pium rectumque colentes.
Quanquã etiã sunt qui credunt, hos dæmonas inter
Esse malos quosdam, atque malis parere, coactos
Carminibus magicis, fierique hoc plurima pacto
Turpia. nil miror hoc, nec nunc locus: vltima solis
Sidera, squamosis radiantia fratribus, istud
Forsitan expedient, vbi de dijs plurima dicam,
Si Deus ipse volet, qui nunc mihi carmina dictat.
Missa ergo hæc faciamus. egò vix credere possum,
Esse Deum quenquam prauum. sapientia nunquam
Peccatum parit: at contrà est inscitia mater
Erroris, culpæ, & sceleris: mihi nemo videtur
Sponte malus: vult nanque bonũ sibi quæq; volũtas
Semper iudicio nisi falsò decipiatur.
At dæmon sapit, id nomen si conuenit illi,
Verum vtcunque fit, aut terras fortuna gubernet,
Dæmones aut ipsi humanas moderentur habenas,
Nil extra fatum est, metiturque omnia summi
Mens regis, cuius sine numine fit nihil vsquam.
Sed dubium ex dictis oritur, nodusque profectò
Difficilis, qualem Alcides vix, aut Macetûm rex
Solueret: hoc multorum animi turbantur & hęrent.
Nam si cuncta iubet fatum, & fieri illa necesse est,
Libera non nobis, non dijs est ipsa voluntas:
Tollitur arbitrium prorsus, nec præmia virtus
Nec pœnas vitium (quod dictu est turpe) meretur.
De dijs non locus est nunc dicere, sed speculemur
De nobis quid sit: déque his quæ subdita nostro
Sunt generi, & possunt humana luce videri.
Dico igitur quòd in his quæ sub ditione locantur
Fortunæ, nihil est sine fati numine nobis.
Diuitiæ siquidem, solatia, gaudia, honores,
Imperia, ex alto veniunt: nec nostra voluntas
Hæc tribuit. quis enim nollet sibi talia? sed nil
Velle iuuat, potiúsque nocet, si fata repugnant.
Quàm

Quàm multi fatis inuitis tendere sursum
Conantur, magis atque magis, sed ad ima recurrunt
Semper, & augescunt fato aduersante ruinæ!
Contrà illi quibus astra fauent, vllo absque labore,
Nec sperata quidem, sed sponte oblata, frequenter
Commoda percipiunt: quorum Rhamnusia rete,
Dum stertunt, multo distentum pisce reducit.
En aliquos claro de patre & diuite nasci
Cernimus, atque frui primo cum lacte repertis
Delicijs, & nutriri in fastigia rerum,
Vt præsint alijs, indigni sæpe: regántque
Ipsi oculis capti luscos, viuántque licenter.
Ast aliqui obscuris miserísque parentibus orti,
In pœnam & lachrymas magnum cassúmque laborē
Assiduè tolerant, nulláque expellere possunt
Sedulitate famem, sempérque in sordibus hærent.
Quis neget hæc fatis contingere damna sinistris?
Sunt formosi, agiles, robusti corpore, multi:
Multi etiam turpes, ægri, imbellésque creantur:
Vnde istud? nunquid meritis aut crimine nostro,
Aut nostro arbitrio fieri dicemus? ab ipso
Nimirum hæc veniunt mortalibus omnia fato.
Denique ius rerum nostrarū & corporis huius,
Fatū habet: est penes hoc etenim genus horáq; mortis.
Hic laqueo, hic ferro, hic flāmis, hic frigore, hic vndis,
Ille fame, ille cibo moritur: multíque dolore,
Aut morbo, aut casu intereunt, senióue fatiscunt.
Certa dies lethi est cunctis, discrimina nulla
Ætatis: nec fas viuendo excedere metas,
Præscripsit tetrici quas cuique potentia fusi.
Sic perijt scirpo magni laudator Achillis:
Sic olim, dum Trinacrijs spatiatur in oris
Aeschylus, occubuit valido testudinis ictu.
Sic passæ, Anacreon, te granum perdidit vuæ.
Heu quot habet mors sæua vias, artésque nocendi,
Quo magis esse procul credis, magis imminet. vnde

Certius est quàm mors, quàm mors incertius est nil.
Nonnulli tamen astrorum qui noscere vires,
Et magni secreta poli pertingere possunt:
Fatidici vates etiam, qui numine pleni
Nescio quo ventura vident, prædicere mortis
Sæpe solent genus atque diem, quia certa futuri
Natura est veluti præsentis præteritique:
Certa (inquam) in causa prima, causisque secundis,
Quæ nexu longo à prima extenduntur ad imam.
Ast animi quę sunt bona vel mala, nunquid ab ipso
Proueniunt fato? ingenium ac doctrina videntur
Hinc manare: etenim poterit quis discere, si non
Polleat ingenio, ac vires natura ministret,
Si fortuna obstet, vel prauo in corpore languor?
Hic rhetor, sophus ille, alius mysteria diuûm,
Sidereásue plagas quærit: sunt & quibus vnda
Castaliæ vili cum paupertate bibatur,
Et placeat cognata fami dulcissima fama:
Hæc studia vnde fluunt? à rerum præside fato,
Hinc omnes artes, & munia diffunduntur.
Diuersis etenim gaudet natura ministris,
Vt fieri diuersa queant, ornantia terras:
Nec patitur cunctos ad eandem currere metam,
Sed varias iubet ire vias, varióśque labores
Suscipere, vt vario cultu sit pulchrior orbis.
An verè mores fatum, vel nostra voluntas
In nobis pariat, permagni inquirere refert:
Nec paruus labor est hac in re tangere verum,
Arbitrij certè remanet quota portio nostri?
Actum est de nobis, libertas prorsus adempta est
Humano generi, si fati summa potestas
Esse malos cogat nos, inuitique trahamur
In scelus, & nulla liceat ratione reniti.
Quare operępretiū est, huc totam intendere mentē:
Et quantum Deus ipse sinit, verum excutiamus.
Principiò arbitrium quid sit nos dicere oportet.
Arbi-

Arbitrium eſt, homini data libera & ampla poteſtas
Ab Ioue, quæ libeant iuſta aut iniuſta ſequendi:
Non ideo tamen vt peccet virtute relicta:
Sed contrà vt vitium vitans incumbat honeſto:
Nam malefacta nocent, laudem benefacta merentur.
Quærendum vlterius, nunquid ſit in omnibus æquè
Arbitrium: nunquid quocunque in tempore duret.
Non certè in pueris, nec in illis eſſe videtur
Quos animi vehemens nimium vel corporis angit
Morbus, vel quorum ſopor occupat altus ocellos:
Quandoquidem ſomnus mortis perhibetur imago.
Quare ſi verum ſubtili indagine quæras,
Inuenies paucos inter tot millia, qui ſe
Arbitrio moueant, & libertate fruantur.
Ætatis culpam mitto, puerilibus annis
Agnoſco: & veniam damus his quoque, lumina quorũ
Lethaus preſſit ſopor, aut quos feruida torret
Febris, vel morbi ſtimulat vis durius æquo.
Magna quidem turba hæc: ſed longè maior eorum,
Longè & deterior quorum mens oblita fœdis
Criminibus, morbíſque animi labefacta recedit
A ratione procul, rectóque à tramite vitæ.
Nunquid habent iſti arbitriũ? aut dicenda voluntas
Libera in his? nempe ambiguũ eſt, multiq; negarunt.
Vnde aduertendum, quòd liber ſolus haberi
Debet qui recta regitur ratione, nec vllo
Vincitur affectu, nec ventorum impete vaſto
Fertur in vndifragos ſcopulos, ſed fortiter obſtat,
Intrepidúſque hæret clauo, portumq; capeſſit.
Rectè igitur quidam, liber ſolus ſapiens eſt,
Dixere? hic etenim ſolus ratione magiſtra
Caſtigat motus animi, ſenſúmque rebellem:
Cætera turba nequit facere hoc. cur? an Deus illis
Non dedit arbitrium, ratio eſt vbicunque profectò
Eſt ibi & arbitrium ſempérq; hæc iuncta cohærent.
Atque ideò pecudes, quoniam ratione carere

Creduntur

Creduntur, nullum arbitrium dicuntur habere.
Ast hominum cuiuis ratio data fertur, in ipsis
Omnibus idcirco arbitrium quoque creditur esse.
Est autem ratio lumen quoddam, atque animi vis,
Qua curuum à recto secernimus, atque ab honesto
Turpe, oculusque solet mentis quandoque vocari:
Qualem oculum fortasse tibi Polypheme fuisse
Significant vates, quo lactea membra videbas
Dilectæ liquidò ludentis in æquore nymphæ.
Sed malus (heu) malus hunc, vrenti stipite Vlysses
(Quis poterit cauisse malos?) extinxit, & ora,
Ora prius formosa, suo spoliauit honore.
Qualem oculū Lynceus habuit quoque nubila solus
Qui penetrans visu noctem vincebat opacam.
Hunc igitur cunctis oculum mortalibus æquè
Distribuit figuli sapientia summa Promethei.
Sed pauci vtuntur, pauci quos ęquus amauit
Iupiter: hinc tantæ errorum scelerumque scatebræ.
Nam si omnes rationis iter sequerentur ad vnguem,
Pax foret in terris æterna, & Martius ensis
Non tantas passim clades, tantosque cieret
(Heu) fletus, starentque suis cum mœnibus vrbes:
Armaque tartareis primùm conflata caminis,
Et primùm Stigijs inuenta sororibus agros
Excolerent, rigidi mutata ligonis in vsum:
Tunc & apes, & ruris opes, pecudesque beatis
Agricolis largè affluerent, ac sæcla redirent
Aurea & vna domus diuosque hominesque teneret,
Seque oculis nostris paterentur numina cerni,
Cur autem pauci vtantur ratione, sequentes
Auia, & arbitrium nullum videantur habere,
Viuentes pecudum ritu, pro viribus edam:
Est quiddam in nobis diuinum, mensque vocatur,
Ac ratio: id capite in summo natura locauit,
Atque illi voluit famulos assistere sensus,
Quorum opera cœlum, terras, mare, & omnia posset
Percipere,

Percipere, immenſo quę comprehendūtur ab orbe.
Eſt aliud quiddam mortale in pectore clauſum,
Cuius ope augemur, vegetamurque, igne miniſtro:
(Sic placitum eſt ſuperis) hoc mentē hoſtiliter vrget,
Detrahit, infeſtat, turbat: multuſque ſatelles
Huic etiam parti non deeſt, ignaua voluptas,
Ira, dolor, metus atque timor, ſimul ardor habendi
Improbus, ambitioque nocens, caput obſita fumo.
His igitur famulis, hoc milite, prælia menti
Infert: hi ſunt qui ſummo conantur Olympo
Deturbare Iouem, inſignes feritate Gigantes,
Iapetuſque, Gygeſq; ferox, tumiduſque Typhoeus,
Hortatorque mali Enceladus, Briareuſque timendus:
Scilicet ingeſtis curarum molibus, angunt
Diuinum in ſummo poſitum, niſi fulminis inſtar
Gratia pręſto adſit, cœlo delapſa ſupremo.
Nam ſemel amiſſis vbi præceps currus habenis
Effudit ſeſe, ac vehemens trahit impetus illum,
Nequicquam retinere volens auriga laborat:
Principijs obſtare opus eſt: quum parua fauilla
Languet adhuc: poſtquam creuere incendia, iamque
Flamma furens tecto erumpit, cœloque propinquat,
Præſertim Boreæ ſi flabra ruentis ab arcto
Immineant, (heu) fruſtra vndas vicinia clamet.
Quum ſemel ex alta ſaxum rupe exilit ingens,
Quis retinere queat? ſecum trahit omnia ſaltu
Perfringens rapido cognatas montibus ornos.
At prius exiguo poterat molimine ſiſti.
Sic motus animi, ſi totis viribus ipſam
Inuadunt mentem, vix (heu) vix tendere contrà
Infœlix audet ratio, clauoque relicto
Per fluctus agitur, latè bacchantibus Euris,
Datque manus plerunque hoſti, & captiua tenetur.
Ergo dum noua ſunt vitiorum ſemina, cautus
Opprime quamprimum, & cauſas auerte, priuſquam
Præcipites: tunc arbitrium, tunc libera mens eſt,

Victor Idumæis tunc exornabere palmis.
At si iam cœpta est pugna,& iam concutit arcem
Hostis atrox; valido labefactans ariete muros:
Crede mihi,nisi quis Deus adsit numine dextro,
Succumbit ratio,& tantos non sustinet ictus.
Nonne vides,menti quantum liquor obsit Iacchi?
Quas sæpe immittat furias,si plus satis intret
In stomachum merus? arbitrium dic est vbi, postquā
Ebrietas caput inuasit,fumisque repleuit?
Sobrius arbitrium tenet, ac ieiunus,agitque
Id quodcunque iubet ratio : contrà,ebrius illa
Quæ nolit nescitque facit, mox pœnitet, in se
Quum redijt,multoque dolet sua facta pudore.
Ebria sic mens affectu fit, nec minus ac si
Ascendat temeti vapor, inuertatque cerebrum,
Turbatur misera,& nebulis inuoluitur atris.
Quocirca est solus liber,solusque profectò
Possidet arbitrium,ratio quem sola gubernat:
Qui affectus omnes superat,fingitque premendo,
Hoc poterit facere,à primis qui insueuerit annis
Virtuti,atque bonas iampridem inuaserit artes.
Vsqueadeò valet vsus,& est nil fortius vsu.
Cætera turba agitur pecudum ritu : vnde poëtam
Iure puto dixisse, Trahit sua quenque voluptas.
Arbitrium multis oppressum atque indupeditum est.
Ergo qui verè liber cupit esse,resistat,
Quamprimum incipiunt,affectibus,& rationi
Illos subijciat,semperque vtatur habenis.
Namque caro aduersus mentem consurgit, & illam
Continuo exercet bello.leuis astra petit mens:
At grauis astra caro refugit,terrenaque tantum
Appetit: est etenim terra, in terramque redibit.
Sic duo tam diuersa Deus compegit in vnum.
Esto autem quòd sis sapiens,solaque regaris,
(Vt dixi) ratione,habeas & liberum ad vnguem
Arbitrium: numquid vi tunc agitabere fati?

Imò magis fato tunc ſubijcieris, & illi
Parebis : ſiquidem fatum eſt diuina voluntas,
Cùm qua vir ſapiens concordat ſemper, & eius
Iuſſa facit : contrà inſipiens atque improbus horret
Ac refugit præcepta Dei ceruice ſuperba.
At dices, Ergo eſt liber, nec vincula fati
Vlla tenet? non: ſed dominis peioribus atque
Infandis ſeruit, ſceleri ſcelerisque ſorori
Stultitiæ. quanquam hoc etiam diuina voluntas,
Sed quæ permittit, non quæ iubet (eſt quia duplex)
Efficit. vnde patet, cunctà eſſe obnoxia fato:
Seu bona ſeu mala ſint. nanque hæc permittit, at illa
Vult fieri fatum, & fati Deus optimus author.
Talibus admoniti quidam rationibus, aiunt,
Viuite mortales læti dum ſtamina veſtra
Net Lacheſis, triſteſque animo depellite curas,
Neu vos ſollicitent præſentia, néue futura :
Lege etenim ſtabili fiunt, certo ordine cuncta
Procedunt: cur vos dolor aut metus vrget inanis?
Sors ſua cuique data eſt, ſcriptáque in pectore geſtat
Quiſque ſuo, ignorans quæ ſit. verùm explicat illam
Paulatim ipſa dies, atque experiundo pateſcit.
Quid gemitu aut lachrymis opus eſt? cæleſtia retro
Corpora non remeant, non eſt mutabile quicquid
Inſtituit ſemel ipſe Deus : nanque optimus ordo,
Et ſeries perfecta, ſuum ſi forte tenorem
Deſerat, aut peior fiet (quod neutique fas eſt)
Aut melior. ſed perfecto perfectius eſt nil.
Eſt aliud dubium magnum ac mirabile : nam ſi
Omnia ſunt (veluti modò dixi) obnoxia fato,
Cur Deus hæc premit & cruciat? contrà illa benigno
Proſpectat vultu? cur non eſt omnibus æqua
Conditio? cur hęc viuunt fœlicius illis?
Cur his blanda parens, illis natura nouerca eſt?
Hunc igitur par eſt etiam diſſoluere nodum.
Multi hoc aut culpa, aut meritis contingere noſtris

Dixerunt: iussuque Dei mala sontibus esse,
Et bona conferri iustis, ego non ita credo:
Nec verum est. nam quid meruere expertia mentis
Bruta? quid arboribus culpæ vel criminis hæret?
Sors tamen est illis multum diuersa, nec vno
Versantur casu pecudes. nanque improbus illam
Fur rapit, hanc lanius laniat, pars ore luporum
Interit, aut morbo, aut vndis, aut frigore vitam
Exuit ante diem, quædam periere senecta:
Durior his ętas agitur, iucundior illis.
Sors diuersa etiam arboribus contingit, ab Euro
Frangitur hæc, aut eruitur radicitus: illa
Cæditur in varias artes, aut pabula flammæ:
Quædam fulmineo in præceps detruditur ictu.
Piscibus atque feris, & rebus denique cunctis,
Arbitrio fati sors est sua cuique tributa.
Bruta tamen nunquam possunt peccare, nec arbos.
Præterea plerunque bonis aduersa videmus
Accidere, & iustos agitari sorte sinistra:
Contrà fortunam plerunque fauere scelestis
Cernimus, ac magnos illis concedere honores.
Non igitur meritis respondent munera fati.
Quare aliam potius causam indagare necesse est.
Fortè aliquis dicet, causa est diuina voluntas:
Nilque vltrà quæret. non est satis istud, oportet
Scrutari interius dubij penetralia veri.
Non etenim quum sit Deus optimus & sapiens, vult
Quicquam quod careat ratione: sed optima semper
Eligit, atque iubet fieri diuina voluntas.
Quocirca est aliter dicendum, quòd causarum
Quælibet à prima quo distat longius, hoc fit
Ille dissimilis magis, & magis vndique discors.
Ergo quum Deus & simplex sit semper, & idem
Vltima causarum quæ distat maximè ab illo,
Et minimè simplex erit, & diuersa, suosque
Effectus semper varios pro viribus edet.
Hæc

Hæc eſt quæ terras regit, & terrena gubernat.
Idcirco in terris certi nil eſſe videtur:
Quandoquidem variat ſemper fortuna tenorem,
Diuerſo gaudens mortalia voluere caſu.
Cur tamen hunc potius quàm illum iubet eſſe beatū?
Et cur hunc potius quàm illum peſſundat & vrget?
Cur onera huic, illi gratos largitur honores?
Horum difficile eſt veram cognoſcere cauſam,
Nec minus ac ſi quis cupiat cognoſcere quare
Ignis ſit calidus, nix alba, abſinthia amara:
Quare hæc herba obſit, iuuet illa: & quælibet arbos
Cur tales habeat frondes? animalia cur hæc
Callida ſint, alia obtuſo malè prouida ſenſu?
Cur paleas electra trahant, & pondera ferri
Magnes, cur nequeat facere hoc adamante propin(quo
Talia multa Deus tenebris inuoluit opacis,
Conſtituitque ſuos fines mortalibus, vltra
Quos fruſtra humanum ingeniū ſenſuſque laborat.
Si figulus maſſam argillæ diſtinxit, & illam
Diſtinctam in partes varias vult fingere, quare
Hanc partem potius quàm illam transformat in ollā,
Aut patinam aut ſcaphium? cur ex hac fabricat vrnā,
Ex illa vrceolum? nunquid ratione mouetur?
Aut nulla eſt prorſus ratio, ſed ſola voluntas?
Arbitrioque ſuo (vt libuit) ſic omnia fecit?
Difficile eſt nimium artificis pernoſcere mentem.
Sic qui ſcire velit cur hunc fortuna vel illum
Aut premat, aut ſurſum tollat, nimis ardua quærit.
Terrarum ſiquidem eſt illi conceſſa poteſtas
Maxima, & huic illam præfecit Iuppiter orbi,
Vt poſſit quodcunque libet facere, ordine fati
Seruato tamen, auſcultant nanque omnia fato.
Cur igitur quæcunque illi feciſſe libebit,
Non facit iure? aut quæ lex iure arguit illam?
Num ſerui debent dominis imponere leges?
Nos certè huic ſerui ſumus, hîc dum viuimus: & nos

Iste potest quocunque velit compellere dæmon.
Non tamen in nostras animas dominatur, habétue
Imperium, quando est animæ cœlestis origo.
Hanc solam excepit Deus à ditione tyranni,
Cætera permisit quæ sunt terraque marique
Illius arbitrio & fieri sinit omnia ab illo,
Qualiacunqne libet, iusta atque iniusta licenter.
Fortè aliquis dicet, Deus ergo est causa malorum,
Iniustusque potest dici. nam qui facit, & qui
Non prohibet fieri peccatum, dummodo possit,
Committunt ambo scelus æquè, & peccat vterque,
Supplicioque pari dignum lex censet vtrunque.
Quare si Deus in terris mala tot patitur: si
Quum possit prohibere, tamen non illa coërcet:
Esse mali causa, & sceleri assentire videtur.
Huic etiam parti sum respondere paratus,
Si modò diuini radius mihi luminis adsit.
Est igitur primùm solerti mente notandum,
Quòd causarum aliæ sunt viles atque minutæ,
Sunt aliæ egregiæ & præstantes nobilitate,
Præpositęque alijs: veluti quum exercitus ingens
Præfectos habet atque duces, pars cętera grex est.
Has (inquam) causas primores egregiasque
Præposuit mundo, mira ratione modoque
Maximus ille pater rerum, & dominus dominantum,
Immensam qui lucem habitat super extima mundi
Mœnia, & astriferos nutu circumuehit orbes.
His tribuens causis vires & munera, easdem
Limitibus certis, velut aggere, circumsepsit,
Ne liceat cuiquam tales transcendere fines.
Et quia disposuit sapienter cuncta, necesse est
Cuncta suum æterno cursu seruare tenorem.
Nam quæcunque semel rectè sunt facta, sine vllo
Errore, haud vllo mutari tempore debent.
Est igitur prorsus rerum immutabilis ordo,
Quandoquidem rectè summus Deus omnia fecit.

Quare

Quare si dæmon qui terris præsidet, errat,
Aut malus est, hoc fit quia causa est vltima, longe
A prima distans, longeque à luce remota:
Atque ideo magis est cęcis vicina tenebris,
Duntaxat veri simulachro & cortice gaudens:
Quam Deus idcirco patitur, quia debitus ordo
Exigit hoc rerum, & magni perfectio mundi.
Nam veluti lucis spacium determinat vmbra,
Dantque sibi finem contraria cuncta vicissim:
Sic causarum etiam seriē numerumque bonarum,
Desinere in causam prauam miseramque necesse est.
Quæ miseris præsit regnis, & praua gubernet.
Hinc igitur veniunt discordia, iurgia, rixæ,
Prælia, bella, doli, fraudes, incendia, cædes,
Furta, latrocinia, insidiæ, penuria, pestis,
Diri terrarum motus, diræque procellæ,
Tam multi morbi, tam multa & crebra pericla:
Et demum quodcunque mali contingit vbique,
A causa hac misera & terrarum principe manat.
Hei mihi quàm verè dixit ter maximus Hermes,
Congeries mundus cunctorum est iste malorum.
Nimirum quoniam dæmon qui præsidet orbi
Terrarum malus est, sæuaque tyrannide gaudet.
Ac veluti fons est cunctorum prima bonorum
Causa, ita cunctorum fons est postrema malorum.
Quare si in terris dominantur Sardanapali:
Si diadema tenent asini sub imagine regum:
Si tutela ouium curæ est commissa luporum:
Si in templis habitant meretrices atque cinædi:
Si Christi pia sacra hodie manus impia tractat:
Si cupidus vendit cœlum & Phlegetonta sacerdos:
Denique si impunè & passim tot turpia fiunt:
Non est culpa Dei summi, sed dæmonis huius,
Quem nos fortunam, quem etiam Plutona vocamus,
Sarcotheus posset tamen apto nomine dici:
Quippe illi carnis ius arbitriumque tributum est.

Huic igitur seruit, quicunque est carnis amator
Immodicus, corpusque suum plus diligit æquo.
Corpora sunt huius, propter quod corpora semper
In vitium tendunt, animisque inimica repugnant,
Cælestis quoniam vis est & origo animorum,
Corpora sunt autem terrena, aduersaque cœlo.
Ergo hic Sarcotheus, mundo qui præsidet imo,
Cælestes homines, carnalia despicientes
Gaudia, virtuti addictos, animumque colentes,
Odit, persequitur, stimulat, premit, impedit, angit,
Vt solet insanus princeps, sæuusque tyrannus
Infestus semper sapientibus esse bonisque.
Suspecta est etenim prauis odiosaque virtus.
Hostes quæque suos odere, timentque cauentque.
Atque ideo malus hic dæmon incommoda multa
Obijcit his quorum mens est sublimior, & qui
Cælicolûm sedes, naturæque abdita quærunt.
Nollet enim agnosci: nam si bene cognitus esset,
Illum omnes scelerum patrem, nostrique cruentum
Carnificem generis detestarentur, & omnes
Odissent meritò, ac maledictis insequerentur,
Crudelem, insanum, deceptoremque vocantes.
Proinde latet ritu loliginis, & sapientes
Exosus refugit, ne cognoscatur ab illis:
Non metuit talpas, at lyncea lumina vitat.
Sic fures etiam faciunt, omnesque scelesti,
Oderunt lucem, ac tenebris lætantur opacis,
Vt sua non possint furta & malefacta videri.
Inde fit vt quoties aduersi quid patiuntur
Mortales, rerum ignari, & caligine mentis
Oppressi, (nanque errorum ignorantia ferme est
Cunctorum causa) irati querulique putantes
A summo sese vexari authore bonorum.
Deuoueant sanctum illius ac venerabile nomen:
Tunc malus exultat dæmon, furtimque cachinnat:
Et gaudet se nesciri, & sua facta latere:

Et nocuisse tamen, sed non nocuisse videri.
Summi nanque Dei est inimicus, & æmulus: à quo
Eiectus cælo, pressus clausúsque tenetur
Lunam inter terrásque graues, & regnat ibidem.
Quocirca ô miseri mortales, discite tandem
Quæ vestri sit causa mali, tot tristia vobis
Vnde fluant, & carnificem cognoscite vestrum.
Nempe hic Sarcotheus, nẽpe hic est qui cruciat vos,
Dulcia qui vestris damnis sibi gaudia quærit:
Haud aliter quàm quum proles Mauortia terris
Iam domitis, iucunda sibi spectacula cæde
Quærebat miserorum hominum, vel cæde ferarum:
Ipse senator, eques, populus, diuersa manebant
Per loca diffusi, vt lex præcipiebat Othonis.
Ecce theatralem ingressus gladiator arenam,
Aut alius sua membra feris lanianda daturus,
Vel leo, vel tigris, vel quæuis bellua ludis
Opportuna aderat, delectatura Quirites
Morte sua, & fuso per vulnera crebra cruore:
Sæpe alijs dolor alterius solet esse voluptas.
Quare pessimè agunt qui verbis turpibus audent
Irritare Deum summum, qui causa bonorum
Cunctorum est, à quo per se propriéque mali nil
Esse potest vnquam, nisi contingenter: vti sol
Producit tenebras quoties descendit ad imos
Antipodas, frigúsque absente creatur ab igni:
Non tamen obscurus sol est, neque frigidus ignis.
Vnde satis miror quosdam doctos alioqui
Asserere, offendi atque irasci, & sumere pœnas
De nobis, illud summum verúmque bonúmque,
Hinc bellum atque famen & pestẽ prodire putantes.
Offendi si posset enim mortalibus actis,
Quid quæso in mundo foret infœlicius illo?
Quaque die atque horæ momento plurima fiunt
Crimina, vbique hominum blasphemia turpis in ore
Sentitur: certè poterit requiescere nunquam,

Nun-

Nunquam lætus erit: neque erit Deus ipſe beatus,
Si quoties peccant homines offenditur, & ſi
Iniuſtis hominum factis dictíſque mouetur.
Nimirum Deus offendi lædíue nequit, ſi
Verum perſpicimus. nam adeò perfecta poténſque
Ipſius eſt natura Dei, tantúmque remota
Sordibus à noſtris, vt nos diſtemus ab illo
Longius atque magis, quàm à nobis diſtet aſellus,
Quàm muſca aut pulex, & quicquid vilius his eſt,
Quomodo tam miſeri & viles offendere tantum
Támque potens numen, vel lædere poſſumus vnquã?
Nónne impaſſibilis Deus eſt, penitúſque doloris
Expers: atque ideo æternus, ſempérque beatus?
Num decet iraſci regem ſi morio verbis
Indignis illum petat: an contemnere præſtat?
Nunquid cum puero decus eſt pugnare Giganti?
Præterea quum ſit ſapiens, videátque futura
Omnia, dic quæſo, num debuit illa creare
Quæ ſibi pòſt nocitura forent, vnde ipſe doleret?
Nónne illum decuit, qui toti conſulit orbi.
Conſuluiſſe ſibi? vel dic, ſi offenditur, an vult
Offendi? ſi vult, iam non offenditur, imò
Gaudet: ſi non vult, cur hoc permittit? an ipſe
Non eſt omnipotens? certè eſt, omnéſque fatentur.
Deberet prohibere igitur, quod non facit: vnde
Vult ratio vt credam, nihil illum poſſe moleſti
Sentire omnino, & tranquillam ducere vitam.
At dices, ſi non offenſa iraſcitur vlla,
Curramus proni in vitium, in ſcelus omne ruamus.
Non ſic: ſed noſtris aures nunc arrige dictis,
Recludámque tibi iamiam penetralia veri:
Quando aliquis peccat, tunc ſeſe abducit ab ipſo
Fonte boni: rectum, lucem, pacémque relinquens.
Vnde fit vt peccans vltrò in ſua damna feratur.
Quandoquidem talis natura eſt oppoſitorum,
Vt quanto refugis magis atque recedis ab vno,

Ad reliquũ tanto accedas magis atque propinques:
Sic fugiens peccando Deum, ſeſe admouet ipſi
Sarcotheo: cuius poſtquam iuga ſæua recepit,
Afficitur varijs pœnis, iuſſúque tyranni
Nunc hoc nunc illo torquetur ſæpe dolore.
Non impunè igitur cuiquam peccare licebit.
Quanuis nullorum poſsit Deus eſſe malorum
Cauſa, (vt iam dictum eſt,) per ſe, propriéq;: ſed vltrò
Qui peccat ruit in pœnam, & ſua damna requirit,
Carnificíque miſer cruciandum ſe exhibet vltrò.
At dubia hinc duo conſurgunt ſatis ardua. nam ſi
Peccare eſt nobis noſtrorum cauſa malorum,
Cur ſæpe iniuſtus, ſceleratus, & impius, omnem
Lætus agit vitam, & laudato funere finit?
Contrà, vir bonus atque pius, mala plurima viuens
Suſtinet, & tandem miſeranda morte recedit?
Præterea ſuprà oſtenſum eſt, planéque probatum,
Non culpa aut meritis noſtris contingere nobis
Vel bona vel mala, ſed cuiuſdam numine diui,
Qui mare, qui terras, quíque aëra poſſidet imum.
Quomodo nunc igitur mihimet contraria dico?
Et mea nunc diſcors ſecum ſententia pugnat?
Quiſquis es, ô Lector, poteris dignoſcere verum,
Atque tuo tenebras animo procul ire videbis,
Si præbere aurem noſtris dignabere dictis.
Ergo duplex ſcito eſſe bonum, vulgi ac ſapientum:
Sicque malum duplex: atqui ſententia vulgi
Deterior ſemper: nam craſſi hebetíſque cerebri eſt,
Iudicióque caret: propter quod corporis & quæ
Fortunæ bona ſunt, ſola hæc miratur & optat:
Aſt animi bona vel neſcit, vel friuola credit.
Contrà autem ſapiens, animi bona ſola requirit,
Cætera deſpiciens. quare ſumus antè ſecuti
Iudicium vulgi, & vulgi de more locuti:
Nunc verò à vulgo ſententia noſtra recedit,
Déque bono atque malo ſapientum dicta probamus:

Sic

Sic non diſſideo mecum, aut contraria dico.
Tali igitur pacto aſſerimus, bona nulla ſceleſtis,
Et iuſtis mala nulla quidem contingere poſſe,
Quod clarè oſtendam, & clara ratione patebit.
Primum hoc ſcire opus eſt, vitiũ quodcunq; ſcelúſq;
Eſſe animi quendam morbum; nec corpore ſolo
Ægrotant homines, animus quoque vulnera ſentit,
Nec leuiora quidem quàm corpus. quilibet ergo
Improbus, eſt æger: quippe illi eſt ægra voluntas,
Iudiciúmque ægrum, propter quod noxia præfert
Vtilibus, miſer, & præponit turpia honeſtis.
Quòd ſi non ægra eſt illi mens atque voluntas,
Improbus eſſe nequit: ſed erit iuſtúſque piúſque.
Hoc etenim ſolo diſcrimine diſtat vterque.
Ac veluti totum corpus malè languet, vbi vllo
Hæc duo læduntur morbo, cor atque cerebrum:
Sic (heu) ſic animus totus malè languet, vbi vllo
Hæc duo læduntur vitio, mens atque voluntas.
Vtque cibus ſuauis ſtomacho languente videtur
Inſuauis, prodéſtque nihil, neque competit ægris:
Sic animo languente, boni nihil eſſe ſceleſtis,
Nil prodeſſe poteſt. quod ſic verum eſſe docebo:
Eſt aliquis legum iuriſque vtriúſque peritus,
Sed vafer, iniuſtus, cupidus, contemptor honeſti:
Quid ſua quæſo illi prodeſt doctrina? boni quid
Inde habet? heu miſeros fallit. ſpoliátque clientes,
Atque alios multos lædit. doctrina ſceleſti
Eſt gladio inſani ſimilis. nam ſemper abuti
Improbus ipſe ſolet rebus quas poſſidet. vnde
Fert alijs damnum, nomen ſibi turpe, odiúmque:
Quáſque ſerit ſpinas, pedibus ſæpe excipit ægris:
Vel ſaltem metuit quos lædendo efficit hoſtes.
Ergo bona illius dicenda ſcientia, multis
Quæ nocet, vt ſæuus coluber, neque parcit habenti?
Sic de alijs dico doctrinis quas habet ipſe
Improbus: eſſe bonæ ſimili ratione negantur.

Sed malus est diues, gemmis auróque refertus;
Diuitiæ ne bonæ illius? non dic mihi, quare?
Ecce ego iam dico, quia turpiter vtitur illis.
Scorta alit, ignauámque gulam, lenásque dolosas
Conducit: pretio pueros corrumpit auaros:
Aggreditur donis, siqua est paupercula virgo:
Vtque sibi indulgens quodcunque libido suasit,
Efficiat, leges hominum pariterque deorum
Iúsque piúmque nihil curat: quòd si sit auarus,
Heu quid non audet sceleris? lupus iste cruento
Ore furens, nulli non insidiatur ouili:
It præceps, quocunque rapit scelerata cupido.
Intolerabilius nil est quàm diues auarus,
Quàm stultus locuples, quàm fortunatus iniquus.
Aut igitur pecudum ritu carnalia tantùm
Gaudia sectatur, sibi noxius atque crumenæ,
Aut parto nimium parcens, fit Tantalus alter.
Congregat, & nescit cui congreget: vtque solet sus,
Non sibi, sed multis alijs sese ipse saginat,
Qui mox diripiant longo cumulata labore.
Vnde patet non esse bonas quascunque scelestus
Diuitias habet. at si sit robustus & acer,
Quid faciet? crebrò rixabitur, & violentus
Nunc hunc nunc illum lædet, plerunqne sequitur
Militiam, aut latro fiet: quòd more ferarum
Crudelis, cæde atque alieno sanguine gaudet:
Arma & bella ferox, sceleris, non laudis amore,
Diliget: vnde suis damnum feret atque pudorem.
Corporeæ vires, mente ac probitate carentes,
Heu quàm sæpe nocent homini, quã tempore paruo
Durant, quàm rarò ad primam venêre senectam!
Sed quid opus multis percurrere singula verbis?
Hæc possunt exempla satis bene pandere verum.
Nunc operæpretium est solerti inquirere cura
An iustis sanctísque mali contingere quicquam
Possit, vt à multis dici credíque videmus.

Ardua

Ardua res certè: tamen hanc audacter adibo,
Fretus ope Aonidum, & Cyrrhæi numine vatis.
Principiò quisquis bonus est, sit sanus oportet
Mente animóq; licet grauis ęgro in corpore languor
Sæuiat, & vario vexentur membra dolore:
Ne rectum illi iudicium, neu recta voluntas
Deficiat: nanque his sine vir bonus esse, piúsque
Nemo potest: duo virtutis fundamina sunt hæc.
Talis homo quæcunque tenet, recte vtitur illis:
Atque ideo bona sunt, doctrina, pecunia, vires
Illius, & demum quæ possidet omnia: nanque
Maxima pars rerum bona vel mala fertur ab vsu.
Et si cura hominum diis immortalibus vlla est,
Præcipuè hi debent iustósque piósque tueri:
Quòd si non facerent, diui ratione carerent,
Nec sacris essent digni, nec thure, nec aris.
Quare non video qua lædi parte bonus vir,
Quidue mali vel mente pati vel corpore possit:
Quum Deus hunc amet & foueat, dextráque potenti
Propugnet, tutúmque omni discrimine reddat.
Nam quis non iuuet, aut quis non tueatur amicum,
Quandocunque potest, si verè diligit illum?
Sed tamen interdum iustus miser esse videtur,
Pauperiémque pati, & morbos casúsque sinistros:
Quum non sit verè iustus, sed hypocrita: quales
Inuenies passim multos, qui pelle sub agni
Vipereum celant virus, morésque luporum,
Et stolidos ficta virtutis imagine fallunt.
Proinde Deus, cui corda patent, arcanáque mentis,
Hunc non custodit, nec amat: nos pectore crasso
Et cerebro insulso, decepti ab imagine recti,
Tunc iustũ mala multa pati, & miserũ esse putamus.
Heu quàm sæpe hominũ falsa & stulta inueniuntur
Iudicia, & quàm mens humana est nescia veri!
Quisque sibi placet, & sapiens sibi quisque videtur.
Hinc risum excutimus superis, hinc plurimus error.
Esto

Esto tamen, iustus morbos patiatur, agátque
Despectam in tenebris & paupertate pudenda,
Eiectus patria, vel clausus carcere, vitam,
Atque alijs etiam vexetur casibus iusto:
Proptereáne malum patitur? non, quippe ferendo
Talia, fit melior, fit clarior: omnia iusto
In melius cedunt, iussu Iouis . vtque medentes
Sæpe aloën ægris adhibent, succósque molestos,
Quò fiant validi, & pulso languore resurgant:
Sic plerunque Deus iustos exercet, vt ipsos
Excitet, atque magis virtuti incumbere cogat.
Vtque homines reddit stultos, prauósque voluptas:
Sic dolor ad mentem reuocat, vitiúmque coërcet,
Criminibus frænum, calcar virtutibus addit.
Nónne vides, igni fieri pretiosius aurum?
Vberiúsque solum præduri dente ligonis?
Et putrescere aquam quæ non fluit? aspice ferrum,
Pulchrius est vsu, cessans rubigine sordet.
Multa igitur sunt quæ aduersis agitata nitescunt:
Præsertim virtus, quæ in rebus clarior atris
Perspicitur, velut in tenebris magis enitet ignis.
Quare aut nil prorsus patitur bonus & pius, aut si
Quid patitur, parit hæc illi patientia lucrum,
Fertque illi, sit amara licet, medicina salutem.
Et nequis fortasse putet me fingere nugas,
Res eadem quæ vni prodest, quandóque venenum
Est alij, sic nonnullis sunt noxia vina,
Atque caro, sic nonnullis absinthia prosunt.
Sic calor ipse niuem, ceram, glaciémque resoluit:
Argillam contrà durat. sic talia multa
Diuersos pariunt diuerso in corpore fœtus.
Et quoties ijsdem verbis hic ridet, at ille
Contrà tristatur, vel mota bile tumescit?
Non eadem cunctis eadem sunt: Bacchus acescit
Egregius, si tu vitiosa in dolia mittas.
Nimirum sanis sunt omnia sana: sed ægris

Quæ bona ſunt, quandoq; nocent, lethúq; minãtur.
Sic ergo(ad noſtrum vt redeã)mala corporis, atque
Spicula fortunæ, ſunt pernicioſa ſceleſtis:
Expediunt verò iuſtis, proſúntque nocendo,
Sufficiant hæc dicta tenus: iam claudere librum
Muſa iubet, Chirónque vocat, qui ſcribere mores
Humanos cupit, & ſacraria pandere vitæ.
Quocirca eſt operæpretium, me linquere cantus
Aonios, tacitúmque ſacris requieſcere ſiluis,
Pieridúmque tholo citharam ſuſpendere, donec
Tempora prætereant hæc peſſima, tempora multum
Deploranda: quibus procerum diſcordia totam
Nititur Italiam bello vaſtare ſuperbo.
Vnde ſuos queritur direptos Roma penates:
Narnia, Ticinum, Melfis ſenſere ruinam.
Vnde & Parthenope Sirenis clara ſepulchro.
Nunc ſua Gallorum manibus pomaria cernens
Vaſtari, heu triſtis gemit ad Sebethidas vndas.
Quid memorem viſæ cælo miracula flammæ
Vincentis ſplendore diem? triſtéſque locuſtas
In morem nebulæ nitidum prætexere ſolem,
Et teneras auido ſegetes abrodere morſu?
Quàm multas miſeranda fames, miſerandáq; peſtis
Ciuibus exuerit, vacuáſque reliquerit vrbes?
Quot loca diluuiis propè deſolata videntur?
Heu mihi quàm iuſtas de nobis numina pœnas
Sumunt! nam ſceleris quid non cõmittimus? aut quid
Iuſtitiæ eſt vſquam? quis amor cultúſque deorum?
Relligio, aucupium facta eſt: cæleſtia venum
Omnia nunc dantur, violantur ſacra profanis
Lenonum manibus: tamen hæc ſpectantq; tacéntq;
Magnifici reges, & Chriſti prorſus honorem
Nil curant: ſic nos miſeros idola gubernant?
Ergo ibo interea, & Parnaſſi in rupibus altis,
Donec Muſa iterum iubeat me exire, latebo.

Liber Nonus.

SAGITTARIVS.

VCESCIT iam Muſa: ſatis requieuimus antris
Caſtalijs : agedum plectro citharaque reſumpta,
Effice concordes neruos, ſolitoque fauore
Antiquum cane Diua melos, bona carmina menti
Sint tibi, quæ quondam blandus dictabat Apollo
Laurifera in ſilua, Permeſſi ad fluminis vndam.
Nos vocat ecce alius labor, haud inglorius : alta
De ſpecula, & ſummo Parnaſſi vertice, mores
Spectemus varios hominum, vitamque notemus.
Iam medium mea cymba fretum tranauerat, & iam
Canebant gelidis ſiluarum ſumma pruinis:
Quum mihi neſcio quis Deus adſtitit, & procul atrã
Expulit affulgens diuino lumine noctem.
Tunc ſcopulum quendam aſpexi, qui vertice nubes
Exuperans, latè cœlum ſpectabat apertum:
Difficilis primo acceſſu : nanque aſpera circum
Saxa arctam fecere viam, plenamque laboris.
Imáque cinxerunt ſilueſtres vndique dumi :
Mitior in medio : quantumque accedit ad arces
Æthereas propius, tanto clementius idem
Præbet iter ſurgens, ſcopuloque Theorea nomen.
Illuc me Genius duxit meus. vtque cacumen
Venimus ad ſuperum, plana & plena omnia vidi
Delicijs miris : quas ſi mea lingua referre
Nunc velit, antipodas citius ſol ibit ad imos,
Et nox humenti terras velabit amictu.
Dum moror, & miror latos lætoſque ſagaci
Mente locos, vox ecce polo delapſa ſupremo,
Flecte (inquit) Stellate genu, regemque precare

Cælicolûm supplex, cuius sine numine frustra
Carpere delicias scopuli conaberis huius.
Ergo humilis venerare Deum, fauor omnis ab alto
Defluit in terras: nihil est mortalibus ægris
Vtilius quàm cælestem, sanctéque piéque
Orando sibi quærere opem, & cognoscere diuos.
Talibus auditis, facie manibusque supinis,
Et genibus flexis, effudi has pectore voces,
Magne pater diuûm, mundi suprema potestas,
Quo nihil esse potest, nec fingi maius, ab omni
Corporea stans mole procul, tamen omnia fingens
Corpora, vel prorsus mutari nescia, vel quæ
Temporis anfractu longo labefacta fatiscunt:
Principium sine principio, fons vnde bonorum
Effluit omne genus, naturę rector & author:
Omnia comprendens, at non comprensus ab vllo,
Maiestas immensa, bonum, sapientia, vita,
Ordo, decus, finis, mens, verum, lux, via, virtus:
Nusquã habitans, & vbique habitãs: immobilis, & dãs
Assiduè motum cunctis: à quo omnia, & in quem
Omnia, per quem etiam sunt omnia, semper eadem
Conditione manens, nullo mutabilis æuo
Maxima causarum, quæ certa lege reuoluens
Sideream molem, fatorum iura gubernas:
Rex regum, cui mille adstant, & mille ministrant
Agmina diuorum, lætantum, hymnosque canentum,
Lucis in immensæ campis, extra extima mundi
Mœnia, vbi est veris sedes aptissima rebus:
Te colo, te veneror, te nunc reuerenter adoro,
Atque precor supplex, vt me spectare benigno
Digneris vultu, vocemque audire precantis.
Mitte tuæ lucis radios mihi, pelle tenebras
Oppressæ (heu) nimium moribundo in corpore mẽtis:
Da rectam reperire viam, ne noxius error,
Vanaque credulitas & opinio cęca trahat me
Pręcipitem in salebras rerum & contagia vitæ.

Non

Nam ſine te ingenium mortale, humanáque virtus,
Dum ſe tollere humo ſperat, (velut Icarus olim
Diſiuncta compage ruit, penniſque ſolutis)
Nec potis eſt ſine te occulti penetralia veri
Cernere, nec qua parte ſalus aut arte petatur.
Largire ergo mihi, Rex ô digniſſime regum,
Vt te cognoſcam, & placeam tibi: deinde ſciam me,
Quid ſim, qua in terris cauſa productus, & vnde
Huc veni, ac tandem quò vita functus abibo:
Quid mihi dum viuo ſit agendum, ſitque cauendum:
Vt quum finierit Lacheſis mea fila, dieſque
Vltimus abdiderit membra hæc exhauſta ſepulchro,
Mors fiat mihi grata quies portuſque ſalutis.
His dictis iterum noſtras vox impulit aures,
Placaſti æthereum numen, votiſque litaſti:
Eſto animo Stellate bono, tibi poſſe manere
Hoc datur in ſcopulo, & cæleſtes carpere fructus.
Confeſtim his dictis tacuit, nihilque addidit vltrà.
Aſt ego ſenſi animo magnum acceſſiſſe vigorem,
Atque oculis lumen, quo latius omnia cœpi
Cernere, & antiquum ſuperabam Lyncea viſu.
Mox me ſenſi etiam vento ad Cryſtallina cœli
Conuexa extolli blandè, ſurſumque leuari,
Alitis in morem vulcania tela ferentis,
Diſcuſſura polum tonitru flammiſque coruſcis,
Quandocunque Iouem mortalia facta laceſſunt.
Iamque propinquabam lunæ, portaſque videbam
Partim auro inſignes, partim candore nitentes
Argenti puri: ingredior viſu omnia luſtrans.
Ecce mihi occurrit venienti fortè Timalphes,
Egregius iuuenis forma, & virtutis honore:
Quem Ioue diua Arete quondam eſt enixa parente.
Hic me quamprimum agnouit (nam matre iubente
Multa diuque aliâs fuerat mecum ipſe locutus)
Vtque ſalus dicta eſt nobis vltroque citroque,
Admirans me multa rogat: mox ducit in vrbem

Ingentem, quantam terrarum non habet orbis:
Mœnia ſurgebant ſolido ex adamante, ſed ipſa
Propugnacula erant flammanti extructa pyropo.
O quæ illic, quanta & quàm pulchra palatia vidi,
Templa, theatra, fora, & magnarum ſtrata viarum,
Cuncta ex argento, atque auro, gemmiſque beatis!
Longè plura etiam vidi pulcherrima ibidem,
Singula ſed nequeo memorare, & ſingulis quamuis
Poſſem, dij nolunt memorari ſingula vulgo.
Mirabar populum ingentē, innumeroſque per vrbem
Veſtibus indutos niueis incedere ciues,
Serta quibus comptos cingebant florea crines.
Læti omnes, manibus geſtabant lilia, & hymnos
Menarchi memores lunaria regna tenentis,
Gutture dulciſono & concordi voce canebant:
Menarchum ingeminant, Menarchum carmine lau-
Garrula Menarchum referebat ſæpius Eccho. (dant:
Arcadas hic domuit fœlici Marte Gigantes,
Vt mihi tunc retulit fido ſermone Timalphes.
Nanque ait, Arcadiam totam ſine montibus olim
Planicie ingenti campos habuiſſe patentes,
Terribileſque illud regnum tenuiſſe Gigantes,
Mænalon & Pholoën, & amantem luſtra Lycæum,
Geſtantemque humeris aprorum terga Erymanthū,
Et flagrantem odijs in cælicolas Cyllenem:
Qui primi ante alios natiuo robore freti,
Turpia ſunt auſi conuicia dicere lunæ:
Se prius eſſe illa genitos, & nobiliori
Stemmate conſpicuos, ideoque in ſede locandos
Ætherea magis, & diuorum nomine dignos.
Quinetiam inſani ſtruxere ad ſidera turrim,
Maiorem Nemrothe, tua, ferroque recuruo
Ter ſunt conati de cœlo euellere diuam,
Sanguineam vultu, mortaliaque arma timentem:
Ter Menarchus eos multa vi reppulit, & ter
Expreſſos nigro Saturni è gramine ſuccos,

Iniecit

Iniecit miseris, virusque per ossa cucurrit.
Obriguere illi extemplo, victique dolore
Informes liquere animas, quas Tartarus imo
Excepit fundo, cruciandas omne per æuum:
Corpora sed valido penitus labefacta veneno,
Membrorum molem in montes vertere superbos,
Mutataque suum nomen tenuere figura.
Vnde huius facti memores tantique triumphi,
Solenni pompa celebrant pia festa quotannis
Lunicolæ, regemque suum venerantur ouantes.
Progressi inde arcem petimus, quæ tota nitebat
Auro gemmarumque coloribus intertextis:
Hanc nulli fas est mortali intrare (meus dux
Inquit) proinde foris stetimus, spatiumq; per ampliú
Ingentis plateæ, diuersa è parte videmus
Aduentare animas, consistereque ante tribunal
E regione arcis positum, & mira arte paratum.
Illic iura dabant animis, alteque sedebant,
Crimina censentes, necnon benefacta notantes
Quæ quisque in terris viuendo gesserat olim,
Tres Iouis & Doxæ nati, Telescopus, atque
Dorophonus, semperque volẽs sibi recta Philorthus.
Hi merita & culpas æquata lance videbant,
Arbitrioque suo paucos ascendere ad astra,
Innumeros verò ad terram descendere rursus,
Complures etiam in luna perstare iubebant.
Obstupui tacito obtutú, tandemque locutus,
Dic bone dux mihi quæso, inquam, si tartara in imis,
Sunt latebris terræ (vt perhibẽt) cẽtroque propinquis,
Atque animas illuc vectas post corporis vsum
Æacus & Minos & terrificus Rhadamanthus
Iudicat, & meritas pœnas aut præmia confert,
Cur eadem hîc fieri video, repetique peracta
Iudicia, expendique iterum mortalia facta?
Ille autem, humanam mentem (respondit) opaco
Carcere membrorum clausam, ignorantia & error

Opprimit,& longè oppreſſam per deuia ducit.
Hinc hominum genus in nugas & ſomnia pronũ eſt,
Et procul à vero, niſi quis Deus adſit, aberrat.
Non mirum eſt igitur ſi veſtri multa poëtæ
Falſa canunt, quoniam paucis via cognita veri eſt.
Tu tamen hæc memori myſteria pectore habeto,
Omne quod eſt ſupra Lunam, ęternumque bonũque
Eſſe ſcias, nec triſte aliquid cœleſtia tangit:
Quicquid verò infrà lunæ conuexa creauit
Omniparens natura, malum eſt, mortiſque ſeueras
Perpetitur leges, & edaci abſumitur æuo.
Hæc loca diſiungit medius lunæ orbis, vtrique
Mundo interiectus, cœli confinia ſeruans.
Ergo vbi terrenos artus liquere, feruntur
Huc omnes animæ, atque ipſis commiſſa fatentur
Iudicibus : quorum iuſſu, loca certa, ſuiſque
Moribus apta petunt, & habent ſua præmia in illis.
Quanto quæque magis vitiorum fæce grauata eſt,
Tanto etiam magis ad centri loca turbida tendit.
Contrà quò melior quæque eſt ac purior, hoc ſe
Altius attollit, ſummoque propinquius orbi.
At quibus æqua boni eſt animis menſura, malique,
Hic remanent, habitantque diu lunaria regna:
Donec poſt multos longæui temporis annos,
Aut lapſæ in vitium rurſus terrena reuiſant,
Aut bene purgatę æthereas mittantur ad arces.
Hæc ait. aſt ego tunc, Cur tam paucæ ardua (dixi)
Aſtra petunt animę, & ſummo potiuntur Olympo?
Cur ſic in vitium pronę labuntur, & ipſam
Virtutem fugiunt miſeræ, lucique tenebras
Præponunt? cur fœda magis quàm pura ſequuntur?
Vnde illis tantus furor, & tam cæca voluntas?
Tunc ita reſpondit nobis Areteius heros,
Et cupio, & fas eſt tibi me recludere multa,
Iudice te, pulchra, & ſcitu digniſſima, quando
Non te huc adueniſſe reor ſine numine diuûm.

Et diui hæc te scire volunt, ad limina quorum
Nemo venire potest viuus nisi vectus ab illis.
Ergo audi,& quæcunque loquar,fac mente reponas.
Sed prius hinc operæpretium est secedere paulum.
Iuimus,atque alta in specula consedimus ambo,
Vnde maris terræque orbem spectare licebat
Tunc has diuino deprompsit pectore voces:
Esse malę per se nequeunt,nec sponte suapte
In vitium tendunt animæ,quarum æthere ab alto
Est genus,& quarum diuino è semine origo est:
Nec praua esse potest per se natura animarum,
Quas Deus ipse creat,quo nil authore mali fit:
Sed sunt quædam aliæ causæ,quæ in tartara cæca
Detrudunt miseras,& multo crimine fœdant:
In primis verò corpus. nam carceris instar
Est animæ,quam dum membrorum nexibus arctè
Implicat,æthereæ mentis suffocat acumen,
Haud secus ac intus positam vas fictile flammam,
Et nebulæ nitidum obducunt Hyperionis orbem.
Tunc anima ipsa subit cunctarum obliuia rerum,
Tunc bibit infernam lethen,rasæque tabellæ
Efficitur similis,quam dextra nulla notauit:
Ergo ita captiuã, & moribundo in carcere clausam,
Mille quidẽ illudunt pestes,mille vndique monstra
Oppugnant,quaque arte valent euertere tentant.
Qualis viminea dum fortè quiescit acanthis
In cauea,mulcens vario sua fata canore:
Ad quam prorepit summisso corpore fallax
Ælurus,miseramque infestans vndique terret:
Venator murum ęlurus,volucrumque peremptor,
Illa autem metuens rabiem prædonis, in omnes
Obuolitat partes, ac se fugitando tuetur,
Interea alter adest hostis, similique furore
Attonitam infestat, donec per latius ęquo
Vnguibus immissis prensam extrahit interuallum,
Et solito extractam mandens cum murmure glutit,
Talis diuerso hinc illinc vrgetur ab hoste

Infœlix anima & fugiens hæc retia, in illa
Incidit, humano dum corpore clausa tenetur.
Nescit enim quid agat, quò se retrahátue ferátue,
Et decepta boni specie velut ebria nutat.
Vnde nisi auxilio monitoris, & arte docentis
Paulatim in lucem è tenebris ducatur opacis,
Deteriora petit semper, meliora refutans.
Prima igitur labes animæ, & contagio prima,
Præcipuumque malum, quod culpa corporis illi
Euenit, est veri atque boni ignorantia, de qua
Iudicium falsum exoritur: quæ maxima pestis
Humano est generi. de qua duo monstra creantur
Stultitia atque scelus: sed ab his mala cuncta duobus
Proueniunt, quæcunque homines patiuntur agũtue.
Quippe omnes peccãt, vel quòd bona falsa sequũtur
Stultitia monstrante viam: vel quòd scelus illis
Immittit stimulos, quibus in facta impia aguntur.
Propterea rectè aut stultus dici, aut sceleratus
Ille potest quisquis peccat ratione relicta.
Verùm in parte animæ quæ concupit, ipsa recedit
Stultitia, atque illic habitans tentoria fixit:
In parte autem alia quæ irascitur, est scelus, armis
Terribile atque dolis & lethiferis aconitis.
Hi duo sunt reges magni, & magna agmina ducunt
A tergo, humanumque genus populatur vterque.
Ambo etenim veri expertes, falsoque creati
Iudicio, (vt dictum est) animas in carne sepultas,
Naturæque suæ immemores, ac lucis egentes,
In tria stagna erebi & mortis ducuntque trahũtque:
Quorum vnum fertur limosum, illique Voluptas
Præsidet: ast aliud spinosum dicitur, in quo
Regnat Auaritia, & lucrandi effræna cupido:
At reliquo est nomen fumoso, cuius habet ius
Imperiumque tenet sitibunda Superbia honoris.
In tribus his stagnis animarum maxima toto
Turba perit mundo, hæc illis immensa ruina est.

Nam

Nam quæcunque vndis merguntur talibus, illas
Perdit amor carnis, fugitiuorúmque bonorum:
Nec ſe vltra agnoſcunt, cælíque obliuia potant,
Vſqueadeò vt vitam præterquam corporis vllam
Eſſe negent, ſeſéque aboleri in funere credant.
O viles craſſáſque animas, & ab æthere prorſus
Auerſas, nil egregium & ſublime putantes,
Sed pecudum more in terras tantùm aſpecientes!
Sunt & cauſæ aliæ propter quas efficiuntur
Prauæ animæ, vnde malis multis iure afficiuntur.
Nanque vbi denſantur nubes, pluuiæque creantur,
Et venti horriſono concurſu fulgura gignunt,
Illic prauorum ſedes eſt dæmoniorum:
Quorum opera fiunt peſtes, inſanáque bella,
Et tempeſtates, terra pelagóque furentes.
Horum aſtu, ſuaſu, hortatu, impulſúque, dolóque,
Turba ignara hominum ruit in turpiſſima quæque
Flagitia; hinc recti, hinc obliuiſcuntur honeſti.
Sed quoniam tentatores & dæmones iſtos
Peruerſos, paucis conceſſum eſt poſſe videre,
Pauci ideò credunt vſquam reperirier illos:
Imò aliud nihil eſſe putant quàm nomen inane
Plerique, ac veluti ægrotorum inſomnia rident.
Tu tamen hunc abs te errorem propelle, meíſque
Crede, fidémque adhibe (nam ſunt veriſſima) dictis.
Vtque ſcias melius nullas me fingere nugas,
Iamiam oculis faxo proprijs tute omnia cernes.
Sed prius hîc tentare opus eſt Thaumantida votis,
Quæ mandata ſolet Iunonis ferre per auras,
Diſſipet vt vento nubes cælúmque ſerenet,
Impediat ne te ſpectantem turbidus aër.
Ergo Irin ſupplex tali ſum voce precatus,
Iri decus cæli, vario ſpectanda colore,
Quæ nube ingentem roranti porrigis arcum,
Aduerſóque ſinu radiantis lumina Phœbi
Excipis, abſorptáſque ad nubila conuehis vndas:

Iri hominum ſtupor, & Iunonis nuntia magnæ,
Ttaumantis verè proles miranda vetuſti,
Redde precor nobis pulſa caligine clarum
Æthera, & Æolio imbriferos pulcherrima claude
Carcere diua Notos, proque his permitte ſerenos
Stellantes cæli Boream percurrere campos.
Continuò his dictis ſeptem de parte trionis
Emicuit Boreas, & ſiccis flatibus omnem
Aëra purgauit latè, purumque reliquit.
Poſt hæc neſcio quo irrorans mea lumina ſucco,
Dux meus, aſpice, ait, iam mundi arcana videbis.
Pandite nunc veſtros fontes, veſtra antra, ſorores,
Quæ iuga lauriferi Parnaſſi excelſa tenetis,
Et mihi (nanque opus eſt) date centum in carmina
Vt poſſim aëreos reges populoſq; referre, (linguas,
Ludificatores hominum, ſcelerumque magiſtros.
Qui aſſiduè vexant mortalia cuncta, ſuiſque
Artibus humanas tradunt in tartara mentes.
Hîc vbi puniceo coniux Tithonia curru
Oceano emergit primùm, primumque niteſcit,
Nocturnas abigens rubicunda luce tenebras,
Ingentem vidi regem, ingentique ſedentem
In ſolio, crines flammanti ſtemmate cinctum,
Pectus & os illi turgens, oculique micantes,
Alta ſupercilia, rectus, ſimiliſque minanti
Vultus erat, latæ nares, duo cornua lata,
Ipſe niger totus: quando nigra corpora prauis
Dæmonibus natura dedit, turpeſque figuras,
Dens tamen albus erat, ſannæ albæ vtrinq; patentes
Alæ humeris magnę, quales veſpertilionum,
Membranis contextę amplis, pes amplus vterque,
Sed qualem fluuialis anas, qualémue ſonorus
Anſer habere ſolet; referebat cauda leonem.
Nudus erat, longis ſed opertus corpora villis.
Multa illi adſtabat turba, innumeruſque ſatelles.
Circum aderant longè lateque quot agmina Xerxẽ
Non

Non habuisse puto, peteret quum Marte Pelasgos,
Infœlix, vix inde fuga rediturus inermi.
Quisque suis vncum manibus, follémque tenebat:
Folle quidem vt capita inflarent, ventóque replerent
Illorum quibus aut magnas fortuna dedisset
Diuitias, vel quos doctrina, robore, forma,
Nobilitate, alijs multis præstare viderent:
Vnco autem, vt quos implessent petulantibus auris
Iam satis atque super, fumosa in stagna tumentes
Pertraherent, prædam ranis colubrísque futuros,
Atque alijs habitant illo quæ gurgite monstris.
Regi huic (quem dixi) nomen fuit, estq; Typhurgo,
(Sic etenim agebat declarans cuncta meus dux.)
Post hæc occiduas qua Titan vergit in vndas,
Et prono curru extremis impendet Iberis,
Sollicitam direxi aciem, similémque priori
Prospexi regem, sublimi in sede locatum,
Aplesto cui nomen erat: populósque regebat
Spirituum innumeros, solis quoscunque cadentis
Fert regio, atque plagis quicunque morantur in illis.
Dipsada quisque manu dæmon gestabat, & vncum.
Tunc Iouis atq; Aretes natus, Vidén', inquit, vt ipsos
Quisque suum irritent angues, digitísque lacessant?
Vt morsu grauiore petant, grauiore veneno
Inficiant terrenorum hominum vilissima corda?
Nam qui pestiferi læduntur vulnere dentis,
Amittunt mentem miseri, & cœlestia prorsus
Despiciunt, tantaque siti vexantur vt vnquam
Expleri nequeant, frustráque bibendo laborent.
Dúmque ita nequicquam semper sitiúntq; bibúntq;
Immemores mortis, sortis, cælique suique,
Ecce adsunt diris armati dæmones vncis,
Abripiúntque illos, & adhuc sitientia figunt
Guttura, spinosi stagni mergenda sub vndas.
Illic innumeris pœnis plectuntur, & illic
Plurima monstra latent; præsertim plurima hirudo.

Morsibus assiduis quorum noctésque diésque
Intolerabiliter cruciati. denique reddunt
Quem viuendo alijs olim extraxere cruorem.
Nec tales minuunt longissima sæcula pœnas.
Ergo hic rex facit, & punit quos fecit auaros.
His dictis conuerti oculos ad frigida mundi
Sidera, quà geminam noster polus aspicit arcton,
Et sua semper agit circùm sarraca Bootes.
Illic regem alium video, innumerásque malorum
Spirituum turbas, Aquilonia regna colentes,
Gestantésq; hamos manibus. tunc dux meus inquit,
Rex hic qui gelidis Boreę dominatur in oris,
Luxuriæ atq; gulæ est princeps, idémq; Philocreus
Nomen habet, non fraude alijs neque viribus impar:
O quantum noxæ cæcis mortalibus affert!
Nanq; hamis quos ipse vides, dulcem inserit escam,
Infectam tamen occulto, Stygióque veneno,
Hisque capi iubet insulsos, stagníque lutosi
In vada nigra trahi captos, & gurgite mergi.
Qui mox mutati in brutorum corpora, fiunt
Porci, asini, tauri, vulpes, vrsique, lupique
Atque alia, humanæ quæ sunt expertia mentis.
Nec satis hoc, vespis, crabronibus, & scarabeis
Torquentur miseri assiduè, quæ plurima in illis
Obuolitant ripis animalia, ibique morantur.
Talibus oblectant placántque Philocrea pœnis,
Gaudia qui carnis, spreta virtute, sequuntur.
Hæc ait. ast ego, quà vertex decliuior austrum,
Nubiferúmque Notum gignit, genitúmque per oras
Anguiferæ Libyes, spatia in contraria mittit,
Prospiciens visu intento, quanta agmina cerno,
Et quantos passim conuentus dæmoniorum,
Hinc atque hinc nigris alis per inane volantum.
Rex erat in medio magnus, magnáque corona
Insignis, qui torua acie vultúque maligno
Vibrabat stridens linguam patulo ore trisulcam,

Vipereum in morem, & virus saniémque vomebat:
Qualem murenæ coluber stimulatus amore,
Gaudia coniugij metuens temerare veneno,
Effundit summo in scopulo, effusámque reponit
Cautibus in rigidis, mox saltu præcipitem se
Deijcit in medias sinuosi fluminis vndas,
Sibiláque ingeminans charam vestigat amicam:
Illa sono audito, confestim occurrit amanti.
Multiplicíque ambo coniungunt corpora nexu.
Ast vbi iam Veneris tandem est expleta voluptas,
Emergit lætus coluber, pestémque relictam
In scopulo repetit prudens, suáque arma requirit:
Quæ si amota videt, vel proculcata, dolore
Afficitur tanto, vt mœrens, vitámque perosus,
Térque quatérque caput saxis illidat acutis,
Donec morte animam & curas simul exuat omnes.
Iste igitur rex talis erat, talésque videbam
Esse suos populos: plerunque est regis imago
Vulgus, & ad mores accedere principis optat.
Dextra erat ipsorum fallacia armata dolone,
Liuidáque ora, atri dentes, spumosáque labra.
Regē hunc inuidiæ esse patrē dominūq; Timalphes
Aiebat referens, ipsúmque Miastora dici,
Quo instigante sui mortalia corda ministri
Tartareis implent spumis, tunc improba pestis
Diffundens sese, totos contaminat artus:
Præsertímque oculos angit, ne prospera ferre
Alterius possint, intabescántque videndo.
Postremò infixis per terga dolonibus, ægras
Extrudunt animas, triplici quas gutture mandit
Cerberus, & mansas aconita in tristia vertit:
Corpora scorpiones fiunt, & acumine caudæ,
Quanuis blanda illis videantur brachia, lædunt.
Sed tu iam medias contemplare aëris oras,
Sarcotheúmque vide, qui rex est primus, & idem
Pessimus, hunc alij reges metuúntque colúntque,

Huic

Huic seruit quicquid tenet orbis dæmoniorum,
A quo ceu quodam centro genus omne malorum
Emicat, vt radij solis de corpore manant.
Aspexi hunc igitur, sæuum horribilémque superbo
Extantem solio, sceleratáque sceptra tenentem.
Sanguineæ cristæ huic surgunt, & cornua septem
Erecta, & totidem ingentes referentia turres.
Auribus atque oculis lucent & naribus ignes,
Oráque fumosas euoluunt grandia flammas.
Heu quot habet secum comites, quantásq; phalãges
Instructas telis & bombiferis tormentis!
Iste tyrannus agit, tanquam perfringere cælum
Vellet, & ætherea superos depellere ab aula.
Tunc mihi ductor ait, Fuit hic pulcherrimus olim,
Supremóque Ioui charissimus: at mala mentis
Conditio, & lætis cognata superbia rebus,
Attulit exitium misero. par nanque volebat
Esse Deo, cupiens æqualem sedis honorem.
Proinde relegari meruit: iussúsque Michaël
Constituit certos illi inter nubila fines.
Sæpe tamen priscæ laudis, veterúmque bonorum
Non oblitus adhuc, & spe delusus inani,
Bella mouet superis, cœlumque irrumpere tentat.
Hinc fragor, hinc tonitrus metuendáq; fulmina fiunt
Horrificísque ignes nigranti nube coruscant:
Terrentur pecudes, humanáque corda tremiscunt.
Sed furit incassum, & vexat labor irritus illum,
Nec potis est vltra æthereos intrare penates:
Quique prius lucis lator, dicíque solebat
Lucifer, est nunc noctis amans, gaudétque vagari
Per noctem, lemures secum & plantasmata ducens:
Pérque diem interdum, quoties committere quærit
Armatas nebulonum acies, & sternere cæsis
Corporibus campos. vel quum crudelia nautis
Fata parat, miserasque vndis operire carinas:
Aut quum grande aliud tẽtat scelus. ille etenim tũc

In lucem prodit, ſed clàm: mittitque latenter
Ad loca certa ſuos famulos, qui corda malorum
Inſtigant hominum, furijſque audacibus implent:
Et taciti inſpirant mentem, non voce loquuntur.
Aſt ego, Quæſo (inquam) mi dux, iam dæmones iſtos
Mittamus, reſque humanas tandem aſpiciamus.
Nanque hac de ſpecula facile eſt terrâque fretûque
Cernere, non leuiter nos hæc ſpectacla iuuabunt.
Cœpimus ergo ambo mortalia contemplari.
Mirabar primùm vario diſtincta colore
Corpora: nam mediæ gens eſt quæ proxima Zonæ,
Nigra erat, & craſſis labris, criſpiſque capillis,
Et nuda, aut ſimæ corio malè tecta capellæ.
Quæ verò gelidis Boreæ reperitur in oris,
Vincebat candore niues, & frigora longis
Veſtibus, ac multo vix defendebat amictu.
Hanc illamque inter gentem quicunque morantur
Innumeri populi, nigro tinguntur & albo,
Sed magis atque minus: quanta eſt diſtantia ſolis.
Talia dum ſtultè admiror: quid friuola curas?
Quid vanos ſpectas humana in carne colores?
Dux meus inquit: erit melius perpendere mores,
Atque animorum habitus varios, operumque figuras
Ex quibus agnoſces, meque oſtendente videbis,
Quæ ſit vita hominũ, & quantum chaos erret in illa.
Principiò tibi finge manum, quæ pollice cęlum
Aſpiciat, paſſis digitis: & pollice ipſo
Pone hominum genus illorũ quibus optima mẽs eſt.
Qui res humanas ſpernunt, diuinaque tantum
Mirantur, quibus in primis ſapientia cordi eſt,
Qui contemplari naturam atque ęthera gaudent,
Innocui, mites, iuſtumque piumque colentes,
Quos neque diuitiæ capiunt, neque turpia carnis
Gaudia, nec tumidi ſplendor titillat honoris:
Cæleſtes homines, humano in corpore diui,
Rari adeò, perfecta etenim ſunt omnia rara,

O vtinam talem te Iuppiter esse iuberet!
Proximus huic digito est index, vbi ponere oportet
Prudentes homines: genus hoc est quippe secundū,
Estque bonum, tamen in terras decliue, regendis
Vrbibus ac populis aptum, rebúsque gerendis,
Iustitiam colit atque fidem, morésque pudicos,
Non tamen exutum est terreno prorsus amore.
Cui siquando Deus rerum permittit habenas,
Imperijque decus, tunc aurea sæcula fiunt,
Tunc floret virtus, terrásque Astræa reuisit,
Pax viget, & vitium duris cohibetur habenis.
Post sequitur medius digitus, qui infamis habetur:
In qua sede aliud genus est tibi constituendum,
Illorum quibus est magnæ solertia mentis,
Ingeniique vigor, necnon vis magna loquendi:
Sed praui sunt, iniusti, vitijsque referti,
In terras curui, nunquam æthera suspicientes,
Astuti in primis, falsóque in pectore vulpem
Gestantes, turbámque ignaram decipientes.
Quumq; odio virtutem habeant, quū numina tēnant
Se simulant iustos tamen ac virtutis amantes,
Próque albis nigra, & pro nigris alba loquuntur.
Omnia vel lucri faciunt vel laudis amore,
Nec nisi præsentem vitam sperántue timéntue.
Hi sunt qui semper prudentibus aduersantur,
Armatique dolis, confidentésque fauori,
(Quem sibi seruitio turpi vel munere blando
Conciliare solent) sanctis conatibus obstant
Prudentum, & nubem veris rationibus obdunt:
Quæ si non prosunt artes, tunc res agitur vi,
Vtuntur ferro, flammis, atróque veneno:
Lædere si nequeunt furtim, grassantur apertē.
Ergō his militibus, sese ac sua regna tuetur
Ipse malus dæmon, tali se robore fulcit,
Tali præsidio terram sibi subijcit omnem.
Nam longē plures sunt, & longē asperiores

Astuti

Astuti quàm prudentes, ideoque reportant
Palmam plerunque, & victa probitate triumphant.
Qui quum sceptra tenent, & præsunt vrbibus, ætas
Ferrea regreditur, mauortia bella resurgunt:
Iustitiam & leges vincit furor, omnia demum
Bacchantur vitia impunè, & iacet obruta virtus.
Hoc hominum genere est nullum sceleratius inter
Mortales, nec cœlicolis odiosius vllum est.
Proxima stultorum est sedes, quartoque locari
In digito debet, stultorum maxima turba est.
Quis nescit? gaudet stultis natura creandis,
Vt maluis atque vrticis & vilibus herbis.
Hi sunt obtuso ingenio, crassoque cerebro,
Et nihili pendunt animi bona, solaque ventris
Et Veneris pecudum ritu oblectamina quærunt,
Quos bipedes asinos ipsi mille artibus atque
Insidijs capiunt astuti, plurima eisdem
Persuadere solent iniusta & falsa, suoque
Eloquio quocunque volunt ducuntque trahuntque;
Credula quandoquidem est stultorum, ceu puerorũ
Turba, sed in vitium magis: hæc et opinio semper
Illis deterior, quibus est quoque deterior mens.
Hinc est quòd stulti astutorum quàm prudentum
Promptius ascultant dictis, & credere malunt:
Quippe ferunt praua astuti, & plerunque dolosa
Consilia, & vitium pulchro sub cortice velant.
Sed licet in multis astuti ludificentur
Hos quos dixi asinos, tamen vna superstitionis
Est facilisque via, & cunctis iam cognita seclis,
Qua astuti in primis vtuntur, nanque deorum
Addicunt sese templis, ac sacra ministrant:
Tunc implent vrgentque metu insulsissima corda
Stultorum, terrentque minis, nisi numina placent
Muneribus, redimantque datis sua crimina nummis:
Quos ipsi mox accipiunt, quibus & sua sæpe
Scorta sacerdotes casti, pulosque saginant.

Nempe ſacerdotum qualis ſit vita, moduſque
Fallendi ſtultos, quis non videt? attamen ipſis
Hæc impunè licent: tanta eſt clementia regum,
Duntaxat ludo, ventri, Venerique vacantum.
Hæc quoque dij faciles tolerant, paruique videntur
Pendere, qua ſuá ſacra manu, quo pectore fiant:
Quo probro in terris, quóue afficiantur honore.
Sed redeo ad ſtultos, quos quando extollit, & alto
Collocat in ſolio, cupiens Fortuna iocari:
O quot ſtultitijs tunc omnia plena videbis!
Quas memorare nimis longũ foret. improbitas tunc
Exultat, virtuſque mouet contempta cachinnum.
Tum choreis lautiſque epulis, varijſque vacatur
Ludis atque iocis, tum ſcurrarum ac meretricum
Agmina cernuntur paſſim, tunc ſola voluptas
Turpis & inſipiens, tota dominatur in vrbe.
Qualis enim rex eſt, talis quoque ſubditus illi
Eſſe ſolet populus, ſtudijſque tenetur eiſdem.
Non eſt ſola tamen ſtultis cognata voluptas:
Ira frequens etiam quatit illos, pronus in iram
Stultorum eſt animus, facilè excandeſcit, & audet
Omne ſcelus, quoties concepta bile tumeſcit:
Tunc ferri ſceleratus amor, rixæque cruentæ
Surgunt, & gelidæ dant plurima corpora morti.
Ergo ferũ genus hoc hominũ eſt, valdeque cauendũ.
Vltimus eſt digitus minimus, quo ſæpius aures
Scalpuntur, dicique ideo ſolet auricularis:
Hic locus eſt inſanorum, qui mente videntur
Exuti, quibus eſt vſus rationis ademptus,
Quorum ſi nunquam ceſſet furor, expedit illos
Oppetere, & tantum moriendo relinquere morbum.
Ergo hominum duo ſunt genera, & nõ plura bonorũ:
Cætera (nam mala ſunt) vitato ſedulus: aut ſi
Non vitare potes, ſaltem irritare caueto:
Nam furit atque ferit ſæuiſſima bellua vulgus.
Poſtquam ſic fata eſt proles Aretcia: nunquid

A vitijs (inquam) possunt ad honesta vocari
Officia, astuti & stulti? an via nulla medendi est
Criminibus? vel siqua via est, ediscere quæ sit.
Tali autem mihi tunc respondit voce Timalphes:
Natura vt multos humano in corpore morbos
Ingenuit, sic multa animo mala contulit ægro,
Atque suos parti vtrique est largita labores.
Aspice quanto hominum genus amplectatur amore,
Opportuna tamen medicamina multa creauit:
Quod nisi fecisset, nimis iracunda fuisset.
Ergo eadem nocuit, quę profuit: vtque nocendo
Ingeniosa fuit, fuit ingeniosa medendo:
Vt dubites, materne, an sit dicenda nouerca.
Sed nunc mittamus morbos & pharmaca, quæ sunt
Corporis, ista patent iam multis edita libris:
Deque animo (vt melius quæ me paulò antè rogasti
Percipias) quantum res postulat ipsa loquamur.
Principiò vt iussu naturæ rustica tellus,
Vrticas tribulosque & vilia gramina gignit,
Ni cultura frequens adsit, multoque labore
Ingratas rastris ac vomere dissipet herbas:
Nec satis hoc, opus est etiam bona semina ibidem
Spergere, & assidua sparsis insistere cura:
Sic animus, dum corporeo stat carcere vinctus,
Horrescit densis vitiorum sentibus, & fit
Penè ferus, nisi prudenti cultore iuuetur,
Qui vitia expurgat, virtutesque inserat aptè.
Sed quæ sit cultura animi fortasse requiris,
Est sophia, est inquam sophia: hanc intellige, mores
Quæ docet, atque probos homines facit, & viuendi
Rectè monstrat iter mortalibus, vt pietatem
Iustitiamque colant suadens, & crimina vitent.
Sola hæc nimirum sophia & sapientia vera est:
Non ea cui passim medici vafrique pusilli
Temporibus nostris incumbunt nocte dieque,
Quærentes rerum abstrusas excludere causas.

Naturæque inuisa latitantis pandere claustra,
Materiam primam, vacuumque, ac mille Chimæras
Inflatis buccis sufflantes, vt videantur
Docti, & rugosas distendant ære crumenas.
O bellam sophiam, cuius studiosa iuuentus
Aut inhiat lucro, aut sterili ambitione tumescit!
Sed nil candidior, sed nil moratior exit.
Non hæc est cultrix animi, & sapientia dici
Iure nequit: potiusque vocanda scientia, si non
Ambiguos veri calles decepta relinquit.
Ergo hanc qui didicit, scit, non sapit: atque scientis
Nomen habere potest forsan, sed non sapientis.
Hęc duo sunt etenim spatijs disiuncta reductis,
Suntque operum diuersorum. sapientia fructum
Producit vitæ, fert ipsa scientia florem.
Prodest illa, sed hæc ornat: considerat illa
Quæ sūt intra hominē, hæc circa exteriora vagatur:
Illa pium ac iustum, hæc doctum facit atque disertū.
Proinde animi cultrix sola est sapientia, mores
Quæ docet, vt dixi: hæc etenim vitia omnia vellit,
Virtutesque serit, quas cœlesti irrigat imbre.
O humani generis lux, ô via vera salutis,
Præsidium, portus, solamen, regula vitæ,
O pax & medicina animi, ô venerabile asylum,
Suauior ac potior sapientia nectare! quis te,
Quis te nunc amat aut sequitur? tibi quis locus, aut
Est honor in terris? quondam regnare solebas (quis
In templis, in porticibusque, & gymnasijs, &
Concilijs, regumque aulis: nunc cognita nulli es,
Sed pro te regnant nugæ, & mera somnia vatum.
Quid nunc in ludis pueri, imprudensque iuuentus
Discit? fabellas turpes, vel prorsus inanes.
Ecce sedens alte præceptor, codice aperto
Excreat: & postquam circumspectauit hiantes,
Arrectasque aures tyronum, voce sonanti
Aut tragicas lacrymas, aut comica scorta referre

Incipit,aut veterum inſulſos effutit amores,
Aut quod monſtroſum & fictum & nugabile narrat.
O caput elleboro dignum! ſic pectora tenera
Imbuis? & rerum ignaros hac fruge ſaginas?
Hoc ſale conditur tenera ac petulantior ætas?
Non pudet his nugis abſumere turpiter æuum?
Hinc tot vbique vides prauos,tot vbique ſcelestos:
Hinc & tanta ſeges vitiorum creſcit vbique,
Quando nulla animis cultura adhibetur honeſta.
O corruptores,non cultores puerorum!
Diſcite vos prius,inde aliis oſtendite rectam
Viuendi formam,& ſanctos induite mores,
Ne pecudum ritu vitam ducatis inertem.
Tu verò Stellate audi: te namque docebo,
Et paucis,qua animus tibi ſit ratione colendus:
In primis vnum eſſe Deum meditare frequenter,
Immenſum,æternũ,ſummũ,optimũ,& omnipotentẽ,
Qui cœlum,& toto fulgentia ſidera cœlo,
Cæteraque aut oculis apta,aut non apta videri,
Ex nihilo,nutu ſolo,ſine tempore fecit,
Factaque perpetuo ſtudio ſeruatque regitque.
Hunc venerare,time,cole,lauda,& ſæpe precare,
Nocte dieque,oritur quũ ſol,quũque occidit,& quũ
Æquali ſpatio meta diſiunctus vtraque eſt.
Nam prima eſt virtus,prima ſapientia,regem
Cælicolûm patremque hominum cognoſcere,amare
Sinceroque animo,laudare,timere,precari.
Hoc ſine virtutes alias nihil eſſe putato:
Hoc verò ſolum penè eſt ſatis.ergo teneto
Corde ac mente Deum ſæpe,& ſæpe ore vocato:
Hac pietate poteſt tibi nil contingere maius.
Hæc ad virtutes alias eſt ianua,quippe
Diuino nequeunt prorſus ſine numine haberi
Virtutes aliæ,& nequeunt vitia ipſa caueri.
Præterea ciues cœli,angelicaſque cohortes,
Et ſummi regis famulos,ſanctoſque miniſtros

Diuinæ maiestatis iussa efficientes,
Adstantesque illi fœliciter omne per æuum,
Ætheris in campis puri semperque sereni:
Sæpe pijs precibus supplexque orare memento,
Vt tibi præstò adsint, & sæua pericula pellant,
Dignenturque Deo te commendare. porfectò
Possunt, atque solent multum prodesse roganti
Angelicæ mentes, humanaque voto secundant.
Nec sis tu è numero illorum (caue quæso) putant qui
Nil melius naturam homine, ac nil dignius vsquam
Finxisse, insani: quum tot terraque marique
Viuere conspiciant animalia, in æthere credunt
Stellarumque globis nullos habitare colonos,
Et deserta poli censent spatia ampla beati.
O curuas animas, ô pectora plena tenebris!
Percipere humani sensus non omnia possunt:
Plurima sunt quæ oculos fallunt, sed mente videntur
Vnde acies mentis potius ratioque sequenda est,
Quæ docet esse deos, cœlumque habitarier. ergo
Aut stellæ dij sunt, aut lucida templa deorum:
His fundamentis iactis, amplectere deinde
Iustitiam: & per te nulli vnquam iniuria fiat,
Sed verbis aliisue modis fuge lædere quenquam:
Quodque tibi nolles alijs fecisse caueto:
Quodque tibi velles, alijs præstare studeto.
Hæc est naturæ lex optima: quam nisi ad vnguem
Seruabis, non ipse Deo (mihi crede) placebis,
Postque obitum infœlix non aurea sidera adibis.
Alterius famam vel honorem tangere, vel rem
Inuidia, aut ira, aut suadente cupidine, noli:
Immo iuua, quos esse bonos intelligis, omni
Sedulitate: malisque interdum gratificare,
Quò tibi vel nunquam noceant, vel parcius obsint.
Nec te à iustitia retrahant mala munera, amórue
Aut odium. nanque hæc tria sunt quæ lumina mẽtis
Præstringunt, rectoque homines à limite trudunt.

Sed memor eſto Dei ſemper, mortiſque futuræ.
Poſt hęc illecebras omnes fuge corporis, atque
Fræna voluptati duriſſima pone: voluptas
Improba perniciem ingentem mortalibus affert.
Nil magis aduerſum eſt virtuti, tendere ſurſum
Nititur aſſiduè cognata ad ſidera virtus:
Contrà inimica polo, ſemper petit ima voluptas,
Et pecudum in morem deſpectat cernua terram,
Suffocans animi vires & corporis: vnde
Ignauos facit, & morbos inducit amaros.
Hæc illa eſt Circe, hæc Syren, hic hamus iniqui (ne
Dæmonis: hoc laqueo innumeros capit, & prohibet
Poſt mortem patrij redeant ad limina cœli,
Callidus, & ſecum tenebris includit auernis.
Has ergo inſidias, hoc blandum & dulce venenum
Hoſtis tartarei, quantum potes aufuge cautus:
Ne te pœniteat fruſtrà, quum ſerior ætas
Sentiet ingenium, famam, rem, membra periſſe
Exiguo mellis guſtu, & dulcedine inani.
Tunc etenim, vt multi, dices, O tempora pulchra
Quàm male vos noui? quò fugiſtis? miſerum me,
Si mihi nunc reddat pueriles Iuppiter annos,
Et liceat Samios iterum contingere ramos,
Pergam illuc dextro quò tendit littora cornu:
Sit licet anguſtus limes, perque ardua ſurgat.
Eſt melius virtute nihil, quæ permanet omni
Tempore, quæ laudem tribuit, largitur honorem,
Cenſum auget, vitam ſeruat, poſt funera durat.
At me infœlicem decepit blanda voluptas,
Quæ iampridem abijt, meque inter damna reliquit.
Nanque ego dum iuuenis meretricia luſtra frequẽto
Dum ventri & ſomno, & ludo ſum deditus amens,
Diſcere nil volui, ſtudium libroſque peroſus,
Contemplique bonas artes: nunc (heu) video me
Indoctum, infamem, ſine nummis, corpore fracto,
Mente hebeti, ſenſu obtuſo: vixi hactenus, vt qui

Dum stertit, vigilare tamen se credit, & errat.
Talia ab ignauis iactari verba frequenter
Consuerunt: vbi iam morti vicina senectus
Expendit serò malè ductam exanime vitam,
Maxima pars pecore amisso præsepia claudit:
Tumque sapit quum calua retro fortuna recessit:
Et medicum quærit, quum spes est nulla salutis.
O miseri, dum tempus adest, cognoscite tempus.
Nam fugit hora leuis, nec scit fugitiua reuerti.
Nil lacrymæ & gemitus defuncto corpore prosunt:
Vtilis est medicina suo quæ tempore venit.
Quare tunc opus est quum florere incipit ætas,
Virtutem amplecti: tunc rectum carpere oportet
Viuendi callem, & studijs incumbere honestis:
Tunc est vtendum ratione, animusque regendus
Consilio, dum mollis adhuc, ne fortè malarum
Melle voluptatum captus, petat auia præceps.
Qui sapit, hic sapiat citò: nam sapientia sera
Proxima stultitiæ est, fertque importuna dolorem,
Deplorans frustra graue & irreparabile damnum.
Est tibi præterea sitis improba diuitiarum
Omnino, & scelerata auri vitanda cupido:
Nanque vbi auaritia est, habitant fermè omnia ibidē
Flagitia, impietas, periuria, furta, rapinæ,
Fraudes atque doli, insidiæque & proditiones,
Iurgia, & infandæ cædes. quid singula narrem?
Denique sordidius nil est, nil peius auaro:
Qui totus terræ immersus, ceu talpa, cupit nil,
Nil amat agnoscitue aliud quàm munera terræ:
Propter quæ solet omne scelus patrare, Deumque
Nullum alium præter nummum, vesanus adorat.
Nec videt infœlix quàm sit fragilisque breuisque
Vita hominū, & quā mors contracto semper ab arcu
Excutiat gelidas humana in corda sagittas,
Nec iuueni parcat, nec docto, nec locupleti,
Sed quodcunque caput nullo discrimine pulset:

Sæpe etiam propius tunc fit quum longius esse
Creditur, & subitos ferat improuisa tumultus.
At tu diuitias terrenas, & bona cæcæ
Subiecta imperio sortis, nec pendere magni,
Nec multum curare velis, nam propria cuiquam
Non ea sunt quæ pro arbitrio largitur & aufert
Instabilis Fortuna suo: vel morte recedunt,
Diuersos dominos permutatura vicissim.
Sunt alia inquirenda tibi bona, sunt potiores
Diuitiæ cupiendæ, omni quæ tempore durant:
In quas nec morti, nec sorti est vlla potestas.
Has cumulare tibi studeas noctesque diesque:
Nam verè tunc diues eris, vereque beatus.
Cætera quę vulgus demens miratur & optat,
Si tibi sint nummi, fundus, domus & pecus: illis
Vtere, (quis prohibet?) iustè tamen atque modestè:
Quumq; potes, miserere inopũ & ne despice egenos,
Hoc pacto acquires laudem æternamque salutem,
Et pro terrenis cælestia munera habebis.
Non homo, sed lupus est, quē non clementia tangit,
Qui non alterius miseranda sorte mouetur,
Qui negat auxilium socio præstare roganti.
At si pauper eris, patienter sustine, & æquo
Pectore pauperiem tolera: magis ille sinistris
Casibus afficitur, plus curarum atque laborum
Perpetitur, qui plura tenet, cui plura dedit sors:
Deprimiturque adeò rerum grauitate suarum,
Vt contemplari nunquam cœlestia possit.
Esse leuem & vacuum terrenæ fæcis oportet
Illum qui æthereas animo vult tendere ad arces.
Nam quo quisque magis terrā petit, hoc magis alto
Abstrahitur cœlo, superaque à luce recedit.
Atque vbi quisque suos thesauros possidet, illic
Assiduè cor habet, semper conuoluitur illic.
Est igitur multis paupertas vtilis, illos
Exonerans, vt ad astra volent leuioribus alis.

Sed tibi non minus est vitanda superbia, mater
Rixæ odijque, vrbes studia in contraria scindens,
Excidiumque ferens multis. hac peste laborans
Olim Roma ruit, ciuili oppressa furore.
Hoc fuge tartareum monstrum, si quæris amicus
Esse Dei, & tandem cælo post fata potiri.
Nemo superbus amat superos, nec amatur ab illis:
Vult humiles Deus ac mites: habitatque libenter
Mansuetos animos procul ambitione remotos:
Inflatos verò ac ventosos deprimit idem,
Nec patitur secum puro consistere Olympo.
Ergo vetes tumidi, quid vestra superbia vobis?
Quid tituli illustres, præclaraque nomina prosunt?
Quæ citò mors rapit, & letheas mergit in vndas?
Laudari à vulgo cupitis, vulgoque placere:
Dicite, iudicij quid habet plebecula veri?
Vos putat esse deos: quid tum? quum sitis aselli,
Humana exterius tantùm apparente figura?
Fallitis ignaros homines, non fallitis ipsos
Cælicolas: imò his risum stomachumque mouetis.
Nam vestros mores, occultaque crimina norunt.
Sed vos, ô cæci, diuos nihil esse putatis?
Nec superesse animas, extincto corpore, vestras
Creditis, atque ideo præsentis commoda vitæ
Optatis tantùm, ridetisque futuram.
Quàm multæ pecudes humano in corpore viuunt!
Hic vestri erroris causa est, vestræque ruinæ?
Quòd nil crassa acie nisi corpora crassa videtis,
Nec veras res, sed rerum cognoscitis vmbras.
Maxima pars fumo gaudet, fumoque repletur.
Stulti quid fumo est leuius? quid inanius? aut quid
Ridiculum magis esse potest quàm quærere honorem
Immeritum, & causas veri contemnere honoris?
Aspicimus prauos, indoctos, mentis egentes,
Sublimi in solio positos, dominarier illis
Qui se sunt longè meliores, & quibus ipsi

Deberent ſeruire magis. nempe improba ludit
Rebus in humanis Fortuna, & lege ſine vlla
Omnia confundit, plerunque ad ſidera tollens
Ignauos ſeruos, piſtrino & carcere dignos.
Aut ſi ſana foret, ſolis ſapientibus orbem,
Vt decet, vt par eſt, committeret ipſa regendum.
Cuncta etenim rectè fierent, legeſque vigerent:
Sacraque tractarent puri innocuique miniſtri.
Et dij ſe ſinerent mortali luce videri:
Sed perſonatis gaudet temeraria mimis.
Fert tamen iſta Deus ſummus, qui talia poſſet
Corrigere: & cur nos etiam non iſta feramus?
Quid prodeſt verum firma ratione tueri,
Et nihil proficere, atque odium ſibi quærere fruſtra?
Spernitur, ac damnum patitur ſapientia: cui non
Reſpondent vires, quam nulla potentia fulſit.
Vnde tacere quidem præſtat: tu deſpice laudes
Inſulſas vulgi, & fortunæ munera cæcæ:
Atque Deo ſtudeas omni virtute placere.
Poſt cineres eſt verus honos, eſt gloria vera,
Quæ datur aſtrifero in cœlo, iuſtiſque pijſque.
Tunc mites humileſque ſuo lætantur honore.
Aſt Stygia mœſti lachrymant in valle ſuperbi.
Poſtremò compeſce iram, parit ira furorem,
Turpia verba furor: verbis ex turpibus exit
Rixa: ex hac oritur vulnus: de vulnere lethum.
Ira adeò mentem confundit, vt ebria bile
Feruenti, nequeat dignoſcere quid ſit agendum:
Iudicijque expers plerunque per auia tendat.
Mox dolor atque pudor facta inconſulta ſequuntur.
Ergo caue hanc, animumque rege, & te vince, ferēdo
Fortiter: egregia eſt etenim Patientia virtus:
Qua quicunque caret, caret probitate neceſſe eſt,
Sitque ferus, ſemper rixas & iurgia ſemper
Exercens, propria eſt nimirum rixa ferarum,
Pax verò tranquilla decet mortalia corda.

Vir bonus & ſapiens quærit ſuper omnia pacem,
Vultque minora pati, metuens grauiora, cauetque
Ne paruo ex igni ſcelerata incendia ſurgant.
Qui nil ferre poteſt, hominum commercia vitet,
Et ſolus degat ſiluis aut montibus altis.
Qui verò humanos cœtus vrbeſque frequentat,
Diſcat multa pati, frænisque coerceat iram,
Diſſimulans conceptam arcano in pectore bilem:
Nec facilè, atque leui de cauſa, abrumpere pacis
Vincla velit, quantumque poteſt ignoſcat amicis,
Vt poſſit quam alijs veniam dedit, ipſe mereri.
Pauca hæc de cultura animi dicenda putaui,
Sufficiuntque ſatis. potuiſſem his addere plura:
Sed cui ſunt hæc pauca, illi non cætera deerunt:
Aduenientque vltro quæcunque videntur omiſſa:
Nam comprenduntur tacitè, & clauduntur in iſtis.
Attamen interea ſapientum incumbere libris
Eſt operæpretium, & rerum perquirere cauſas,
Denique doctrinis varijs componere mentem:
Quippe animus ſine doctrina eſt ignauus hebeſq;.
Hoc igitur pacto (vt dictum eſt) floreſcere poſſunt
Virtute ac meritis ſtulti aſtutique, colentes
Seſe animumque ſuum, & cæleſti ſede potiri.
Talia dum memorat ductor meus, ecce deorum
Nuntius, Atlantiſque nepos, Ioue miſſus ab ipſo,
Aſtitit, atque iubet ſupera ad conuexa Timalphem
Ire citum. namque aiebat dudum eſſe vocatos
Cælicolas omnes Iouis ad tecta aurea ſummi,
Velléque de rebus grauibus nonnulla referre
Momum, vtrum quoſdã monachos in colle manẽtes
Extra vrbem, cuius prope mœnia labitur atque
Intrat in Adriacas piſcoſus Ariminus vndas,
Diuitijs deceat priuari, & partibus illis
Quas auferre ſolet criſtatis villica gallis:
Quum ſint laſciui nimium, nimiúmque ſuperbi,
Et ſpernant omnes, & turpia multa licenter

Committant, ſenis exemplo qui præſidet illis.
Proh pudor, hos tolerare poteſt ecclesia porcos,
Duntaxat ventri, veneri, ſomnoque vacantes!
Quo audito confeſtim abiens Areteius heros,
Mercurio me commendat: qui ad tartara iturus,
Plutoni ſecreta patris mandata ferebat.
Hic comprenſum arctè tenuit me, & nubila vexit
Per media in terras, quo Thuſcus tempore Clemens
Intra Felſineos habitans cum Cæſare muros,
Florentinam vrbem longa obſidione premebat.
Ergo Atlantiades, quatiens talaribus auras,
Peruenit tandem ſancti ad prærupta Marini
Saxa, & ſtelliferum ferientes æthera rupes.
Inde breui lapſu, poſuit me in pinguibus agris
Verruculi, mox infernas properauit ad oras.

Liber Decimus.

CAPRICORNVS.

ALVE Atlantide: Stygia de valle rediſti
Tam cito? dic quæſo, quidnam Plutonis in aula
Nunc agitur? Fit rixa ingens, ingenſque tumultus.
Cur hoc? Dicam equidem, quanquam feſtino reuerti
Ad ſuperos: tanta eſt Turcarum, Chriſticolûmque,
Ac Iudæorum turba illic, vt locus illam
Non capiat, vacui nihil eſt, ſunt omnia plena,
Veſtibulum plenum, plena atria, regia plena,
Tēpla, domus, plateæ, fora, mœnia, deniq; tota vrbs,
Et campi, & colles, & frondiferæ conualles,
Vſqueadeò vt ſeſe impellant, trudantque viciſſim
Calcibus & pugnis & morſibus, aſpera gerentes
Prælia: nam ferro nequeunt decernere manes,
Nec fas eſt illis iterum ſuccumbere morti.

Vix potui transire, & Ditis limina adire,
Per densas vmbrarum acies, cuneosque coactos.
Fit via vi: irrumpens aditus, arctissima laxo
Agmina, disijciens crebro huius verbere virgæ.
Tandem peruenio ad nigri penetralia Regis,
Quem video tristi eflantem suspiria vultu.
Postquam illi exposui patris mandata, iubentis
Solui Antichristum è cauea, terrasque per omnes
Emitti, vt faciens miracula falsa, docensque
Iam summam aduenisse diem, mundique ruinam,
Omnia perturbet, pecudes, hominesque deosque:
Imperat hoc etenim fatorum immobilis ordo:
Quæso (inquam) Pluton cur sic os tristis? at ille:
Nonne tibi indignum, iniustum infandumq; videtur
Vos adèo latum cœlum, immensumque tenere,
Quum sitis pauci, quumque illuc vix hominum tres,
Vel paulo plures, longo post tempore pergant:
Et me tam angusto in regno & paruo esse locatum,
Quò innumeri veniunt mortales qualibet hora?
Omnes Iudæi, Turcæ omnes, non tamen omnes
Christicolæ (fateor,) sed certè portio maior
Huc huc descendunt, hęc ad viuaria currunt.
Cur ad nostra magis mittuntur limina? vel cur
Ille meus frater, qui possidet æthera, saltem
Presbyteros, fratres, monachos, non accipit intra
Septa poli, sedesque suas, & continet illic?
Non pudet hos homines qui in tēplis tā bene cantāt
Quaque die, & sacris in turribus æra fatigant,
Qui tot thura adolent, tot scortorum miserentur,
Qui soluunt alios, sua crimina soluere nolunt,
Qui vespillionum funguntur munere, & ornant
Templa Deûm statuis, picturis, atque sepulchris:
Mittere ad infernas sedes, & plectere pœnis
Millia quot non fert sitiens Apulia muscas?
Pontifices etiam summos nihil ille veretur:
Imò iubet cunctis alijs peiora subire

Supplicia: vnde Erebo miseri clauduntur in imo,
Atque illic miris cruciatibus afficiuntur.
Quare Cylleni quum sidera summa reuises,
Dic fratri, dic (quęso) me cuncta libenter
Facturum quæcunque iubet: sed consulat idem
Regno etiam nostro, nostras non despiciat res:
Aut trahat hinc aliquot manes, aut tartara laxet.
His dictis, faciam, respondi, atque inde recessi.
Nunc redeo ad superos, & me properare necesse est.
I fœlix, nostrique memor. tu Musa memento
Versiculos dictare mihi: nam charta parata est,
Et calamus, nec scribenti grata otia desunt:
Incipe, meque doce, quali sophus ordine fiat.
Principiò nasci fausto sub sidere oportet,
Illum quicunque est sapiens fœlixque futurus.
Distat enim multum quali sub imagine, quali
Sub facie cæli quisquam nascatur: vt aiunt,
Qui astorum motus, vires, & nomina norunt,
Et geneses hominum obseruant, & fata recludunt.
O quám magna, & quàm miranda potentia cæli est.
Quo sine nil pareret tellus, nil gigneret æquor!
Cælum est Oceanus, rerum pater: astra, sorores
Sunt Nymphæ: omne bonum in terras delabitur inde.
Esse igitur sapiens & fœlix nemo potest qui
Nascitur aduerso cęlo, stellisque sinistris.
Permagni refert etiam, quos quisque parentes
Accipiat, quo sit pacto nutritus, & à quo
Instructus: nam quos mores puer adbibit, & quas
Artes à teneris didicit, retinebit adultus.
Illa diu durant, animisque tenaciter hærent
Quæcunque à primis nascentes hausimus annis.
Ergo sit probus & doctus prudensque magister,
Qui puerum instituat cogatque assuescere honestis:
Vtque peritus eques, nunc huc, nunc torqueat illuc
Indomitum, frænis simul & calcaribus vtens,
Nec tantum verbis moneat, sed validus ipsum

Exemplis moueat. quid enim benè dicere prodest.
Si malefacta aliud monstrant, verbisque repugnant?
In primis studeat lasciuis atque scelestis
Arcere à socijs. commercia turpia sanctos
Corrumpunt mores : multi hoc periere veneno.
Vis tu nosce hominem qualis sit? perspice amicos
Illius : associant similes natura, Deusque:
Cum paribusque pares habitant, viuuntque libenter.
Valde igitur caueant cum præceptore parentes,
Ne puer aut iuuenis lasciuus & improbus illum,
Quem fore fælicem ac sapientem gnauiter optant,
Moribus obscœnis contaminet: (heu facilè omnes
Labimur in vitium, & facilè ad peiora mouemur.)
Interea puer hic quem fingimus, vt sapiens sit,
Græcis incumbat libris, pariterque Latinis:
Et quantum potis est, euadat doctus, honestos
Perlegat authores, & scripta inhonesta refutet.
Indoctum rarò esse probum contingit, & atras
Errorum in tenebras mentem ignorantia trudit,
Attamen à studio nimio, nimioque labore
Abstineat: ne dum sapientia quæritur, amens
Fiat vel morbum incurrat, seseque trucidet.
Immodica officiunt, nec longo tempore durant.
Interdum genio indulgens, animumque relaxans,
Et vacet, & ludat : nempe interiecta vigorem
Fert requies, reparant tempestiua otia vires.
Sed quanquam dignæ scitu pulchræque bonæque
Disciplinæ omnes videantur : sunt tamen istæ
Præcipuæ, & quæ naturam & quæ sidera pandit.
Hisce igitur totis incumbat viribus, hasce
Perdiscat sophus hic noster, iam grandior æuo,
Inque harum studio grauiores conterat annos,
Et simul (vt dictum est suprà libróque priori)
Culturam exercens animi, iustusque piusque
Fiat, & exornet duplici sua tempora lauro,
Quam pulchrū est hominē pariter doctū esse probū? (que

Et scire & sapere! insipiens doctrina timenda est,
Vt furiosus habens gladium, sic doctus iniquus.
Verùm non satis est animum curare, bonisque
Moribus & doctrina æquè componere, quando
Corporis est etiam ratio non segnis habenda.
Corpus enim male si valeat, parere nequibit
Præceptis animi magna & preclara iubentis.
Quare danda opera est vt victus sit bonus, vnde
Gignatur sanguis purus. nam noxius humor
Plerunque ex prauis epulis per membra creatur.
Ebrietas est vitanda, ingluuiesque ciborum:
Quippe caput stomachũq; grauant, fumisq; cerebrũ
Inuoluunt, stupor hinc sequitur, somnusq; diurnus.
Parcus edat, parcusque bibat, vir doctus & æquus.
Exercere etiam corpus mediocriter apto
Tempore conducit multum, viresque reducit.
Segnities robur frangit, longa otia neruos
Debilitant, ignaua quies effœminat artus.
Preterea calor immodicus, frigusq; cauendum est,
Atq; aër crassus nimium, regioq; palustris:
Præsertim sole æstiuo, quum Sirius agros
Diffindit, viridiq; canunt sub fronde cicadæ.
Deniq; conandum pro viribus vt bene sanum
Sit corpus, precepta animi vt bene cuncta facessat.
Quod facile haud fieri poterit, si dura vetabit
Pauperies: opus est nummis vel morte relictis,
Vel sorte inuentis, vel quauis arte paratis.
Quippe inopem mala multa pati contingit vbique,
Nec sine diuitijs fas cuiquam ducere vitam
Fœlicem. heu quàm sæpe gemit rerum indiga virtus!
Quàm contempta iacet si sacra pecunia desit!
Ille autem diues verè propriéque vocatur
Qui valet ingenio, eloquio, prudentia, & arte:
Atq; vbicunq; manet, victum sibi quærit honestum.
Et quamuis loca multa petat, diuersaque longe,
Fert sua quæque tamen secum bona: nec sibi desunt

Commoda, quæ possint lætam producere vitam:
Nec metuit fures, nec sæuorum arma latronum:
Seque iterum vestit citò, siquando expoliatur.
Vera etenim virtus fortunæ cedere nescit.
Quælibet vrbs, totusque orbis patria esse videtur
Egregio fortique viro, & bene viuit vbique.
At virtute carens, quamuis amplissima passim
Prædia possideat, quamuis exuberet auro,
Non tamen ire potest quò vult, terrasq; per omnes
Currere, diuersos hominum perpendere mores,
Diuersos spectare locos, & viuere vbique,
Quippe domos, agrosque suos & scrinia secum
Ferre nequit, quocunque meat, ne fortè latronum
Hæc rapiat manus, aut fallax voret omnia pontus,
Mox mendicus egens aliena cibaria quærat.
Sedibus ergo ijsdem patriaque moratur eadem,
Semper vbi vinum & segetes sua prædia reddunt.
Vtque relegatus metuit transcendere fines
Quos sibi præscripsit sua sors, & inertia mentis:
Vnde videre nequit vasto quæ plurima in orbe
Fiunt pulchra, suis latebris vt carcere clausus.
Proinde sophi veteres subtili indagine quendam
Commenti lapidem, sibi fida viatica cunctis
Permansura locis nunquam interitura pararunt,
Quo auxilio varias terras diuersaque regna
Cernere, & à multis quamplurima discere possunt.
Quondam igitur tristes implorauere deorum
Numina mactatis de more bidentibus antè:
Mercurium in primis, solem, lunamque precati,
Fuderunt tales puto de pectore voces:
O mundi decus, ô diuûm pulcherrime Titan,
O quæ nocturnas Latonia disijcis vmbras,
O Iouis & Maiæ instabilis fugitiuaque proles,
Cui datur in varias se transformare figuras:
Adsitis placidi, & nostras audite querelas.
En pauci, quorum mens est sublimis, & altum
Ingenium,

Ingenium, quibus aſſiduè ſapientia cordi eſt:
Dum cauſas rerum & naturæ arcana videre
Nitimur, immenſumque animo metimur Olympū,
Pauperie premimur, patimurque incommoda multa,
Deficimuſque fame: interea plebs vilis & amens
Cuncta ſibi rapit, & nummos ſibi congregat omnes,
Nec noſtri quenquam miſeret: ſi poſſimus vllam
Rem, digitum oſtendunt medium, & nos ludificātur.
Vnde agros fodere, aut iumenta ſtrigare coacti,
Aut ſtabulis efferre fimum, vix quærere victum
Poſſumus, & ſtultis miſeri ſeruire iubemur.
Quare vos diui ſaltem miſereſcite noſtri,
(Si qua cælitibus pietas & cura bonorum)
Et facilem monſtrate viam, qua viuere honeſtè,
Et veri latebras inueſtigare queamus.
Talibus auditis, diui aduenere vocati.
Reſponditque prior Phœbus, Veneranda propago
Semideûm, cœlo digni, ſuperumque fauore,
Audite, atque animis mea dicta recondite veſtris:
Hunc iuuenē Arcadium, infidum, nimiumq; fugacē,
Prendite, & immerſum Stygijs occidite lymphis.
Poſt hyales gremio impoſitum. Deus excipiat, quem
Lemnia terra colit, ſublatumque in cruce figat:
Tunc ſepelite vtero in calido, & diſſoluite putrem:
Cuius ſtillantes artus, de corpore noſtro
Spiritus egrediens penetrabit: & ordine miro
Paulatim extinctum nigris reuocabit ab vmbris,
Aurata indutum chlamyde, argentoque nitentem:
Proijcite hunc demum in prunas, renouabitur alter
Vt phœnix: & quæ tanget, perfecta relinquet
Corpora, naturæ leges & fœdera vincens:
Mutabit species, paupertatemque fugabit.
Phœbus ab his tacuit: dictis Cyllenius ales
Annuit, atque eadem præſens Diana probauit:
Mox abiere omnes, cœli ad conuexa volantes.
Tunc mentis diuinæ homines oracula cæca

Voluentes animo ancipiti, vix tempore longo
Experti multa, & non paruis ſumptibus, illam
Inuenere artem, qua non ars dignior vlla eſt,
Fingendi lapidem æthereum: quem ſciri profanis
Haudquaquã licet, & fruſtra plebs improba quærit.
Quẽ qui habet, ille poteſt, vbi vult, habitare decẽter,
Nec fortunæ iram metuit, nec brachia furum,
Sed paucos tanto dignantur munere diui.
Forſan & hoc aliquis roget, an deceat ſapientem
Connubio aſtringi, & generandæ incumbere proli,
Atque maritali ſeſe vincire capiſtro.
Quanquã aliqui laudãt, tamẽ hoc (me iudice) ſanctis
Æthereiſque viris non conuenit: impedit vxor,
Natorumque effrænus amor, diuina ſophorum
Ingenia, & mentes contemplari alta volentes.
Gaudeat, vxorum & natorum amplexibus ille,
Qui tantùm terrena ſapit: crebroſque hymenæos
Aduocet: at ſapiens lætetur cœlibe vita,
Sit caſtus, puruſque, & mente & corpore. nam qui
Exiguo & raro victu contentus, ab omni
Abſtinuit venere, orando aſſidueque pieque,
Et contemplando, mentem ad cœleſtia tollens:
Ille Deûm crebro viſu & ſermone fruetur,
Et fœlix fiet, proſpectabitque futura.
Candida virginitas res eſt gratiſſima diuis:
Huic ſeſe oſtendunt, huic multa arcana recludunt,
Contrà luxuriam immundam, luſuſque pudendos
Odere ac fugiunt, deteſtanturque ſalaces.
Nemo tamen virgo eſſe poteſt, niſi cui Deus adſit,
Auxiliumque ferat. donum hoc deſcendit Olympo,
Humanis meritis, humanis viribus impar,
Quo ſine non poterit ſapiens perfectus haberi.
Pulchrum etiam ſcitu eſt, an conueniant ſapienti
Horrida Mauortis tractare ferociter arma,
Hoſtilique ſuam temerare in ſanguine dextram,
Et ſibi pugnando immortale acquirere nomen.

Quando-

Quandoquidem multis virtus, laus, gloria, fama,
Maior nulla quidem quàm bello parta videtur.
O cæci, ô miseri, quid bellum pace putatis
Dignius, aut melius? nempe hoc nil turpius, & nil
Quod magis humana procul à ratione recedat.
Nam ratio & leges si semper vbique vigerent,
Nusquam bella forent, pax inuiolata maneret,
Iura silent bello, lex opprimitur vi.
Tunc furor & vitium laxis bacchantur habenis:
Tunc praui tollunt cristas, & cornua sumunt,
Impunè occidunt, feriunt, rapiuntque, nec vlla
Iudicis admoniti formidine cuncta profanant.
Pax decet alma hominem, gaudet fera bellua bello.
Arma amens amat, arma cupit, quicunque laborem
Odit iners & inops, qui viuere luxuriosè
Vult: quanuis nequeat, non respondente crumena,
Proinde animam vendit pretio, seseque periclis
Obijcit, vt raptis alienis victor ouansque
Ad proprios referat prædã & spolia ampla penates.
At quicunque domi est diues, vel sufficienter
Arte potest aliqua sese nutrire suosque,
Militiam refugit, pacemque libentius optat,
Sit nisi mens insana illi, insulsumque cerebrum.
At dices, etiam magni regesque ducesque
Sæpe armis delectantur, Martemque sequuntur,
Quid tum? nónne etiam magni regesque ducesque
Delirant sæpe, & vitiorum peste laborant?
Stultitijsque suis sæpe vrbes exitio dant?
Et quũ multa habeant, cupiunt plura? omnis auarus,
Et si possideat quantum Tagus excipit auri,
Pauper inops & egens tamen est: hoc ergo furore
Reges atque duces dira impelluntur in arma,
Imperiumque sibi miserorum cæde lucrantur.
Sed quanquam bellum turpe, exitiale, nefandum est:
Non tamen vtilitatis habet nihil, omnia vafri
Fallacesque homines, vsuræ & fraudibus apti,

Agglomerant cumulátque sibi, quo tempore pax est:
At quum bella fremunt, miles malè parta rapit vi.
Tunc meritò vulpes vlciscitur ira luporum.
Præmia tunc fortes astutis digna rependunt,
Parque pari referunt, variat sic omnia tempus.
Præterea reges mille artibus atque rapinis
Quũ pax est, spoliant populos, atq; vndique nummos
Corradunt: vnde omne aurũ argentumque voraret
Fiscus, ni bellum erueret quod pace latebat,
Distribuens multis quantũ congesserat vnus. (quæ
Postremò est hominum turba haud mediocris, habet
Nec rem, nec doctrinam, artémue, fugitq; laborem,
Dedita nequitiæ, prona in scelus, impia & audax.
Tales ergo homines, imò vmbras, tempore certo
Mittit in arma Deus, crudeli morte necandos:
Sic genus humanum purgat: multosque per annos
Qui remanent, viuunt hilares, hac peste remota:
Donec succrescant iterum mala gramina, rursus
Euellenda acri bello, gladioque secanda.
Tunc iterum immundas despumat Iuppiter ollas,
Tunc iterum immissis furijs purgamina verrit.
Hic est perpetuus mundi ordo ab origine prima,
Has olim statuere vices fata ipsa, Prometheus
Quum ferula æthereos in terram detulit ignes,
Et quum Deucalion hominum tot millia nasci
De lapidum iactu Pyrrha cum coniuge fecit.
Ergo decet sapientem vti ratione, & amare
In primis pacem: pacem complectier omni
Conatu ac studio: nisi fortè aliquando coactus
Pugnet pro patria, pro seque suisque tuendis:
Tunc venia est dignus, tunc fit sine crimine bellum.
Nam ius fasque sinunt vim vi propellere, fraudem
Fraude, velut meritum merito pensare decorum est.
Quærendum vlterius, sapiens an debeat vllam
Exercere artem, sibi qua succurrere egenti
Possit, si quando infœlix patrimonia casus
Abstule-

Abſtulerit, ſiquando ferox fortuna malignam
Pauperiem intulerit rebus violenter ademptis,
Ne mendicus eat, patiens friguſque fameſque,
Nimirum eſt aliquid, fieri quod poſſit honeſtè
A ſapiente, iuuet quo ſe, ſi cogat egeſtas.
Sit bonus & doctus medicus, medicina parabit
Sufficiens lucrum domino, morboſque fugabit.
Hanc olim Phœbus coluit, Phœbeius atque
Filius, hac ſeſe immortali nomine dignos
Efficere: hanc & didicit Chironis alumnus,
Quanuis Æacida, quanuis Nereide natus:
Hac fuit illuſtris Pæon, claruſque Machaon,
Hippocrateſque ſibi æternum quæſiuit honorem.
Quid memorẽ cunctos quibus hæc ars contulit olim
Et lucrũ & laudẽ, & demum poſt funera famam?
Egregius medicus, mendicus non erit vnquam.
Adde huc quod plena eſt occultæ cognitionis.
Hæc florum, herbarum, lapidum ſecreta recludit:
Et quicquid tellus intra ſua viſcera celat
Perſpicit, ac vires naturæ prouida pandit,
Corporis humani partes conſiderat omnes,
Et reuocat multos regnum ad Plutonis ituros.
Ergo quid hac potius ſapientem ſcire decebit?
Vt non ſolum animos poſſit ſanare monendo,
Verumetiam membris ægris prodeſſe medendo
Sic vtranque hominis partem tutabitur idem,
Sic hominem totum ſapiens ſeruabit ad vnguem.
Aſt vbi iam ſeros Lacheſis nere incipit annos,
Et iam canicies fœdat barbamque comamque,
Tunc ipſum decet in primis requieſcere, & vſquam
Siſtere, nec varias vltra percurrere terras,
Sed certam ſedem, certos habitare penates,
Atque ibi degendæ vitæ opportuna parare,
Ne deſint alimenta ſibi veniente ſenecta.
Interea tamen à turba ſecedere, paucis
Contentus ſocijs debet, ſoluſque frequenter

Nocte dieque Deum purgata mente precari,
Et penitus ſeſe diuinis contemplandis
Dedere,& humanas animo propellere curas,
Tunc aderunt diui ſecreta in valle moranti,
Aut colle,aut nemore vmbroſo,aut in vertice montis
Exiguas ędes deſertaque tecta colenti.
Non adeò tutum eſt cum multis viuere,& vrbes
Stultorum plenas habitare,interque latrones
Sacrilegos,cupidos,rixoſos,ambitioſos
Verſari : fugiat ſapiens commercia vulgi.
Quandoquidem inuiſa eſt vulgo ſapientia,propter
Diſſimiles nimiùm mores : contraria ſemper
Se oppugnant,ſemperque ſibi aduerſantur & obſtãt.
Hinc periere ſophi complures,quòd voluere,
Quando aliquid fieri prauè iniuſtéque videbant,
Carpere ſtultorum mores,ac dicere verum,
Et quia non poterant ferre,& malefacta tacere,
Afflicti à ſtultis, interfectique fuere.
Quare ne videat ſapiens tot turpia, néue
Diſcrimen ſubeat,dum vera & honeſta tuetur,
Secernat ſeſe à vulgo,ſtudeatque latere,
Et ſocios habeat paucos,doctoſque proboſque.
Quanquam illi rarò deerit præſentia diuûm.
Nam ſapiente ſolent ſuperi gaudere,& ab illo
Permittunt ſeſe audiri cernique libenter,
Illius & mira pectus dulcedine complent.
Fœlix in terris ſapiens,& in æthere fœlix.
Ite ergo ô cæci mortales, ite,& auaras
Cogite diuitias,loculos diſtendite nummis
Per fas atque nefas,digitos onerate lapillis,
Aureaque indigno glomerate monilia collo,
Et Serûm veſtes paſſim oſtentate ſuperbas,
Perque forum medium tumidis incedite buccis:
Ite, inquam,ô cæci mortales,ſceptra,coronas,
Imperia,& demum quicquid temeraria vobis
Largiri fortuna poteſt,nunc pectore toto

Affecta-

Affectate: breui tamen hæc tam pulchra recedent
Somnia, ſunt cuncta hæc durantia tempore paruo,
Quæ citò vel vobis ſors auferet, aut rapiet mors:
Quæ facilè, vt fumus, fugiunt, nequeuntque reuerti.
Ite ite, ô miſeri, nebulaſque capeſſite inanes:
Quum poſtrema dies, atque hora nouiſſima vitæ
Adueniet, tunc tunc veſtrarum ſtultitiarum
Nequicquam memores, vos deliraſſe ſcietis,
Et neſciſſe viam rectam, fruſtràque pigebit.
Heu dum tempus adeſt, errorem agnoſcite veſtrum.
O curuas nimirum animas, ô vilia corda,
Cur pecudum more in terram tantùm aſpicitis? cur
Nunquam oculos ad ſidereas extollitis arces?
Ille ille eſt verus mundus, vera omnibus illic
Vita datur, quicunque Deũ metuuntque coluntque,
Illic nec ſorti, nec morti eſt vlla poteſtas:
Diuitiæ veræ ſunt illic, deliciæque,
Quas pater omnipotens ſolis ſapientibus affert,
Quas non vlla poteſt ſeries abolere dierum.
Huc igitur veſtros animos intendite, donec
Fata ſinunt, dum veſtra trahunt ſubtegmina Parcæ.
Nónne hominum vitam tenui pendere capillo,
Nónne perire breui mortalia cuncta videtis,
Ac veluti fumus, tenues vaneſcere in auras?
Quò nunc tot reges auro gemmiſque ſuperbi?
Quò tot pontifices ſummi, qui ſe eſſe putabant
Æquales ſuperis, abiere? in fœda ſepulchris
Oſſa iacent, forſanque animas ſtyx atra coërcet,
Expulſas procul à felici ſede piorum:
Atque ibi dant pœnas faſtus, ſcelerumque ſuorum.
Quàm vellent nunc, ſi poſſent, ſua corpora rurſus
Induere, atque nouis iterum ſe includere membris,
Vt poſtergatis opibus, regnoque relicto,
Vitam agerent puram & ſanctam ſub paupere tecto,
Iuſtitiaque ſua cœli ſibi numen amicum
Efficerent, ac morte obita fruerentur Olympo.

Sed qui serò sapit, frustra sapit. ocyus ergo
Pro se quisque Deo studeat virtute placere,
Terrenisque bonis spretis cælestia quærat.
Denique ab exemplo sapientis discite, qui res
Humanas paruifaciens, & commoda vitæ
Præsentis fugitura breui, bona vera futuræ
Sperat, & agnoscit dijs ostendentibus ipsis.
Talis Apollineo Soractis vertice montis
Viuebat sapiens, paucis contentus amicis,
Tempestate mea, macer & barbatus in æde
Exigua, & ferrugineo vestitus amictu:
Præstantis vir doctrinæ, vultusque verendi:
Semotum & cinctam siluis habitabat eremum.
Enthea mens cuius venturi præscia fati,
Vera nimis quoties vellet responsa canebat,
Responsa antiquis nunquam cedentia Delphis:
Huius ego impulsus fama per longa viarum
Perrexi spatia ad sacri fastigia montis,
Conuenique senem sub aprica rupe sedentem.
Qui postquam acceptam mihi reddidit ore salutem,
Suadet vt assideam. assedi, & simul ista rogaui,
Cur sibi tale genus vitæ delegerit, & quo
Ipse modo possit dura inter tesqua manere,
Plurima vbi desunt humanis vsibus apta.
Tunc mihi vir sanctus respondens, talibus infit,
Intra vrbes olim placuit mihi viuere, quando
Iunior ac rerum ignarus nihil esse putabam
Optandum, nisi diuitias & commoda vitæ
Præsentis, vulgi exempla erroremque secutus.
Tunc ego gaudebam tuba cœtuque virorum,
Cumque alijs præceps in gaudia vana ruebam
Deceptus falsa specie verique bonique.
Sed postquam subijt grauior labentibus annis
Ætas, accessitque mihi prudentia maior,
Cœpi hominum mores (diuino numine credo
Impulsus) mecum perpendere, & acta notare,

Viuendique modos varios, examine acuto.
Turpia multa quidem fieri & ſcelerata videbam,
Iuſtitiæ ſupereſſe nihil niſi nomen inane,
Puniri inſontes, ſontes impunè vagari:
Virtutem in vitio, vitium in virtute latêre:
Pauperiemque premi, & meritis plus poſſe fauorem:
Ius venale, fidem extinctam, amiſſumque pudorem,
Omnes artificum corruptas fraudibus artes:
Latrones quoque cauponas conducere, vt illis
Sopitos melius peregrinos perdere poſſint.
Contemplabar item, multos furtoque doloque
Ditatos, licet obſcœnos, dignoſque capiſtro,
Laudari tamen atque coli, multumque timeri:
Imperia, indignis committi, & honoribus illos
Ornari, quibus eſt hominis duntaxat imago.
Denique auaritia labefactam religionem,
Atque ſacerdotes tantùm Venerique gulæque
Intentos, lucrum ficta pietate latenter
Quęrere, & aſtutè vulgi exhaurire crumenas,
Dum pretio cælum reſerant, & tartara claudunt,
Dum iactant ſe poſſe animas huc mittere & illuc,
Et precibus quocunque velint impellere diuos.
His igitur cauſis ſeceſſi, atque oppida liqui:
Tutius eſſeratus deſerta habitare, & in iſto
Quod reliquum foret ætatis mihi degere monte,
Monte vbi Syluestri eſt venerabilis ara beati,
Et tanti monumenta viri celebrata renident.
Quæ loca ſint quamuis ſalebroſa & inhoſpita, ſanctis
Sunt tamen apta viris, pacem cupientibus, & quos
Delectat ſeruire Deo, mentique vacare,
Qui ſeſe æthereis coniungere ciuibus optant.
Sed tibi difficile ac mirum fortaſſe videtur,
Me poſſe has inter rupes & ſaxa manere,
Quò pauci & rari veniunt, vbi plurima ad vſum
Quæ faciunt hominis vitæque aptiſſima deſunt:
Non tamen eſt ita difficile aut mirabile, ſi quem

Spiritus afflauit, cœli demiſſus ab arce:
Spiritus ille Dei ſanctus, qui pectora purgat,
Sublimatque animas moribunda in carne ſepultas:
Ceu ſublimatur ſubiecti viribus ignis
Mercurius, niueumque capit purgando colorem.
Spiritus hic mentem illuſtrat, cor dirigit, aufert
Terrenas curas, cæleſtem inducit amorem:
Quo flagrans animus, nil non tolerabile ducit,
Nil non ferre poteſt. leuis eſt labor omnis amanti,
Præſertim ſpem aliquam magnæ mercedis habenti.
Spes & amor, duo ſunt calcaria fortia, quæ nos
Audaces faciunt, contemptoreſque laboris.
Propterea aſſiduis votis precibuſque petendum eſt,
Vt delabi in nos dignetur ſpiritus iſte,
Qui cum ſpe ingenti ingentem producat amorem,
Quo mens accenſa aſcendat ſublimis Olympum:
Deſpiciens terras & gaudia corporis huius
Friuola, ſeque Deo quantum pote iungere tentet,
Non adeò mirum eſt igitur ſi adiutus ab iſto
Flamine diuino, poſſum hic perſiſtere, & inter
Has cautes duram patienter degere vitam.
Quanquam nec victus, nec cultus defuit vnquam
Hoc in monte mihi, quantum natura requirit,
Non luxus, paucis nempe hæc ſeruatur ad vnguem,
Paucaque ſufficiunt homini virtutis amanti:
Qui ſibi quod ſatis eſt optans, nil cætera curat,
Qui mauult animi quàm carnis viuere vitam.
Nam vita eſt duplex, (ne tu ſis neſcius:) vna
Corporis, hanc ſequitur ſtultorum maxima turba,
Vulgus iners, plebs inſipiens, quæ nil ſapit altum
Egregiumque, ignaua colens pro numine ventrem:
Hæc pecudū propria eſt, propria eſt hæc vita ferarū.
Altera verò animi dijs conuenit, atque deorum
Nobilibus pueris, qui ob facta ingentia poſſunt
Verè homines, & ſemidei, heroëſque vocari.
Tales conſueuit rarenter gignere tellus,

Tellus iniustis mater, iustisque nouerca.
Sed quoniam video te nunc audire paratum,
Quædam de hac animi vita non vilia dicam,
Quæ debent cuicunque bono intellecta placere:
Principio esse hominem non solo ex corpore constat,
Verumetiam ex anima: hæc vitam viuentibus affert,
Hæc motum sensumque humana in viscera mittit,
Hæc tribuit nobis mentem, qua dignius est nil,
per quam multa homines mirãda operantur in orbe.
Sed multi dubitant, an sit mortalis, & vnà
Cum membris anima hæc pereat, lethíne sit expers,
Et maneat semper nullum interitura per æuum.
Nimirum pars deterior, quæ dedita carni est,
Ac vitijs, diuûm contemtrix, credit & optat
Mortalem esse animam, scelerum quia digna suorum
Supplicia (heu) metuũt: propter quod tartara nollet
Vlla dari, aut manes vsquam reperirier vllos.
Sic malefactorum cupiunt euadere pœnas.
Altera pars hominum melior, qui fœda perosi
Crimina, virtutis pulchro stimulantur amore,
Esse putant æternam animam, nec morte resolui.
Vtque putant, vellent, quòd præmia digna bonorum
Expectant operum, & sperant post fata salutem,
Et promissa sibi melioris munera vitæ.
Vtra igitur potior sententia? nónne bonorum?
Nimirum in dubijs ea semper opinio debet
Præferri, quæcunque placet melioribus, & quam
Egregij sanctique viri plerunque sequuntur.
Tutius est hærere bonis quàm credere iniquis.
Non quot, sed quales aliquid dixere, notandum est.
Quare cum paucis iustis te credere præstat,
Morte carere animas, quàm multorum iniustorum
Iudicio inniti, & nullos concedere manes.
Sed magis vt credas, etiam hac ratione docebo
Esse immortales animas. nam si Deus id quod
Est melius, semper facit (vt sapientia dictat,

Vtque

Vtque fateri omnes debent iuſtique pijque)
Haud dubiè æternas animas feciſſe putandum eſt.
Quandoquidem longè eſt melius has viuere ſemper,
Quàm cũ carne vnà extingui, in nihilumq; reuerti,
Quod ſic oſtendo: ſi mors animas quoque delet,
Si non vita datur nobis niſi corpore in iſto,
Cenſeri iniuſtus poterit Deus, atque vocari
Improbus. innumeros etenim florere videmus
Diuitijs, opibuſque & honoribus imperijſque,
Ignauos homines, indoctos atque ſceleſtos,
Qui peccant impunè, ac læta ſorte fruuntur.
Contrà ſæpe bonos aduerſis caſibus, atque
Paupertate premi, & contemptam ducere vitam.
Aut igitur Deus eſt iniuſtus talia qui fert:
Aut ſua poſt obitum partitur munera cuique,
Aut quid agant homines in terris ſcire recuſat.
Præterea quæ & quanta Dei clementia poſſit,
Quæ bonitas dici, ſi ſolam hanc ipſe dediſſet
Nobis tam exiguam, tam incerto limite vitam?
Cuius dimidium dormitur: cætera curis
Innumeris varijſque laboribus atque periclis
Exagitata, fugit rapidis velociùs vndis.
Ergo agite, ô miſeri mortales, grandia templa
Conſtruite, egregijs onerate altaria donis,
Feſtiuam ſacris foribus ſuſpendite laurum,
Solennes cantate hymnos, producite pompas,
Thura adolete, Dei nares diſtendite fumis:
Hæc facite, atque alios etiam ſuperaddite honores,
Vt vitam hanc vobis tam bellam præbeat, in qua
Vos cruciat nunc frigus iners, nunc feruidus æſtus,
Nunc peſtis, nunc dira fames, nunc Martius horror,
Nunc morbus, caſuſue aliquis, nunc triſtis egeſtas,
Nunc muſca atque culex, nunc & cum cimice pulex.
Exultate, inquam, quòd mille laboribus æuum
Ducitis, & victum multo ſudore paratis,
Et breue poſt ſpatium mortem toleratis amaram,

In tumulo iacituri, & vermibus esca futuri.
O vitam egregiam, ô pulcherrima dona deorum!
Natus homo in mũdo hoc inter pecudesque ferasq;,
Inter tot stultos & iniquos viuit, vbi imber,
Nix, glacies, cœnum, puluis, nox, noxius aër,
Et nebulæ & nubes, ventique, atræque procellæ,
Et dolor & luctus regnant, vbi denique mors est.
Hæc fœlix patria, hæc statio sedesque beata,
Propter quam tantos diuis debemus honores?
Propter quam precibus fas est obtundere diuos?
Quod si non aliam vitam quam corporis huius
Tam fragilis, tamq; immundi post funera habemus,
Non video cur tanta Deo præconia laudis,
Cur tantos illi in templis tribuamus honores,
Qui nos tam miseros misera hac in sede creauit,
Tot mala passuros, & in æternum perituros.
Ergo ne iniustus Deus & crudelis haberi,
Ac dici meritò possit, fateare necesse est,
Non aboleri animas letho, sed viuere semper,
Non secus ac diui in cœlo vel in aëre viuunt,
Corporis expertes, necnon somnique cibiq;.
Et fateare opus est, etiam sua quenque manere
Præmia post mortem aut meritas persoluere pœnas
Sed satis hęc ratio tibi sit: nanque ista malignis
Si dicas, rident: lux nulla illuminat orbos.
Tu verò crede omnino, certumque teneto,
(Nanque hoc principiũ est, fundamentũque salutis)
Æternam esse animi naturam, & prorsus ab omni
Parcarum imperio exemptam, nil fata timere.
His ita pręmissis, compertisque incipiamus
De vita tractare animi: quæ cælicolarum
Nos similes reddit, per quam affectamus Olympum.
Sed quoniam apparent meliùs contraria, quando
In conspectu ambo adsistunt, & iuncta cohærent:
Proinde operæpretium est de vita corporis antè
Dicere, quæ in terram nos detrahit æthere ab alto,

Brutorumque facit similes, contraria menti.
Hanc igitur vitam viuit, quicunque superbos,
Sit quanquam virtutis inops, venatur honores,
Et laudes captare studet ventosus inanes,
Tantū oculis hominum cupiens vtcunque placere:
Et qui diuitijs virtute aut fraude parandis
Inuigilat nimis, & totum cor fixit in illis,
Talpa bipes, alta semper tellure sepultus,
Aspiciens nunquam sublato lumine cœlum:
Et qui luxuriæ atque gulæ deuinctus amore,
Illecebras carnis sequitur, spretoque pudore
In Venerem præceps fertur, ventremque saginat
Demens, vt vermes maiori funere pascat.
Omnes hi turpes, & vero nomine possunt
Carnales homines à carnis amore vocari:
Quorum vita parum à brutorum sorte recedit.
Contrà qui humanas laudes terrenaque prorsus
Gaudia contemnit, viuens castéque piéque,
Spiritualis homo fertur: nam spiritus eius
Corpore iam domito, victáque libidine, liber
Imperat, & summa capitis dominatur in arce.
Ergo vita animi est, in primis ponere turpi
Fræna voluptati, & ventrem Veneremque domare,
Subdere spiritui carnem, contemnere quicquid
Nascitur in terris, solique insistere cœlo,
Cælum optare, & amare omni conamine cælum:
Illuc spirituum patria est, sedesque bonorum,
Illuc contendunt animæ post funera iustæ:
Illustres animæ, illustri virtute nitentes,
Æterna in luce, æterna mercede fruentes.
Præcipue mentem studijs exerceat: illos
Perlegat & libros auide qui vel de anima, vel
De dijs, de misera vitę huius conditione
Tractant, de morte, aut alijs de rebus honestis,
Spiritualis homo & sapiens: his nocte dieque
Sedulus incumbat scriptis, & talia sæpe

Gaudeat

Gaudeat audire atque loqui, secumque volutet.
Authores verò turpes, & turpia vites
Colloquia. heu quantũ bona mens corrũpitur istis!
Lectio nimirũ esca animi est: quæ si bona, prodest:
Si mala sit, non parua solet dare damna legenti.
Non secus atque malus cibus est damnosus edenti.
Quæ seruanda, licet sint omnia, nil tamen est quod
Plus hominem à vili carnis secernat amore,
Plusque deo admoueat quàm non rarò meditari
Vitæ huius miseram sortem, quæ tam breuis, & tot
Plena malis quum sit, mihi mors, non vita videtur.
Immò aliquid peius morte. ecquis non videt? ecquis
Non adeò sapit, ut quantum sit fallax vbique?
Singula si excutias, sincerum comperies nil.
Omnibus infudit rebus natura venenum.
Plurima habent geminas facies: foris alba, sed intus
Nigra, sic fallunt oculos spectata colore.
Si tamẽ est quicquã in vita hac pulcherrimũ, bonumq;
Fumi instar nebulæque fugit: te reuolubile tempus
Nil sinit esse diu in terris, vana omnia reddit
Atropos, & fastus hominum conculcat inanes.
Heu quàm cuncta abeunt celeri mortalia cursu!
Quàm fluxa atque fugax humana est gloria, bullæ
Persimilis, quæ olim summa turgescit in vnda,
Mox perit, & vento exiguo dispulsa fatiscit.
Hora breuis bona cuncta rapit, tunc fabula restat:
Hic fuit, hic fecit, pugnauit, vicit, amauit,
Regnauit, gentes domuit, populosque subegit,
Composuit libros. at nunc vbi talia? nusquam.
Ipse vbi nunc? nusquã. quid nunc? nihil. aut abijt quò?
In ventos. Heu heu nugæ, & mera somnia sunt hæc,
Quæcunque in terris pulchra & miranda videntur.
Quid mihi cũ Fuit, aut Fecit? nempè Est valet vnum
Plus quàm mille Fuit. verùm hoc Est vertitur illis:
Transuolat, & secum nostros abducit honores.
Hæc igitur meditari, & pertractare frequenter

Qui solet, ille huius mundi deponit amorem,
Et facilè exosus terram, suspirat Olympum.
Præsertim si etiam secum bene cogitet idem,
Corporis humani quàm sit miserabilis, & quàm
Sordida conditio: fragili quod carne coactum,
Connexum duris ex ossibus & cute tectum,
Fæcibus immundis plenum est, & sanguine fœdo,
Semper sordescens, nisi semper proluat ipsum
Abstergatque frequens cura, instaurando nitorem.
O vas, hospitiumque animi illætabile, per quod
Tot morbos patimur, per quod tot rebus egemus!
O vestis grauis, ô carcer viuumque sepulchrum,
Suffocans mentem ac sensum, inuoluensque tenebris!
Vnde hominum generi tanta ignorantia adhæret.
O terra in terram citius reditura, breuique
Vermibus aptam escam in tumulo gratamque datura!
Quàm miser est quicunque tui seductus amore,
Veram animi vitam & cœlestia dona relinquit,
Dum tibi plus æquo indulgens, tua cõmoda tantùm
Sectatur, curatque parum iustumque piumque,
Nec putat esse aliam quàm hoc vili in corpore vitam,
Demens atque sui oblitus, patriæque prioris:
Vnde has in tenebras & tristia regna recessit,
Vt carne inclusus, misera miser efficeretur.
Omnis enim qui corporeo stat carcere clausus
Spiritus, & membris terrenis consociatur,
Est miser haud dubiè: donec soluatur ab illa
Compede, & æthereas redeat iam liber ad oras:
Ni fortè impediat vitiorum pondus euntem,
Et teneat pressum in terris aut aëre in imo.
Nil etenim immundum patitur purissimus æther,
Nec praui aut stulti cœlestia limina tangunt.
Hæc dum vir sanctus loqueretur, finierat sol
Penè diem lasso iam curru, & iuxta aderat nox,
Paulatim inficiens atro velamine mundum:
Discedo, & Romam versus vestigia duco.

Dumque

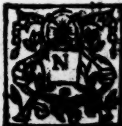
Dumque iter inceptum perago, iam Cynthia pleno
Orbe micans, claram reddebat lumine noctem.
Ibam igitur solus, meditans audita: sed ecce
Tres comites hæsere mihi, quos forte repertos
Affatus blandè, quo vellent ire rogaui.
Romam, dixere: atque ex his me conspicit vnus,
Nomine me appellans: vide is nunc, inquit. At illo
Respondi sapiente, manet qui in vertice summo
Rupis Apollineæ, subrisit protinus ille.
Atque ait, O demens, reperiri qui sapientem
Posse putas quenquam in terris? sapere ille videtur
Qui minus est alijs stultus, licet insipiens sit.
Conuenit haud dubie solis sapientia diuis:
Quorum de numero sumus hic tres. nanque ego dicor
Sarracilus, verum hic Sathiel, hic Iana vocatur.
Quamuis humanam videamur habere figuram,
Dij sumus, & lunæ contermina regna tenemus,
Nanque illic habitat diuûm ingens turba minorum,
Est quibus imperium telluris & æquoris alti.
Talibus auditis stupui, cœpique timere.
Me tamen audacem ostendens, tectoque timore,
Cur Romam peterent quæsiui: tum ait ille,
Est socius nobis illic qui dicitur Ammon,
Hunc sibi seruitio adstrictum, magicaque coactum
Arte tenet iuuenis quidam, cui Narnia tellus
Est patria, Vesimiquè colit qui Præsulis aulam.
O quanta est hominum generi concessa potestas:
Cogimur nos diui, vobis hinc scire licebit
Diuinas animas vestras, & morte carere.
Nam si nil vestri superesset, si moreretur
Vestra anima, vt corpus moritur: quid iuris haberet
In superos tam vile animal, tam friuola imago?
Si foret in vobis nil sanctum, quomodo diuis
Tantis hominé facere, aut homini succũbere possent?
Ipse etiam quandoque fui seruire coactus,
Germano cuidam, crystallino corpore clausus:

Sed me barbatus tandem fraterculus illic
Exemit vinclis, & fracto carcere fugi.
Romam igitur petimus, cupientes soluere duro
Seruitio socium, si qua est via. deinde vt ad orcum
Romanos quosdam proceres hac nocte trahamus.
Hæc dicente illo, flauit leuis aura repentè.
Tum Sathiel ait, O socij, iam noster ab vrbe
Remisses remeat: præcedens indicat aura.
Non vanus fuit hic sermo: nanque illicet illic
Egregius iuuenis Remisses astitit, omnes
Aduenisse illum gaudent, lætique salutant,
Atque rogant quidnam Romana ageretur in vrbe.
Cuncti luxuriæ, atque gulæ, furtisque dolisque
Certatim incumbunt, nosterque est sexus vterque,
Respondit: sed nunc summus parat arma sacerdos
Clemens, Martinum cupiens abolere Lutherum,
Atque ideo Hispanas retinet nutritque cohortes:
Non disceptando, aut subtilibus argumentis
Vincere, sed ferro mauult sua iura tueri.
Consilium valeat, valeant commenta Lutheri,
Pontifices nunc bella iuuant, sunt cætera nugæ:
Nec præcepta patrum, nec Christi dogmata curant.
Iactant se dominos rerum, & sibi cuncta licere.
Cui vis est, ius non metuit, ius obruitur vi.
Sed nos hinc socij lucrum speramus, & inter
Tot cædes, multorum animas ad auerna feremus.
Sic ait: & mox inter se nonnulla locuti,
Decedunt, & me solum tristemque relinquunt.
Nanque vbi Sarracinus nullum dicit reperiri
In terris sapientem, extemplò pectora tristis
Inuasit cura, & cœpi sic voluere mecum,
Ergo nequicquam petitur sapientia nobis?
Laudatur frustra, frustra speratur, & ipsis
Cælicolis tantum conceditur? ergo necesse est
Hac misera in vita mortales desipere omnes?
Ridiculosque esse, & spectacula tradere diuis?

O humanum genus infelix, lugubre, parentum
Luxuria & natos gignendi insana libido!
Quid tandem facitis? stultos miserosque creatis.
Mas puer est natus; laeti celebrate choreas,
Fundite vina, epulas festiuas addite mensis.
Sed mox ille puer fiet stultusque miserque,
Aut citò pallentes moriens migrabit ad vmbras.
O mens cæca hominum, & venturæ nescia sortis!
Mortales miseri lætantur sæpe dolendis.
Hæc igitur mecum meditabar, tristitiaque
Plenus paulatim hospitium requiemque petebam:
Nanque oculos iam somnus iners & crura grauabat.
Hæc sint de sapiente satis: deponere fessam
Musa chelym par est, & raucis parcere chordis.
Interea mundi authorem dominumque precemur,
Vt nos clementer permittat, quæ duo restant
Sidera Zodiaci cantando absoluere nostri.
Sunt maiora etenim dictis dicenda: timetque
Mens mea tam tenuis mysteria tanta referre.
Naturam Hydrochoos noster scrutabitur omnem,
At labor extremus diuûm penetralia pandet.

Liber Vndecimus.

AQVARIVS.

ATVRAE omniparentis amor, causasque videndi
Occultas rerum nobis innata cupido,
Aonios iterum fontes haurire, iugisque
Parnassi vmbriferis iterum consistere suadet.
Musa redi, citharamque refer: nunc diuite vena,
Nunc opus ingenio est, & doctæ munere vocis.
Non leuia hic tractanda, libet specularier omnem

Naturæ faciem, totumque euoluere mundum.
Principio quicquid fuit, aut est, aut erit unquam,
Dicitur ens, quippe hoc complectitur omnia nomen:
Sed rerum, quascunque Dei sapientia fecit,
Quædam funguntur vita sine corpore: quædam
Aut sunt expertes vitæ, aut in corpore viuunt.
De primis liber iste nihil, sed proximus olim
Tractabit: nunc de reliquis mea Musa canamus.
Mundanæ molis loca summa atque extima cœlum
Immensis ambit spatijs, motuque perenni
Circuiens intra sese facta omnia claudit.
Quinque secant ipsum Zonæ: sed quælibet harum
Est habitata suis nihilo prohibente colonis.
Nam neque dijs frigus, neque torrens officit æstus.
Talia conueniunt terris, sacer æther ab omni
Semper abest glacie, nulloque incenditur igni,
Qui licet assiduè circumuoluatur, ibidem
Permanet, & nunquam prima de sede recedit.
Nanque duos inter stabiles fixosque locatus
Diuina ratione polos, retinetur ab illis:
Quorum alter nobis apparet semper, & ambas
Aspicit, oceanoque procul circumuehit arctos:
Alter sub terris aduersa in parte moratur,
Antipodumque oculis nocturna luce videtur.
Hanc verò æthereum molem dicuntur ab ortu
Occasum versus, parili distinguere tractu
Tot cycli quot sunt Zonæ. qui proximus Arcto est,
Arcticus est dictus: post hunc est circulus ille
Qui medium Cancrum secat, & decedere solem
Paulatim à nobis cogit, retroque reuerti.
Hunc alius sequitur, medium qui diuidit orbem,
Atque dies nitidos obscuris noctibus æquat.
Non procul hinc alius medium scindit Capricornum
Vltra quem prodire nequit, rursusque redire
Incipit ad nostras paulatim Cynthius oras.
Postremus verò Cyclus, qui proximus austro est,

Vt

Vt polus oppoſitus noſtro, ſic ipſe repoſtus.
Vltra hæc ſegmenta obliquus quoque circulus alto
Signatur cælo, per quem pulcherrimus it ſol
Biſſenis complens obeuntem menſibus annum.
Lacteus eſt etiam cyclus, qui Tyndaridarum
Genua ſecat, caudâque Nepæ, tropicos quoque binos,
Obliquamque viam ſolis, medium ſimul arcum
Arcitenentis, item Centauri crura, Aquilamque,
Necnon Aurigam, Cygnumque, & Perſea tangit.
Suntque paralleli cycli: ſic nomine dicunt
Hos Græci; motuque ſuo ſol efficit vnum,
Quaque die occaſum repetens, ortumque relinquens.
Inſuper eſſe duos Coluros dicitur: alter
Solſtitia oſtendens, Cancrum ſecat & Capricornum,
Percurrens vtrunque polum: ſed diuidit alter
Phryxæam pecudem & chelas, hic tempora monſtrat,
Sunt quibus æquales & luci & noctibus oræ,
Vltra hos ſunt cycli multi varijque ſecantes
Hinc atque hinc vtrunque polum; mediæque diei
Nomen habent, noſtrúque caput ſuper ingrediuntur.
Circulus eſt etiam quidam, qui fertur Horizon:
Diuidit hic ſphæram mediam, noſtrumque videre
Terminat: vnde vocat hoc illum nomine Graij.
Præterea in multos cœlum diſtinguitur orbes,
Suntque nouê: quorum ſummus, quod mobile primû
Dicitur, extremis voluens decedit ab Indis,
Hiſpanos Mauroſque petens ſpatioque diurno
Complet iter, necnon rapidus cœleſtia ſecum
Corpora cuncta trahit, nullo ſpectabilis aſtro.
At reliqui oppoſitis voluuntur motibus orbes,
Et Gangem verſus currunt à Gadibus. horum
Maximus innumeris ſtellis eſt lucidus, atque
Curriculo annorum centum vix perficit vnum
Ipſe gradum. iuxta hunc Saturni ſphæra locatur
Inferius, triginta annis hæc tota mouetur.
Iuppiter huic ſubſtat, totuſque reuoluitur annis

Bis.Sex.hunc sequitur Mauors, annisque duobus
Vertitur in gyrum, post hunc sol ipse trecentis
Sexaginta (velut dicunt) & quinque diebus,
Adde his sex horas, totum pertransit olympum.
Post solem inferius Veneris rota voluitur, & se
Circumfert, quam sol septemque decemque diebus
Ocyus. ast huic Mercurij subuoluitur astrum:
Quod Venerem superat cursu, citiusque mouetur
Quàm Venus ipsa nouem (si vera est fama) diebus.
Vltimus est orbis Lunæ, spatioque dierum
Vinginti atque nouem, necnon bis quatuor horis
Finit iter, remeatque illuc prius vnde recessit.
Sidera sunt septem quæ Græci errantia dicunt
Voce sua, quorum summus Saturnus, habere
Pro domibus fertur puerum Iouis & Capricornum.
Iuppiter ipse domos etiam tenet æthere binas,
Pisces atque arcu pugnantem: Scorpius autem,
Phryxæusque aries, stolidi sunt tecta Gradiui:
Dat proprium sedem Nemees fera bellua Soli:
In Libra & Tauro mollis Cytheræa quiescit:
Mercurius Geminis, & pulchra Virgine gaudet:
Carcinus hospitium præbet tibi Luna benignum.
Dicere de signis cælestibus aggrediamur,
Zodiaco qua sol gradiens totum efficit annum,
Signa quidem duodena manent: Borealia sunt sex,
Aduerso totidem sumpserunt nomen ab Austro,
A capite auratæ pecudis, finem vsque puellæ
Erigones, septem dicuntur signa trionis.
Ast à principio Libræ, finem vsque duorum
De grege Neptuni, quodcũque est, spectat ad austrũ.
Nomina signorum iam nunc mea carmina pandent:
Sunt, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libra, Nepa, Arcitenens, Capricornusque, Hydrochoosque,
Et duo cælesti radiantes lumine Pisces.
Septima quæque sibi opponuntur: quum venit illud,
Condi-

Conditur hoc. Aries ad nos quum surgit ab ortu,
Libra cadit: Tauro sic Scorpius Europaeo
Obijcitur: nascente illo, hic descendit in vndas.
A Cancri capite ad Centauri extrema, vocantur
Directa: à prima Ægocerotis parte, gemellos
Vsque ad Tyndaridas, obliquo limite pendent.
Triginta gradibus longum, latum duodenis
Quodlibet est signum. terrestria sunt, Capricornus,
Taurus & Erigone: sunt aëris haec tria, Libra,
Hydrochoos, Gemini, naturam seruat aquarum,
Piscibus, & Cancro similis Nepa: quae tria restant
Ignea sunt, Aries, Chiron, Leo. Mascula sunt haec,
Cùm tribus aëreis, & fortunata vocantur:
Caetera foemineo dicuntur nomine, suntque
Infortunata, vt perhibent qui sidera norunt.
Mobilia haec, Aries, Cancer, Libra, & Capricornus:
Fixa, Leo, Taurus, Nepa, cum Ganymede vocantur.
Sunt Gemini, Virgo, Chiron, communia, Piscésque.
Vltra haec, triginta sunt & tria signa beato
Fixa polo, quorum boreali in parte locantur
Viginti, at plurius sibi caetera vendicat auster.
Haec sunt quae spectant ad septem signa triones,
Binae Vrsae, quarum est Helice maioribus astris
Splendidior, Cynosura minor Phoenicibus est dux,
Inter quas medius serpit Draco fluminis instar.
Hic micat & Cepheus, hic Cassiopeia, Coronae
Proxima Gnosiacae. niueo vicinus Olori est
Engonasis, dulcémque Lyram miratur & audit.
Necnon Arctophylax monstrat sua sidera ibidem.
Perseus hac etiam caeli in regione locatur,
Ora Medusaeo gestans rorantia tabo.
Hoc eodem coelo nitet Auriga Anguitenénsque,
Illius & serpens, cúmque hoc Serpente Sagitta,
Adde Aquilam, aetheréoq; mari Delphina natantem.
Hic & equus splendet qui Pegasus appellatur.
Andromede sequitur: postremum Delta vocatur.

Signa tria atque decem aduerso retinentur ab austr
Cetus Persea vix tandem falce peremptus.
Hac etiam parte armatum Oriona videbis,
Multiplicémque vadis Nilum, Leporémque fugacē,
Hunc Canis haud vnus sequitur, maiórque minórq;
Inter & australes Argo micat inclyta flammas.
Hic Aram, magnúmque potes Cratera videre,
Necnon Phœbæum fulgenti sidere Coruum,
Centaurúmque trucē, domitámque laboribus Hydrā
Herculeis, pestem Lernæ, mirabile monstrum.
Hac eadem Piscis quidam regione videtur.
Quæ sint signa poli patefeci versibus : at nunc
Singula quot stellas habeant quoque versibus edam:
Astra Helice septena tenet: quæ dicitur Vrsa
Maior, quòd cælo maiori lumine fulget.
At Cynosura minor fertur, quòd luce minori
Apparet : quanuis viginti vnámque fauillam
Corpore contineat. vigilem quindena Draconem
Sidera conficiunt, geminas qui diuidit Arctos.
Cepheus ipse decem atque nouē complectitur astra.
Cassiopeia decem atque tribus stat lucida flammis.
Ipsa nouem stellis solita est splendere Corona.
Dant triadena modum Ledæo sidera Cygno.
Ignibus Engonasis lucet bis quinque nouémque.
Quattuor atque decem designant astra Booten:
In cuius zona Arcturus stans clarius ardet.
Ipse decem septémque faces tenet æthere Perseus,
Heniochus septem: ast humero quę clara sinistro est,
Fertur Capra: duas alias quas læua manus fert
Hœdi dicuntur, nautis sæpe anxius horror,
Septenis denísque nitet flammis Ophiuchus.
Ipsius ac serpens viginti est clara duabus.
Est Lyra luminibus fulgens Orphæa nouenis.
Quattuor æthereum designant astra sagittam,
Quadruplicíque nitet raptor Ganymedius igne,
Delphin ipse polo fulget bis quinque fauillis.

Octo decémque micat nocturnis Pegasus astris.
Ignibus Andromede bis denis ardet Olympo.
Sed tria Deltoton duntaxat sidera fingunt.
Stellarum, quas Zodiaci dicuntur habere
Signa, dehinc numerū aggrediar comprendere versu.
Est Aries primus: tenet hic astra octo decémque.
Taurus habet stellas viginti, vnámque: sed harum
Septem, quæ ipsius postrema in parte renident,
Vergiliæ, necnon Atlantides appellantur.
Sunt totidē in capite, atque Hyades dicuntur ab im-
Tyndaridæ fratres denis octóque fauillis (bri.
Splendescunt: alter denas, alter tenet octo.
Bisque nouem flammis cælestis Carcinus ardet:
Binæ insunt dorso, quæ Asini & Præsepe vocantur.
At Leo bisdenas stellas retinet minus vna.
Virgo tenens spicam micat astris octo decémque.
Chelæ ignes vtrinque duos, librámque figurant.
Quindenas reliquo flāmas Nepa corpore monstrat:
Quindenis etiam facibus splendere videtur
Arcitenens: quandámque pedes tenet ante coronā,
Septebis quæ sideribus constare putatur.
Viginti Ægoceros stellis nitet atque duabus.
Iliacus puer est bis septem lucidus astris.
Octo nouémque faces Piscis tenet alter: at alter
Huic iunctus bis sex splendescit in æthere tædis.
Nunc quot habent stellas australia signa docebo:
Quāuis sint procul, atq; oculis malè cognitā nostris,
Lumina terribilis triadena habet æthere Pristis,
Sunt totidem Nilo, Leporem sex astra peruriunt,
Sideribus septem atque decem præfulget Orion,
Octo atque vndenis incendit Sirius orbem
Ignibus, at Procyon triplici micat æthere flamma.
Viginti atque tribus decorata est Argo fauillis.
Vnam plus Chiron retinet: sed victima, gestat
Quam manibus, resupina, decémq; vnámq; recepit.
Luminibus verò speciosa est Ara quaternis.

Sex & viginti facibus spectabilis Hydra est,
Longa trium spatio signorum, corpore Cancrum
Occupat, Erigonémque simul, tumidúmq; Leonem.
Septem astris Coruus, Crater spectabilis octo est;
Bisseno at notius decoratur lumine Piscis.
Occasus nunc signorum dicamus & ortus,
Signorum est ortus triplex, occasus eorum
Est etiam triplex. nanque ortus cosmicus, atque
Occasus fertur quum tempore matutino
Sole oriente, aliquod signum quoque surgit eoa
De regione simul, vel quum mane occidit vndis.
Dicitur at Cronicus, quoties surgitue caditue
Signum aliquod, quũ primum alto se gurgite condẽs
Iam patitur stellas alias splendescere Titan.
Heliacus verò est ortus, quum sole propinquo
Iampridem occultum signum, postquam ille recessit,
Ingrediens aliud, posse incipit orbe videri.
Occasus contrà Heliacus tunc dicitur esse,
Quando aliquod signũ per quod tũc ingreditur sol,
Obtenebrat splendore suo, prohibétque videri.
Nunc quo quæq; modo exoriantur signa, cadántq;,
Versibus expediam: tribuant modò carmina nobis
Pegasides, vatémque suum non spernat Apollo.
Quando Aries oritur, consurgit pars quoque læua
Andromedæ, Perseique caput, media tenus aluo.
Opposita tunc parte poli pars occidit Aræ,
Auerso Taurus per cœlum corpore fertur:
Ipso ascendente, ascendit totus quoque Perseus.
Heniochi consurgit item pars maxima, necnon
Pristis cauda, etiam penitus tunc occidit Ara.
Ipse autẽ Arctophylax tũc primũ absconditur vndis,
Cum Geminis totus Cetus, partésque priores
Eridani surgunt, cumque his armatus Orion.
Anguitenens vtrunque pedem tunc æquore mergit.
Carcinus exoriens partem apparere Coronæ
Dimidiam vetat, & caudam Ceti, notiúmque
Piscem,

Piſcem, atque Engonaſis caput, aluum dimidiámq;
Eiuſdem: à genibus ſcapulis tenus Anguitenentem,
Ipſiúſque Anguem, excepta ceruice: Booten
Totum penè, oritur ſed contrà Orionis vſque
Ad zonam corpus, toto cum flumine Nili.
Hæc cum magnanimo naſcuntur ſigna Leone:
Tota Aquila atq; Lepus, Procyó quoq; primáq; crura
Majoris Canis, exurgit caput inſuper Hydræ.
At contrà Arctophylax totus, totúsq; Ophiuchus
Cum capite & ceruice ſui quem continet Anguis,
Quæque ſuperfuerat nitidæ pars illa Coronæ.
Engonaſis ſimul ipſe, genu tamen ac pede læuo
Exceptis, tunc heſperias merguntur in vndas.
Virginis exortu totus Canis Hydráque ſurgit
Vſque ad Cratera, apparet quoque Theſſala puppis,
Quatenus erecto dependent carbaſa malo.
Oppoſita ſed parte latent hæc ſidera: Delphin,
Totus Olor, cauda excepta: ſimul ipſa Sagitta,
Atque chelys, niſique prior pars. Pegaſus autem
Cum capite abſcondit collum, pars cætera fulget:
Tota Argo cum Libra oritur, totuſque Bootes.
Extremam præter caudam tota Hydra videtur,
Engonaſis dextrumque genu, dextram quoque ſurã.
Tunc & Centauri caudam ſplendere videbis,
Tunc & dimidiam poteris ſpectare Coronam;
Corpus equi aligeri reliquum, poſtremaque Cygni
Celantur, nec non ceruicem Cetus ad vſque
Deſcendit totus: tunc & caput occulit vndis
Andromedæ: tunc & deſcendere Cephea cernes,
Ipſius Andromedæ patrem, manibuſque humeriſq;
Et capite extremas ponti fluitantis in vndas,
Scorpius exoriens hæc ſecum ſidera ducit,
Caudã Hydræ, Chironis equũ, reliquãque Coronã:
Quamque manu geſtat Chiron tunc Hoſtia ſurgit.
Surgit item caput Anguis, itẽ caput Anguitenentis,
Andromedæ reliquum corpus tunc occidit, atque

Cepheus

Cepheus à capite ad zonam, flexuráque duplex
Eridani: resupina cadit quoque Cassiopeia,
Tunc etiam abscondi Canis incipit, atque Orion.
Arcitenens quum oritur, iubet apparere Ophiuchum,
Ipsiúsque Anguem totum, caput atque sinistram
Engonasis, totámque Lyram, pectúsque capútque
Æthiopum regis Cephei: tunc totus Orion,
Et Lupus, & maior Canis occidit, Heniochúsque,
Exceptis capite ac pedibus, tunc Perseus vnà
Tendit in occasum totus, dextro pede necnon
Crure manet. puppi excepta tota occidit Argo.
Ægoceros quum surgit, olor, simul atque sagitta,
Ara quoque atque Aquila ascendunt: sed cætera puppis
Descendit, Procyónque mari sua sidera condit.
It quoque sub terras toto tunc corpore Perseus,
Sidera quum pulchri apparent Ganymedis ab ortu,
Prima Medusæi consurgunt membra caballi.
Tunc contrà caput & ceruix descendit Echydnæ,
Occultatur item postremo corpore Chiron.
Quum gemini superum tolluntur in æthera Pisces,
Andromedæ dextrum corpus quoque surgit, & ille
Qui notius fertur Piscis: tunc corpore toto
Hydra & Centaurus manes rapiuntur ad imos.
Hæc de ortu atque obitu signorum dicta putamus
Esse satis, nunc ad reliqua incunctanter eamus.
Sed prius Vranien libet huc ad nostra vocare
Carmina, vt auxilium tribuat, secretáque pandat
Vranie, cui nota alti penetralia cæli,
Quæ superûm sedes gemmatáque templa frequentas:
Vranie formosa adsis, arcanaque diuûm
Tecta aperi, vatemque tuta tua regna canentem:
Æthereos da mente lares, animoque tueri
Mœnia stelliferi circumlabentia mundi.
Et primum mihi Diua aperi, num corpore duro

Ac ſolido conſtet cœlum, an fluxo tenuíque,
Non ſecus atque aër facili quem ſcindimus ictu.
Poſt hoc, me nonnulla etiam quærenda docebis.
Sunt duo naturæ primordia prima, vocantur
Materia & forma: ex his corpora cuncta creantur,
Ex his eſt tellus, vnda, aër, ignis, & æther.
Vnde errant, qui materiam cæleſtibus vllam
Corporibus non eſſe putant. contraria in illis
Quippe forent, & ab his corrupta aliquando perirent.
Sic aiunt: verùm hæc ratio (me iudice) peccat.
Nam neque materiæ culpa eſt, ſi corpora ſoluit
Longa dies: neque corrumpunt contraria per ſe,
Si æquales habeant vires, niſi fortius vnum
Sit reliquo. quia quum vis æqua eſt atque poteſtas,
Tunc fit par pugna, & nulli victoria cedit.
Ergo Deus cupiens æternum condere cœlum,
Optima materiæ primæ ac puriſſima legit,
Temperiémque illis talem addidit, vt nihil vnquam
Se lædant, ſempérque habeant contraria pacem,
Sic cælum æternum eſt, ſic nullo abſumitur æuo.
Sed quoniam quæ dura, magis, diuturna magis ſunt,
Lædúntque minus: proinde eſt duriſſimus æther,
Plus adamante, adeò vt ferrum contemnat & ignem,
Vímque omnem: præter Domini, à quo conditus ipſe eſt.
Eſt alia id monſtrans ratio: nam mobile primum
Intra ſe poſitas ſphæras rapit, ac violenter
Occaſum verſus ſecum trahit, atque diutno
Motu (obſtent quamuis) ſpatia in contraria verſat.
Quod fieri nequeant, ſolido niſi corpore conſtent.
Adde huc quod Lunæ pars illa ſimillima cælo eſt,
Quam ſol non ſpectat, fraternáque lumina tangunt.
Sic etiam ſtellæ, manifeſtæ in luce diei

Con-

Consimilem cælo creduntur habere colorem.
Luna tamen stellæque ipsæ sunt corpora dura,
Sunt & opaca. hoc eclipsis declarat apertè:
Nam radios Phœbi Luna interiecta repellit,
Nec sinit in terras claram descendere lucem.
Cur non durities eadem tribuatur Olympo?
Nempe aliter nunquam sua sidera fixa teneret,
Sed passim errarent, nec certa in sede manerent.
Non tamen est cęli, vt stellarum, corpus opacum.
In terris etenim positi summa astra videmus,
Et penetrat noster suprema ad sidera visus.
Quum verò sint (vt dixi) durissima cæli
Corpora, sintque eadem purissima, forsitan illis
Est etiam sonus : & quum se tangantque rotentque,
Concentum faciunt aliquem, cælestibus aptum,
Vt quidam scripsere olim doctique probique:
Hunc tu Musa etiam nodum mihi solue roganti.
Dura & plura licet sacra sint corpora cæli,
Peruiaque humanis oculis, tamen illa sonorem
Efficiunt nullum: neque etenim pulsantur ab vllo,
Nec si pulsentur resonant, crassima quum sint,
Cumque illi aër nullus sit, quo sine frustra
Speratur sonus, atque ideo sine murmure currunt.
Præterea sphęræ bis quatuor inferiores,
Auroram versus omnes vertuntur eodem
Progressu : nec se collidunt concutiuntque
Occurrendo sibi, sed certa lege modoque
Vna eademque via leni vertigine pergunt,
Et choreæ in morem placide taciteque feruntur.
Mobile duntaxat primùm aduersatur eundo,
Orbibus (vt dixi) reliquis: tamen haud strepit vnquā
Nilque sonat prorsus : quippę illic deficit aër,
Quippe superficies multo est leuissima sphæris
Vnde fluunt celeres, nullo impediente rigore,
Et sua contactu molli confinia lambunt.
Propter quod motum faciunt sine voce silentem.

Non

Non igitur rectè veteres sensere, putantes
Sphærarum motu harmoniam conflarier, at non
Sentiri: quoniam humanas excelleret aures,
Ceu Nili non auditur quæ decidit altis
Rupibus vnda prope: at longè fragor editur ingens.
Nugantur certè, & ratio hęc est prorsus inanis.
Nam si nemo vnquam audiuit, cur fingere debent
In cœlo sonum? turpe est ea dicere quæ non
Ostendi possunt, quæ possunt iure negari.
Non noua sunt fingenda, nisi hæc vera esse probentur.
Nullam vera fidem amota ratione merentur.
Sed nunquid cœlum est, vt fertur (Musa) rotundum?
Sphęrica nimirum perfectior esse figura
Censetur cunctis alijs, quòd non habet in se
Principium finemque, capax quòd sit magis, atque
Simplex & formosa magis, magis apta moueri,
Præsertim circa medium, ceu vertitur æther
Circa ipsam terrã, in medio quæ condita mundo est.
Conuenit hæc igitur cœlo tam digna figura,
Conuenit hæc eadem Soli, Lunę, omnibus astris:
Quanquam aliter pictorem audax inscitia fingit.
Stellæ autem sunt ne (vt fertur) pars densior orbis?
Non ita: quippe suam sortita est quælibet harum
Diuersam à cœlo speciem, discrimine magno,
Ipsæ etiam inter se distant, ceu sorbus ab vlmo,
Ceu pyrus à ceraso differt, fœtu atque figura.
Indicat id color haud vnus, diuersaque earum
Virtus & splendor. stellæ est sua cuique potestas:
Quandoquidem natura etiam sua cuique tributa est.
Cœlum ergo est sedes tantùm opportuna, locusque
Stellarum, non materia aut substantia earum.
Quid virtutis habet cœlum? est vis omnis in astris.
Astra regunt orbem terrarum, atque omnia mutant:
Astra creant cuncta in terris, & cuncta gubernant:
Hoc docet astronomus, communis opinio fert hoc.
Quare non solùm raro densoque putandum est

Distingui à stellis cœlum, diuersa sed ipsis
Natura est etiam, & dispar faciesque vigorque.
Quanta etiam sint astra, & num sine fine rotentur,
Quo sunt fixa loco, vt visum est aliquando Platoni:
An sint deserta, an quisquam versetur in illis,
Musa velim scire: vnde precor mihi singula pange.
Non sunt astra quidem magna æquè. nanq; minora
Plurima sunt numero, vt possit comprendere nemo.
Sunt aliquot maiora etiam, sed pauca: sereno
Quę passim cælo veneranda luce refulgent.
Ex quibus astronomi varias fecêre figuras,
Et pinxêre amplum diuersis æthera signis.
Ex his ergo astris maioribus (vt perhibent, qui
Astra sciunt, vtque eclipsis phœbeia monstrat:
In qua Luna patet quanto sit corpore, fratris
Dum subiecta sui speciosum lumen opacat)
Quædam sunt tanta, vt totam terræque marisque
Excedant molem, ac spatio maiore nitescant:
Quamuis parua adeò videantur, propterea quòd
Tam longo distant à nobis interuallo.
Quippe aliquid quanto est longinquius, esse videtur
Tanto etiam minus, & spectantum lumina fallit.
Stellæ autem fixæ (veluti Plato maximus inquit)
Quæque suum circa centrum voluuntur ibidem
Semper: & hæc ratio est cur scintillare videntur:
Non ea quam fingunt quidam, quia longius absunt,
Proinde illas tremulum nobis ostendere lumen.
Nimirum hæc ratio vana & puerilis habenda est.
Non etenim quicquam scintillat, quòd procul absit
A nostro visu: minus, atque obscurius illud
Sed tunc apparet, nec scintillatio motu
Vlla carere potest quare fixa astra mouentur,
Cum Sole vnà, illo motu quem diximus antè:
At non Saturnus talem, nec Iuppiter, & Mars
Efficiunt motum, nec Lunæ Mercuriiue
Aut Veneris sidus: verùm hæc gaudent epicyclis.

Cur non ſcintillat Saturnus, Iuppiter, & Mars,
Vt Sol? quum tamen à nobis longè altius abſint,
Nec magno à ſtellis fixis diſcrimine diſtent?
Nimirum, quoniam, non ſic voluuntur vti Sol,
Sed ſua permittunt epicyclis corpora ferri.
Fortè aliquis ſolem non ſcintillare putabit.
At ſi hunc perſpiciet ſummo quum mane reſurgit,
Vel quum deſcendit brumali tempore in vndas,
Quando acies illum melius tolerare valebit:
Tunc circumuolui, tunc ſcintillare videbit.
Nec quiſquam hoc adeò magnum ac mirabile dicat,
Singula ſi tali voluuntur ſidera motu:
Nónne magis mirum eſt, tam immenſi corpora cœli,
Tam celeri ſemper ferri vertigine, vt omnes
Præuertant volucres, ventoſque & fulmina vincant?
Vnde nota: Ille pater rerum, mundique creator,
Omnia quæ fecit, diſtinxit in hæc duo, motum
Atque quietem. atqui in terris centroque locata eſt
Ipſa quies propriè, poſſedit cętera motus.
Vnda fluit, ſemperque aër agitatur & ignis.
Præcipuè tamen in cœlo eſt vis maxima motus:
Et quo quæque magis ſphæra eſt ſublimis, in illa
Fortior eſt motus, mundumque rapacius ambit.
Quare illud cœlum, quod primum mobile fertur,
Maximum habet motum: ſed motus maximus ille eſt
Tempore qui minimo ſpatia & loca maxima tranſit.
Ergo nictu oculi totum percurreret orbem,
Ni obſtarent illi ſphæræ, quas continet in ſe,
Frænantes curſum illius, ne protinus omnem
Voluendo raperet ſecum terram Oceanumque.
Quippe animal nullum poſſet tunc viuere in illis,
O rem mirandam in primis! quis non ſtupeat, quum
Secum agitat, tantam tam paruo tempore molem,
Tam longas tranſire vias, iterumque reuerti:
Nec ceſſare vnquam, & nullum ſentire laborem?
Hinc aliqui credunt, à dijs totum æthera volui:

Assignantque suum motorem cuilibet orbi:
Qui quasi pistrino addictus, non desinat vnquam
Tam vastam versare molem noctesque diesque:
Nec, quamuis cupiat, minimum requiescere possit.
Fœlix seruitio tali Deus ille profectò.
Sed nugæ sunt hæ, commentaque inania eorum
Qui cupiunt primi mortales inter haberi.
O quot morosophos tellus parit, & philodoxos.
Quare non tutum est facilè omnia credere cuiuis:
Ille licet magni sit nominis, innumerasque
Scribendo implerit nigra loligine chartas.
Magni sæpe viri mendacia magna loquuntur.
Et nemo est adeò prudens, quin sæpius erret.
Est igitur ratio in primis quærenda, fidesque
Maior in ambiguis rationi est semper habenda,
Quàm dictis hominū: nanq; hæc sunt falsa frequēter.
Quid ratio ostendit? cœlum stellasque moueri
A dijs, an per se, naturalique vigore?
Qualis honor, vel quale lucrum, vel quanta voluptas
Esse potest diuis, versantibus æthera semper?
Vt stultorum hominum vitę opportuna ministrent,
Atque feras pecudes, volucres, piscesque gubernent?
Sicne decet dominos seruis seruire? deosque
Seruitio æterno damnari, vt pabula brutis,
Vt stultis prauisque ferant mortalibus escam?
Nónne decet potius libertas maxima diuos,
Vt quocunque velint faciles accedere possint?
Ne tanquam dura deuincti compede, nusquam
Ire queant, semperque loco teneantur eodem?
Aut tanquam figuli instantes operique rotæque,
Nunquam decedant scamno, nunquam otia captēt?
Est ne illis adeò dulcis labor ille rotandi?
An labor ille potest diuis nunquam esse molestus?
O sapientum hominum sententia digna notatu:
Sed ratio obsistit, ratio manifesta reclamat:
Nil etenim per se æternum est, nisi conditor orbis.

Post

Post ipsum æterna est rerum natura suarum,
Quas ipse ex nihilo, stabili sed lege creauit,
Vt non esse queant aliter quàm iusserat olim,
Quum primùm immensi iaceret fundamina mundi.
Sic aqua semper erit mollis, sic ignis adurens:
Sic stabilis tellus, sic semper mobilis aër,
Sic & circumagi cælum sine fine necesse est:
Sic forma & virtus herbis sua cuique tributa est,
Necnon arboribus, necnon animalibus ipsis,
Vt nullo possint mutari prorsus ab æuo:
Vsqueadeò ipsius naturę immobilis ordo est,
Vsqueadeò est eadem semper diuina voluntas.
Quare si motus cœli est ęternus, oportet
Naturalem esse, vt grauium leuiumque videmus.
Nam quod naturæ est proprium, non deficit vnquã.
Si verò est alius motor, quandoque quiescet.
Nil etenim æterno violentum tempore durat.
An grauium & leuium natura potentior est quàm
Astrorum & cœli, vt possint per se illa moueri,
Hæc verò nequeant, nisi dijs agitentur ab ipsis?
Terra ergo atque ignis sunt æthere nobiliores,
Saltem ex hoc quòd non motoris egent alieni,
Sed per se à centro aut ad centrum tendere possunt.
Credendum est igitur, cęlestia corpora per se
Atque suis formis, vt terra ignisque moueri.
Natura est siquidem motore potentior omni,
Naturam vincit solus Deus: & nihil (ipso
Excepto) est melius natura & maius in orbe.
Naturam verò appello, legem omnipotentis
Supremique patris, quam prima ab origine mundi
Cunctis imposuit rebus, iussitque teneri
Inuiolabiliter, dum mundi secla manerent.
Nam legem hanc rerum formis Deus indidit: vnde
Quum rebus dant esse, Dei mandatis libenter
Efficiunt formæ, & nequeunt hanc fallere legem,
Nempe suis res à formis tales generantur,

Quales præcepit qui formas condidit ipſas.
Hæc verè ac propriè natura eſt, & melius quàm
Forma aut materia, vt quidam poſuere. etenim ſunt
Hæc duo cunctarum potius primordia rerum,
Vel cauſæ primę, vel componentia prima:
Non autem natura: placent ſi nomina vera,
Et niſi malimus dare falſa vocabula rebus.
Sed de hoc iam ſatis: ad reliqua accedamus, & vtrũ
Sint deſerta poli pulcherrima regna beati,
An quiſquam ſedes illas teneatque colatque,
Præſens hora monet ſolito nos dicere verſu.
Quum cęlum ſit tam immenſum, tantique decoris,
Conſpicuum tot ſideribus, tam nobile corpus,
Deſertum & vacuũ & ſolũ incultũque manebit?
Terra autem innumeris gaudebit, & vnda colonis?
An mare vel tellus, locus eſt iucundior atque
Pulchrior & melior, vel toto maior Olympo?
Propter quod potiuſquam æther mereatur habere
Tot ciues, & tam varijs animalia formis?
An regis prudentis erit, fabricare palati
Ingentem molem, peregrino marmore & auro
Egregiam, & mirè ſpecioſam intusque foriſque,
Nolle tamen (ſtabulo excepto) permittere quenquã
Tam pulchras habitare ædes, vacuaſque tenere?
Nempe eſt totius mundi ſtabulum terra, in qua
Sunt omnes ſordes, puluis, cœnumque, fimumque,
Oſſa, putres carnes, varia excrementa animãtum.
Quis memorare vnquã tot fœda immũdaque poſſet
Quę tellus & pontus habent, ac ſemper habebunt?
Quis neſcit pluuias, nebulas, nubesque, niueſque,
Prælia ventorum, tempeſtatumque furores:
Quæ mare perturbãt, quatiunt terram, aëra verſant?
Terra tamen pontusque tenent animalia multa:
At cœlum vacuum, vacuum cælum eſſe putatur?
O vacuæ potius mentes, quæ creditis iſtud!
Quippe ſuos etiam ciues habet ęther: & aſtra

Singula,

Singula, sunt vrbes, cœli, sedesque deorum.
Illic & reges, populi inueniuntur & illic.
Sed veri reges, populi veri, omnia vera:
Non velut hîc, vmbræ simulacraque inania rerum,
Quas citò mors rapit, & tempus terit, inquinat, au-
Illic fœlices, immortales, sapientes: (fert.
Hîc habitant miseri, mortales, insipientes:
Illic pax & lux regnant, & summa voluptas:
Hîc bellū assiduū & tenebræ, & genus omne doloris.
I nunc, & lauda terram hanc, hanc dilige vitam.
Imò jaude, ô demens, stabulum hoc præponere cælo.
Verùm aliquis dubitare potest, si durior æther
Est adamante, & nil vacui reperitur in illo,
Quomodo dij poterunt illic habitare, vel illac
Pergere? nimirum hoc fieri non posse videtur.
Præterea quum cælum ipsum non posset arari
Atque fodi quónam pacto Bacchusque Ceresque
Nascentur, frugesque aliæ, quarum indiget vsus?
Friuola sunt hęc, & rugoso digna cachinno.
Nanque sit ipse licet multo solidissimus æther,
Peruius est tamen, & cedens cultoribus: & nil
Obstat quin facilè huc possint se ferre vel illuc,
Et quacunque libet nihil impediente moueri.
Cælicolis etenim tenuissima corpora cunctis
Ille author mundi dedit, atque leuissima: quare
Ipsis non opus est foribus, patulisue fenestris:
Per medios intrant muros, & marmora tranant,
Vsqueadeo est illis tenuis natura, potensque,
Quis, nisi vidisset pisces habitare sub vndis,
Sub limo ranas, salamandras viuere in igne,
Aëre chameleonta, & pasci rore cicadas,
Crederet? at vera hæc tamen & mira esse fatemur.
Plurima sunt, quæ quum fieri non posse putemus,
Sæpe tamen fieri possunt, & facta videmus.
Cur non ergo Deus potuit quoque condere tales
Cælicolas, qui per cœlum facilè ire valerent,

Nulliusque cibi vel potus prorsus egerent?
Si potuit, certè voluit: nam turpe fuisset.
Tam pulchras sedes, tamq; amplas linquere inanes.
Atqui cœlicolis non est opus, vt vel arando,
Vel fodiendo parent alimenta iuuantia vitam:
Quandoquidem non sunt illis mortalia membra,
Quę instaurare solet sensim labentia victus;
Nec sitiunt vnquam diui, esuriúntue beati,
Denique nulla illos penitus contristat egestas.
Quippe vltra fines lunæ illætabile nil est.
Cuncta mala in terris posuit Deus, illaque clausit
In medio, & vetuit sacrum contingere cælum.
Ergo fœlices viuunt, nectarque bibentes,
Ambrosiæ viridi pascuntur gramine, cuius
Copia magna oritur passim cælestibus aruis.
Cælicolûm verò illorum fœlicior atque
Nobilior vita est, loca qui magis alta frequentant.
Nam quanto ęthereis locus est sublimior oris,
Tanto etiam melior, tantoque beatior idem est.
Sed quid sunt maculę illæ atræ quæ in corpore lunæ
Apparent? nam de his homines diuersa loquuntur.
Nil per se in cælo lucet, nisi Phœbus: ab illo
Accipiunt lucem stellæ omnes, ipsaque Luna:
Quę quia cunctarum stellarum est vltima, & imam
Sortita est cœli sedem, terrisque propinquam:
Vt sit opaca magis, minus & sincera necesse est.
Vnde eius partes quum non æqualiter omnes
Sint albæ, & densæ, & leues lucisque capaces:
Hinc non tota nitet luna, & maculosa videtur:
Nam partes albæ, & densæ, leuesque receptant
Nocturnum solem; reliquis sine luce relictis.
Nocte igitur lucet, sed tempore luna diurno
In faciem nubis maculosę albescit Olympo.
Sic & lampyrides lucent in noctę volantes,
Mox redeunte die amittunt in lumine lumen,
Et proprium ostendunt amota fraude colorem.

Nanque

Nanque dies verum ostendit, nox fraudibus apta est.
An verò æternus sit cælum, an cœperit olim,
Expectetque suum post plurima sæcula finem,
Pulchrũ etiã scitu est. nam de hoc diuersa sophorũ
Scripta extant: ait hic, negat ille, & opinio discors
Authorum, rem difficilem valde ambiguamque
Arguit, & verum tenebrosa in sede latere.
Sunt qui principium credant habuisse, putentque
Mundum ex materia æterna, quandoque creatum
A summi virtute Dei, quum non prius esset:
Atque duo hæc æterna aiunt, semperque fuisse
Materiã summumque Deũ, à quibus omnia manant.
Contendunt quidam ex nihilo mundũ esse creatum,
Materiamque negant vllam antè omnino fuisse,
Sed verbo iussuque Dei facta omnia censent.
Ast alij affirmant, freti rationibus, ipsum
Omni principio simul, omni fine carere.
Harum autem quænam propior sententia vero est?
Ipse quidem, nisi relligio prohiberet, & omnes
Christilogi obstarent, tutantes dogmata Mosis,
Credere non aliud possem, quàm semper ab æuo,
Vt nunc est, mundum mundique elementa fuisse,
Principijque expertem esse, ac sine fine futurum.
Nam cur non semper mundus fuit? an quia semper
Non potuit deus, aut nesciuit condere: sed post
Doctior euadens didicit, demumque peregit?
An semper sciuit, potuitque: at noluit? vnde hoc?
Cur potius voluit postquam prius? aut ratio quæ
Mutauit mentem illius? si non erat æquum,
Vtileque hunc fieri mundũ: cur conditus vnquã est?
At si conueniens erat illum, atque vtile condi,
Quare tam serò fecit Deus? & quare ætas
Tam breuis est mundi? nam si fas credere cunctis
Christologis, nondum annorum bis quattuor implet
Millia, ab antiquo bene si numerentur Adamo.
Præterea quæ causa fuit qua condere vellet

Hunc

Hunc mundũ Deus? an quia mũdi ipse huius egebat?
Si sic: debebat prius ipsum condere, ne se
Torqueret talis tam longo tempore egestas.
Si non: cur fecit? frustra ne? an nõ decet ipsum (mos.
Frustra aliquid facere? hic etenim insipientibus est
Causa aliqua ergo fuit. sed quæ? nempe illius ingens
Haud dubiè bonitas, necnon immensa potestas,
Ne frustra intra se semper conclusa maneret
Vtraque, sed potius cunctis effusa pateret.
Frustra etenim bonus atque potens is dicitur, à quo
Nil vnquam fieri magnum egregiumquè videtur.
Si Deus ergo fuit semper bonus atque potens, cur
Non voluit semper tam pulchrum condere mũdum?
Cur in tam seros tantam rem distulit annos?
Nulla quidem ratio esse potest, nisi fingere quisquam
Astutus velit, & nugas pręponere vero.
Quare si humanę rationi credere par est,
Æternus certè mundus dicetur, & omni
Principio prorsus, prorsus quoque fine carere.
At si aliter quondam dixit Deus, & sua Mosi
Facta reuelauit, debemus credere Mosi:
Succumbat ratio fidei, & captiua quiescat.
Nanque Deus nunquam fallit, nec fallitur ipse,
Si modò dignatur quicquam mortalibus vnquam
Dicere, si cuiquam apparens arcana recludit.
At qui materiam æternam posuere, chaosque,
Nugantur. nam cur Deus hanc liquisset inanem:
Tamque diu informem, potuit si condere mundum
Confestim, & primo momento cuncta creare?
Frustra differtur diuersa in tempora quicquid
Vna eademque potest fieri perniciter hora.
Sunt verò quidam æternum mundum esse putantes,
A nullo factum tamen, à nulloque creatum:
Sed per se vt nunc est ante omnia secla fuisse,
Et per se vt nunc est post omnia secla futurum.
Quod certè falsum est: ratio quippe ipsa repugnat.

Esse

Eſſe etenim nunquam duo perfectiſſima poſſunt:
Nam diſſentirent forſan, bellumque cierent.
Eſto quod ſemper concordi pace manerent,
Fruſtra ponuntur duo maxima: ſufficit vnum,
Quod ſaltem natura alijs prius eſſe neceſſe eſt.
Si prius eſt alijs, ergo eſt quoque cauſa aliorum.
Nanque prius cauſa efficiens eſt poſteriorum.
Quocirca haud dubiè mundũ hũc Deus ipſe creauit
Ex nihilo æternum. ſed quomodo? ſi libet, audi.
Eſt bonitas æterna Dei, eſt æterna poteſtas:
Nónne eius potuit ſimul eſſe æterna voluntas
Gignendi mundum? quæ ſi fuit, vt ratio vult,
Nil obſtat quin æterno ſit conditus æuo
Mundus ab artifice immenſo, compagine mira.
Vt ſi quis ſolem æternum conceſſerit, idem
Æternam ſolis lucem concedere debet.
Lux tamen effectus ſolis, ſol cauſa vocatur.
Sed decedentes iam cœlo elementa gradatim
Scrutemur, deq; his quædã haud indigna loquamur.
Quidam ſub cœlo eſſe ignem dixere, propinquum
Contiguumque orbi lunæ, ſed luce carentem:
Vrentem tamen in primis, miréque calentem.
Quod verum eſſe docet ratio. nam nocte videmus
Per ſudum volitare faces, flammaſque vagari
Aëra per liquidum, & delabi ſidera cœlo.
Quæ proinde veniunt, tenues quòd in aëra fumi
Altius aſcendunt, ſuperoque cremantur ab igni.
Nanque vapor duplex, alter leuis, aridus, aptus
Incendi, vnde ignes fiunt per inane volantes:
Alter frigidior, grauiorque & craſſior, ex quo
Gignuntur nebulæ, pluuiæ, nubeſque, niueſque,
Fulgura cum ventis, tonitrus, ros, grando, pruina,
Quòd niſi ſub cœlo foret ignis, non vapor illic
Accendi poſſet, noctiſque volare per vmbram.
Præterea quum ignis leuitate ipſum aëra vincat,
Altior haud dubiè locus illi conuenit: ergo

Sub cœlo est eius sedes, & proxima lunæ.
Infra ignem verò est aër, qui parte suprema
Accipit æthereum vicino ex igne calorem.
Pars media ipsius multo est gelidissima, & illic
Concrescunt nubes, conflantur fulmina vasto
Cum tonitru, varijque agitantes nubila venti,
Imsima pars calida est, atque humida, nã vapor ipsũ
Humectat liquidis exhalans iugiter vndis,
Et calet ob solis radios tellure reflexos.
Hîc nebulæ, hîc pluuiæ, hîc tenui cum rore pruinæ
Atque niues, varia ventorum sorte creantur.
Quippe data est ventis huius non parua potestas
Aëris: hi possunt æstiuo tempore frigus
Gignere & hybernis diffundere mensibus æstum:
Hi nobis auferre valent & tradere fruges,
Hi nobis auferre valent & demere morbos.
Eurus ab aurora, Lybicis venit auster ab oris,
Spirat ab occasu Zephyrus, borealia flabra
Montibus à Scythicis, gelidaque oriuntur ab arcto.
Inter quos alij quoque sunt, quibus omnibus aër
Inferior seruit, cumque aëre terra fretumque.
A ventis igitur nubes coguntur, ab ipsis
Nubibus emanant imbres, floccique niuales:
Fulmen, ros, grando, matutinæque pruinæ:
Tempore sed vario, varia ratione modoque,
Et varijs etiam perflantibus aëra ventis.
Quorum qui mediæ veniunt de parte diei,
Nubesque & nimbos pariunt, cęlique calorem:
Qui verò ex Scythicis regionibus, horrida gignunt
Frigora: ab his fiunt glacies, nix, atque pruina,
Tempore brumali: sed cœlum æstate serenant.
Fert Zepyrus flores, terramque virentibus herbis
Vestit, dans auibus cantum, siluisque decorem,
Eurus plerunque est bonus: at quandoque procellas
Concitat ingentes, terris, pelagoque timendas.
Hos ventos vel dij aërei, vel sidera mittunt.

Sæpe

Sæpe etenim quum thesauros tellure latentes
Vult auferre magus, vel consecrare libellum,
Vel magico ritu quenquam sibi subdere diuûm:
Audiui exortum ventum, subitamque procellam,
Aut sata strauisse, aut hærentes vitibus vuas.
Materiam ventis præbet vapor ortus ab vndis.
Causa mouens ipsos, dij sunt quibus aëris est ius.
Verùm hæc non sapiunt vulgo, neque talia vulgus
Credere vult. quid tum? gemmas ne apponite porcis.
Credite vos docti, quibus est mens altior, esse
Non solùm in cœlo, sed in aë[illegible]rima diuûm
Millia, qui ventos tempestat[illegible] ciere,
Et tonitrus facere, & detrudere fulmina possunt.
Nec tamen esse nego causas alias quoque, nasci
Quæ faciunt ventos : veluti sol lunaque & astra,
Præsertim septem quæ vulgò errantia dicunt :
Quorum opera exhalans vapor ad diuersa mouetur.
Vidi ego, dum Romæ, Decimo regnante Leone,
Essem, opus à figulo factum, iuuenisque figuram,
Efflantem angusto validum ventum oris hiatu:
Quippe cauo infusam retinebat pectore lympham,
Quæ subiecto igni resoluta exibat ab ore,
In faciem venti validi, longeque furebat.
Ergo etiam ventus resoluta emittitur vnda,
Dum vapor exhalans fugit impellente calore.
Nanque fugare solent sese contraria semper.
Hac in parte etiam quam diximus aëris ima,
Apparere solent regalia fata cometæ,
Apparere solet variata coloribus Iris.
Hanc radij solis roranti in nube figurant:
Illos stella facit de septem errantibus vna,
Dum sibi subiecto radios impressa vapori
Assimulat caudam, lumenque in nube relinquit.
Haud aliter quàm quum circumnitet area lunam,
Area venturi (vt perhibent) prænuntia venti:
Aut cum tres soles lucere aliquando videntur:

Nec

Nec sunt tres tamen, at subiectæ in corpore nubis,
Ceu quodam in speculo solis formatur imago:
Sub regione autem crassa imaque aëris, vnda est:
Vnda inquam Oceani, quæ terram circuit omnem,
Angustoque freto Herculeas ingressa columnas,
Diffundit sese, longè lateque pererrans.
Hinc varium nomen sortitur, & hinc mare fertur
Ægæum, Ionium, Tyrrhenumque, Adriacumque,
Et mare Erythræum, & quod Persidis alluit oras.
Hæc terræ occultas perlabitur vnda cauernas,
Et fluit ac refluit [illegible]er, variumque saporem
Accipit: vt varia [illegible]llus, per viscera cuius
Transiit, sulfureumque à sulfure mittit odorem.
Hinc est æterno quòd tempore flumina currunt:
Quippe suos repetunt fontes, iterumque marinos
Ad fluctus properant, illinc reditura vicissim.
Hac abeunt, illac redeunt, & aguntur in orbem
Assiduè, vegetantque vt sanguis corpora terram:
Hæc eadem facit vnda lacus, crassasque paludes,
Necnon perspicuos fontes puteosque perennes.
Denique ab Oceano emanat vis omnis aquarum,
Quascunque orbis habet lymphas hic edidit omnes,
Partim sub terra, partim supra ingredientes,
Partim etiam nigris de nubibus egredientes:
Sed cur est adeò salsum mare, nunquid ab ipsa
Natura istud habet? non arbitror. at sapor omnis
Vndarum à terra causam trahit. inueniuntur
In terra siquidem montes salis, hoc tegit æquor,
Exugitque salem, liquidas resoluit in vndas.
Ergo sal, non sol causa est salsedinis huius.
Nam cur sol non stagna etiam salsa efficit idem?
Nempe illam terræ partem, quæ non erat apta
Vsibus humanis, nimia salsedine abundans,
Natura Oceano substrauit prouida: at illam
Quæ fuerat melior, quæ dignior vb[illegible]que
Detexit nobis, nobisque reliquit apertam.

In qua sunt montes, colles, cliui, tumulique,
Conualles, campi, rupes, fauces, iuga, rura,
Siluæ, stagna, lacus, fontes, fluuij, atque paludes,
Oppida parua, vrbes magnæ, pagi, villæ, arces,
Saxa, metalla, hominum vitæ opportuna tuendæ.
Huic terræ, illiusque opibus natura Deusque
Præposuere hominem, & regem fecere animantum,
Quotquot pontus habet, quotquot tellure morātur:
Ingeniumque illi ac mentem tribuêre, quibus se
Præponat cunctis, terrarumque imperet orbi:
Atque Deum agnoscens, illum metuatq; colatque.
In medio terræ est centrum, quod sustinet ipsam.
Nam Deus ad centrum iussit grauia omnia ferri,
Nec naturali motu decedere ab ipso
Possunt, atque ideo terra est immobilis, & se
Sustinet in medio, ac propria grauitate tenetur.
Vndique enim ad centrum cōcurrit prona, globūque
Efficit immensum, & densum, solidumque & opacū:
Circa quem roseis noctesque diesque quadrigis
Sol vehitur: sed nox aduersa in parte creatur.
Quippe aliud nō est quā terræ atq; æquoris vmbra:
Quæ si fortè ferit nocturnæ corpora lunæ,
Eclipsim facit, populos terroribus implet,
Credentes magico labefactam carmine diuam.
Vmbra hæc tunc noctes maiores efficit, est quum
Distans à nobis sol longius: at breuiores,
Quum redit, & cancri borealia signa reuisit.
Caussa huius tumor est terræ, montesque superbi,
Quos interposuit prudens natura, suis vt
verticibus noctes mutato sidere mutent.
Nam quanto magis accedit sol pronus ad austrum,
Tanto maiores veniunt à montibus vmbræ:
Vmbræ, quæ abscondunt lucē, aurorāq; morātur,
Et spatio breuiore diem procedere cogunt.
Tunc spargit glacialis hyems sua frigora nobis,
Tunc æstas regna Antipodum decliuia torret.

Quum

Quum vero ſol ad cancri loca ſumma recurrit,
Tunc nox fit breuior nobis, redeuntque calores.
At bruma Antipodas magno tunc frigore torquet.
Sic vario curſu variat ſol tempora, & annum
Quattuor in partes totum diſcriminat æquas:
Circuienſque orbem terrarum, ſeruit vtriſque
Gentibus, & quæ ſub terra verſantur, & illis
Quæ ſupra, atque pari moderamine tẽperat omnes.
Nam ſub terra homines etiam ſunt, non mare tantũ,
Aut ſiluæ, neque enim ſolem natura diemque
Iuſſiſſet radios illic diffundere inanes,
Et ſolùm ſeruire feris, generique natantum.
Nimirum tellus habitatur tota, nec vllus
Eſt locus, aut Zona vlla, in qua non viuere poſſint
Mortales, aptaſque ſibi componere ſedes:
Sit licet immodicum frigus, vel maximus æſtus
Illic aſſiduè: natura vbi triſtia fixit,
Læta adhibet, miſcetque ſagax aduerſa ſecundis:
Atque vbi fert morbos, medicamina debita gignit.
Ergo vbicunque calor nimius reperitur, ibidem
Non gelidi montes, non frigida flumina deſunt.
Non ſiluæ vmbriferæ, & multis cum fontibus amnes
Quæ valeant homines tanto defendere ab æſtu.
Prętereà eſt illic ſemper nox æqua diei,
Quę ſolis radios æquato frigore frænat.
Vnde fit vt Zonam mediam non eſſe putemus
Deſertam omnino: multos ſed habere colonos,
Et proprio ingenio, & naturæ munere tutos.
Zonę etiam extremæ quas non habitarier aiunt,
Aſſiduis niuibus preſſas, glacieque perenni,
Poſſunt nempe coli: vt ratio non friuola ſuadet.
Maxima nanque locis lignorum copia in illis
Naſcitur, & fiunt illic hypocauſta, graueſque
Veſtes, ex varijs animantum pellibus, vnde
Calfaciunt ſe mortales, hyemique reſiſtunt.
Et multis arcere modis mala frigora norunt.

Congrua nec desunt illis alimenta, ciboſque
Indigenas partim, partim illuc vndique vectos
Accipiunt largè, & dapibus veſcuntur opimis.
Non igitur verum eſt quod quidam Græculus inquit
Vnius tantùm zonæ partem, exiguamque
Naturam humano generi tribuiſſe colendam:
At reliquum terræ deſertum prorſus, ab ipſis
Piſcibus atque feris duntaxat ſemper haberi.
Ah foret indignum certè hoc, natura minoris
Feciſſet nos quàm bruta, imperiumque dediſſet
In terris magis quàm homini & ſpatioſius illis.
Quare ſiqua fides adhibenda eſt vera loquenti,
Haud dubiè tellus tota eſt habitabilis, & nil
Obſtat quin poſſint mortales viuere vbique.
Naturæ auxilium in rebus non deficit vllis,
Ingeniumque hominis duriſſima quæque refringit.
Poſtremò quoniam ad finem properamus, & hora
Iamdudum monet æthereos inuadere Piſces:
Propterea exponam paucis cur terra tremiſcat,
Quæ vis tanta illam quatiat, cogatque mouere.
Scire igitur licet, innumeras vaſtaſque cauernas
Sub terris eſſe, atque illic quandoque creari
Ingentes ventos, qui dum crudelia miſcent
Prælia, concutiunt terram, nimioque furore
Congreſſi euertunt totas cum mœnibus vrbes.
Donec parte aliqua erumpant facto agmine, & auras
Diffuſi in vacuas non longa pace quieſcant.
Gignuntur verò hi venti telluris in aluo
Ex fumis, quos vicina trahit ignis ab vnda.
Quippe ignes in ſe multos magnoſque perenni
Tempore nutrit humus (dictum mirabile) ſed non
Falſa tamen refero, credet qui viderit Ætnam,
Qui ſcatebras calidarum vſquam ſpectarit aquarum,
Et qui viſiferi benè nouerit acta Veſeui,
Hos agitant ventos qui ſubterranea regna
Dij manes habitant, cæciſque morantur in antris.

Non etenim nugæ prorsus, nec inania verba
Sunt, quæ de Stygij rebus memorantur Auerni.
Nempe locus nullus frustra est: habitatur vbique
Sub terris, supra terras, inque aëre & igni,
In cælo & supra cælum: est vbi regia summi
Induperatoris, mundum qui possidet omnem.
Musa vale: interea extremum meditare laborem.

Liber Duodecimus.

PISCES.

VMME Deus, rex omnipotens, pater Optime, cuius
Tam pulchrum tamque immensum sapientia mundum
Condidit ex nihilo, & regit, assidueque tuetur.
Principium & finis rerum, cui omnia parent:
Quo maius, melius, speciosius, altius est nil:
Qui supra omne habitas cælum, sine fine beatus:
Mens mea nunc ad te cupiens conscendere, Musis
Non eget, aut Phœbo, aut Parnasso, aut fontibus illis
Vaniloqui quoscunque solent haurire poetæ,
Magnifica insano scripturi somnia vulgo.
Quippe alio auxilio nobis, alioque fauore
Est opus, atque alias sitientes quærimus vndas.
Te voco, te imploro, te posco, te precor vnum:
Vt cœpto iampridem operi, extremoque labori
Aspires, tribuasque optatum attingere finem.
Mitte tuum quæso Deus in mea pectora numen:
Quo afflatus miranda tui penetralia regni
Spectare, & spectata alijs expromere possim,
Carminibusque meis æternum acquirere honorem.
Sunt qui extra cælum credant nihil esse, putentque

Ætheris in summo dorso consistere fines
Rerum, quos vltra natura extendere vires
Non queat ipsa suas, ac debilitata quiescat.
Quod falsum ratione mihi suadente videtur.
Nam si illic finis rerum est, vbi desinit æther,
Cur nil vlterius fecit Deus? an quia sciuit
Nil facere vlterius, propria defectus ab arte?
An quia non potuit? sed iure negatur vtrunque.
Quippe Dei nullis est clausa scientia metis.
Et nullum patitur diuina potentia finem.
Non etenim res vlla Deum concludere certis
Limitibus potuit, nec seipse coercuit vltrò.
Magna loquor: tamẽ hæc ratio quoq; magna probabit,
Si res vlla Deum finit vel terminat, ergo
Fortior est res illa Deo: nam quomodo posset
Efficere id, si non ipsum superaret agendo,
Quem finire cupit, quem circumscribere quærit?
At res nulla Deum superat, neque fortior ipso est.
Quare nec finire potest, nec se Deus vltrò
Limitibus cinxit. quis enim sibi ponere finem
Vellet, quum posset liberrimus esse, suasque
Quantumcunque sibi libeat diffundere vires?
Nemo est qui cupiat sese fecisse minorem:
Imo omnes quærunt maiora capescere semper,
Atque aliquid semper iam partis addere rebus,
Et licet ingentes expandere latius alas.
Num Deus ergo volet quum possit maximus esse,
Ac sine fine potens, proprium cohibere vigorem,
Sponte sua, angustasque sibi circumdare metas?
Non decet hoc certe, quare nec credere fas est,
Esse Deo finem, si non accepit ab vllo,
Nec dedit ipse sibi: vt ratio iam nostra probauit.
His ita præpositis, concludimus, infinitum
Esse Dei omnipotentis opus, ne vana potestas
Illius dici, & ne vana scientia possit.
Nam si extra cœlum sciuit potuitque creare

Plura quoque & maiora Deus, sed noluit: ergo
Scire ac posse suum frustra est, & prorsus inane.
Si sciret quisquam, & si posset gnauiter artem
Exercere aliquam, nollet tamen, ac nihil vnquam
Efficeret: frustra artificis sibi nomen haberet,
Et frustra propriam verbis extolleret artem,
Quæ non ars, imò deberet inertia dici.
Verùm in diuina natura credere par est
Esse nihil frustra aut vanum, pulcherrima quum sit.
Quæcunque ergo Deus potuit, fecit quoque virtus
Ne sua vana foret, ne semper pigra lateret.
Sed quoniam potuit facere infinita, putandum est
Fecisse infinita, omnemque explesse vigorem,
Nec seruasse in se vanum vel inutile quicquam.
Atqui infinitum corpus posse esse negauit
Doctus Aristoteles: ego in hoc assentior illi.
Quippe extra cœli fines non ponimus vllum
Corpus: sed puram, immensam, & sine corpore lucē:
Lucem qua nostri solis longè minor est lux:
Lucem quam terreni oculi non cernere possent:
Lucem, quam ex sese effundit Deus infinitam,
In qua habitant cum rege suo dij nobiliores.
Cætera turba minor versatur in æthere semper.
Ergo triplex regnum est: ac mundi portio triplex:
Cælestis, subcælestis, quarum vtraque fine
Clausa suo est, reliquam non vllus terminus ambit,
Quæ supra cælum splendescit lumine miro.
Fortè aliquis dicet, nullam sine corpore lucem
Posse dari, vnde extra cœlum lucem esse negabit:
Sed frustra oblatrat nobis, frustraque resistit.
Nam ratio mea dicta probat, verumque tuetur.
Dic quæso, cur sol lucet? num quòd sua per se est
Lucida materia? an potius sua forma dat illi
Hanc lucem, quæ tam vastum complectitur orbem?
Nimirum tribuit rebus forma omnibus esse,
Vt perhibent physici: quibus & nos astipulamur.

Forma igitur ſolis cauſa eſt vt luceat: & non
Materia. à forma vis & decor effluit omnis.
Quòd ſi corporeis formis lux tanta tributa eſt,
Cur in corporeis lucem poſſe eſſe negamus?
Præſertim quum ſint puræ magis, & tenues, &
Participes multo vberius pulchrique bonique,
Ergo Deûm formæ lucent vehementer: at illa
Lux non eſt oculis mortalibus apta videri:
Imò inter diuos quo quiſque potentior eſt &
Dignior: hoc etiam maiori lumine fulget.
Non aurum, non gemmæ illis, non purpura honorem
Affert, vt nobis: lux eſt ſua gloria diuis.
Vtque inter ſtellas multo nitidiſſimus eſt ſol:
Sic inter diuos lucet Rex ille deorum,
Non tamen obſcurat reliquos, quin perficit illos:
Tanta eius bonitas eſt, & ſapientia tanta.
Fortè etiam obijciet, ſubiectum eſſe aëra lucis,
Ac fundamentum: proinde aër eſt vbi nullus,
Extra oras cœli ſummi, lucem eſſe negabit.
Sed pariter nunc è vero decedit, vt ante.
Non etenim eſt aër ſubiectum luminis, & non
Eſt (vt peruersè arbitratur) in aëre lumen:
Imò aër contrà eſt in lumine, ſi benè cernat,
Non quid Ariſtoteles, ſed quid ratio aſſerat ipſa.
Nam ſi adſtans foribus clauſis accenſa lucerna,
Vel fax immittat per rimam lumen in ædes
Obſcuras, quatiatque aliquis tunc aëra, iuxta
Luminis immiſſi radium, tranſire per ipſum
Aër cogetur radium, nil lumine moto.
Si verò ipſe aër ſubiectum luminis eſſet,
Nempe eodem motu radius quateretur & aër,
Cumque ſuo haud dubiè ſubiecto lumen abiret.
Preterea ſiquis nocturno tempore tædam
Accenſam properans geſtet, lux illa mouetur
Aſſiduè, mutatque locum, illuſtratque tenebras
Nunc has, nunc illas: tamen aër ipſe quieſcit,

 Immo-

Immotuſque manet, tæda currente per ipſum.
Quòd ſi aër eſſet ſubiectum lucis, abiret,
Progrediens cum luce ſimul, numero vnus & idem.
Hoc autem non fit, ſed lux ſtante aëre pergit,
Libera per ſeſe, & tædam comitatur euntem.
Vnde patet, quòd lux non indiget aëre, tanquam
Subiecto: ſed ſtare poteſt abſque aëris vſu.
Præſertim lux illa Dei pulcherrima, cuius
Particula impreſſa eſt in noſtri corpore ſolis,
Atque illic tanquam in ſpeculo comprenſa tenetur.
Nam veluti in propria ſphæra non cernitur ignis
Sub luna poſitus, ſed ſi accendatur in ipſo
Materia, apparent tunc aſtra cadentia cœlo,
Ignitæque trabes æſtiua nocte micantes:
Atque alia id genus humanas turbantia mentes:
Sic lux illa Dei per ſe nequit ipſa videri
Corporeis oculis: at fixa in Sole niteſcit,
Propter materiam ſolis, quæ aptiſſima luci eſt,
Quippe ipſam talem facit Deus, vt ſua poſſet
Illic lux recipi, & tota fulgeſcere in orbe,
Allatura diem, & vitam, & bona plurima rebus.
Illa etiam lux diuina eſt impreſſa aliorum
Diuorum formis: quamuis non omnibus æquè:
Vt non ſtellæ omnes æquali lumine lucent,
Sed magis vna alia, quanto hæc perfectior illa eſt.
Vtque poteſt candela alias accendere plures,
Non tamen ipſa ſuum amittit minuítue nitorem:
Haud ſecus illa Dei lux inuiolata, nihilque
Decreſcens, alios impertit lumine diuos.
Verùm aliquis nunc me dubitans fortaſſe rogabit,
An præter lucem quam diximus infinitam,
Quicquã aliud quoq; ſit, magni extra mœnia mundi.
Sit licet indignum, atque impar mortalibus auſis:
Ire tamen tentabo viam, qua nulla priorum
Hactenus apparent nobis veſtigia vatum,
Theſauroſque Dei conabor pandere terris,

Si Deus ipse volet, solitoque fauore iuuabit.
Principiò patrem rerum, authoremque fatendū est,
Esse Deum, atq; ipso omne bonū pulchrumq; creari.
Quin summum pulchrū atq; bonū verè ipse vocatur.
Ergo vbicunque manet Deus, illic gloria secum
Stat sua, & omne bonum ac pulchrū reperitur ibidē.
Quocirca quicquid tellus & pontus & æther
Pulchri habet, atque boni, totum illud cernitur extra
Cœlestes orbes, vbi summi est regia patris.
Et quanquam rebus non vlla in talibus insit
Materia, haud ideo tamen entia falsa putato.
Nam sunt vera magis, magis & perfecta, magisque
Pulchra his materiæ quibus est data portio rebus.
Forma etenim quæcunque ipsam se sustinet, absque
Materiæ auxilio, longè est perfectior illa
Quæ sine materia per se consistere non quit.
Ergo illic formæ rerum sine materia sunt
Perfectæ ac puræ: quas nec longæua vetustas
Lædere, nec vis vlla potest dissoluere fati.
Plurima sunt illic etiam pulcherrima, quæ non
Corporeo in mundo omnipotens natura creauit.
Ex quibus emanant fælicia gaudia diuis:
Gaudia quæ nequeant humana voce referri:
Gaudia quæ nullo possunt amittier æuo.
Has formas incorporeas diuina Platonis
Mens olim agnouit: quamuis turba inuida tanti
Scripta viri carpat, risuque illudat amaro.
Sed cunctis non nosse datum est mysteria diuûm:
Pauci hæc percipiunt, mundi quibus annuit author,
Datque suum, vt possint speculari talia, lumen.
Postremò diuûm sunt illic millia tot, quot
Vel frondes habet omne nemus, vel littus arenas,
Vel pisces Nereus, vel stellas maximus æther:
Imò horum numerus numero non clauditur vllo.
Nam cur finitos fecit Deus, infinitos
Si potuit facere? vt sua gloria latior esset?

Præsertim quum sit prorsus sine limite mundus
Vt suprà ostensum, & stabili ratione probatum est.
Verùm incorporei quum sint, omnique carentes
Materia, idcirco mutantur tempore nullo:
Non senio ægrescunt, & nil patiuntur amari.
Non somno aut esca vtuntur, nullumque laborem
Norunt. perpetua est illis & læta iuuentus,
Summaque libertas: nulli seruitur ab vllo,
Nec quisquam cogit, nec quisquam cogitur: vnum
Duntaxat Dominum agnoscunt, Regemq; Patremq;
Communem cunctis: illum venerantur amantque,
Vltro illi adsistunt, parent vltrò, atque ministrant,
Gaudentes, eius laudes & facta canentes.
Quisque illi studet obsequio ac pietate placere.
Bella absunt, odio nullo inuidiáue laborant.
Pax æterna viget, concordia maxima amorque
Mutuus est illis semper, nulla insidiarum
Suspicio, nullúsue dolus sentitur ab illis.
Denique totius pars illa est optima mundi:
Quique illic viuunt, sunt longè nobiliores,
Quã qui habitant cœlum, & sacris versantur in astris.
Nam quanto inferior, terræque propinquior orbis
Quilibet est, tanto diuos tenet ille minores,
Atque minora bonis, & tanto est quoque vilior idem.
Vnde vt qui supra cœli fastigia viuunt,
Sunt summè pulchri atque boni, summéque beati:
Sic qui obscura habitant telluris viscera, summè
Turpes & praui & miseri inueniuntur, & illic
Non temere esse olim finxerunt tartara vates:
Tartara, vbi scelerum mortales digna suorum
Præmia post mortem accipiunt, clausique tenebris
Æternis, frustra requiem pacemque requirunt.
Sed quid ego in ventos effundo hæc verba, laborans
Incassum, & cæcis cupiens ostendere lucem?
Vsque adeò genus humanum delirat, vt esse
Nequaquam credat superos, infernaque regna.

Maxima pars ridet, si quis post funera dicat
Humanas superesse animas, & viuere semper.
Hinc est quòd solis inhiant noctesque diesque
Diuitijs: hæc est illorum maxima cura,
Vt fiant præ alijs auro gemmisque potentes.
Aurũ omnes vtcunque volũt, spes omnis in auro est.
Hinc currit furiosa audax in prælia miles:
Hinc natis, vxore, domo, patriaque relictis
Mercator maris vndisoni per cærula vectus
Veliuola pinu, extremas procedit ad oras.
Quisque dolis studeat ac furtis, vt congerat aurum.
Aurũ omnes cupiunt & amant, placet omnibus aurũ:
Nec pœnas metuunt vllas, vbi vita recessit.
O prorsus terreni homines, solaque figura
Discreti à brutis! solum cognoscitis aurum.
Per quod nil differt à stulto vir sapiens, &
Quod plerunque malis sors improba donat abundè?
Discite nonnulla esse auro longè meliora,
Quæ stultis prauisque Deus concedere non vult.
Hæc sunt virtutes, pietas, prudentia, nec non
Iustitia, & cunctis potior sapientia rebus.
Hæc bona quisquis habet Deus est mortalis, & idem
Immortalis homo, fœlix post fata futurus.
At qui non habet, & vitijs sese inquinat atris:
Morte obita in tenebras præceps rapient auernas.
Hæc nõ sunt nugæ, aut fabellæ, aut somnia: sed sunt
Vera quidem, imò etiam verissima. credite cæci,
Credite: væ vobis, si non creditis: abibit
Nam citò vita, & me verum dixisse scietis
Tunc demum quum vos Plutonia regna tenebunt.
Ridetis nunc: sed risus vertetur amaras
In lachrymas, tristesque ferent hæc gaudia pœnas.
Tempus erit quum nudi, inopes, miserique iacebũt,
Auxiliumque humili ac lachrymosa voce rogabunt
Multi: qui nunc diuitijs regnoque superbi,
Præ se despiciunt cunctos hominesque deosque.

Vnde ô vos quibus est cordi iustumque piumque,
Sortiti meliorem animam, diuina propago,
Hæc terrena instar nebulæ fugientia, quæ sors
Improba largiri stultis solet atque scelestis,
Et quæ post paucos annos mors omnibus aufert,
Ne multum curate, & spem ne ponite in illis.
Quærite duntaxat quantum vitæ exigit vsus,
Exiguum sat erit: contenti viuite paruo.
Sed sit vester amor cælum, cælestia totis
Viribus appetite, huc omnes intendite sensus:
In cælo sunt vera bona & durantia semper,
Quæ nemo stultus, nemo sceleratus habebit.
In terris quæcunque placent, sunt omnia nugæ:
Quas stulti & terreni homines, pecudumque sodales
Optant in primis, atque hæc bona maxima censent:
Propter quæ subeunt discrimina mille, cientque
Prælia, & opponunt stultissima pectora morti:
His sese extollunt. scarabei stercore gaudent:
Vilia delectant viles & turpia turpes.
Terrenis igitur terrena hæc linquite, porci
Lætentur cœno, placeant cælestia vobis.
Magna decent magnos: sunt fortia fortibus apta.
Terra breue hospitiū est. patriā Deus æthere vestrā
Constituit: patrias optate reuisere sedes.
Vt quum corporeo egressi de carcere, edendos
Liqueritis canibus vestros, aut vermibus artus,
Illic possitis fœlices viuere semper,
Exempti à carne immunda, membrisque caducis:
In quibus inclusi, multos fortasse labores,
Et multos morbos, & tristia multa tulistis,
In mortis regno, & lachrymarum valle manentes.
Nomine enim tali digna est hæc terra vocari,
Quę mundi stabulū, & genitrix, altrixq; malorū est:
Regnat vbi insanus dæmon, scelerum pater & rex.
Propterea memores mortis vos esse frequenter
Conuenit, & versare animo quàm prima sit mors

Semper, & immineat, teloque minetur adunco.
Quàm de improuiſo inuadat, quàm ſæpe iuuentam
Occupet, & pulchros importuna auferat annos:
O fragilis nimium, innumeriſque obnoxia vita
Caſibus, ô nimium breuis atque incerta, recedens
Fumi inſtar! nunc hic moritur, nunc ille: hodie tu,
Cras ego. ſic demum paulatim extinguimur omnes,
Non ſecus ac pecudes, lanius quas ſeruat ouili
Mactandas, nunc has ferro, nunc percutit illas,
Cras alias, poſt cras alias: ſic denique cunctas
Dilaniat: donec caulæ reddantur inanes.
Hanc igitur fragilem vitam contemnite, cuius
Principium eſt fletus, mediū labor & dolor: at mors
Finis. quis talem vitam niſi ſtultus amabit?
Vitam aliam ſperate, aliam affectate: vbi nullus
Eſt fletus, nullus labor accidit, aut dolor, aut mors.
Nempe hæc vos manet: hæc dabitur poſt funera vo-
Qui vitia odiſtis, ſanctéque Deum coluiſtis: (bis,
Nec veſtram in rebus terrenis ſpem poſuiſtis:
Sed caſti, innocui, veri, puríque fuiſtis.
Fortè aliqui ex his, qui credunt intra æthera & extra
Eſſe deos, vellent artem quoque diſcere (ſiqua eſt)
Per quam illos poſſent affari, illóſque videre.
O quàm ſublime hoc, & quàm mirabile donum eſt,
Quo nihil in terris homini contingere maius
Poſſe puto: ac pauci tanto dignantur honore.
Nam cum dæmonibus multi fortaſſe loquuntur:
Quos facilè alliciunt precibus, ſacriſque peractis,
Cùm procul à terris non ſint, & in aëre viuant,
Atque hominū cœtus videant adeántque frequenter,
Imo vltro apparent multis, vltróque miniſtrant:
Et iuuenum magno interdum capiuntur amore.
Dij verò ætherei terras odere, hominúmque
Res dedignantur cognoſcere, & impia facta
Ipſorum deteſtantur, renuuntque videre: (ſiqua
Quippe quibus bene compertū eſt quàm ſtulta & in-

Sit

Sit natura hominum, quàm fallax, perfida, & audax,
Contemptrix, spretrix, blasphematrixque deorum.
Quare compellare ipsos, & cernere coram,
Difficilis nimium labor est, & gratia rara:
Quandoquidem occludunt humanis vocibus aures,
Auertuntque oculos ab eorum muneribus: qui
Postquam se furtis ditarunt atque rapinis,
Particulam exiguam rerum non iure suarum
Addicunt templis, cœlum venale putantes.
O bipedes asini, diuos censetis auaros?
Et gemmas cupere, & fuluo lætarier auro?
Aut vestri auxilij, vestrique fauoris egere?
More hominum donis corrumpi creditis illos?
Non corrumpuntur pretio, nec munera curant:
Cùm sint fœlices, atque omni ex parte beati.
Cùm sua sint quæcunq; tenēt tellus, mare, & æther,
Quomodo quæ sua sunt diuis donare potestis?
Nónne ipsi potius donant hæc omnia vobis?
Ergo cùm precibus flecti donisque recusent,
Ardua res nimis est illis pręsentibus vti.
Ardua sed quanquam res est, tamen aggrediemur:
Et quid in hoc valeant vires nostrę experiemur:
Principiò causas quibus ipsis gratificari
Possimus superis, inuestigare necesse est:
Nam neque diuitijs, neque nobilitate mouentur,
Non regno, imperióue vllo, clarísue triumphis,
Nec curant, si quis forma vel robore pręstet.
Talia contemnunt prorsus: nec talia propter
Audire, aut saltem dignantur cernere quenquam:
Vnde alia est quęrenda via, vt mereamur eorum
Conspectu alloquioque frui. mea carmina forsan
Hanc monstrare viam poterunt, artemque docere:
Si modò tam pulchris adspirant numina cœptis.
Prima est mundicies animique & corporis, ob quam
Dijs homo fit gratus, diuûmque meretur amorem.
Quippe omne immundū odere, & vęmēter abhorrēt

Vsque

Vsqueadeò ipsorum pulcherrima & optima vita est.
Quare danda opera in primis vt simus ad vnguem
Purgati, nitidi, puri, & sine sordibus vllis,
Veste atra exuti, & niueo candore decori.
Candida conueniunt superis, at manibus atra.
Difficile hoc fateor: nam quis sine crimine vitam
Ducit? quis macula mundus reperitur ab omni?
Cuique suum impressit vitium natura, nihilque est
Tam pulchrum in terris, aliqua quin labe notetur.
Sunt quædam peccata tamen, tam friuola, tamque
Exigua, vt prope nil offendant numina diuûm:
Vnde his non indignantur, nam talia non sunt
Vlcera, sed tanquam specioso in corpore næui,
Queis facile indulgent veniam pia numina: quando
Norunt quàm infirma & fragilis natura hominũ sit.
At noxis grauibus valde offenduntur, & omnes
Oderunt, spernunt, detestanturque scelestos,
Nec tales audire volunt: nisi se prius ipsi
Mundarent multis lachrymis peccata lauantes,
Abstulerintque atras maculas candore reducto,
Et veniam precibusque pijs animique dolore
Quæsierint, iterum virtutis calle reperto,
Et veterem exuerint pellem, ceu tempore verno
Antiquas solet exuuias deponere serpens:
Qui renouatus abit, spolio inter saxa relicto,
Et caput in cœlum attollens, animoque superbus
Ingeminat trifidis horrentia sibila linguis.
Sic dij placantur, sic se quum ritè vocantur
Ostendunt, & sic nobis oracula dantur.
Est aliud tamen addendum, niueoque colori
Iungendus roseus. facies pulcherrima tunc est
Quum porphyriaco varietur candida rubro.
Quid color hic roseus sibi vult? designat amorem.
Quippe amor est igni similis, flammasque rubentes
Ignis habere solet: color & calor exit ab illo.
Ergo opus est præter iam dicta, vt numina amemus
Væmenter.

Væmenter. nam quisquis amat, fit dignus amari.
Quisquis amat superos, & purè viuit, ab illis
Non poterit sperni, & fructu potietur amoris:
Quódque petet, tandem accipiet, fietque beatus.
Sed quis amat superos? an qui desiderat huius
Corporis illecebras, & turpia gaudia quærit?
An qui in delicijs volucres habet? & canibus rem
Insanus patriam, vel equis oblimat alendis?
An qui omni studio fumosos ambit honores.
Histrio fortunæ, & residens in culmine bubo?
An qui in diuitijs cor fixit, & omnibus illas
Artibus agglomerat, quas numinis instar adorat?
Credite: qui terrena volunt, cælestia nolunt.
Nemo potest dominis rectè seruire duobus.
Candida quisquis amat, contemnat nigra necesse est.
Tristatur tenebris qui solis lumine gaudet:
Et cui dulce placet, non delectatur amaro.
Qui ad terram accedit, cælum fugit: æthera amare
Nemo potest, nisi sit terreno exutus amore.
Sed pauci, heu nimium pauci, contemnere possunt
Hæc terrena, alisque animi se attollere coelo.
Cur? quia difficile, est fateor: sed præmia magna
Efficiunt facilem atque leuem quemcunque laborẽ,
Quid maius quàm præsentes agnoscere diuos?
Cernere & affari? nempe hæc est maxima merces,
Propter quam nil debemus non ferre libenter.
Ignaui vellent lucrari, & scalpere ventrem:
Difficile est virtutis iter: tamen impiger illam
Assequitur, necnon pretium virtutis honorem.
Strenuus accipiet speciosa epinicia miles,
Ignauus verò ac timidus sine laude iacebit.
Ergo laborandum est totis conatibus, vt nos
Aspiciant & ament superi, tunc omnia nobis
Prospera succedent, viuis, ac morte solutis.
Quid tanti facimus terram, quam linquere oportet
Momento exiguo? cæci fugitiua putamus

Æter-

Aeternis potiora bonis: quæ inſania noſtra eſt?
Poſtremò reliquum eſt vt crebris ſupplicibúſque
Inſiſtat precibus qui vult commercia diuûm.
Non ſatis eſt petiiſſe ſemel: multúmque diúque
Orandum eſt, donec longo poſt tempore victor
Ac voti compos diuina luce fruatur.
Non annoſa vno quercus deciditur ictu,
Non ſtilla vna cauat marmor, neque protinus vno
Condita Roma die: ſegetes, animalia, ſyluæ (eſt
Paulatim fiunt, longóque augentur ab æuo:
Tu tantum támque inſigne ac mirabile credis
Poſſe opus extemplo fieri, minimóque labore?
Non ſic ad magnos facile eſt accedere reges,
Et compellare, & coram auſcultare viciſſim.
Nónne deos longè meliores regibus eſſe
Cenſes? cur igitur venient, niſi ſæpe vocentur,
Et niſi ſuppliciter dominorum more rogentur?
Quocirca nos ne pigeat bis térque quatérque
Quáque die ingeminare preces, ſuperóſque rogare,
Vt ſe dignentur quandoque oſtendere nobis,
Alloquióque ſuo nos multa arcana docere.
Hoc ſi fecerimus, venient, mihi credite, tandem,
Nóſque ſuo aduentu miſera hac in carne beabunt,
Et mox in cælo ſecum ſine fine tenebunt,
Eſt vbi vera ſalus, & fœliciſſima vita:
Tunc ire ad mundum archetypum ſæpe, atque redire
Cunctarúmque patrem rerum ſpectare licebit:
Quo melius nihil eſſe poteſt, neque pulchrius vſquã,
Qui cuiuſque boni ac pulchri fons, author, origo eſt.
Multi autem non poſſe putant contingere, vt vlli
In terris poſito diui apparere, loquíue
Dignentur: méque arbitrantur fingere nugas.
His facile ignoſco, neque enim dedit omnibus vnum
Natura ingenium: quidam cœleſtia ſemper
Mente agitant, ſempérque aliquid ſublime reuoluunt;
Nonnulli tantùm quæ ſunt mediocria curant,

Nec procul à terris multum se attollere gaudent.
Innumeri tellure iacent, nec surgere possunt
Omnino, totoque animo tellure morantur:
Non secus ac volucres spatiantur in aëre quædam
Sublimi, & longis pennis altissima tranant:
Nonnullæ medias percurrunt aëris oras,
Nec multum sublime volant: pars cætera in imo
Versatur spatio, & terris vicina frequentat.
Quare non mirum est si nostris credere dictis
Turba nequit: siquidem turbæ crassissima mens est.
Vera tamen sunt quæ dixi. nam quomodo quisquam
Montibus in rigidis inter deserta manere
Solus sponte sua, & tam duram ducere vitam,
Posset? nempe breui rueret, nisi quis Deus illum
Consolans blandè, tanto mœrore leuaret.
Credite, qui loca sola colit, desertaque, vitans
Humanos cœtus: aut prorsus desipit, aut est
Plus homine, & crebro fruitur sermone deorum.
Hoc pacto priscos olim vixisse prophetas
Fama refert: multos etiam post funera Christi
Quos sanctos dixere patres & tempore nostro
Complures tali funguntur munere vitæ.
Hos tu homines, cum prudenter scitèque loquuntur,
Cùm faciant miranda, & cùm ventura recludant,
Deliros, hebetes, contemnendosque putabis?
An magis afflatos diuino numine credes?
Præterea multos Ecclesia sancta fuisse
Affirmat, qui sæpe deos videre beatos.
Credere cur nolim, cùm sancta Ecclesia dicat?
Non sunt nugæ igitur, sed consentanea vero,
Posse hominem affari diuos coram, atque videre:
Quod reor esse bonum summum, finemque bonorum
Cunctorum quæcunque homini contingere possunt,
Donec præsentis vitæ freta turbida sulcat.
Cùm verò elapsus mortali carcere abibit
Spiritus, abducens secum hæc talia que sibi semper

Sunt

Sunt propria, mentem, sensum, motum: ætheris oras
Exultans petet, & fœlix perfectè erit illic:
Quippe habitans cum dijs, Deus efficietur & ipse.
O cœlum immensum, ô pulcherrima regia diuûm,
Quàm pura es, quàm perspicua & mirabilis, & quot
Vndique sideribus varijs ornata renides,
Regia cunctarum plenissima deliciarum.
Nam si tot pulchris & gratis rebus abundat
Terra, hominum locus ac pecudum, vilissima mundi
Portio: quid de te censendum? stant vbi sancti
Cælicolæ, rerum domini, regesque beati?
O vtinam postquam mea tristia fila sorores
Lanificæ impleuerint, liceat mihi corporis huius
Exemplo latebris, illuc accedere, & illis
Delicijs tam mirandis sine fine potiri.
Iamque ego Zodiaci diuino munere nostri,
Sidera librorum numero duodena peregi:
Longum opus, & longo studio longoque labore
Confectum tandem, atque extremo limite clausum.
Quas tibi agam grates, ô mundi maxime Princeps,
Qui me iussisti tam pulchra & grandia cœpta
Audere, audentique animum viresque dedisti?
Gloria lausque tua est, siquid mea pagina pulchri
Continet atque boni: pulchrũ nanq; omne bonumq;
Ex te oritur: tu principium finisque fuisti
Tanti operis, tu rexisti mentemque manumque.
Gratulor ergo tibi soli, tuus est honor omnis.
Siqua tamen mihi debetur mercedula, posco
Te Deus hoc, vt quando aderit meta vltima vitæ,
Vitæ, quam noctu per inania somnia duco:
Quam redeunte die varius labor vrget & angit
Vitæ, quam nemo sapiens non nouit amaram:
Parcere digneris misero mihi, crimina delens
Omnia quæ admisi (heu) mentis caligine cæca,
Atque animam patiare meam requiescere cœlo.
Tu liber interea diuersa per oppida curre,

Inuidiam subiture grauem. nam multus vbique
Oblatrator erit, cuius lacerabere morsu.
Non deerunt certè, qui cùm nil edere possint
Dignum laude, tamen gaudent maledicere semper,
Carpendisque alijs famam venantur inanem:
Hos tu liuidulos catulos, orisque maligni,
Exosus refuge, & doctos inquire bonosque,
Qui pauci sunt: sed paucis potes esse beatus.
Nimirum pauca in terris. Deus optima gignit.
Hos reuerenter adi, & merces his exere nostras.
Quas si laudarint, satis est: quid cętera dicat
Turba parum cura, & vulgi conuicia ride.
Iudicium vulgi insulsum imbecillaque mens est:
Stulta placent stultis: obsonia quisque palato
Digna suo quærit, non omnibus vna voluptas:
Sed docti atque boni, quæ sunt pia, vera & honesta,
Auscultant, auideque legunt, discuntque libenter.
Hic cibus illorum est, hæc consolatio mentis.
Talibus ergo viris (nisi me præsagia fallunt)
Gratus eris, vultuque hilari spectabere ab illis.
Vade igitur fœlix liber, & longissima viue
Tempora: quumque meos tellus obduxerit artus,
Tu varios populos diuersaque regna superstes,
Quære, studeque meum latè diffundere nomen.

FINIS.

RE-

RERVM AC VERBORVM toto hoc opere memorabilium, INDEX.

Astu-

C

consu-

Cytheron

H

Hercu-

homi-

lectio

luctum

dam

Permes-

prudentia

FINIS.

LONDINI,

Excudebat *Robertus Robinsonus*.

M.D.XCII.

Cum Privilegio Regiæ Maiestatis.

